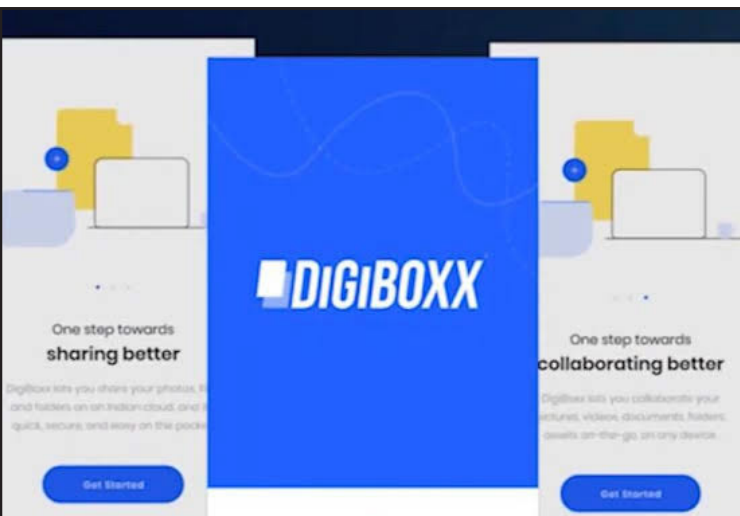
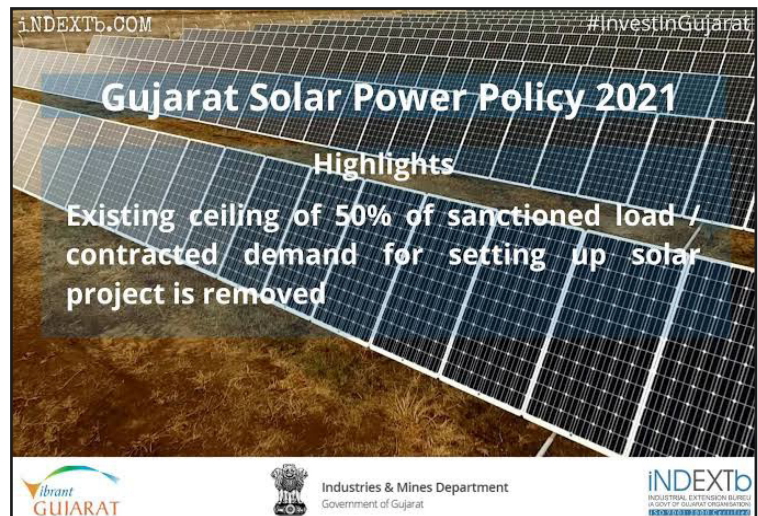

CMS-01 ઉપગ્રહનું પ્રક્ષેપણ

ડિજિબોક્સ

ગુજરાત સોલાર પાવર પોલિસી - 2021

CLICK TO JOIN WHATSAPP
joinicerajkot.com

FOLLOW US ON INSTAGRAM
icerajkot

FOLLOW US ON YOUTUBE
icerajkot

JOIN TELEGRAM
t.me/icerajkotofficial

1. બંધારણ અને રાજ્યવ્યવસ્થા...1

- સંસદનું સત્ર.....01
- આરક્ષણ અંગેની ભલામણો.....01
- બંધારણીય નિષ્ફળતાને લગતા હાઇકોર્ટના આદેશ પર રોક.....02
- વિશેષાધિકાર પ્રસ્તાવનો ભંગ.....03
- ગુજરાત લેન્ડ ગ્રેવિંગ (પ્રોહિબિશન) એક્ટ, 2020.....03
- ઇ-સેવા કેન્દ્ર.....04
- વિધાનસભા સત્ર જોલાવવામાં રાજ્યપાલની ભૂમિકા.....04
- નાગાલેન્ડને AFSPA હેઠળ અશાંત ક્ષેત્ર જાહેર કર્યું.....06

2. અર્થતંત્ર.....07

- NDB સાથે લોન કરાર.....07
- રૂપે કોન્ટેકલેસ (ઓફલાઇન) સુવિધા.....07
- CAROTAR.....08
- ભારતમાં વસ્તી સ્થિરતા : NFHS-5.....08
- જનગણના નોંધણીઓની સુધારણા.....09
- GST રેવેન્યુ ગેપ : NIPFP.....10
- ઇલેક્ટોરલ બોન્ડ અને માહિતીનો અધિકાર...11
- GST સંબંધિત નવો નિયમ.....12
- 2025માં ભારત વિશ્વની પાંચમી સૌથી મોટી અર્થવ્યવસ્થા બનશે.....13
- ઝીરો કૂપન પુનઃ મૂડીકરણ બોન્ડ.....13
- રેગ્યુલેટરી સેન્ડબોક્સ હેઠળ RBIનો બીજો સમૂહ.....14

- વર્લ્ડ બેંકના ડૂઇંગ બિઝનેસ રેન્કિંગમાં અપડેટ..15
- RBI પોઝિટિવ પે સિસ્ટમ.....15
- સાત મહિનામાં ભારતીય બજારનું સૌથી ખરાબ વન ડે પતન.....16
- DTH માં 100% FDI.....16
- ડિજિટાઇઝેશન.....17
- સેન્ટ્રલ ઇન્વેસ્ટમેન્ટ કોર્પોરેશન સેલ.....17
- ડુંગળીના નિકાસ પર પ્રતિબંધ.....18
- IRDAIએ પ્રમાણભૂત મુસાફર વીમા પોલિસીની દરખાસ્ત કરી.....18
- RBIનો ટ્રેન્ડ અને પ્રગતિ અહેવાલ 2020....19
- ભારતના પ્રથમ સોશિયલ ઇફેક્ટ બોન્ડ.....19
- કેબિનેટ દ્વારા ઔદ્યોગિક ક્ષેત્ર અને લોજિસ્ટિક્સ હબને મંજૂરી આપવામાં આવી છે.....19
- PFRDA: NPSમાંથી બહાર નીકળવાનો ઓનલાઇન વિકલ્પ.....20

3. આંતરરાષ્ટ્રીય ઘટનાઓ.....21

- 12મી ગૃહ શિખર સમિતિ.....21
- ચિલહાટી-હલ્દિબારી રેલ લાઇન.....21
- તુર્કી પર CAATSA પ્રતિબંધ.....22
- યુએસ ચલણ વોચ લિસ્ટમાં ભારત.....23
- ભારત-ઇન્ડોનેશિયા સંયુક્ત પેટ્રોલ.....24
- યુનેસ્કોની માનવતાના અમૂર્ત સાંસ્કૃતિક હેરિટેજની સૂચિ.....24
- પ્રોજેક્ટ લૂન.....25
- G7 સમિતિ, 2021.....25
- માર્ગ ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર ક્ષેત્રે ભારત-ઓસ્ટ્રિયા સહકાર.....26
- ભારત માટે ચાર વિકાસ પ્રોજેક્ટ મંજૂર થયા.....26

- શાહીન-IX.....27
- કોસ્ટલ રડાર શૃંખલા નેટવર્ક.....27
- ભારત-કતાર.....28
- યુરોપિયન યુનિયન દ્વારા ગરીબ દેશોમાં પ્લાસ્ટિક વેસ્ટના નિકાસ પર પ્રતિબંધ છે.....29
- યુકે, ઇયુ બ્રેક્સિટ ટ્રેડ એકોર્ડની બહેરાત કરશે.....30
- ભારતમાં EU-UK બ્રેક્સિટ ડીલની અસર.....30
- તિબેટીયન નીતિ અને સપોર્ટ કાયદો, 2020..31
- ડ્રોન્સ પર USના નવા નિયમો.....31
- જાપાન ફાઇવ આઇ નેટવર્કમાં જોડાશે.....32
- WHO કોવિડ-19 એપ્લિકેશન.....32
- બાહ્ય અવકાશના ઉપયોગમાં ભારત-ભૂતાન MOU.....33

- એકઝોપ્લેનેટનું પ્રથમ સંભવિત રેડિયો સિગ્નલ.....40
- Mucormycosis અને COVID -19.....41
- ભારતીય નૌકાદળ માટે બોઇંગનું સુપર હોર્નેટ ફાઇટર જેટ.....41
- ન્યુમોનિયા સામે ભારતની પ્રથમ સ્વદેશી રસી..42
- ઇસરોની ગ્રીન પ્રોપલ્શન ટેકનોલોજી.....42
- મિશન સાગર III: INS કિલ્ટન કંબોડિયા પહોંચ્યું.....43
- આકાશ મિસાઇલ સિસ્ટમ.....43
- SAHAYAK-NG: ભારતનું પ્રથમ સ્વદેશી એર ડ્રોપડ કન્ટેનર.....44
- રાજસ્થાનમાં એવિયન ફ્લૂ.....45

4. વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજી....34

- 'સ્પેસ સિસ્ટ્યુએશનલ અવેરનેસ' (SSA) પ્રવૃત્તિઓ માટેનું કેન્દ્ર.....34
- સશસ્ત્ર દળોને સૌપાયેલ સંરક્ષણ પ્રણાલીઓ..34
- CMS-01 ઉપગ્રહનું પ્રક્ષેપણ.....34
- ઓફશોર પેટ્રોલ વેસેલ : સક્ષમ.....35
- 'હાઇપરસોનિક વિન્ડ ટનલ' પરીક્ષણ સુવિધા.....36
- ભારતીય આંતરરાષ્ટ્રીય વિજ્ઞાન મહોત્સવ -2020.....36
- કામોવ-226T: યુટિલિટી હેલિકોપ્ટર.....36
- ઇચ્છાઅનુરૂપ જિનોમિક પરિવર્તન.....37
- 'મીડિયમરેન્જ સર્ફેસટુએર મિસાઇલ'નું આર્મી વર્ગન.....38
- ચંદ્રયાન-2 થી મેળવેલો ડેટા : ઇસરો.....38
- BBX11 જનીન.....39
- 500 મીટર અપાર્ચર ગોળાકાર ટેલિસ્કોપ.....40

5. યોજના/પોર્ટલ/રિપોર્ટ.....46

- સ્વચ્છતા રેટિંગ ઓડિટ એજન્સીઓને માન્યતા આપવાની યોજના.....46
- પ્રેસની સ્વતંત્રતા માટે જોખમ અહેવાલ.....46
- ઉત્તર પૂર્વીય પ્રાદેશિક વિદ્યુત વ્યવસ્થા સુધારણા પરિયોજના.....47
- નર્મદા પ્રાકૃતિક સૌંદર્ય પુનઃસ્થાપના પરિયોજના.....48
- માનવ વિકાસ સૂચકાંક:UNDP.....48
- બ્રાન્ડ ઇન્ડિયા મિશન.....49
- યુનેસ્કોનો સ્ટેટ ઓફ એજ્યુકેશન ફોર ઇન્ડિયા રિપોર્ટ 2020.....50
- ગેસ ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર બનાવવાની ભારતની યોજના.....50
- COVID-19 ના સંચાલન અંગે અહેવાલ.....51
- પૂર્વ-શિક્ષણની માન્યતા કાર્યક્રમ(RPL).....52
- ગ્રીન નેશનલ હાઇવે કોરિડોર પરિયોજના.....53
- ગેસ ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર બનાવવા માટે રોકાણ....54
- કેચ ધી રેઇન: રાષ્ટ્રીય જળ મિશન.....55

- અનુસૂચિત જાતિ માટેની પોસ્ટ-મેટ્રિક શિષ્યવૃત્તિ યોજનામાં ફેરફાર.....56
- ‘એડોપ્ટ અ હેરિટેજ: અપની ઘરોહર, અપની પહેંચાન’ પરિયોજના.....57
- શેરી વિકેતાઓ માટે ‘મેં ભી ડિજિટલ’ અભિયાન.....57
- માનવ સ્વતંત્રતા સૂચકાંકલ 2020.....58
- રાષ્ટ્રીય ડિજિટલ આરોગ્ય મિશન...59
- જમ્મુ અને કાશ્મીર માટે SEHAT યોજના.....59
- પીએમ કિસાન યોજના.....60
- ઇ-સંપદા મોબાઇલ એપ્લિકેશન.....61
- INCOIS, ડિજિટલ મહાસાગર એપ્લિકેશન..61
- વૈશ્વિક પ્રવાસી રિશ્તા પોર્ટલ અને એપ્લિકેશન.....62

6. પર્યાવરણ અને ભૌગોલિક ઘટનાઓ.....63

- ભારત જળ પ્રભાવ સમિતિ.....63
- પશ્ચિમી વિક્ષોભ.....63
- ચિલ્લે-ચિલ્લાઈ કલા.....64
- E20 બળતણ.....64
- મહાનદીના પૂરના મેદાનોનું સંરક્ષણ.....65
- શીત અચન(Winter Solstice).....66
- દીપડાઓની વસ્તીમાં વધારો.....66
- જૈવવિવિધતા સંચાલન સમિતિઓ.....67
- એકિવફાયર મેપિંગ અને મેનેજમેન્ટ.....69
- ઇનલેન્ડ જળમાર્ગ માટે નવા રૂટ્સ.....69
- કૃષ્ણ ગોદાવરી બેસિનનું R-Cluster.....69
- બંગાળ બેસિન-ભારતનું આઠમું કાર્યાત્મક બેસિન.....70
- હવાઈ બિગ આઇલેન્ડ પર કિલાઉઆ જ્વાળામુખી.....70

- લદાખનું ત્સો કર વેટલેન્ડ સંકુલ-ભારતની 42મી રામસાર સાઇટ.....71
- લદાખમાં હવામાન કેન્દ્ર.....72
- મણિપુર-નાગાલેન્ડ સરહદ પરલ ગ્રુફુઈ ખીણમાં જંગલની આગ.....72

7. ઇતિહાસ અને સંસ્કૃતિ.....73

- ખુદીરામ બોઝ.....73
- મદન મોહન માલવીયા જયંતી.....73
- ભારતીય હેરિટેજ સંસ્થા.....74

8. અન્ય સંક્ષિપ્ત વર્તમાન પ્રવાહો.....75

- હિમાલય-સિરો.....75
- વિજય દિવસ.....75
- સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ.....75
- રોડમ નરસિમ્હા.....76
- બોરિસ જહોનસન.....76
- સુભાષચંદ્ર બોઝ મ્યુઝિયમ.....76
- ગોવાના મુક્તિ દિવસ.....77
- ચંગ ચેમ્પિયન્સ ઓફ ઇ અર્થ : UN.....77
- ઇ સંજીવની ટેલિમેડિસિન.....78
- EVs માટે Li-આયન બેટરી તકનીકને સ્વદેશી બનાવવાનો પ્રોજેક્ટ.....78
- ગ્રીન એમોનિયા.....79
- બીલીમોરા-વાઘાઈ લાઇન.....79
- આંતરરાષ્ટ્રીય સ્થળાંતર દિવસ: 18 ડિસેમ્બર.....80
- ખેડુતોને પ્રથમ મૂકવા: સરકારી ઇ-પેમ્ફ્લેટ.....80

● વાંદરાઓનું પુનર્વસન કેન્દ્ર.....81	● એક્વાફાર્મ્સ માટે MPEDA બહુભાષી કોલ સેન્ટર.....92
● મોક ઝોન.....81	● પાવર સેક્ટરમાં કૌશલ્ય વિકાસ માટેનું પ્રથમ કેન્દ્ર.....93
● લીજન ઓફ મેરિટ: USA.....81	● રાષ્ટ્રીય સ્ટાર્ટઅપ એવોર્ડ 2021.....93
● રાષ્ટ્રીય ખેડૂત દિવસ.....82	● ભારતની પ્રથમ લિથિયમ રિફાઇનરી.....94
● વિશ્વભારતી યુનિવર્સિટી, શાંતિનિકેતન...82	● ભારતની પ્રથમ હોટ એર બલૂન સફારી.....94
● રાષ્ટ્રીય ગ્રાહક દિવસ.....82	● WHOની દસ વૈશ્વિક આરોગ્ય મુદ્દાઓની સૂચિ.....95
● સુશાસન દિવસ.....83	● કરીમા બલોચ.....96
● કોલસાની આયાત મોનીટરીંગ સિસ્ટમ...83	● વિશાખાપટ્ટનમ: પ્રધાનમંત્રી આવાસ યોજના એવોર્ડમાં સર્વોચ્ચ પફોર્મિંગ સિવિક બોડી.....96
● વિશ્વ લઘુમતી અધિકાર દિવસ.....83	● ભારતની 100 મી કિસાન રેલ.....97
● સ્વદેશી રમત અને ખેલો ઇન્ડિયા.....84	● KVIC મોનપા હેન્ડમેડ પેપર યુનિટ.....97
● સામાજિક ઉદ્યમ.....85	● ડિજિટલ ઇન્ડિયા એવોર્ડ્સ, 2020: બિહારની રોગચાળો વર્ગમાં જીત.....98
● શ્રીનિવાસ રામાનુજન.....86	● પૂર્વીય સમર્પિત ફ્રિટ કોરિડોર.....99
● પ્રારંભિક આરોગ્ય ચેતવણી પ્રણાલી.....87	● આંતરરાષ્ટ્રીય રોગચાળાની તૈયારીનો દિવસ: 27 ડિસેમ્બર.....99
● વીજળી (ગ્રાહકોના હક) નિયમો, 2020.....87	● ગુજરાત સોલર પાવર પોલિસી, 2021.....100
● સતકોસીયા વાઘ અભયારણ્ય.....88	● વિસ્ટાડોમ કોચ.....101
● સુનિલ કોઠારી.....89	● મંત્રી હર્ષ વર્ધનને GAVI બોર્ડમાં નામાંકિત કર્યા.....101
● ભારતની પ્રથમ ડ્રાઈવરલેસ મેટ્રો.....90	
● સર ગારફિલ્ડ સોબર્સ એવોર્ડ.....90	
● મણિપુરમાં ઇનર-લાઇન પરમિટ.....90	
● ટેલિકોમ ક્ષેત્ર પર રાષ્ટ્રીય સુરક્ષા નિર્દેશન...91	
● E5 સિરીઝ શિંકનસેન.....92	

સંસદનું સત્ર

- તાજેતરમાં, સરકારે કોવીડ-19 રોગચાળાને કારણે કેસોમાં વધારો થવાની આશંકાને કારણે સંસદનું શિયાળુ સત્ર રદ કરવાનો નિર્ણય લીધો છે.

Back to Basics : સંસદ સત્રો

- સંસદ સત્રના સંબંધમાં, બંધારણની કલમ 85માં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- સરકાર પાસે સંસદનું સત્ર બોલાવવાની સત્તા છે. આ સંસદીય બાબતોની કેબિનેટ સમિતિ દ્વારા નિર્ણય લેવામાં આવે છે, જેની જાહેરાત રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા ઔપચારિક રીતે કરવામાં આવે છે.
- ભારતમાં કોઈ નિશ્ચિત સંસદીય કેલેન્ડર નથી. સંસદમાં એક વર્ષમાં ત્રણ સત્રો હોય છે.
- સૌથી લાંબુ, બજેટ સત્ર (પ્રથમ સત્ર) જાન્યુઆરીના અંતમાં શરૂ થાય છે અને એપ્રિલના અંતમાં અથવા મેના પ્રથમ અઠવાડિયા સુધી સમાપ્ત થાય છે. સત્રમાં અવકાશ હોય છે જેથી સંસદીય સમિતિઓ બજેટ દરખાસ્તો અંગે ચર્ચા કરી શકે.
- બીજું સત્ર એ ત્રણ અઠવાડિયાનું ચોમાસુ સત્ર છે, જે સામાન્ય રીતે જુલાઈમાં શરૂ થાય છે અને ઓગસ્ટમાં સમાપ્ત થાય છે.
- શિયાળુ સત્ર એટલે કે ત્રીજું સત્ર નવેમ્બરથી ડિસેમ્બર સુધી યોજાય છે.

સંસદ સત્રનું નિમંત્રણ

- રાષ્ટ્રપતિ સત્ર બોલાવવા માટે સંસદના દરેક ગૃહને સમયાં તરે સમન્સ આપે છે, પરંતુ સંસદના બંને સત્રો વચ્ચે મહત્તમ અંતરાલ 6 મહિનાથી વધુ ન હોવો જોઈએ. એટલે કે વર્ષમાં ઓછામાં ઓછા બે વાર સંસદની બેઠક મળવી જોઈએ.

સ્થગન

- સંસદની બેઠક મુલતવી અથવા અનિશ્ચિત મુલતવી અથવા સ્થગન અથવા વિસર્જન (લોકસભાના કિસ્સામાં) દ્વારા સમાપ્ત કરી શકાય છે. મીટિંગ મુલતવી દ્વારા ચોક્કસ સમય માટે સ્થગિત કરવામાં આવી શકે છે, જે થોડા કલાકો, દિવસો અથવા અઠવાડિયા હોઈ શકે છે.

સત્રાવસાન

- સત્રાવસાન ફક્ત બેઠક જ નહીં પરંતુ ગૃહના સત્રને પણ સમાપ્ત કરે છે. રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા સત્રાવસાન પ્રક્રિયા કરવામાં આવે છે. સત્રાવસાન અને ફરીથી ભેગા થવું સુધીના સમયને અવકાશ કહેવામાં આવે છે. સત્રાવસાન એટલે સત્રનો અંત વિસર્જન નહીં (રાજ્યસભા વિસર્જન ન થતાં લોકસભાના કિસ્સામાં).

કોરમ

- કોરમ અથવા કોરમ એ સભ્યોની ન્યૂનતમ સંખ્યા છે જેમની હાજરી ગૃહ કરે છે. તે દરેક ગૃહમાં પ્રિઝાઈડિંગ ઓફિસર

સહિત કુલ સભ્યોનો દસમો ભાગ રચે છે. એટલે કે, કોઈ પણ કામ કરવા માટે લોકસભામાં ઓછામાં ઓછા 55 સભ્યો અને રાજ્યસભામાં ઓછામાં ઓછા 25 સભ્યો હોવું જરૂરી છે.

આરક્ષણ અંગેની ભલામણો

- તાજેતરમાં, સરકાર દ્વારા નિયુક્ત આઠ સભ્યોની સમિતિએ વિદ્યાર્થીઓના પ્રવેશમાં આરક્ષણના અસરકારક અમલીકરણ અને ભારતીય તકનીકી સંસ્થા-IITમાં ફેકલ્ટીની ભરતી માટે સૂચનો રજૂ કર્યા છે.

Back to Basics : સમિતિ વિશે

- આ સમિતિમાં IIT દિલ્હીના ડિરેક્ટરની અધ્યક્ષતા હતી અને IIT કાનપુરના ડિરેક્ટર, સામાજિક ન્યાય અને અધિકારીતા વિભાગના સચિવ, આદિજાતિ બાબતો, કર્મચારી અને તાલીમ વિભાગના પ્રતિનિધિઓ ઉપરાંત IIT બોમ્બે અને IIT મદ્રાસના સભ્યો પણ શામેલ હતા.
- તે જૂન 2020માં શિક્ષણ મંત્રાલયને રજૂ કરાયો હતો, જે માહિતી અધિકાર અધિનિયમ, 2005 હેઠળ ઉપલબ્ધ કરાયો હતો.

ભલામણો

- રાષ્ટ્રીય મહત્વની સંસ્થાઓ તરીકે સ્થાપિત અને માન્યતા પ્રાપ્ત હોવાને કારણે, IITઓને કેન્દ્રીય શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ (શિક્ષકોની સંરક્ષણમાં અધિનિયમ) અધિનિયમ, 2019ની સૂચિમાં ઉલ્લેખિત 'શ્રેષ્ઠતાની સંસ્થાઓ'ની સૂચિમાં શામેલ થવી જોઈએ.
- અધિનિયમની કલમ 4માં દર્શાવેલ અને 'લઘુમતી સંસ્થાઓ'ને આરક્ષણ પૂરા પાડતી મુજબ 'શ્રેષ્ઠતા, સંશોધન, રાષ્ટ્રીય અને વ્યૂહાત્મક મહત્વની સંસ્થાઓ'ને મુક્તિ આપે છે.
- એક્ટની કલમ 4 હેઠળ IIT સંસ્થાઓ સિવાય, ટાટા ઈન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ ફંડામેન્ટલ રિસર્ચ, નેશનલ બ્રેઈન રિસર્ચ સેન્ટર, સ્પેસ ફિઝિક્સ લેબોરેટરી વગેરે જેવી અનેક સંશોધન સંસ્થાઓ શામેલ છે.
- સમિતિએ ભલામણ કરી હતી કે જો અનામતમાંથી સંપૂર્ણ મુક્તિ આપવી શક્ય ન હોય તો, આર્થિક રીતે નબળા વિભાગ (EWS) સહિતની તમામ કેટેગરીઝ માટેની આરક્ષણ નીતિઓ ફક્ત સહાયક પ્રોફેસર ગ્રેડ-I અને ગ્રેડ-II સુધી મર્યાદિત હોવી જોઈએ.
- કોઈ ચોક્કસ વર્ષની ઉપલબ્ધતાને લીધે પાછળના વર્ષો સુધી ખાલી પડેલી જગ્યાઓનું અનામત.
- અનામત કેટેગરીના ઉમેદવારોને આકર્ષવા માટે ખાસ ભરતી ડ્રાઈવનું આયોજન કરવું.
- અસંખ્ય મુદ્દાઓને સંબોધતા અહેવાલમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે 'એક નિશ્ચિત સમયમાં લક્ષ્યો હાંસલ કરવા પર ભાર મૂકવાની સિસ્ટમ' અને 'વિશિષ્ટ ક્વોટા' નીતિને અનુસરવી ન જોઈએ જેથી IIT શ્રેષ્ઠતા, ઉત્પાદન, સંશોધન અને શિક્ષણ બાબતો વિશ્વની અન્ય ટોચની સંસ્થાઓ સાથે સ્પર્ધા કરી શકે છે.

- > પેનલ પીએચડી કાર્યક્રમમાં જોડાવા ઈચ્છતા અનામત વર્ગોના વિદ્યાર્થીઓને બે વર્ષના સંશોધન સમર્થનની દરખાસ્ત કરે છે.
- > પેનલે આ મુદ્દાને પ્રકાશિત કર્યો હતો કે પીએચડી કાર્યક્રમમાં આરક્ષિત વર્ગના વિદ્યાર્થીઓની નોંધણી ઓછી હોવાને કારણે, IIT સંસ્થાઓમાં ફેકલ્ટી તરીકે ભરતી માટે ઉપલબ્ધ અનામત વર્ગના ઉમેદવારોની ગંભીર અસર થઈ રહી છે.

કેન્દ્રીય શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ (શિક્ષક સંઘમાં અનામત) અધિનિયમ, 2019

- > તે અનુસૂચિત જાતિ, અનુસૂચિત જનજાતિ, સામાજિક અને શૈક્ષણિક પછાત વર્ગો અને આર્થિક રીતે પછાત વર્ગ (SCs/ STs/SEBCs/EWS) માટે શિક્ષક સંવર્ગની સીધી ભરતીમાં જગ્યાઓ માટે અનામતની જોગવાઈ કરે છે.

આ કાયદો અમુક કેસોમાં લાગુ પડતો નથી

- > એક્ટના શેડ્યુલમાં સ્પષ્ટ કરેલ શ્રેષ્ઠતા, સંશોધન સંસ્થાઓ, રાષ્ટ્રીય અને વ્યૂહાત્મક મહત્વની સંસ્થાઓ પર.
- > લઘુમતી શૈક્ષણિક સંસ્થા પર.
- > જો કે, કેન્દ્ર સરકાર સમય-સમય પર સત્તાવાર ગેઝેટમાં સૂચના દ્વારા તેના સમયપત્રકમાં સુધારો કરી શકે છે.

બંધારણીય નિષ્ફળતાને લગતા હાઇકોર્ટના આદેશ પર રોક

- > તાજેતરમાં સુપ્રીમ કોર્ટે બંધારણની કલમ 356 હેઠળ રાજ્યમાં બંધારણીય સંવિધાનિક તંત્રની નિષ્ફળતાની તપાસ કરવાનો ઈરાદો દર્શાવતા આંધ્રપ્રદેશ હાઇકોર્ટના આદેશ પર સ્ટે આપ્યો છે. જે રાષ્ટ્રપતિ શાસનનો અમલ કરવા પર છે.
- > ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ એસ.એ. બોબડેની અધ્યક્ષતાવાળી ત્રણ સભ્યોની બંડપીઠે નાતાલ પછીની રજા માટે આ મામલાને હાઇકોર્ટના આદેશને 'નિરાશાજનક' ગણાવીને સૂચિબદ્ધ કર્યો છે.

Back to Basics : આંધ્રપ્રદેશ હાઇકોર્ટનો નિર્ણય

- > ઓક્ટોબર, 2020માં હેબિયસ કોર્પસ અરજીઓની સુનાવણી કરતી વખતે આંધ્રપ્રદેશ હાઇકોર્ટે એ નિર્ણય લેતાં રાજ્ય સરકારના વકીલને સુઓમોટો લઈને સમન્સ પાઠવ્યું હતું કે રાજ્યની વર્તમાન સ્થિતિને ધ્યાનમાં લેતા કોર્ટે બંધારણીય સંવિધાનિક તંત્રની નિષ્ફળતાના નિર્ણય પર પહોંચવું જોઈએ કે નહીં.
- > હેબિયસ કોર્પસ એ એવી વ્યક્તિના સંબંધમાં અદાલતે જારી કરેલો હુકમ છે જેની અન્ય વ્યક્તિ દ્વારા અટકાયત કરવામાં આવી છે. તે વ્યક્તિને બળજબરીથી અટકાયત કરવા સામે છે.
- > આ રિટ વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાને મનસ્વી અટકાયત સામે રક્ષણ આપે છે અને જાહેર સત્તાવાળાઓ અથવા વ્યક્તિ બંને સામે જારી કરી શકાય છે.

રાજ્ય સરકારની અપીલ

- > રાજ્ય સરકારની દલીલ છે કે હાઇકોર્ટે કોઈ પણ માન્ય આધાર વગર બંધારણીય તંત્રની નિષ્ફળતાની વાત કરી છે.

- > રાજ્ય સરકારે જણાવ્યું હતું કે બંધારણીય સંવિધાનિક તંત્રની નિષ્ફળતાને લગતી કલમ 356 હેઠળ સૂચવવામાં આવેલી સત્તાઓ ન્યાયપાલિકાને નહીં, ફક્ત કારોબારીને સોંપવામાં આવી છે.
- > બંધારણીય માળખા હેઠળ રાજ્યમાં બંધારણીય તંત્રની નિષ્ફળતા અંગે નિર્ણય લેવાનો અદાલતોનો અધિકાર નથી, કેમ કે તેમની પાસે આ અંગે કોઈ ન્યાયિક ધોરણ નથી.
- > આ અધિકાર કારોબારીને સોંપવામાં આવ્યો છે અને આવા અધિકારનો ઉપયોગ કરવાનો નિર્ણય વિગતવાર તથ્ય વિશ્લેષણ પર આધારિત હોવો જોઈએ.
- > આમ, આંધ્રપ્રદેશ હાઇકોર્ટનો આદેશ કારોબારીની સત્તાઓ પર ગંભીર અતિક્રમણ છે અને તે 'સત્તાના પૃથક્કરણના સિદ્ધાંત'નું ઉલ્લંઘન કરે છે, તેથી આ નિર્ણય બંધારણની મૂળ રચનાની વિરુદ્ધ છે.
- > સત્તાનું પૃથક્કરણ એ સરકારી કાર્યોના વિભાજન (કાયદાકીય, કારોબારી અને ન્યાયિક)નો સંદર્ભ આપે છે.
- > કોઈપણ કાયદાની રચના, અમલીકરણ અને વહીવટ માટે રાજ્યના ત્રણ અવયવો (વિધાનસભા, કારોબારી, ન્યાયતંત્ર)ની જરૂર પડે છે, જે મનસ્વી રીતે સત્તાનો ઉપયોગ કરવાની સંભાવનાને ઘટાડે છે.

રાષ્ટ્રપતિ શાસન

- > તે સીધા કેન્દ્ર સરકારના નિયંત્રણ હેઠળ રાજ્ય સરકાર અને રાજ્યના સરપેન્શનનો સંદર્ભ આપે છે. તેને 'રાજ્ય કટોકટી' અથવા 'બંધારણીય ઈમર્જન્સી' તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે.
- > સુપ્રીમ કોર્ટે 1994માં બોમ્માઈ કેસમાં એવી બધી પરિસ્થિતિઓને સૂચિબદ્ધ કરી હતી જ્યાં કલમ 356 હેઠળ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરી શકાય.
- > આવી જ એક સ્થિતિ 'ત્રિશંકુ સદન' છે, એવી પરિસ્થિતિ જ્યાં સામાન્ય ચૂંટણીઓ પછી કોઈ પણ પક્ષને બહુમતી ન મળે.
- > રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા સંઘની મંત્રી સમિતિ (કારોબારી)ની સલાહ પર બંધારણની કલમ 356 દ્વારા રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા નિયમ લાગુ કરવામાં આવ્યો છે.
- > રાષ્ટ્રપતિ શાસન લાદવામાં આવે છે જ્યારે રાષ્ટ્રપતિ, રાજ્યના રાજ્યપાલનો અહેવાલ પ્રાપ્ત થતાં, સંમત થાય છે કે રાજ્યમાં જ્યાં રાજ્યના વહીવટ બંધારણીય જોગવાઈઓ મુજબ ચાલતા ન હોય ત્યાં પરિસ્થિતિ ઊભી થઈ છે.

સંસદીય મંજૂરી અને મુદ્દત

- > રાષ્ટ્રપતિ શાસન લાદ્યા બાદ સંસદના બંને ગૃહોથી બે મહિનાની અવધિમાં મંજૂરી લેવી જરૂરી છે.
- > આ મંજૂરી બંને ગૃહોમાં સરળ બહુમતી દ્વારા મેળવી શકાય છે, એટલે કે ગૃહમાં હાજર અને મતદાન કરતા બહુમતી સભ્યો.
- > શરૂઆતમાં, રાષ્ટ્રપતિ શાસન ફક્ત છ મહિના માટે માન્ય છે અને સંસદની મંજૂરીથી તેને મહત્તમ ત્રણ વર્ષ માટે લંબાવી શકાય છે.

વિશેષાધિકાર પ્રસ્તાવનો ભંગ

- મહારાષ્ટ્રની રાજ્ય વિધાનમંડળે તાજેતરમાં દરખાસ્તો પસાર કરી હતી જેમાં કહ્યું છે કે તેઓ રિપબ્લિક ટીવી સંપાદક અર્ણભ ગોસ્વામી વિરુદ્ધ વિશેષાધિકાર પ્રસ્તાવના ભંગમાં સુપ્રીમ કોર્ટ અથવા હાઈકોર્ટ દ્વારા મોકલવામાં આવેલી કોઈપણ નોટિસનો જવાબ નહીં આપે. મહારાષ્ટ્ર સરકારના જણાવ્યા મુજબ આવી નોટિસનો જવાબ આપવાનો અર્થ એ થાય કે ન્યાયપાલિકા ધારાસભ્ય પર નજર રાખી શકે છે. આ બંધારણની મૂળભૂત રચના સાથે અસંગત છે.

Back to Basics : વિશેષાધિકાર પ્રસ્તાવ

- સંસદના સભ્યોને તેમની ફરજો યોગ્ય રીતે ચલાવવા માટે વિશેષાધિકાર આપવામાં આવે છે. જો કે, જો કોઈપણ સભ્યો આ વિશેષાધિકારોનો ખોટો ઉપયોગ કરે છે તો તે વિશેષાધિકાર પ્રસ્તાવનો ભંગ માનવામાં આવે છે. વળી, જો કોઈ કાયદા વિધાનસભા અથવા ગૃહના સભ્યને તેના કાર્યો કરવામાં અવરોધે છે, તો વિશેષાધિકારનો ભંગ ગણવામાં આવે છે

વિશેષાધિકાર પ્રસ્તાવનો ભંગ

- સંસદીય વિશેષાધિકારો સંસદસભ્યો દ્વારા માણવામાં આવતા અધિકારો અને ક્ષતિઓને સંદર્ભિત કરે છે. આ વિના તેઓ બંધારણ દ્વારા તેમના કાર્યોને આગળ ધપાવી શકશે નહીં.
- વિશેષાધિકાર પ્રસ્તાવના ભંગની ચકાસણીનું સંચાલન લોકસભાના સ્પીકર અને રાજ્યસભાના સભાપતિ દ્વારા કરવામાં આવે છે. અધ્યક્ષ અને સભાપતિ બંનેને વ્યવસાયો ધ્યાનમાં લેવાનો અને સભ્યોને બોલાવવાનો અધિકાર છે.
- આ પ્રસ્તાવ પસાર થયા પછી, સંસદ (અથવા વિધાનસભા) અધ્યક્ષ અથવા રાજ્યસભા (અથવા વિધાનસભા)ના અધ્યક્ષ એક વિશેષાધિકૃત સમિતિની રચના કરે છે, જે આ પ્રસ્તાવને જોશે અને સજાની ભલામણ કરશે.

વિશેષાધિકાર પ્રસ્તાવના કેસો

- વિશેષાધિકાર પ્રસ્તાવનો સૌથી તાજેતરનો ભંગ સંરક્ષણ પ્રધાન અને દેશના વડા પ્રધાન વિરુદ્ધ પસાર થયો હતો. તેમાં દાવો કરવામાં આવ્યો હતો કે રાફેલ ફાઈટર જેટ સોદા મામલે મંત્રીઓએ દેશને ગેરમાર્ગે દોર્યો છે.
- 1978માં, ઈન્દિરા ગાંધીની વિરુદ્ધ સૌથી નોંધપાત્ર વિશેષાધિકાર પ્રસ્તાવ પસાર કરવામાં આવ્યો. તેની રજૂઆત તત્કાલીન ગૃહમંત્રી ચરણસિંહે કરી હતી. પ્રસ્તાવ હેઠળ તે દોષી સાબિત થઈ હતી અને તેને ગૃહમાંથી હાંકી કાઢવામાં આવી હતી.
- 1976માં ભાજપના સાંસદ સુબ્રમણ્યમ સ્વામીને તેમના ઈન્ટરવ્યુ દ્વારા વિદેશી જર્નલમાં ભારત સરકારની બદનામી કરવા બદલ રાજ્યસભામાંથી હાંકી કાઢવામાં આવ્યા હતા.

બંધારણીય જોગવાઈઓ

- ભારતીય સંસદના કોઈપણ ગૃહ અને તેના સભ્યો અને તેમની સમિતિઓની સત્તાઓ, વિશેષાધિકારો અને પ્રતિરક્ષા

બંધારણની કલમ 105માં આપવામાં આવી છે. જ્યારે, રાજ્ય વિધાનસભાઓ, તેમના સભ્યો અને તેમની સમિતિઓની સત્તાઓ, વિશેષાધિકારો અને પ્રતિરક્ષા કલમ 194 વર્ણવવામાં આવી છે.

સંસદીય વિશેષાધિકાર

- સંસદીય વિશેષાધિકાર હેઠળ, ધારાસભ્યોને તેમની કાયદાકીય ફરજો દરમિયાન કરવામાં આવતી કાર્યવાહી અથવા નિવેદનો માટે નાગરિક અથવા ગુનાહિત જવાબદારી સામે રક્ષણ આપવામાં આવે છે. ગૃહોની ગૌરવ અને સત્તા જાળવવા માટે વિશેષાધિકારો આપવામાં આવે છે. પરંતુ વિશેષાધિકારના ભંગને નક્કી કરવા માટે કોઈ સ્પષ્ટ સૂચિત નિયમો નથી. રાજ્યસભાના અધ્યાય-16ના નિયમ 187માં અને લોકસભાના અધ્યાય 20ના નિયમ 22માં વિશેષાધિકાર પ્રસ્તાવનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે

ગુજરાત લેન્ડ ગ્રેબિંગ (પ્રોહિબિશન) એક્ટ, 2020

- ગુજરાત લેન્ડ ગ્રેબિંગ (પ્રોહિબિશન) એક્ટ, 2020 તાજેતરમાં જ ગુજરાત રાજ્યમાં અમલમાં આવ્યો છે. કાયદો નાના ખેડુતો અને નાગરિકોને દરેક જિલ્લામાં સમિતિઓ અને વિશેષ અદાલતોની સ્થાપના દ્વારા જમીન કબજે કરવા સામે રક્ષણ આપવા માંગે છે. તેમાં જમીન હડપનારાઓને 14 વર્ષની સજાની જોગવાઈ પણ છે. આ કાયદા હેઠળ ગેરકાયદેસર રીતે જમીનનો કબજો લેનારા લોકો-સીધા અને આડકતરી રીતે જમીન હડપનારા ગણવામાં આવશે.

Back to Basics : એક્ટની મુખ્ય લાક્ષણિકતાઓ

- અધિનિયમ મુજબ જમીન પડાવનાર વ્યક્તિ તે વ્યક્તિ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવે છે જે ગેરકાયદેસર રીતે જમીન પચાવી પાડે છે, માલિકને ધમકાવે છે, બાંધકામ માટે નાણાં પૂરા પાડે છે, ભાડાની રકમ ઉઘરાવે છે.
- આ કાયદા હેઠળ દોષી સાબિત થતા લોકો 10થી 14 વર્ષની કેદની સજા માટે જવાબદાર છે.
- આ કાયદામાં પડાયેલી જમીનનો કબજો ફરીથી સ્થાપિત કરવાની જોગવાઈઓ શામેલ છે
- અધિનિયમ હેઠળ દરેક જિલ્લા માટે સાત અધિકારીઓની સમિતિની રચના કરવામાં આવી છે. આ કમિટીની અધ્યક્ષતા જિલ્લા કલેક્ટર કરશે. સમિતિના અન્ય સભ્યોમાં જિલ્લા પોલીસ અધિક્ષક, જિલ્લા વિકાસ અધિકારી, મ્યુનિસિપલ કમિશનર, શહેરી વિકાસ સત્તામંડળના મુખ્ય કાર્યકારી અધિકારી, પોલીસ કમિશનર છે. આ સમિતિની બેઠક 15 દિવસમાં એકવાર મળશે. અને પીડિત વ્યક્તિ લેખિત ફરિયાદ સાથે સમિતિનો સંપર્ક કરી શકે છે. સમિતિ ફરિયાદની પૂછપરછ કરવા માટે એક અધિકારીની નિમણૂક કરશે. તપાસ અધિકારીએ રિપોર્ટ રજૂ કરવો પડશે અને એ સમિતિએ 21 દિવસની અંદર નિર્ણય લેવો પડશે. જો ફરિયાદ અસલી હશે તો સમિતિ આરોપી વ્યક્તિ વિરુદ્ધ FRI નોંધવાનો હુકમ કરશે. તપાસ પોલીસ નાયબ પોલીસ અધિક્ષકની કક્ષાની નીચે ન હોય તેવા પોલીસ અધિકારી દ્વારા કરવામાં આવશે.

પોલીસે FRIના 30 દિવસની અંદર ચાર્જશીટ રજૂ કરવાની રહેશે.

- > કાયદા હેઠળ સ્થપાયેલી વિશેષ અદાલતોને આ કેસોના નિકાલ માટે 6 મહિનાની મુદત પૂરી પાડવામાં આવી છે. આ વિશેષ અદાલતોમાં ગુનાહિત અને દીવાની અદાલત બંનેની સત્તા છે.
- > આ અધિનિયમ દ્વારા જિલ્લા કલેક્ટરોને સરકારી જમીન પચાવી પાડવાની પરિસ્થિતિમાં સુઓ મોટો સંજ્ઞા લેવાની મંજૂરી આપે છે.

ચિંતા

- > અધિનિયમના અમલ સાથે ગુજરાતના દરેક જિલ્લામાં વિશેષ તપાસ ટીમની હાલની સિસ્ટમનો અંત આવશે. આ ટીમ જમીન સંબંધિત વિવાદોનો સોદો કરે છે. રાજ્યના અધિક મુખ્ય સચિવના જણાવ્યા અનુસાર, ટીમમાં 400થી વધુ FRI નોંધાઈ છે.

ઇ-સેવા કેન્દ્ર

- > તાજેતરમાં ત્રિપુરા હાઈકોર્ટમાં ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ દ્વારા એક ઇ-સેવા કેન્દ્રનું ઉપ્રઘાટન કરવામાં આવ્યું હતું.

Back to Basics : ઇ-સેવા કેન્દ્ર

- > પ્રાયોગિક ધોરણે દરેક રાજ્યની ઉચ્ચ અદાલતો અને એક જિલ્લા અદાલતમાં ઇ-સેવા કેન્દ્રોની સ્થાપના કરવામાં આવી છે.
- > આ કેન્દ્રો તમામ પ્રકારની કાનૂની સહાય પૂરી પાડશે અને સામાન્ય મુકદ્દમો અને હિમાયતીઓ માટે વન સ્ટોપ સેન્ટર તરીકે સેવા આપવા માટે સમર્પિત છે.
- > આ મુકદ્દમોની સ્થિતિ અને ચુકાદાઓ અને ઓર્ડરની નકલોની માહિતીને સક્ષમ કરે છે.
- > આ કેન્દ્રો ઇ-ફાઈલિંગ કેસોમાં મદદ કરે છે.
- > આ કેન્દ્રો સામાન્ય માણસ અને તેના ન્યાય સુધી પહોંચવાના હક માટે મહત્વપૂર્ણ પગલું રજૂ કરે છે.

કાનૂની સેવાઓ પ્રદાન કરવા માટેની અન્ય તકનીકી પહેલ

- ટેલી લો પ્રોગ્રામ:
 - > કાયદા અને ન્યાય મંત્રાલયે ઇલેક્ટ્રોનિક્સ અને માહિતી ટેકનોલોજી ના સહયોગથી ટેલિ-લો કાર્યક્રમ શરૂ કર્યો હતો.
- મુકદ્દમા માટે વકીલોનો સંબંધ:
 - > આ એક એવી સેવા છે જે વકીલોને વિડિઓ કોન્ફરન્સિંગ સુવિધાઓ અને સુનાવણી માટે ટેલિફોન સેવાઓ પ્રદાન કરે છે. આ સેવાનો હેતુ ખાસ કરીને સીમાંત અને વંચિત વર્ગને ન્યાયની પહોંચ પૂરો પાડવાનો છે.
- સામાન્ય સેવા કેન્દ્રો:
 - > આ કાર્યક્રમ અંતર્ગત પંચાયત કક્ષાએ સામાન્ય સેવા કેન્દ્રોના વિશાળ નેટવર્ક પર ઉપલબ્ધ વિડીયો કોન્ફરન્સિંગ, ટેલિફોન / ઇન્સ્ટન્ટ કોલિંગ સુવિધાઓની સ્માર્ટ તકનીકનો ઉપયોગ વંચિત જૂથો, સંવેદનશીલ, દુર્ગમ જૂથો અને સમુદાયોને ન્યાય પ્રણાલી સાથે જોડવા માટે કરવામાં આવે છે.

- ઇ-કોર્ટ પ્રોજેક્ટ:
 - > સુપ્રીમ કોર્ટની ઇ-કમિટી દ્વારા પ્રસ્તુત ઇ-કોર્ટ પ્રોજેક્ટની કલ્પના 'ભારતીય ન્યાયતંત્રમાં માહિતી અને સંદેશાવ્યવહાર ટેકનોલોજી (ICT) ના અમલીકરણ માટે રાષ્ટ્રીય નીતિ અને ક્રિયા યોજના - 2005' તે એક ઓલ ઇન્ડિયા પ્રોજેક્ટ છે, જેનું નિરીક્ષણ અને કાયદા અને ન્યાય મંત્રાલય વિભાગ દ્વારા કરવામાં આવે છે.
- પ્રોજેક્ટ હેતુઓ:
 - > ઇ-કોર્ટ પ્રોજેક્ટ વાદી ચાર્ટર દ્વારા કાર્યક્ષમ અને સમય બાધિત નાગરિક કેન્દ્રિત સેવાઓની વિશાળ શ્રેણી પ્રદાન કરવી.
 - > અદાલતમાં નિર્ણય સપોર્ટ સિસ્ટમ વિકસાવી અને સ્થાપિત કરવી.
 - > તેના હોદ્દેદારોને પારદર્શિતા અને માહિતીની પહોંચ આપવા માટે સ્વચાલિત પ્રક્રિયાઓ.
 - > ન્યાયિક ડિલિવરી સિસ્ટમને પોસાય તેવું, સુલભ, ખર્ચ-અસરકારક, જરૂરિયાત મુજબનું, વિશ્વસનીય અને પારદર્શક બનાવીને ન્યાયિક ઉત્પાદકતાને ગુણાત્મક અને માત્રાત્મક રીતે વધારવી.

વિધાનસભા સત્ર બોલાવવામાં રાજ્યપાલની ભૂમિકા

- > તાજેતરમાં કેરળના રાજ્યપાલે કેન્દ્ર સરકારના ત્રણ કૃષિ કાયદાઓ પર ચર્ચા કરવા વિધાનસભાનું વિશેષ સત્ર બોલાવવાની રાજ્ય કેબિનેટની માંગને ફગાવી દીધી છે.

Back to Basics : વિધાનસભા સત્ર બોલાવવામાં રાજ્યપાલની ભૂમિકાને લગતી બંધારણીય જોગવાઈઓ

- કલમ-174:
 - > તે મુજબ, સમય સમય પર, રાજ્યપાલ રાજ્ય વિધાનસભાના ગૃહને અથવા દરેક ગૃહને એવા સમયે અને એવી જગ્યાએ સત્ર માટે બોલાવી શકે, જે તેને યોગ્ય લાગે.
 - > આ જોગવાઈ રાજ્યપાલને એ સુનિશ્ચિત કરવાની જવાબદારી પણ આપે છે કે દર છ મહિનામાં ઓછામાં ઓછું એક વખત ગૃહની બેઠક કરવામાં આવે.
- કલમ-163:
 - > રાજ્યપાલને કલમ-163 હેઠળ ગૃહ બોલાવવાનો વિશેષાધિકાર મળ્યો હોવા છતાં, રાજ્યપાલને મંત્રીમંડળની 'સહાયતા અને સલાહ' પર કાર્ય કરવું આવશ્યક છે.
 - > તેથી, જ્યારે રાજ્યપાલ કલમ 174 હેઠળ ગૃહને બોલાવે છે, ત્યારે તે પોતાની ઈચ્છા પ્રમાણે કરવામાં આવતું નથી, પરંતુ કેબિનેટની 'સહાય અને સલાહ' પર છે.
- અપવાદ:
 - > એવી સ્થિતિમાં જ્યારે એવું લાગે છે કે મુખ્યમંત્રી પાસે બહુમતીવાળી સરકાર ચલાવવા માટેની બેઠકો નથી અને વિધાનસભાના સભ્યો મુખ્યમંત્રી સામે અવિશ્વાસ પ્રસ્તાવ લાવે છે, ત્યારે રાજ્યપાલ તેમની વિવેકબુદ્ધિથી ગૃહને (અથવા ગૃહો) બોલાવવાની દ્રષ્ટિએ નિર્ણય કરી શકે છે.
 - > રાજ્યપાલ દ્વારા તેમની વિવેકાધીન શક્તિ હેઠળ લેવામાં આવેલા નિર્ણયને કોર્ટમાં પડકારવામાં આવી શકે છે.

રાજ્યપાલની ભૂમિકા અંગે સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણયો

- > 2016માં, સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા અરુણાચલ પ્રદેશમાં રાષ્ટ્રપતિ શાસન લાદવાના રાજ્યપાલના નિર્ણયને લીધે ઊભી થયેલી બંધારણીય કટોકટીની સમીક્ષા કરવામાં આવી હતી.
- > સામાન્ય સંજોગોમાં, જ્યારે મુખ્ય પ્રધાન અને તેમની મંત્રી પરિષદ ગૃહમાં નોંધપાત્ર બહુમતી મેળવે છે, ત્યારે રાજ્યપાલ મુખ્યમંત્રી અને તેમના પ્રધાનોની સહાય અને સલાહથી કલમ -174 હેઠળ ગૃહને બોલાવવું, સ્થગન અને વિસર્જન કરવાની પોતાની શક્તિનો ઉપયોગ સમન્વય કરીને કરશે.
- > ગૃહને બોલાવવું: ગૃહની રજૂઆત કરીને, વિધાનસભાના તમામ સભ્યોને મળવા બોલાવવાનો હેતુ છે.
- સ્થગન:
 - > મુલતવી એટલે ગૃહના એક સત્રનો અંત.
- વિસર્જન:
 - > ગૃહ વિસર્જન / વિસર્જન કરવું એ હાલના ગૃહને સંપૂર્ણપણે નાબૂદ કરવું, જેનો અર્થ એ કે સામાન્ય ચૂંટણીઓ યોજાયા પછી જ નવું ગૃહ રચાય છે.
 - > સુપ્રીમ કોર્ટે ગૃહને રાજ્યપાલના 'કાર્ય' તરીકે ગણાવવાની શક્તિનું અર્થઘટન કર્યું છે, પરંતુ તેમને મળેલી 'શક્તિ' તરીકે નહીં.

સરકારીયા આયોગ (વર્ષ 1983) રાજ્યપાલની ભૂમિકા વિશે અહેવાલ

- > જ્યાં સુધી કોઈ રાજ્યના મંત્રીમંડળને વિધાનસભામાં નોંધપાત્ર બહુમતી મળે ત્યાં સુધી, રાજ્યપાલને તેમના દ્વારા આપવામાં આવેલી સલાહનું પાલન કરવાની ફરજ પડશે (સિવાય કે સ્પષ્ટ રીતે ગેરબંધારણીય).
- > ફક્ત એવી પરિસ્થિતિઓમાં કે જ્યાં આવી સલાહ મુજબ કાર્યવાહી કરવામાં આવે તો કોઈ પણ બંધારણીય જોગવાઈનું ઉલ્લંઘન થઈ શકે છે અથવા જ્યાં મંત્રી પરિષદ વિધાનસભામાં બહુમતી ગુમાવી દે છે, તો પછી પ્રશ્ન ઊભો થાય છે કે રાજ્યપાલ તેમના વિવેક પ્રમાણે કાર્યવાહી કરી શકે છે કે નહીં.

કેરળના કિસ્સામાં સંબંધિત પરિણામો

- > જો કેરળ સરકાર ગૃહનું વિશેષ સત્ર બોલાવવાની માંગ પર અડગ છે, તો તેને ગૃહમાં હાકલ કરવાની ના પાડવા માટે કોઈ કાનૂની આધાર હોઈ શકે નહીં. કારણ કે, રાજ્યપાલની સત્તાઓ ગૃહને બોલાવવાના સંદર્ભમાં મર્યાદિત છે. જો રાજ્યપાલ હજી પણ ગૃહને બોલાવવાની ના પાડે તો આ નિર્ણયને કોર્ટમાં પડકારવામાં આવી શકે છે.

રાજ્યપાલ

- > રાજ્યપાલની નિમણૂક, સત્તાઓ અને કાર્યાલયને લગતી તમામ જોગવાઈઓનો ભારતીય બંધારણની કલમ 153થી કલમ 162 હેઠળ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.
- > કોઈ વ્યક્તિને બે કે તેથી વધુ રાજ્યોના રાજ્યપાલ તરીકે નિયુક્ત કરી શકાય છે.
- > રાજ્યમાં રાજ્યપાલની ભૂમિકા રાષ્ટ્રપતિની સમાન છે.
- > રાજ્યપાલ રાજ્ય માટે રાષ્ટ્રપતિ જેટલી જ ફરજો બજાવે છે.
- > રાજ્યપાલ રાજ્યના કારોબારી વડા હોય છે.

- > એવું માનવામાં આવે છે કે રાજ્યપાલ પદની બેવડી ભૂમિકા છે:
 - > તેઓ રાજ્યના બંધારણીય વડા છે, જે રાજ્ય પ્રધાનોની પરિષદની સલાહને અનુસરે છે.
 - > તે કેન્દ્ર સરકાર અને રાજ્ય સરકાર વચ્ચે મહત્વપૂર્ણ કડી તરીકે કામ કરે છે.

રાજ્યપાલ પદ માટેની લાયકાત

- > ભારતીય બંધારણની કલમ 157 અને કલમ 158માં રાજ્યપાલ પદ માટેની યોગ્યતાનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. જે નીચે મુજબ છે:
 - > તે ભારતનો નાગરિક હોવો જોઈએ.
 - > તેની ઉંમર ઓછામાં ઓછી 35 વર્ષની હોવી જોઈએ.
 - > તેઓ સંસદના કોઈપણ ગૃહના સભ્ય અથવા રાજ્ય વિધાનસભાના સભ્ય ન હોવા જોઈએ.
 - > રાજ્ય અથવા કેન્દ્ર સરકારની અંદર નફાનો હોદ્દો ધરાવતા ન હોવા જોઈએ.
- નિમણૂક:
 - > બંધારણની કલમ 155 મુજબ રાજ્યપાલની નિમણૂક રાષ્ટ્રપતિની સહીવાળા આજ્ઞાપત્ર દ્વારા કરવામાં આવે છે.
- કાર્યકાળ:
 - > સામાન્ય રીતે, રાજ્યપાલનો કાર્યકાળ 5 વર્ષનો હોય છે, પરંતુ તેમની મુદત વડા પ્રધાનની અધ્યક્ષતામાં પ્રધાન મંડળની સલાહ પર રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા વહેલી પણ સમાપ્ત થઈ શકે છે
 - > બંધારણમાં કોઈ યોગ્ય કારણ વિના રાજ્યપાલની મુદત પૂરી થવાની મંજૂરી નથી.
 - > જો કે, રાષ્ટ્રપતિની ફરજ છે કે તે રાજ્યપાલને બરતરફ કરે કે જેના કાર્યોને કોર્ટ દ્વારા ગેરબંધારણીય અને ગેરકાયદેસર માનવામાં આવે છે.
 - > રાજ્યપાલ દ્વારા રાષ્ટ્રપતિને રાજીનામું આપવાથી.
 - > વિવેકપૂર્ણ શક્તિઓ

મુખ્યમંત્રીની નિમણૂક

- > સામાન્ય રીતે રાજ્યમાં બહુમતી પક્ષના નેતાની નિમણૂક મુખ્યમંત્રી તરીકે કરવામાં આવે છે, પરંતુ કોઈ પણ પક્ષને સંપૂર્ણ બહુમતી ન મળી હોય તેવા સંજોગોમાં રાજ્યપાલ મુખ્યમંત્રીની નિમણૂક માટે તેમની વિવેકાધીન શક્તિનો ઉપયોગ કરે છે.
- > મંત્રીઓની પરિષદનું વિસર્જન: જો રાજ્ય વિધાનસભામાં તેમને વિશ્વાસનો મત નહીં મળે તો તે મંત્રીઓની કાઉન્સિલને વિસર્જન કરી શકે છે.

કટોકટીની ઘોષણા માટે રાષ્ટ્રપતિને સલાહ આપવી

- > બંધારણની કલમ 356 અંતર્ગત રાજ્યપાલ જ્યારે રાજ્યમાં આવી પરિસ્થિતિ ઊભી થઈ, જ્યાં બંધારણીય જોગવાઈઓ મુજબ રાજ્યનો વહીવટ ચલાવવામાં આવી રહ્યો નથી. તો રાષ્ટ્રપતિને 'રાજ્યમાં કટોકટી' અથવા 'રાષ્ટ્રપતિ શાસન' લાદવાની સલાહ આપી શકે છે.

રાષ્ટ્રપતિની વિચારણા માટે બિલને અનામત રાખવું

- > જો કે બંધારણની કલમ 200માં આવી શરતોનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે, જ્યારે રાજ્યપાલ દ્વારા રાષ્ટ્રપતિની

વિચારણા માટે અનામત રાખી શકાય છે, પરંતુ આ બાબત તેમની વિવેકબુદ્ધિમાં છે તેનો ઉપયોગ પણ કરી શકે છે.

વિધાનસભાનું વિસર્જન

- રાજ્યપાલ બંધારણની કલમ 174 હેઠળ રાજ્ય વિધાનસભાના સત્રને આમંત્રણ આપે છે, સ્થગિત કરે છે અને વિસર્જન કરે છે. જ્યારે રાજ્યપાલને લાગે છે કે મંત્રીઓની પરિષદ તેનું બહુમતી ગુમાવી ચૂકી છે, ત્યારે તે ગૃહ વિસર્જન કરી શકે છે.

નાગાલેન્ડને AFSPA હેઠળ અશાંત ક્ષેત્ર જાહેર કર્યું

- ગૃહ મંત્રાલયે તાજેતરમાં સશસ્ત્ર દળો (વિશેષ શક્તિ) અધિનિયમ, 1958 હેઠળ આવતા છ મહિના માટે નાગાલેન્ડને ‘અશાંત ક્ષેત્ર’ તરીકે જાહેર કર્યું.

Back to Basics : નાગાલેન્ડમાં AFSPAનું દાલનું દ્રશ્ય

- 30 જૂન, 2020ના રોજ નાગાલેન્ડને છ મહિનાના સમયગાળા માટે ‘અશાંત ક્ષેત્ર’ તરીકે જાહેર કરવામાં આવ્યો હતો. રાજ્યને છ દાયકાથી વધુ સમયથી AFSPA હેઠળ છે. નાગાલેન્ડ અને ભારત સરકારની રાષ્ટ્રવાદી સમાજવાદી પરિષદ વચ્ચેના કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા પછી પણ આ અધિનિયમ પાછો ખેંચવામાં આવ્યો ન હતો.

નાગાલેન્ડ કેમ ‘અશાંત ક્ષેત્ર’ બનવાનું ચાલુ રાખે છે?

- રાજ્યના વિવિધ ભાગોમાં ખૂન, ગેરવસૂલી અને લૂંટ ચલાવવામાં આવી રહી હોવાથી નાગાલેન્ડને ‘અશાંત ક્ષેત્ર’ તરીકે જાહેર કરવામાં આવ્યો છે. 18 વર્ષથી વધુ સમય

સુધી વાટાઘાટોના ઍસી રાઉન્ડ પછી પણ, NSCN-IMની માંગણીઓ શક્ય નથી. NSCN-IM અલગ પ્રવજ અને બંધારણની માંગ કરી રહ્યા છે. આ માંગ કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા સ્વીકાર્ય નથી. આ ક્ષેત્રમાં તે બળવાખોરી ચાલુ રાખવા તરફ દોરી જાય છે. આમ, નાગાલેન્ડને “અશાંત ક્ષેત્ર” તરીકે જાહેર કરવાનું ચાલુ છે.

અશાંત ક્ષેત્ર

- અશાંત ક્ષેત્ર AFSPAની કલમ 3 હેઠળ સૂચના દ્વારા જાહેર કરાય છે. સિવિલ પાવરને સહાય કરવા માટે સજ્જ સશસ્ત્ર દળોનો ઉપયોગ જરૂરી છે તે સ્થળોએ આનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે.

પ્રદેશને ‘અશાંત ક્ષેત્ર’ તરીકે કોણ જાહેર કરી શકે છે?

- રાજ્યના રાજ્યપાલ અથવા કેન્દ્ર સરકાર રાજ્યનો સંપૂર્ણ ભાગ અથવા પ્રદેશ અથવા કેન્દ્ર શાસિત ક્ષેત્રને અશાંત ક્ષેત્ર તરીકે જાહેર કરી શકે છે. એકવાર જાહેર થયા પછી, આ ક્ષેત્ર ‘ડિસ્ટર્બ્ડ એરીયાઝ (સ્પેશ્યલ કોર્ટ્સ) એક્ટ, 1976’ મુજબ ત્રણ મહિના સુધી ‘અશાંત’ કેટેગરીમાં રહેશે. રાજ્ય સરકાર ફક્ત ત્યારે જ સૂચન કરી શકે છે કે અધિનિયમની આવશ્યકતા છે કે નહીં.

ઉત્તર પૂર્વમાં શાંતિ સુનિશ્ચિત કરવા ભારત સરકાર દ્વારા તાજેતરના અન્ય કયા પગલા લેવામાં આવ્યા છે?

- ભારત-બાંગ્લાદેશ બાઉન્ડ્રી એગ્રીમેન્ટ
- મણિપુરમાં નાકાબંધી
- બ્રુ-રેંગ શરણાર્થી સમાધાન
- બોડોલેન્ડ પ્રાદેશિક પરિષદની ચૂંટણીઓ

GPSC 1/2, PI, PSI/CONSTABLE, S.T.I., Dy.SO,
નાયબ માગલતદાર, બિનસચિવાલય ક્લાર્ક, તલાટી, TET, TAT વગેરે
વિવિધ સ્પર્ધાત્મક તેમજ ટેકનિકલ પરીક્ષાઓ માટે અત્યંત ઉપયોગી પુસ્તક

નવી પરીક્ષા પદ્ધતિ
અનુસાર તૈયાર કરાયેલું પુસ્તક

બિનસચિવાલય અને કૃષિ
યુનિવર્સિટીના Special New
Topicનો સમાવેશ

MS Office 2003 અને
2013ની પરીક્ષાલક્ષી માહિતી

CPT માટે મહત્વના Excel
Functionની વિસ્તૃત સમજૂતી

NOW AVAILABLE

કમ્પ્યુટર

Appendix G

- ✓ નવી પરીક્ષા પદ્ધતિ અનુસાર તૈયાર કરાયેલું પુસ્તક
- ✓ બિનસચિવાલય અને કૃષિ યુનિવર્સિટીના Special New Topicનો સમાવેશ
- ✓ MS Office 2003 અને 2013ની પરીક્ષાલક્ષી માહિતી
- ✓ CPT માટે મહત્વના Excel Functionની વિસ્તૃત સમજૂતી
- ✓ 35થી અનુસાર પુણ્યલેખા NCQ પ્રશ્નો

1700+ પ્રશ્નો

1700+ પ્રશ્નો

Available at **amazon**

ICE
INSTITUTE FOR COMPETITIVE EXAMS

NDB સાથે લોન કરાર

- તાજેતરમાં, ભારત સરકારે ગ્રામીણ વિકાસ અને માળખાગત સુવિધાને પ્રોત્સાહન આપવા માટે ન્યૂ ડેવલપમેન્ટ બેંક (NDB) સાથે 1 અબજ યુએસ ડોલરની લોન કરારની જાહેરાત કરી હતી.
- COVID-19ને કારણે ભારતની આર્થિક પરિસ્થિતિમાં સુધારો કરવા માટે સરકાર અને NDBએ 1 અબજ યુએસ ડોલરના લોન કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા.
- પ્રાકૃતિક સંસાધન સંચાલન—NRM અને ગ્રામીણ માળખાગત સુવિધાઓ પર ખર્ચ
- મનરેગા (મહાત્મા ગાંધી રાષ્ટ્રીય ગ્રામીણ રોજગાર ગેરંટી યોજના) હેઠળ ગ્રામીણ રોજગાર નિર્માણ.
- આ લોનની મુદત 5 વર્ષ છૂટ સહિત 30 વર્ષ છે.
- આ લોન ખાસ કરીને સ્થળાંતર કામદારોને મદદ કરવામાં મદદ કરશે કે જેઓ રોગચાળાને લીધે શહેરી વિસ્તારોમાંથી પરત ફર્યા છે અને તેમનું ગુજરાન ગુમાવી ચૂક્યાં છે.
- વાયરસના ફેલાવાને રોકવા માટે, લોકડાઉન પછીની આર્થિક પ્રવૃત્તિ ધીમી પડી, પરિણામે ગ્રામીણ વિસ્તારો સહિત અનૌપચારિક ક્ષેત્રમાં કામ કરતા રોજગાર અને આવક ગુમાવવી.
- ભારતના સામાજિક સુરક્ષા આધારને મજબૂત બનાવવા, છત્તીસગઢમાં આદિવાસી પરિવારો માટે પોષણ સહાયક કૃષિને પ્રોત્સાહન આપવા માટે, નાગાલેન્ડમાં ગુણવત્તાયુક્ત શિક્ષણ વધારવા અને રાજ્યોમાં હાલના ડેમની સલામતી અને કામગીરી સુધારવા માટે 800 મિલિયન યુએસ ડોલર ચારથી વધુ પ્રોજેક્ટ્સને મંજૂરી આપવામાં આવી છે.

Back to Basics : ન્યૂ ડેવલપમેન્ટ બેંક(NDB)

- તે બ્રિક્સ દેશો દ્વારા સંચાલિત બહુપક્ષીય વિકાસ બેંક છે.
- બ્રિક્સ એ વિશ્વની પાંચ અગ્રણી ઉભરતી અર્થવ્યવસ્થાઓ – બ્રાઝિલ, રશિયા, ભારત, ચીન અને દક્ષિણ આફ્રિકાના જૂથનું ટૂંકું નામ છે.
- ‘ન્યૂ ડેવલપમેન્ટ બેંક’ની સ્થાપના અંગે 2013માં દક્ષિણ આફ્રિકાના ડરબનમાં આયોજિત બ્રિક્સ સમિટમાં સંમતિ થઈ હતી અને 2014માં બ્રાઝિલના ફોર્ટાલીઝા ખાતે 6મી બ્રિક્સ સમિટમાં તેની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી.
- NDBની પ્રારંભિક અધિકૃત મૂડી 100 અબજ US ડોલર હતી.
- NDBનું મુખ્ય મથક ચીનના શાંઘાઈમાં છે.
- સંસ્થાકીય માળખું:
- NDBની હાલની સંસ્થાકીય રચનામાં 1 અધ્યક્ષ, 4 ઉપાધ્યક્ષ અને કેટલાક અન્ય કારોબારી સભ્યો છે. અધ્યક્ષનો કાર્યકાળ પાંચ વર્ષનો છે.
- NDBમાં મતાધિકાર પ્રણાલી:
- વિશ્વ બેંકથી વિપરીત જ્યાં દેશોને કેપિટલ શેરના આધારે મતાધિકાર મળે છે, હાલમાં દરેક ભાગીદાર દેશ ‘ન્યૂ ડેવલપમેન્ટ બેંક’માં સમાન મતાધિકાર ધરાવે છે અને કોઈ પણ દેશ પાસે વીટો પાવર નથી.

રૂપે કોન્ટેક્ટલેસ (ઓફલાઇન) સુવિધા

- નેશનલ પેમેન્ટ્સ કોર્પોરેશન ઓફ ઈન્ડિયા (NPCI) એ તાજેતરમાં રૂપે કોન્ટેક્ટલેસ (ઓફલાઇન) સુવિધા રોલ કરી છે. તમામ ચુકવણી માટે એક કાર્ડની સુવિધા પ્રદાન કરવા માટે, NPCI દ્વારા રૂપે પ્રિપેઇડ કાર્ડ વર્ષ 2014માં રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું. ત્યારબાદથી કાર્ડમાં વિવિધ સુવિધાઓ ઉમેરવામાં આવી રહી છે.

Back to Basics : રૂપે કોન્ટેક્ટલેસની મુખ્ય સુવિધાઓ

- “રૂપે કોન્ટેક્ટલેસ (ઓફલાઇન)” નામની નવી સુવિધા એ ફરીથી લોડ કરવા યોગ્ય વોલેટ સુવિધા છે જ્યાં ગ્રાહકો ઝડપી અને એકીકૃત વ્યવહારોની ખાતરી કરવા માટે નાણાં સંગ્રહિત કરી શકે છે. નબળા ઈન્ટરનેટ કનેક્શન દરમિયાન પણ, પોઈન્ટ્સ ઓફ સેલ પર આ સુવિધામાંથી પૈસા મેળવી શકાય છે.
- NCMC (નેશનલ કોમન મોબિલીટી કાર્ડ) ઓફલાઇન વોલેટનો ઉપયોગ પરિવહનમાં ટિકિટની ચુકવણી કરવા માટે કરી શકાય છે જેમાં કેબ ભાડુ, મહાનગરો, બસ ટિકિટ વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.
- તે ‘નિઅર ફીલ્ડ કમ્યુનિકેશન (NFC)’ તકનીકનો ઉપયોગ કરે છે અને તે ભૌતિક ચુકવણી કરવામાં લેવાયેલા સમયને ઘટાડે છે.
- તેમાં ઓપરેટર વિશિષ્ટ પાસ સ્ટોર કરવા માટે સેવા ક્ષેત્રની સુવિધાઓ પણ છે. સરળ શબ્દોમાં માસિક પાસ અને માસિક ટિકિટો આ સુવિધાનો ઉપયોગ કરીને સંગ્રહિત કરી શકાય છે.
- સંપર્ક વિનાની સુવિધા પોઈન્ટ ઓફ સેલમાં પિન નંબરો દાખલ કરવાનો વિકલ્પ પ્રદાન કરતી નથી. આ ચુકવણી પ્રક્રિયાઓ સરળ બનાવે છે. કાર્ડને ફક્ત સ્વિપની જરૂર છે.
- સંપર્ક વિનાની સુવિધાનો ઉપયોગ દેશભરના ATMમાં પણ થઈ શકે છે.

રાષ્ટ્રીય સામાન્ય ગતિશીલતા કાર્ડ

- રાષ્ટ્રીય સામાન્ય ગતિશીલતા કાર્ડ પ્રોગ્રામ હેઠળ ઓફલાઇન વોલેટ સુવિધા રજૂ કરવામાં આવી છે. આ કાર્યક્રમ ‘તમામ ચુકવણીઓ માટેનું એક કાર્ડ’ મિશન સાથે શરૂ કરાયો હતો. આ કાર્યક્રમ ગૃહ અને શહેરી બાબતોના મંત્રાલય અને રૂપેની સંયુક્ત પહેલ છે.
- ગતિશીલતા કાર્ડ કેશલેસ ભાડા ચુકવણી પદ્ધતિના વિકાસની કલ્પના કરશે જે દેશમાં તમામ જાહેર પરિવહન પ્રણાલી જેમ કે કેબ્સ, મહાનગરો, બસો વગેરેમાં કામ કરશે, તે ઈન્ટરઓપરેબલ ભાડા વ્યવસ્થાપન પ્રણાલીને સ્થાપિત કરવામાં મદદ કરશે.

સંપર્ક વિનાની તકનીકનું કાર્ય

- રૂપે કોન્ટેક્ટલેસ કાર્ડ્સ અગાઉ રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા. હવે ફક્ત વોલેટ સુવિધા ઉમેરવામાં આવી રહી છે. સંપર્ક વિનાના કાર્ડમાં ઈનબિલ્ટ રેડિયો ફ્રીક્વન્સી એન્ટેના હોય

છે.નીઅર ફીલ્ડ કમ્યુનિકેશન ટેકનોલોજીની નજીક આ એન્ટેના વપરાશકર્તાઓ હોય છે. આ તકનીક દ્વારા કાર્ડ પોઈન્ટ ઓફ-સેલ મશીન સાથે આદાન-પ્રદાન કરે છે. આ માટે, કોન્ટેક્ટલેસ કાર્ડ ટ્રાંઝેક્શન માટે રીડર સાથે સંપર્કમાં હોવું જરૂરી નથી. રીડર પર એક સરળ ટેપ વ્યવહાર શરૂ કરશે.

CAROTAR

- > CAROTAR કસ્ટમ્સ (વેપાર કરાર હેઠળ મૂળના નિયમોના વહીવટ) નિયમો, 2020. તે સપ્ટેમ્બર, 2020 માં અમલમાં આવ્યું. આ નિયમો ગાર્ડલાઈન્સનો સેટ છે જે મુક્ત વેપાર કરાર હેઠળ આયાત પરના દર માટે 'મૂળના નિયમો' લાગુ કરે છે.

Back to Basics : CAROTAR નિયમો

- > આ નિયમો હેઠળ, આયાત કરનારને માલની આયાત કરતા પહેલા યોગ્ય ઉદ્યમશીલતા કરવી જરૂરી છે.
- > નિયમો આયાત કરનારની પાસે રહેલી ન્યૂનતમ માહિતીની સૂચિ પ્રદાન કરે છે.
- > મૂળના પ્રમાણપત્રમાં ઉપલબ્ધ તરીકે, આયાતકારે બિલ ઓફ એન્ટ્રીમાં મૂળ સંબંધિત માહિતી દાખલ કરવી જોઈએ.

ઇફેક્ટ્સ CAROTAR નિયમો

- > ભારતમાં નિમ્ન-ગુણવત્તાવાળા ઉત્પાદનોના શિપમેન્ટને રોકવા માટે નવા નિયમો લાગુ કરવામાં આવી રહ્યા છે. નિયમો ત્રીજા દેશ દ્વારા માલના ડમ્પિંગ પર પણ કડક પ્રતિબંધ લાવશે. આનાથી ભારતને ત્રીજા દેશ, ખાસ કરીને ચીન દ્વારા નિમ્ન-ગુણવત્તાવાળા ઉત્પાદનોના ડમ્પિંગ ઉપર તપાસ કરવામાં મદદ મળશે.

મહત્વ

- > CAROTAR નિયમો આયાત કરનારને મૂળ દેશની ખાતરી કરવા માટે, કસ્ટમ્સના અધિકારીઓને સહાય કરવા, છૂટછાટની ફરજ માટે દાવો કરે છે. તે મુક્ત વેપાર કરાર હેઠળ ડ્યુટી છૂટનો દુરુપયોગ કરવાનો પ્રયાસ કરવા માટે કસ્ટમ્સ વિભાગને મજબૂત બનાવશે.

CAROTARની જરૂર

- > CAROTAR 2020 વિવિધ મુક્ત વેપાર કરાર હેઠળ સૂચવેલ હાલની પ્રમાણપત્ર પ્રક્રિયાઓને પૂરક બનાવે છે. ભારતે કેટલાક દેશો જેમ કે દક્ષિણ કોરિયા, જાપાન અને બીજા ઘણા આસિયાન દેશો સાથે મુક્ત વેપાર કરાર કર્યા છે.

નવો નિયમ ચીન સંબંધિત પ્રશ્નોને કેવી રીતે

ધ્યાન આપે છે?

- > ભારત તેની લુક ઈસ્ટ પોલિસી હેઠળનો હેતુ એશિયન ક્ષેત્ર સાથે તેના વેપાર અને જોડાણમાં વધારો કરવાનો છે. આ મુખ્યત્વે ઉત્તર પૂર્વ ક્ષેત્રના વિકાસમાં નિર્દેશિત છે. આ હાંસલ કરવા માટે ભારતે આસિયાન મુક્ત વેપાર કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યા છે. કરાર અંતર્ગત ભારત આસિયાનના દસ દેશોને છૂટછાટ આપવાની રીત આપે છે. ચીન આ માર્ગનો ઉપયોગ

ભારતમાં તેનો માલ નાખવા માટે કરી રહ્યો છે. આનો અર્થ એ છે કે ચીનમાં ઉદભવતા માલ (ચાઈનામાં ઉત્પાદિત) જે કસ્ટમ છૂટ માટે અથવા ભારતમાં આયાત પ્રતિબંધ માટે પાત્ર નથી, તે આ દેશો દ્વારા ભારતમાં પ્રવેશ કરશે. CAROTAR નિયમો આને રોકવામાં મદદ કરે છે કારણ કે આયાતકર્તાએ આ નવા નિયમો હેઠળ માલની ઉત્પત્તિ જાહેર કરવી પડશે.

ભારતમાં વસ્તી સ્થિરતા : NFHS-5

- > નેશનલ ફેમિલી હેલ્થ સર્વે-5 (NFHS-5)ના તાજેતરના ડેટા વિશ્લેષણ બતાવે છે કે કુલ પ્રજનન દર (TFR)માં ઘટાડો થવાને કારણે ભારતની વસ્તી સ્થિર છે.

Back to Basics : પૃષ્ઠભૂમિ

- > 2005થી 2016ની વચ્ચે હાથ ધરવામાં આવેલા NFHS-3 અને NFHS-4 દરમિયાન, દેશભરના 22 રાજ્યો / કેન્દ્રશાસિત કેન્દ્રોમાંથી 12માં આધુનિક ગર્ભનિરોધક પગલાં (ગર્ભનિરોધક ગોળીઓ, કોન્ડોમ, ઈન્ટ્રાઉટરિન ડિવાઈસીસ) ના ઉપયોગમાં ઘટાડો જોવા મળ્યો હતો.
- > જો કે, NFHS-5માં આ સ્થિતિમાં સુધારો થયો છે અને 12 માંથી 11 રાજ્યોમાં આધુનિક ગર્ભનિરોધક પગલાંના ઉપયોગમાં વધારો થયો છે.

રાષ્ટ્રીય કુટુંબ આરોગ્ય સર્વે-5

- કુલ પ્રજનન દર (TFR):
- > આપેલ વર્ષમાં પ્રજનન દર સ્ત્રી દ્વારા જન્મેલા બાળકોની સરેરાશ સંખ્યાને પ્રજનન વય દરમિયાન સૂચવે છે (જે સામાન્ય રીતે 15થી 49 વર્ષ માનવામાં આવે છે).
- > છેલ્લાં અડધા દાયકામાં મોટાભાગના ભારતીય રાજ્યોમાં TFRમાં ઘટાડો જોવા મળ્યો છે, ખાસ કરીને શહેરી મહિલાઓમાં આનો અર્થ એ કે ભારતની વસ્તી સ્થિર થઈ રહી છે.
- > સિક્કિમ સૌથી ઓછું TFR (સરેરાશ 1.1) રેકોર્ડ કર્યું છે, જ્યારે બિહારમાં મહિલા દીઠ સરેરાશ 3નું TFR નોંધાયું છે.
- > સર્વેક્ષણ કરાયેલા 22 રાજ્યોમાંથી 19 રાજ્યોએ કુલ પ્રજનન દર (TFR) રિપ્લેસમેન્ટ સ્તરથી નીચે હોવાનું જણાવ્યું છે.
- > રિપ્લેસમેન્ટ લેવલ કુલ પ્રજનન દરનો સંદર્ભ આપે છે કે જ્યાં એક પેઢી સ્થળાંતર કર્યા વિના પોતાની જાતને બીજી પેઢીથી બદલી નાખે છે, એટલે કે આપણે કહી શકીએ કે આ તબક્કે મરી રહેલા લોકોની જગ્યા ભરવા માટે ઘણા બાળકો જન્મે છે.
- > મોટાભાગના દેશોમાં સ્ત્રી પ્રત્યે આ સ્તર આશરે 2.1 જેટલું છે, જોકે મૃત્યુદરમાં બદલાવ સાથે આ થોડું બદલાઈ શકે છે.
- ગર્ભનિરોધકનો ઉપયોગ:
- > એકંદરે, ભારતમાં મોટાભાગના રાજ્યો / કેન્દ્રશાસિત કેન્દ્રોમાં ગર્ભનિરોધક વ્યાપક દર (CPR)નો વધારો જોવાયો છે, અને હિમાચલ પ્રદેશ અને પશ્ચિમ બંગાળમાં આ દર સૌથી વધુ છે.
- અસર:
- > આ આંકડાથી સ્પષ્ટ છે કે ભારતના મોટાભાગના રાજ્યોમાં કુલ પ્રજનન દર (TFR) રિપ્લેસમેન્ટ લેવલ પર પહોંચી ગયો છે.

- > નેશનલ ફેમિલી હેલ્થ સર્વે-5 એ ગ્રામીણ અને શહેરી વિસ્તારોમાં આધુનિક ગર્ભનિરોધકના ઉપયોગમાં વધારો, તેમજ સ્ત્રીમાં જન્મેલા સરેરાશ બાળકોની સંખ્યામાં ઘટાડો સૂચવે છે.

વસ્તી નિયંત્રણ સંબંધિત પગલાં

- વડાપ્રધાનની અપીલ:
 - > વર્ષ 2019 માં સ્વતંત્રતા દિવસ નિમિત્તે તેમના સંબોધનમાં વડા પ્રધાને દેશને અપીલ કરતાં વસ્તી નિયંત્રણને દેશભક્તિના સ્વરૂપ તરીકે રજૂ કર્યું હતું.
- મિશન પરીવાર વિકાસ:
 - > કેન્દ્ર સરકારે 7 ઉચ્ચ વસ્તી વૃદ્ધિના રાજ્યોમાં (કુલ 3 ટકાથી વધુના કુલ પ્રજનન દર સાથે) 146 જિલ્લાઓમાં ગર્ભનિરોધક અને કુટુંબ યોજના સેવાઓનો વપરાશ સતત વધારવા માટે વર્ષ 2017 માં મિશન પરીવાર વિકાસ શરૂ કર્યું હતું.
- રાષ્ટ્રીય કુટુંબ નિયોજન ક્ષતિપૂર્તિ યોજના (NFPIS):
 - > આ યોજના વર્ષ 2015 માં શરૂ કરવામાં આવી હતી અને લાભાર્થીઓના મૃત્યુ અને વંધ્યીકરણની નિષ્ફળતાના કિસ્સામાં વીમા પૂરા પાડે છે.
- વંધ્યીકૃત માટે વળતર યોજના:
 - > આ યોજના હેઠળ, આરોગ્ય અને કુટુંબ કલ્યાણ મંત્રાલય 2014થી નસબંધી કરાવી રહેલા લાભાર્થીઓના વેતનની ખોટની ભરપાઈ કરે છે.

વિરોધાભાસ

- > નેશનલ ફેમિલી હેલ્થ સર્વે-5ના ડેટા સાબિત કરે છે કે દેશની વસ્તી સ્થિર થઈ રહી છે, જ્યારે સરકાર 'વસ્તી વિસ્ફોટ' ને ધ્યાનમાં રાખીને લોકોને વસ્તી ઘટાડવાની અપીલ કરી રહી છે.

રાષ્ટ્રીય કુટુંબ આરોગ્ય સર્વે

- > તે દેશભરમાં મોટા પાયે કરવામાં આવેલ રાષ્ટ્રીય સર્વેક્ષણ છે, જે બહુવિધ રાઉન્ડમાં પૂર્ણ થાય છે.
- > સર્વેક્ષણનો પ્રથમ તબક્કો 22 રાજ્યો / કેન્દ્રશાસિત કેન્દ્રોનો ડેટા દર્શાવે છે, જ્યારે બાકીના 14 રાજ્યો / કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશ (તબક્કો -2) માં કામ ચાલી રહ્યું છે.
- > તે આરોગ્ય અને કુટુંબ કલ્યાણ મંત્રાલયના સંચાલન હેઠળ આયોજન કરવામાં આવ્યું છે, જ્યાં મુંબઈ સ્થિત આંતરરાષ્ટ્રીય વસ્તી વિજ્ઞાન સંસ્થા (IIPS) નોડલ એજન્સી તરીકે સેવા આપે છે.

આગળનો રસ્તો

- > ભારતની વસ્તી પહેલાથી જ 125 કરોડનો આંકડો વટાવી ચૂકી છે અને એવી અપેક્ષા છે કે આગામી કેટલાક દાયકાઓમાં વિશ્વના સૌથી વધુ વસ્તી ધરાવતાં દેશ ચીનને ભારત પાછળ છોડી દેશે.

- > ઘણાં નિષ્ણાતો માને છે કે બાળકોની સંખ્યા પર પ્રતિબંધ લગતી કોઈપણ નીતિ ભારતની તકનીકી ક્રાંતિને આગળ વધારવા માટે જરૂરી શિક્ષિત યુવાનોની સંખ્યાને વધુ ગંભીર બનાવશે.
- > ભારતમાં 'વન ચાઈલ્ડ પોલિસી' ને કારણે ચીન (દા.ત. લિંગ અસંતુલન) સામનો કરે છે તેવી સમસ્યાઓ પણ ઊભી થઈ શકે છે.
- > NFHS-5ના આધારે હાલના પ્રોગ્રામ્સ અને નીતિ દરમિયાનગીરીઓને મજબૂત બનાવવા માટે નવી વ્યૂહરચના વિકસાવી શકાય છે.
- > નીતિ નિર્માતાઓએ હાલની નીતિઓ અને પ્રોગ્રામ્સમાં તાજેતરના NFHS-5 ડેટાના આધારે આવશ્યક ફેરફારો કરવા જોઈએ.

જનગણના નોંધણીઓની સુધારણા

- > તાજેતરમાં જ ભારતના રજિસ્ટ્રાર જનરલ-RGIએ તમામ રાજ્ય સંયોજકોને જનગણના રજિસ્ટરને અપડેટ કરવા આદેશ આપ્યો છે.
- > વસ્તી ગણતરી એ આપેલ વસ્તીના સભ્યોની પદ્ધતિસર ગણતરી કરવાની, તેમના વિશેની માહિતી મેળવવા અને તે રેકોર્ડ રાખવાની પ્રક્રિયા છે.

Back to Basics : જનગણના નોંધણીઓના હુકમ અંગે

- > RGIએ તમામ રાજ્ય સંયોજકોને આ ક્ષેત્ર, વિસ્તાર, કોલોની અથવા મકાનનું નામ 'ચાર્જ રજિસ્ટર'માં અપડેટ કરવા આદેશ આપ્યો છે.
- ચાર્જ રજિસ્ટર:
 - > ચાર્જ રજિસ્ટર એ ગણના કરનારાઓ વચ્ચેના કામના વિતરણને સૂચવે છે અને દરેક અધિકારી દ્વારા નિરીક્ષણ કરવા માટે ગૃહ લિસ્ટિંગ બ્લોક (HLB)ને ચિહ્નિત કરે છે.
- HLB ડેટા સંગ્રહનું એકમ છે.

- ચાર્જ રજિસ્ટર વપરાશ:
 - > આ ગણતરી સાથે સંબંધિત એક મહત્વપૂર્ણ દસ્તાવેજ છે જે ગણતરી માટે ગૃહોની ગણતરી, આવાસોની વસ્તી ગણતરી અને રાષ્ટ્રીય વસ્તી રજિસ્ટર-NPRની ગણતરી માટે ગણકોને મદદ કરશે.
 - > આ રજિસ્ટરનો ઉપયોગ NPRને અપડેટ કરવા સંબંધિત ક્ષેત્રના કામમાં કરવામાં આવશે, કારણ કે વસ્તી ગણતરી અને NPR અપડેટ બંને સમાન કામદારોને સમાવશે.
- અસરો:
 - > કોવિડ-19 રોગચાળાને કારણે વસ્તી ગણતરીનું કામ અનિશ્ચિત સમય માટે સ્થગિત કરાયું હતું. RGIનો આદેશ સંકેત હોઈ શકે છે કે નજીકના ભવિષ્યમાં વસ્તી ગણતરી પ્રક્રિયા શરૂ થઈ શકે.

ભારતના રજિસ્ટ્રાર જનરલ

- > વસ્તી ગણતરી સંસ્થા 1951ની વસ્તી ગણતરી સુધી દરેક વસ્તી ગણતરી માટે એડ-હોક ધોરણે સ્થાપિત કરવામાં આવી હતી.

- > ભારત સરકારે વસ્તીના કદ અને તેના વિકાસ વગેરેના ડેટાના વ્યવસ્થિત સંગ્રહને વિકસાવવા માટે વર્ષ 1949માં રજિસ્ટ્રાર જનરલ અને જનગણના કમિશનર હેઠળ ગૃહ મંત્રાલયમાં એક સંસ્થાની સ્થાપના કરી હતી.
- > પાછળથી, આ કચેરીને દેશમાં જન્મ અને મૃત્યુ અધિનિયમ, 1969ના અમલીકરણની જવાબદારી પણ સોંપવામાં આવી હતી.
- > તે ભારતની વસ્તી ગણતરી અને ભારતની ભાષાકીય સર્વેક્ષણ સહિત ભારતના વસ્તી વિષયક સર્વેનાં પરિણામો ગોઠવે છે, અને વિશ્લેષણ કરે છે.
- **ભારતની વસ્તી ગણતરી:**
- > તે દેશના કદ, વિતરણ અને સામાજિક-આર્થિક સ્થિતિ, વસ્તી વિષયક માહિતી અને દેશની અન્ય લાક્ષણિકતાઓ વિશે માહિતી પ્રદાન કરે છે.
- > વર્ષ 2011 સુધી ભારતમાં દર 10 વર્ષના અંતરાલમાં યોજનારી વસ્તી ગણતરી 15 વખત કરવામાં આવી છે.
- > 1872 માં બ્રિટીશ શાસનમાં લોર્ડ મેયો હેઠળ પ્રથમ વખત ભારતમાં દેશવ્યાપી વસ્તી ગણતરી કરવામાં આવી હતી. 1881 માં પહેલી વાર વસ્તી ગણતરી માટે એક અલગ વિભાગ બનાવવામાં આવ્યો.
- > તેની જવાબદારી સેન્સસ કમિશનરને સોંપવામાં આવી હતી, ભારતમાં આ પદ 1941 સુધી રહ્યું.
- > વર્ષ 1949માં, આ પોસ્ટનું નામ રજિસ્ટ્રાર જનરલ અને સેન્સસ કમિશનર એટલે કે રજિસ્ટ્રાર જનરલ અને સેન્સસ કમિશનર તરીકે બદલવામાં આવ્યું.
- > વર્ષ 1949માં, ભારત સરકારે કેન્દ્રિય ગૃહ મંત્રાલય હેઠળ આ વિભાગ આપ્યો, ત્યારથી આ વિભાગ દર 10 વર્ષે વસ્તી ગણતરી કરે છે.
- **ભારતીય ભાષાવિજ્ઞાનિક સર્વે:**
- > ભારતના હાલના ભાષાવિજ્ઞાનિક સર્વેનો પ્રાથમિક ઉદ્દેશ એ એક અપડેટ ભાષાકીય દૃશ્ય રજૂ કરવાનું છે.
- > તે દર દસ વર્ષે યોજાયેલી વસ્તી ગણતરીની ક્વાયત સાથે મળીને હાથ ધરવામાં આવે છે.
- > તે સંબંધિત રાજ્યોમાં સામાજિક / શૈક્ષણિક આયોજકો દ્વારા કલ્પના કરવામાં આવેલા લક્ષ્યોને પ્રાપ્ત કરવા માટે જરૂરી માહિતી પણ પૂરી પાડે છે.
- > જ્યોર્જ અબ્રાહમ ગ્રિયર્સન દ્વારા ભારતનો પ્રથમ ભાષાકીય સર્વે વર્ષ 1928 માં પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યો હતો.
- > ઘણીવાર રજિસ્ટ્રાર પદ પર સિવિલ સેવકની નિમણૂક કરવામાં આવે છે, જેનું પદ સંયુક્ત સચિવના પદ જેવું જ છે.

રાષ્ટ્રીય વસ્તી નોંધણી (NPR)

- > આ 'દેશના સામાન્ય રહેવાસીઓ'ની સૂચિ છે જે સ્થાનિક, પેટા જિલ્લા, જિલ્લા, રાજ્ય અને રાષ્ટ્રીય સ્તરે નાગરિકત્વ અધિનિયમ 1955ની જોગવાઈઓ હેઠળ બનાવવામાં આવે છે અને નાગરિકત્વ (નાગરિકોની નોંધણી અને રાષ્ટ્રીય ઓળખ કાર્ડ્સ ઈશ્યુ) નિયમો 2003 છે.
- > ભારતના દરેક 'સામાન્ય રહેવાસી' માટે રાષ્ટ્રીય વસ્તી રજિસ્ટરમાં નોંધણી કરવી ફરજિયાત છે.
- > દેશના નાગરિકોની ઓળખના ડેટાબેઝને એકત્રિત કરવા માટે વર્ષ 2010માં તેની શરૂઆત કરવામાં આવી હતી.

- > ડોર-ટુ-ડોર સર્વે દ્વારા આ ડેટાને વર્ષ 2015 માં વધુ અપડેટ કરવામાં આવ્યો હતો.

GST રેવેન્યુ ગેપ : NIPFP

- > નેશનલ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ ફોર પબ્લિક ફાઇનાન્સ અને પોલિસી-NIPFP અનુસાર, વર્ષ 2020-21માં રાજ્યોને માલ અને સેવાઓ કર (GST) વળતરની આવકમાં આશરે રૂ. 1.95 લાખ કરોડનો ઘટાડો થઈ શકે છે.
- > આ રકમ GST કાઉન્સિલના અંદાજિત 2.35 લાખ કરોડ રૂપિયા કરતા ઘણી ઓછી છે.

Back to Basics : GST વળતર

- > GST (વળતર માટે રાજ્યો) અધિનિયમ, 2017 હેઠળ રાજ્યોને પાંચ વર્ષ (2017-2022) સુધીના GSTના અમલના કારણે મહેસૂલના નુકસાનના વળતરની ખાતરી આપવામાં આવી હતી.
- > વળતરની ગણતરી રાજ્યોની વર્તમાન GST આવક અને સં રક્ષિત આવક વચ્ચેના તફાવતને આધારે કરવામાં આવે છે જેનો અંદાજ વર્ષ 2015-16ના 14% વાર્ષિક વૃદ્ધિ દર સાથે બેઝ યર તરીકે કરવામાં આવે છે.
- > વળતરમાંથી સેસ તરીકે એકત્રિત નાણાંનો ઉપયોગ કરીને GST વળતરની ચૂકવણી વિશેષ રૂપે કરવામાં આવે છે.
- > લક્ઝરી પ્રોડક્ટ્સ પર વળતરનો સેસ લગાવવામાં આવે છે.

અન્ય સંબંધિત મુદ્દાઓ

- > રાજ્ય GST કલેક્શન વચ્ચેની આવકનું અંતર રૂ. 2.85થી 3.27 લાખ કરોડની વચ્ચે રહેવાની ધારણા છે અને વર્ષ 2020-21માં GST વળતર સેસ સંગ્રહમાં 82342 કરોડ અને 90386 કરોડ વચ્ચેનો તફાવત છે.
- > તેથી, વર્ષ 2020-21માં રાજ્યોને સંપૂર્ણ GST વળતર આપવા માટે, 1.95 લાખથી 2.45 લાખ કરોડની જરૂર પડી શકે છે.
- > ગોવા, પંજાબ, છત્તીસગઢ, કેરળ માટે મહત્તમ આવકના અંતરની અપેક્ષા છે.
- **સરકારે લીધેલા પગલાં:**
- > તાજેતરમાં, નાણાં મંત્રાલયે રાજ્યોના GST વળતરની અછતને પહોંચી વળવા રૂ.6,000 કરોડનો આઠમો સાપ્તાહિક હપ્તો બહાર પાડ્યો છે, આ રીતે આ હપ્તાઓ દ્વારા રાજ્ય અને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશને 48,000 કરોડ રૂપિયા જાહેર કરવામાં આવ્યા છે.
- > GSTથી થતી આવકમાં રૂ. 1.10 લાખ કરોડની સંભાવનાની ખામીને પહોંચી વળવા ભારત સરકારે આ વર્ષે ઓક્ટોબરમાં ઋણ લેવાની વિશેષ પ્રક્રિયા શરૂ કરી હતી. રાજ્યો અને કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશો વતી ભારત સરકાર દ્વારા આ પ્રક્રિયા દ્વારા લોન લેવામાં આવી રહી છે.

રાષ્ટ્રીય જાહેર નાણાં અને નીતિ સંસ્થા (NIPFP)

- **રચના:**
- NIPFP એક સ્વાયત સંસ્થા તરીકે 1976 માં સ્થાપિત જાહેર નાણાં અને જાહેર નીતિના ક્ષેત્રમાં સંશોધન માટેનું એક કેન્દ્ર છે. તે સોસાયટીઝ નોંધણી અધિનિયમ, 1860 હેઠળ નોંધાયેલ છે.
- **ઉદ્દેશ:**
- સંસ્થાનો મુખ્ય ઉદ્દેશ્ય જાહેર અર્થવ્યવસ્થાને લગતા ક્ષેત્રોમાં નીતિ નિર્માણમાં ફાળો આપવાનો છે.
- **કાર્ય:**
- તે જાહેર અર્થવ્યવસ્થાને લગતા ક્ષેત્રોમાં સંશોધન, નીતિની હિમાયત અને ક્ષમતા નિર્માણનું કાર્ય કરે છે.
- સંસ્થાનો મુખ્ય આદેશ એ છે કે વિશ્લેષણાત્મક આધાર પૂરો પાડીને જાહેર નીતિઓ ઘડવામાં અને સુધારવામાં કેન્દ્ર, રાજ્ય અને સ્થાનિક સરકારોને મદદ કરવી.
- **ધિરાણ:**
- તે નાણાં મંત્રાલય અને વિવિધ રાજ્ય સરકારો પાસેથી વાર્ષિક અનુદાન મેળવે છે. જો કે તે તેના સ્વતંત્ર બિન-સરકારી સ્વભાવને જાળવી રાખે છે.
- **નિયમનકારી એકમો:**
- તેમાં મહેસૂલ સચિવ, આર્થિક બાબતોના સચિવ અને નાણાં મંત્રાલયના મુખ્ય આર્થિક સલાહકાર અને નીતિ આયોગ, ભારતીય રિઝર્વ બેંક અને ત્રણ રાજ્ય સરકારોના પ્રતિનિધિઓ શામેલ છે.
- તેમાં ત્રણ પ્રખ્યાત અર્થશાસ્ત્રીઓ, પ્રાયોજક એજન્સીઓ અને અન્ય આમંત્રિત સભ્યો શામેલ છે.
- તે અધ્યક્ષ અને નિયામકની નિમણૂકમાં મુખ્ય ભૂમિકા ભજવે છે.
- સ્પીકરનો સામાન્ય કાર્યકાળ ચાર વર્ષનો હોય છે અને તેમાં વધારો કરી શકાય છે.
- હાલમાં RBIના ભૂતપૂર્વ ગવર્નર ડો.ઉર્જિત પટેલ તેના અધ્યક્ષ છે.
- **સ્થાન:**
- નવી દિલ્હી.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- CICએ અવલોકન કર્યું છે કે RTI એક્ટ, 2005ની કલમ 8 (1) (E) (J) માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓના ઉલ્લંઘનને કારણે દાતાઓ અને લોકોના નામ જાહેર કરવામાં આવી શકે છે.
- ઉપરોક્ત કલમ વ્યક્તિગત અને તેના વિશ્વાસપાત્ર સંબંધોના સંબંધમાં નાગરિક માહિતી પ્રદાન કરવા માટે જાહેર સત્તાને છૂટ આપે છે, સિવાય કે સક્ષમ અધિકારી સંતોષ ન કરે કે આવી માહિતી જાહેર કરવામાં મોટું જાહેર હિત સમાયેલ છે.
- વિશ્વાસઘાત એ એક એવી વસ્તુ છે કે જેનો એક અથવા વધુ પક્ષો (વ્યક્તિ અથવા વ્યક્તિઓના જૂથ) સાથે કાનૂની અથવા નૈતિક સંબંધ હોય.
- રાજકીય પક્ષોને અપાયેલા ઈલેક્ટોરલ બોન્ડથી સંબંધિત માહિતી SBI દ્વારા વિશ્વાસપાત્ર ક્ષમતા હેઠળ મેળવવામાં આવે છે.
- જાન્યુઆરી 2020માં, CICએ કેન્દ્રને નિર્દેશ આપ્યો હતો કે તે દાતાઓના નામ જાહેર કરવા, જેઓ તેમની ઓળખ ગુપ્ત રહેવાની ઈલેક્ટોરલ બોન્ડ યોજના હેઠળ ઈચ્છે છે.

ચિંતાઓ

- **કાળા નાણાં:**
- કોર્પોરેટ દાન પરના 7.5% કેપને નાબૂદ કરવા, નફા અને નુકસાનના સંબંધમાં રાજકીય ફાળો જાહેર કરવાની જરૂરિયાતને દૂર કરવી, અને કોર્પોરેશન ત્રણ વર્ષ માટે અસ્તિત્વમાં હોવી જોઈએ તેવી જોગવાઈને દૂર કરવી, યોજનાના ઉદ્દેશ્યને દર્શાવે છે.
- સંકટ અથવા સમાપ્તિની આરે આવેલી કોઈપણ કંપની અનામી રૂપે કોઈ રાજકીય પક્ષને અમર્યાદિત રકમનું દાન આપી શકે છે, જે નફા અથવા ટેક્સ હેવન દેશો માટેના બદલામાં તેમને આપવામાં આવતી રોકડના વ્યવસાય માટે અનુકૂળ ચેનલ પ્રદાન કરી શકે છે.
- **પારદર્શિતામાં ઘટાડો:**
- દાન આપનાર કે રાજકીય પક્ષ ન તો તે કહેવા માટે બંધાયેલા છે કે દાન કોણે આપ્યું.
- વર્ષ 2019માં સુપ્રીમ કોર્ટે એવો નિર્ણય લીધો હતો કે તમામ રાજકીય પક્ષો કે જેમણે ઈલેક્ટોરલ બોન્ડ દ્વારા દાન મેળવ્યું છે, તેમને વિગતો ભારતીય ચૂંટણી પંચ સમક્ષ રજૂ કરવાની રહેશે.
- તે મૂળભૂત બંધારણીય સિદ્ધાંતની રૂપરેખા આપે છે – રાજકીય માહિતીની સ્વતંત્રતા, જે બંધારણના આર્ટિકલ 19 (1) (A) નું અભિન્ન તત્ત્વ છે.
- આ રાજકીય નાણાંમાં પારદર્શિતાના મૂળ સિદ્ધાંતને નિરાશ કરે છે કારણ કે તે કોર્પોરેટરોની ઓળખને જાહેર ચકાસણીથી છુપાવે છે.
- સરકાર હંમેશા જાણવાની સ્થિતિમાં હોય છે કે દાતા કોણ છે કારણ કે SBI દ્વારા આ બોન્ડ્સ ખરીદવામાં આવ્યા છે.
- માહિતીની આ અસમાનતા તત્કાલીન સરકાર પર વર્ચસ્વ ધરાવતા રાજકીય પક્ષની તરફેણમાં છે.

ઇલેક્ટોરલ બોન્ડ

- ઈલેક્ટોરલ બોન્ડ એ રાજકીય પક્ષોને દાન આપવાનું એક નાણાકીય માધ્યમ છે.

ઇલેક્ટોરલ બોન્ડ અને માહિતીનો અધિકાર

- માહિતી અધિકાર અધિનિયમ, 2005ના અમલ માટે, કેન્દ્રીય માહિતી આયોગ (CIC) એ નિર્ણય લીધો છે કે ઈલેક્ટોરલ બોન્ડ યોજના દ્વારા રાજકીય પક્ષોને આપવામાં આવતા દાનની વિગતો જાહેર કરવામાં કોઈ જાહેર હિત નથી. અને તે આ કાયદાની જોગવાઈઓનું ઉલ્લંઘન કરશે.
- ઈલેક્ટોરલ બોન્ડ યોજના નાગરિકો અને કોર્પોરેટરોને સ્ટેટ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા પાસેથી નાણાકીય સાધનો ખરીદવાની અને રાજકીય પક્ષોને દાન આપવાની મંજૂરી આપે છે.
- એસોસિએશન ફોર ડેમોક્રેટિક રિફોર્મ્સ અનુસાર, જાન્યુઆરી 2020 સુધીમાં, રાજકીય પક્ષોને 6210.39 કરોડ રૂપિયાના કુલ 12,452 ઈલેક્ટોરલ બોન્ડ મળ્યા છે.

- > બોન્ડ્સ રૂ. 1,000, 10,000, રૂ. 1 લાખ, 10 લાખ અને 1 કરોડના ગુણાકારમાં કોઈ મર્યાદા વિના જ આપવામાં આવે છે.
- > સ્ટેટ બેન્ક ઓફ ઇન્ડિયા આ બોન્ડ્સ ઇશ્યુ કરવા અને તેને છૂટા કરવા માટે અધિકૃત છે, જે ઇશ્યુની તારીખથી પંદર દિવસ માટે માન્ય છે.
- > આ બોન્ડ્સ રજિસ્ટર્ડ રાજકીય પક્ષના નિયુક્ત ખાતામાં રીડીમેબલ છે.
- > આ બોન્ડ્સ કોઈપણ વ્યક્તિ માટે ઉપલબ્ધ છે (જે ભારતના નાગરિક છે અથવા ભારતમાં શામેલ છે અથવા સ્થાપિત છે) જાન્યુઆરી, એપ્રિલ, જુલાઈ અને ઓક્ટોબર મહિનામાં દર દસ દિવસની મુદત માટે, કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા નિર્દિષ્ટ કરી શકાય છે.
- > વ્યક્તિ બોન્ડ્સ એકલા અથવા અન્ય વ્યક્તિઓ સાથે મળીને ખરીદી શકે છે.
- > બોન્ડ પર દાતાનું નામ જણાવેલ નથી.

કેન્દ્રીય માહિતી આયોગ

- સ્થાપન:
 - > કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા માહિતી અધિકાર અધિનિયમ, 2005ની જોગવાઈઓ હેઠળ વર્ષ 2005માં તેની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી. તે બંધારણીય સંસ્થા નથી.
- માળખું:
 - > ચીફ ઇન્ફર્મેશન કમિશનર્સ (CIC) અને સેન્ટ્રલ ઇન્ફર્મેશન કમિશનર્સની સંખ્યા 10 કરતા વધુ હોઈ શકતી નથી, જેને જરૂરી માનવામાં આવે છે.
- નિમણૂક:
 - > રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા તેમની નિમણૂક વડાપ્રધાનની આગેવાની હેઠળની સમિતિની ભલામણ પર કરવામાં આવે છે, જે લોકસભામાં વિપક્ષી નેતા છે અને વડાપ્રધાન દ્વારા નિયુક્ત કેન્દ્રીય કેબિનેટ મંત્રી.
- કાર્યકાળ:
 - > મુખ્ય માહિતી કમિશનર અને એક માહિતી કમિશનર, કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા નિર્ધારિત અથવા 65 વર્ષની વય સુધી, જે પહેલું છે તે પદ માટે હોદ્દો સંભાળશે.
 - > તેઓ ફરીથી નિમણૂક માટે પાત્ર નથી.
- CICની સત્તા અને કાર્યો:
 - > RTI એક્ટ, 2005 અંતર્ગત કમિશનની ફરજ છે કે કોઈ પણ વ્યક્તિની માહિતી ફરિયાદ પ્રાપ્ત કરે અને પૂછપરછ કરે.
 - > જો યોગ્ય આધાર (સુઓ-મોટો પાવર) હોય તો સીઆઈસી કોઈપણ બાબતે તપાસના આદેશ આપી શકે છે.
 - > સમન્સ, દસ્તાવેજોની આવશ્યકતા, વગેરેના સંદર્ભમાં કમિશન પાસે સિવિલ કોર્ટની સત્તાઓ છે.

GST સંબંધિત નવો નિયમ

- > તાજેતરમાં, કેન્દ્રીય પરોક્ષ કર અને કસ્ટમ્સ બોર્ડ (CBIC) એ એવા વ્યવસાયો જેમના માસિક ટર્નઓવર રૂ. 50 લાખ કે એ તેથી વધુ છે તેમના માટે ઓછામાં ઓછા 1% ગુડ્સ અને સર્વિસિસ ટેક્સ-GST જવાબદારી રોકડમાં ચુકવણી ફરજિયાત કરવામાં આવી છે.

Back to Basics : નવો નિયમ

- > તે 1 જાન્યુઆરી, 2021થી લાગુ થશે.
- > આ નવા નિયમથી GST જવાબદારીને 99% સુધી ડિસ્ચાર્જ કરવા માટે ઈનપુટ ટેક્સ ક્રેડિટ-ITCના ઉપયોગ પર પ્રતિબંધ છે.
- > CBICએ ITCને લગતી છેતરપિંડીના આશરે 12,000 કેસ નોંધ્યા છે અને આવા કેસોમાં અત્યાર સુધીમાં 365 લોકોની ધરપકડ કરવામાં આવી છે.
- > આ પગલાથી નકલી બીલો દ્વારા કરચોરી પર નિયંત્રણ આવશે.
- > કાચા માલ, ગ્રાહક માલ, માલ અથવા સેવાઓની ખરીદી પર ચુકવવામાં આવતા ટેક્સની સ્પષ્ટતા માટે ITC પૂરી પાડવામાં આવે છે. આનાથી ડબલ કર અને ટેક્સના વ્યાપક પ્રભાવને ટાળવામાં મદદ મળશે.
- > આ કેસમાં આ પ્રતિબંધ લાગુ થશે નહીં.
- > જ્યાં મેનેજિંગ ડિરેક્ટર અથવા તેના કોઈ સાથીએ આવકવેરા તરીકે 1 લાખ રૂપિયા કે તેથી વધુનો ટેક્સ ભર્યો છે.
- > નોંધાયેલા વ્યક્તિને અગાઉના નાણાકીય વર્ષમાં ન વપરાયેલ ઈનપુટ ટેક્સ ક્રેડિટને લીધે રિફંડની રકમ એક લાખ રૂપિયાથી વધુની મળી છે.
- > આમ, GST સિસ્ટમ નવા નિયમો હેઠળ નોંધાયેલા કુલ ઉદ્યોગોના માત્ર 0.37 ટકાનો સમાવેશ કરે છે.
- > આંકડા મુજબ GST સિસ્ટમ હેઠળ નોંધાયેલા કુલ 1.2 કરોડ વ્યવસાયોમાંથી માત્ર 4 લાખ ધંધામાં જ માસિક ટર્નઓવર રૂ. 50 લાખથી વધુ છે.
- > હાલમાં આમાંના 1.5 લાખ જેટલા વ્યવસાયો તેમના GST જવાબદારીના 1% કરતા ઓછી રકમ રોકડમાં ચુકવે છે અને નવા નિયમો હેઠળ મુક્તિ મેળવ્યા બાદ લગભગ 1.05 લાખ વધારાના કરદાતાઓને મુક્તિ આપવામાં આવશે.
- > આમ નવા નિયમો ફક્ત 40,000 થી 45,000 કરદાતાઓ પર લાગુ થશે.

ટીકા

- > એવી આશંકા છે કે રોકડ ચુકવણીને ફરજિયાત બનાવવાથી નાના ઉદ્યોગો પર વિપરીત અસર પડે છે, તેનાથી તેમની કાર્યકારી મૂડીની જરૂરિયાતમાં વધારો થાય છે અને તેમના માટે GSTને વધુ જટિલ પરોક્ષ સિસ્ટમ બનાવવામાં આવે છે.

સરકારની બાજુ

- > મહેસૂલ વિભાગનું માનવું છે કે નવા નિયમોને લગતી તમામ આશંકાઓ સંપૂર્ણ રીતે પાયાવિહોણી છે, અને આનાથી ફક્ત શંકાસ્પદ ડીલરો અને પ્રતિભાવહીન સંચાલકો જ અસર પામશે.
- > સરકારના જણાવ્યા અનુસાર, નકલી ઈન્વોઈસિસ અને ઈનપુટ ટેક્સ ક્રેડિટમાં સામેલ લોકોને ઓળખવા અને નિયંત્રિત કરવા માટે GST કાઉન્સિલની લો કમિટીમાં વિગતવાર ચર્ચા કર્યા પછી આ નવા નિયમો બનાવવામાં આવ્યા છે.

કેન્દ્રીય પરોક્ષ કર અને કસ્ટમ્સ બોર્ડ (CBIC)

- > તે નાણાં મંત્રાલય હેઠળના મહેસૂલ વિભાગનો એક ભાગ છે.
- > ગુડ્સ એન્ડ સર્વિસ ટેક્સ (GST) અમલમાં આવ્યા બાદ

વર્ષ 2018 માં સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઓફ એક્સાઈઝ એન્ડ કસ્ટમ્સ (CBEC)નું નામ CBIC રાખવામાં આવ્યું હતું.

- > તે મુખ્યત્વે કરવેરા અને કસ્ટમના સંગ્રહ, કેન્દ્રીય આબકારી, કેન્દ્રીય માલ અને સેવાઓ કર અને એકીકૃત માલ અને સેવાઓ કર સાથે સંબંધિત છે.

2025માં ભારત વિશ્વની પાંચમી સૌથી મોટી અર્થવ્યવસ્થા બનશે

- > સેન્ટર ફોર ઇકોનોમિક્સ એન્ડ બિઝનેસ રિસર્ચ દ્વારા પ્રકાશિત તાજેતરના અહેવાલ મુજબ, ભારત 2025 સુધીમાં બ્રિટનને પાછળ છોડી વિશ્વની પાંચમી સૌથી મોટી અર્થવ્યવસ્થા બની જશે. અહેવાલમાં એવી પણ આગાહી કરવામાં આવી છે કે 2030 સુધીમાં ભારત વિશ્વની ત્રીજી સૌથી મોટી અર્થવ્યવસ્થા બની જશે.
- > CBER એ યુકેની કંપની છે જે જાહેર અને ખાનગી વ્યવસાય મથકો (ફર્મ) માટે સ્વતંત્ર આર્થિક આગાહી પ્રકાશિત કરે છે.

Back to Basics : સંશોધન તારણો

- > 2021માં ભારતીય અર્થવ્યવસ્થા 9% અને 2022માં 7% વધશે.
- > આ કારણોસર, ભારત 2030 સુધીમાં બ્રિટન, 2027માં જર્મની અને 2030માં જાપાનને પાછળ છોડી 2030 સુધીમાં વિશ્વની ત્રીજી સૌથી મોટી અર્થવ્યવસ્થા બની જશે.
- > આગાહીના પાંચ વર્ષ પહેલાં, ચાઇના 2028 સુધીમાં યુ.એસ.ને વટાવી વિશ્વની સૌથી મોટી અર્થવ્યવસ્થા બનશે.
- > 2030ની શરૂઆત સુધી જાપાન વિશ્વની ત્રીજી સૌથી મોટી અર્થવ્યવસ્થા રહેશે, ત્યાં સુધી કે ભારત તેની આગળ ન થાય ત્યાં સુધી, ત્યારબાદ જર્મની, જાપાન દ્વારા ચોથા ક્રમેથી પાંચમા ક્રમે રહેશે.

વર્તમાન દ્રશ્ય

- > વર્ષ 2019માં ભારત બ્રિટનને પાછળ રાખી વિશ્વની પાંચમી સૌથી મોટી અર્થવ્યવસ્થા બની ગયું હતું, પરંતુ વર્ષ 2020માં ફરીથી તે છઠ્ઠા સ્થાને આવી ગયું છે.
- > વિશ્વની પાંચ સૌથી મોટી અર્થવ્યવસ્થાઓ અનુક્રમે યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ, ચીન, જાપાન, જર્મની અને બ્રિટન છે.
- > કોવિડ-19 કટોકટીથી સર્જાયેલા સંજોગોને કારણે ભારતીય અર્થવ્યવસ્થાના વિકાસ દરમાં ઘટાડો જોવા મળી રહ્યો છે.
- > ગ્રોસ ડોમેસ્ટિક પ્રોડક્ટનો ગ્રોથ રેટ તેના દસ વર્ષના નીચા સ્તરે પહોંચ્યો જે વર્ષ 2019માં 4.2% હતો.
- > વૃદ્ધિ દરમાં ઘટાડો એ નબળી બેંકિંગ સિસ્ટમ, GST, નોટબંધી અને વૈશ્વિક વેપારમાં થયેલા ઘટાડાનું મિશ્ર પરિણામ છે.
- > 2019ની તુલનામાં 2020ના બીજા ક્વાર્ટર (એપ્રિલ-જૂન) માં GDP તેના સ્તર કરતા 23.9% ઓછો હતો, મુખ્યત્વે યુસ્ત રાષ્ટ્રીય લોકડાઉનને કારણે વૈશ્વિક માંગ અને ઘટી રહેલી સ્થાનિક માંગને કારણે.

સૂચન

- > આર્થિક પરિસ્થિતિમાં સુધારણાની ગતિ આડકતરી રીતે

કોવિડ-19 રોગચાળાની અસર સ્થાનિક અને આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે થશે.

- > વિશ્વમાં રસીના ઉત્પાદક તરીકે અને 42 વર્ષના રસીકરણ કાર્યક્રમ (યુનિવર્સલ ઇમ્યુનાઇઝેશન પ્રોગ્રામ) સાથે, જે દર વર્ષે 55 મિલિયન લોકોનું લક્ષ્ય રાખે છે, ભારત અન્ય ઘણા વિકાસશીલ દેશોની તુલનામાં આવતા વર્ષે સફળતાપૂર્વક અને અસરકારક રીતે રસીકરણ શરૂ કરી રહ્યું છે.
- > લાંબા ગાળે, વર્ષ 2016ના ડિમોનેટાઇઝેશન જેવા સુધારા અને કૃષિ ક્ષેત્રને ઉદારીકરણ માટે તાજેતરના વિવાદાસ્પદ પ્રયાસોથી આર્થિક લાભ થઈ શકે છે.
- > મોટાભાગના ભારતીય લોકો કૃષિ ક્ષેત્રમાં કાર્યરત હોવાથી, સુધારણા પ્રક્રિયાને સમર્પિત અને કૃષિ અભિગમ અપનાવવાની જરૂર છે જે લાંબા ગાળાની કાર્યક્ષમતા અને ટૂંકા ગાળાની આવક વૃદ્ધિ વચ્ચે સંતુલન રાખવું જરૂરી છે.
- > ભારતમાં ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરનો અભાવ એનો અર્થ એ છે કે આ ક્ષેત્રમાં રોકાણ કરવાથી ઉત્પાદન ક્ષમતામાં વધારો થઈ શકે છે.
- > તેથી, સરકાર દ્વારા ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર પર ખર્ચ કરવાથી અર્થતંત્રમાં વૃદ્ધિની ખાતરી કરવામાં આવશે.

ઝીરો કુપન પુનઃ મૂડીકરણ બોન્ડ

- > તાજેતરમાં જ સરકારે પંજાબ અને સિંધ બેંકને ફરીથી કમાવવા માટે રૂ. 5,500 કરોડના વિશેષ ઝીરો કુપન પુનઃ મૂડીકરણ બોન્ડ જારી કર્યા છે. પંજાબ અને સિંધ બેંક ભારત સરકારનું એન્ટરપ્રાઇઝ છે.

Back to Basics : બેંક પુનઃ મૂડીકરણ

- > આનો અર્થ એ છે કે કેપિટલ પયાપ્તતાના માપદંડને પહોંચી વળવા સરકારી બેંકોમાં મૂડી પ્રેરણા.
- > ભારતીય જાહેર ક્ષેત્રની બેંકો કેપિટલ એડેક્સી રેશિયો-CAR ટકાવી રાખવા માટે ભાર મૂકે છે.
- > CAR એ જોખમ ભારિત સંપત્તિઓ અને વર્તમાન જવાબદારીઓને જોખમમાં મૂકવા માટે બેંકની મૂડીનો ગુણોત્તર છે.
- > સરકાર વિવિધ સાધનોનો ઉપયોગ કરીને મૂડીની અછતનો સામનો કરી રહેલી બેંકોમાં મૂડીનું રોકાણ કરે છે. સરકાર જાહેર ક્ષેત્રની બેંકોમાં સૌથી મોટો શેરહોલ્ડર હોવાથી, બેંકોના મૂડી અનામતને મજબૂત બનાવવાની જવાબદારી સરકારની છે.
- > સરકાર નવા શેરોની ખરીદી કરીને અથવા બોન્ડ જારી કરીને બેંકોમાં મૂડીનું રોકાણ કરે છે.
- પુનઃ મૂડીકરણનું કારણ:
> રિઝર્વ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા દ્વારા નિર્ધારિત માર્ગદર્શિકા હેઠળ, જે બેસલના ધોરણો પર આધારિત છે, બેંકોને મૂડી અનામતની ચોક્કસ રકમ પોતાની પાસે રાખવી પડશે.
- પુનઃ મૂડીકરણ બોન્ડ:
> સરકાર બોન્ડ જારી કરે છે જે બેંકો દ્વારા સ્વીકૃત છે. સરકાર દ્વારા એકત્રિત કરાયેલ નાણાં ઇક્વિટી કેપિટલના રૂપમાં બેંકોમાં જાય છે, તેથી સરકાર ઇક્વિટી હિસ્સેદારીમાં પોતાનો હિસ્સો વધારે છે જેનાથી બેંકોના મૂડી અનામતમાં વધારો થાય છે.

► પુનઃ મૂડીકરણ માટે બેન્કો દ્વારા બોન્ડમાં રોકાણ કરાયેલ નાણાં એક રોકાણ તરીકે વર્ગીકૃત કરવામાં આવે છે જેના પર વ્યાજ ઉપાર્જિત થાય છે. આનાથી સરકારને તેના નાણાકીય ખાધના લક્ષ્યને જાળવવામાં મદદ મળે છે કારણ કે સરકારના ભંડોળમાંથી કોઈ ભંડોળ સીધું લેવામાં આવતું નથી.

■ વિશેષ ઝીરો કુપન પુનઃ મૂડીકરણ બોન્ડ:

- આ ખાસ પ્રકારના બોન્ડ્સ છે જે કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા એક સંસ્થાને વિશેષરૂપે જારી કરવામાં આવે છે.
- ફક્ત તે જ બેન્કો તેમાં રોકાણ કરી શકે છે, તેના માટે બીજા કોઈની નિયુક્તિ કરવામાં આવી નથી.
- આ બોન્ડ વેપારી નથી અથવા તેને ટ્રાન્સફર કરી શકાશે નહિ. તે ફક્ત એક વિશિષ્ટ બેંક સુધી મર્યાદિત છે અને ફક્ત નિર્દિષ્ટ સમયગાળા માટે જ આપવામાં આવે છે.
- તે કુપન નથી અને માત્ર ફેસ વેલ્યુ પર જારી કરવામાં આવે છે, જે નિર્ધારિત સમયગાળાના અંતે ચૂકવવામાં આવશે.
- કુપન એ એક વ્યાજ છે જે રોકાણકાર બોન્ડ પર મેળવે છે.
- RBIની માર્ગદર્શિકા મુજબ આ બોન્ડ્સને બેંકની મેચ્યોર સિક્યોરિટીઝ (હેલ્ડ-ટૂ-મેચ્યોરિટી-HTM) ની કેટેગરીમાં સમાવવામાં આવેલ છે.
- પરિપક્વતા અવધિ માટે HTM સિક્યોરિટીઝ ખરીદવામાં આવે છે.
- આ એવા સાધનો છે જેમાં વિવિધ પુનઃ મૂડીકરણ બોન્ડનો સમાવેશ થાય છે પરંતુ અસરકારક રીતે તે જ હેતુ પૂરા પાડે છે અને RBIની માર્ગદર્શિકા મુજબ જારી કરવામાં આવે છે.
- નાણાકીય નવીનકરણ: આ વિશેષ બોન્ડ્સની રજૂઆતથી રાજકોષીય ખાધ પર કોઈ વિપરીત અસર નહીં પડે, જ્યારે તે જ સમયે બેંકમાં જરૂરી મૂડી ઉપલબ્ધ થશે.
- સામાન્ય ઝીરો કુપન બોન્ડ અને વિશેષ ઝીરો કુપન બોન્ડ વચ્ચેનો તફાવત

■ શૂન્ય-કુપન બોન્ડ:

- તેઓ ચોખ્ખા ડિસ્કાઉન્ટ બોન્ડ અથવા ઊંડા ડિસ્કાઉન્ટ બોન્ડ તરીકે પણ ઓળખાય છે. તે ડિસ્કાઉન્ટ ભાવે ખરીદવામાં આવે છે અને ભંડોળ ધારકોને કોઈ કુપન અથવા સમયાંતરે વ્યાજ ચૂકવવામાં આવતું નથી.
- ઝીરો કુપન બોન્ડની ખરીદી કિંમત અને પાકતી મુદત વચ્ચેનો સમાન તફાવત રોકાણકારનું વળતર સૂચવે છે.
- ઝીરો કુપન બોન્ડ સામાન્ય રીતે 10 થી 15 વર્ષના સમયગાળા માટે જારી કરવામાં આવે છે.

તફાવત

- વિશેષ ઝીરો કુપન બોન્ડ સમાનરૂપે જારી કરવામાં આવે છે, પરંતુ તેમના પર કોઈ વ્યાજ પ્રાપ્ત થતું નથી. સામાન્ય ઝીરો કુપન બોન્ડ્સને છૂટ આપવામાં આવે છે, તેથી તે તકનીકી રૂપે વ્યાજનું વહન કરે છે.

બોન્ડ

- બોન્ડ એ નિશ્ચિત આવકનું સાધન છે જે ઋણ લેનારા માટે રોકાણકાર દ્વારા કરવામાં આવતી લોનનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, બોન્ડ રોકાણકાર અને લેનારા વચ્ચેના કરાર તરીકે કાર્ય કરે છે.
- મોટે ભાગે કંપનીઓ અને સરકાર બોન્ડ જારી કરે છે અને રોકાણકારો ભયત અને સલામતીના વિકલ્પ તરીકે તે બોન્ડ્સ

ખરીદે છે.

- આ બોન્ડ્સનો સમયગાળો પાકતી અવધિ / પાકતી મુદત તરીકે ઓળખાય છે. મેચ્યોરિટી અવધિ પૂરી થયા પછી, બોન્ડ આપતી કંપની રોકાણકારને નફાના ભાગ સાથે રકમ ચૂકવે છે.

રેગ્યુલેટરી સેન્ડબોક્સ હેઠળ RBIનો બીજો સમૂહ

- રિઝર્વ બેંક ઈન્ડિયાએ તાજેતરમાં રેગ્યુલેટરી સેન્ડબોક્સ હેઠળ બીજા સમૂહની જાહેરાત કરી હતી. તે ‘કોસ બોર્ડ પેમેન્ટ્સ’ની થીમ હેઠળ જાહેર કરવામાં આવ્યું હતું.

Back to Basics : રેગ્યુલેટરી સેન્ડબોક્સ

- નિયમનકારી સેન્ડબોક્સ એ નિયંત્રિત વાતાવરણમાં નવા ઉત્પાદનો અને સેવાઓનું જીવંત પરીક્ષણ સૂચવે છે. કંપનીઓ રેગ્યુલેટરી સેન્ડબોક્સની મદદથી મોટા અને વધુ ખર્ચાળ રોલઆઉટની જરૂરિયાત વિના તેમની પ્રોડક્ટની સધ્ધરતા ચકાસી શકે છે. તે ઉભરતી તકનીકોના ફાયદા અને જોખમો અને તેની અસરો વિશે પ્રથમ અને પ્રયોગમૂલક પુરાવા પ્રદાન કરે છે.
- મની ટ્રાન્સફર સેવાઓ, સાયબર સીક્યુરિટી, નાણાકીય સમાવેશન અને ડિજિટલ જાણો-તમારા ગ્રાહકોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. ક્રિપ્ટો ચલણ, કેડિટ રજિસ્ટ્રી અને કેડિટ માહિતી જેવા અન્ય ઉત્પાદનોને બાકાત રાખવામાં આવ્યા છે.

રેગ્યુલેટરી સેન્ડબોક્સ હેઠળ પ્રથમ સમૂહ

- રેગ્યુલેટરી સેન્ડબોક્સ હેઠળના પ્રથમ સમૂહમાં રિટેલ ચુકવણીની જગ્યામાં કંપનીઓનો સમાવેશ થતો હતો. તેમાં સુવિધાવાળા ફોન, સંપર્ક વિનાની ચુકવણીઓ અને ઓફલાઇન ચુકવણીઓ શામેલ છે. આને 2019માં રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું. પ્રથમ સમૂહની થીમ ‘રિટેલ પેમેન્ટ્સ’ હતી. નવેમ્બર 2020 માં, RBIએ જાહેરાત કરી કે તેને પ્રથમ સમૂહ માટે 32 કંપનીઓ તરફથી અરજી મળી છે. આમાંથી છની પસંદગી ટેસ્ટના તબક્કા માટે કરવામાં આવી હતી. અને બે કંપનીઓએ સેન્ડબોક્સ પર પહેલાથી જ તેમના ઉત્પાદનોનું પરીક્ષણ શરૂ કર્યું છે.
- કંપનીઓ રેગ્યુલેટરી સેન્ડબોક્સ દ્વારા જીવંત પસાર થઈ રહી છે અને કાનૂની માફી માટે જવાબદાર નથી. તેઓ પરીક્ષણ અવધિ દરમિયાન ઉપભોક્તાના નુકસાન માટે જવાબદાર માનવામાં આવે છે. નવેમ્બર 2019માં, રેગ્યુલેટરી સેન્ડબોક્સ હેઠળ ફાઇલ કરેલી અરજીઓના મૂલ્યાંકન માટે સહાયોપન સમિતિની રચના કરવામાં આવી હતી.

રેગ્યુલેટરી સેન્ડબોક્સ હેઠળનો બીજો સમૂહ

- રેગ્યુલેટરી સેન્ડબોક્સ હેઠળના બીજા સમૂહમાં, રિઝર્વ બેંક ઓફ ઈન્ડિયાએ સુવિધાનો ઉપયોગ કરવા માટે ઓછામાં ઓછી નેટવર્થની જરૂરિયાતને 25 લાખ રૂપિયાથી ઘટાડીને 10 લાખ રૂપિયા કરી છે. સર્વોચ્ચ બેંકે ભાગીદારી પેઢીઓ અને મર્યાદિત જવાબદારી ભાગીદારીને પણ સેન્ડબોક્સમાં ભાગ લેવાની મંજૂરી આપી છે. બીજો સમૂહ ‘કોસ બોર્ડ

પેમેન્ટ્સ' થીમ હેઠળ પ્રકાશિત થયો છે.

રેગ્યુલેટરી સેન્ડબોક્સ હેઠળ ત્રીજો સમૂહ

- રેગ્યુલેટરી સેન્ડબોક્સ હેઠળના ત્રીજા સમૂહની ઘોષણા હજુ બાકી છે. સેન્ડબોક્સનો ત્રીજો સમૂહ માઈક્રો સ્મોલ મીડિયમ એન્ટરપ્રાઇઝ ધિરાણ ઉકેલો પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરશે. તે 'MSME લેન્ડિંગ' થીમ હેઠળ રજૂ થવાનો છે.

સમૂહ કેમ કોસ બોર્ડર પેમેન્ટ્સ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે?

- ભારત દેશમાં સૌથી વધારે પૈસા મોકલનાર છે. વૈશ્વિક રેમિટન્સમાં ભારતીય રેમિટન્સનો હિસ્સો 15% છે. વર્ષ 2019 માં ભારતને 83 અબજ ડોલરના નાણાં મળ્યા હતા.

વર્લ્ડ બેંકના ડૂઇંગ બિઝનેસ રેન્કિંગમાં અપડેટ

- વર્લ્ડ બેંકે તાજેતરમાં ડેટા અનિયમિતતાની સમીક્ષા કર્યા પછી તેના ડૂઇંગ બિઝનેસ રેન્કિંગમાં સુધારો કર્યો છે. સુધારણા પછી, ચીનનું રેન્કિંગ સાત ક્રમ ઘટાડવામાં આવ્યું છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દો

- ઓગસ્ટ, 2020માં, વર્લ્ડ બેંક દ્વારા અગાઉના અહેવાલોમાં ડેટા બદલાવની સંખ્યાબંધ ગેરરીતિઓ જોયા પછી તેના ડૂઇંગ બિઝનેસ રિપોર્ટમાં ફેરફારો કરવામાં આવી રહ્યા છે અને માર્ચ 2021માં આવનાર આગામી અહેવાલમાં આ ફેરફારો પ્રતિબિંબિત થવાના છે.

સુધારાઓ

- વર્લ્ડ બેંકનું કહેવું છે કે ચીનને સાત ક્રમ નીચે ઉતારી દેવું જોઈએ, જે 78 માં સ્થાને રહેવાને બદલે 85 માં ક્રમે આવી ગયું છે. આ ડૂઇંગ બિઝનેસ રિપોર્ટ, 2018 અનુસાર છે. 2018 ના રિપોર્ટમાં જે ગેરરીતિઓ સુધારવામાં આવી હતી તેને કેડિટ મળી રહી હતી, વ્યવસાય શરૂ કરવામાં આવ્યો હતો અને વેરા સૂચકાંકો ભર્યા હતા. આ સૂચકાંકોને સુધાર્યા પછી, ચીનનો ડૂઇંગ બિઝનેસ 2018 નો સ્કોર 64.5 હતો.
- ડૂઇંગ બિઝનેસ રિપોર્ટ, 2020ના સંદર્ભમાં, વર્લ્ડ બેંક કહે છે કે સાઉદી અરેબિયા અગાઉ 62માં ક્રમે હતું તે 63માં સ્થાને હોવું જોઈએ.
- UAEના સ્કોર્સ પણ બદલાયા હતા. જો કે, ફેરફાર હોવા છતાં તે તે જ સ્થાને રહ્યો.
- અઝરબૈજાનને ટોપ ટેન ઈમ્પ્રુવર્સમાં ખસેડવામાં આવ્યું હતું. અગાઉ, તે 28માં ક્રમે હતો.

ડૂઇંગ બિઝનેસ રિપોર્ટ વિશે

- તે વાર્ષિક પ્રકાશિત થાય છે. આ અહેવાલમાં બાંધકામ પરમિટ સાથે વ્યવહાર, વ્યવસાય શરૂ કરવા, મિલકતની નોંધણી કરવી, કામદારોને નોકરી આપવી, સરહદ પાર વેપાર કરવો, રોકાણકારોનું રક્ષણ કરવું, કરારો લાગુ કરવા, ધંધો બંધ કરવો અને વીજળી જોડાણ જેવા નિયમોના માત્રાત્મક પગલાં શામેલ છે.

તાજેતરના વિવાદો માટેનાં કારણો

- નિષ્ણાંતોના જણાવ્યા મુજબ, તાજેતરમાં વર્લ્ડ બેંકના ડૂઇંગ

બિઝનેસ રિપોર્ટ સાથેના વિવાદો ઉભા થયા છે તે નીચેના કારણોને લીધે છે:

- આ સૂચકાંકો દેશમાં વેપાર કરવાના ખર્ચ અને ફીનો ઉલ્લેખ કરે છે. તે માત્ર મોટામાં મોટા વ્યવસાયિક શહેરોમાં માપન અને સૂચકાંકો ધ્યાનમાં લે છે. વાસ્તવિકતામાં, દેશમાં અન્યત્ર આ પરિસ્થિતિઓ અલગ હોઈ શકે.
- રિપોર્ટના અંદાજો એવી ધારણાના આધારે બનાવવામાં આવ્યા છે કે વ્યવસાયને શું જરૂરી છે અને સમય બગાડે નહીં.
- ખર્ચનો અંદાજ નિષ્ણાંતો તરીકે ઓળખાતી વ્યક્તિઓ દ્વારા કરવામાં આવે છે. કેટલીકવાર, એક વ્યક્તિ દ્વારા પૂરા પાડવામાં આવેલા અંદાજો બીજાથી અલગ પડે છે.

RBI પોઝિટિવ પે સિસ્ટમ

- ભારતીય રિઝર્વ બેંક 50,000 રૂપિયાથી વધુના ચેક ટ્રાન્ઝેક્શન માટે 1 જાન્યુઆરી, 2021 થી 'પોઝિટિવ પે સિસ્ટમ' રજૂ કરશે. સલામતી વધારવા અને છેતરપિંડી દૂર કરવા માટે આ કરવાનું છે.

Back to Basics : પોઝિટિવ પે સિસ્ટમ

- તે મોટા-મૂલ્યના તપાસોની મુખ્ય વિગતોની પુષ્ટિ કરવાની પ્રક્રિયા છે. મોટી કિંમત ચકાસણી તે છે જ્યાં ટ્રાન્ઝેક્શન 50,000 રૂ.થી ઉપર છે. તેમાં મૂળભૂત રીતે તપાસના મુખ્ય વિગતોનું પુનઃનિર્માણ શામેલ છે. બેંકોએ સિસ્ટમનો અમલ કરવો ફરજિયાત નથી.

સિસ્ટમનું કાર્ય

- ચેક જારી કરનાર ઈલેક્ટ્રોનિક રૂપે ચેકની ચોકસ વિગતો S.M.S., A.T.M., મોબાઇલ એપ વગેરે દ્વારા બેંકમાં સુપરત કરે છે. આ ચેક ટ્રન્કેશન સિસ્ટમ દ્વારા કોસ ચેક કરવામાં આવે છે અને વિસંગતતાઓને ડ્રોવી અને પ્રસ્તુત બેંકોને ફલેગ કરવામાં આવે છે. સિસ્ટમ નેશનલ પેમેન્ટ્સ કોર્પોરેશન આફ ઈન્ડિયા દ્વારા વિકસિત કરવાની છે.

વિવાદ નિવારણ મિકેનિઝમ

- વિવાદ નિવારણ મિકેનિઝમ હેઠળ ફક્ત નવી ચકાસણી કે જે નવી સિસ્ટમ સાથે સુસંગત છે તે જ સ્વીકૃત છે. સભ્ય બેંકો, ચેક ટ્રન્કેશન સિસ્ટમની બહાર પણ એકત્રિત કરવામાં આવેલા ચેક માટેની સમાન વ્યવસ્થાઓનો અમલ કરશે.

પોઝિટિવ પે સિસ્ટમનો શેર

- ચેક ટ્રન્કેશન સિસ્ટમ હાલમાં આખા ભારતમાં ઉપલબ્ધ છે. હાલમાં તે વોલ્યુમની દ્રષ્ટિએ રિટેલ ચુકવણીના 2% અને મૂલ્યના સંદર્ભમાં ઘટ્ટક ચુકવણીના 15 %ને આવરી લે છે.

વર્તમાન દૃશ્ય

- હાલમાં, CTS-2010 ધોરણ કે જે ચેક પેજ પર લઘુત્તમ સુરક્ષા સુવિધાઓનો ઉલ્લેખ કરે છે તે ચેક ફોડ સામે અવરોધક તરીકે કાર્ય કરે છે. બીજી બાજુ, ચેક ફોર્મ્સ પર ફીલ્ડ પ્લેસમેન્ટ્સનું માનકીકરણ સીધા ઈમેજ કેરેક્ટર અથવા ઓપ્ટિકલ કેરેક્ટર રેકગ્નિશન ટેકનોલોજીના ઉપયોગ દ્વારા પ્રક્રિયા દ્વારા સક્ષમ કરે છે.

નવી સિસ્ટમ શા માટે જરૂરી છે?

- ઉપરોક્ત તકનીકીઓ કે જે હાલમાં ઉપયોગમાં છે તે 100% સુરક્ષિત નથી. પોઝિટિવ પે સિસ્ટમ ગ્રાહકોની સલામતીમાં વધારો કરે છે અને ચેક પેજ પર એકાઉન્ટમાં ચેડાં કરવામાં આવતી છેતરપિંડીઓ ઘટાડે છે.

સાત મહિનામાં ભારતીય બજારનું સૌથી ખરાબ વન ડે પતન

- સેન્સેક્સ 1,406.73 પોઈન્ટ તૂટી ગયો છે અને તાજેતરમાં નિફ્ટી 432.15 પોઈન્ટ તૂટી ગયો છે. ટકાવારીની દ્રષ્ટિએ, સેન્સેક્સ 3% અને નિફ્ટી 3.14% દ્વારા તૂટી ગયો. સાત મહિનામાં આ સૌથી મોટો ઘટાડો હતો. જેને “દલાલ સ્ટ્રીટમાં બ્લડ બાથ” તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. દલાલ સ્ટ્રીટ બોમ્બે સ્ટોક એક્સચેન્જનું સરનામું છે. મોટા પાનખર પાછળનું મુખ્ય કારણ U.K. માં મળી આવેલ COVID-19નું નવું ઘણું શક્તિશાળી સ્ટ્રેઈન છે.

Back to Basics : COVID-19 નો નવો સ્ટ્રેઈન

- યુનાઈટેડ કિંગડમના આરોગ્ય અધિકારીઓએ તાજેતરમાં COVID-19 નો એક નવો વાયરસ સ્ટ્રેઈન શોધી કાઢ્યો. કોરોના વાયરસનો આ નવો સ્ટ્રેઈન અન્ય સ્ટ્રેઈનની તુલનામાં ઝડપથી ફેલાય તેવી સંભાવના છે. માનવામાં આવે છે કે આ સ્ટ્રેઈન વધુ પડકારો લાવશે કારણ કે વાયરસના સ્પાઈક પ્રોટીનમાં પરિવર્તન આવ્યું છે. આ વાયરસ સંક્રમિત થવાની રીતને બદલશે. ફાયર, ઓક્સફોર્ડ અને મોડર્ના રસી લક્ષ્ય સ્પાઈક પ્રોટીન જેવી COVID -19 રસી તરીકે, પરિવર્તન રસીની અસરકારકતા પર સવાલ ઉભા કરે છે. આને કારણે બાયો-ફાર્માસ્યુટિકલ કંપનીઓના શેરને અસર થઈ જે હાલમાં જ સતત વધી રહી છે.

ઉડ્ડયન ક્ષેત્ર

- વાયરસની શોધ બાદ ભારત અને અન્ય ઘણા દેશોએ લંડનથી ફ્લાઈટ્સ પર પ્રતિબંધ મૂક્યો હતો. ઉપરાંત, UKએ સખત સરહદ બંધ લાદ્યો હતો. સરહદ બંધ થવાને કારણે ઉડ્ડયન શેરો દબાણ હેઠળ હતા.

તેલ કિંમતો

- વૈશ્વિક તેલના ભાવમાં 3% નો ઘટાડો થતાં એનર્જી મેજર પણ પાછળ રહ્યા હતા.

બ્રેકિંગ ટ્રેડ ડીલ

- બ્રેકિંગ પછીના વેપાર સોદાની અંતિમ તારીખ 31 ડિસેમ્બર, 2020 ના રોજ છે. આ સંજોગવશાત વર્તમાન પરિસ્થિતિમાં ઉમેરો કરી રહી છે. બ્રિટન અને યુરોપિયન યુનિયન વચ્ચે હજી પણ બ્રેકિંગ ડીલ થઈ નથી.

નફો બુકિંગ

- પ્રોફિટ બુકિંગ હાલમાં તેની ટોચ પર છે. સ્ટોક બજારોમાં

નફો બુકિંગ ત્યારે થાય છે જ્યારે કંપનીઓ અથવા વ્યક્તિઓ તેમના બનાવેલા નફાને રોકડ કરવા માટે તેમની હોલિંગને પ્રવાહી બનાવે છે. COVID-19 અને તેના નવા ભયને કારણે સુધારણાના સંકેતો હોવા છતાં આર્થિક દષ્ટિકોણ અનિશ્ચિત હોવાને કારણે નફો બુકિંગ થઈ રહ્યું છે.

U.S. ના સ્ટોપગેપ ફંડિંગ બિલ

- સ્ટોપગેપ ભંડોળ બિલ અંગેના મુદ્દાઓ અને અનિશ્ચિતતાઓ. બિલમાં યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સના 900 અબજ ડોલરના COVID-19 રાહત પેકેજો શામેલ છે. માર્કેટ તૂટી જવાનું આ બીજું કારણ છે. US હાઉસે બિલ પાસ કરી દીધું છે. જો કે રાષ્ટ્રપતિ ટ્રમ્પે આ બિલને ફગાવી દીધું છે.

DTH માં 100% FDI

- કેન્દ્રીય કેબિનેટે તાજેતરમાં ડાયરેક્ટ ટુ હોમ (DTH) પ્રસારણ સેવાઓ માટેની સુધારેલી માર્ગદર્શિકાને મંજૂરી આપી છે. માર્ગદર્શિકા DTHમાં 100% વિદેશી સીધા રોકાણ (FDI)ની મંજૂરી આપે છે. ઉપરાંત, તેણે લાઈસન્સની અવધિ વધારીને વીસ વર્ષ કરી છે. પહેલાં, તે દસ વર્ષ હતું.

Back to Basics : નવા દિશાનિર્દેશો

- એડજસ્ટેડ ગ્રોસ રેવન્યુના 10%થી લાઈસન્સ ફી સુધારીને 8% કરી દેવામાં આવી છે.
- બ્રોડકાસ્ટિંગ કંપનીઓએ ત્રિમાસિક ધોરણે લાઈસન્સ ફી ચૂકવવાની રહેશે. કંપનીઓ હવે વાર્ષિક ધોરણે ચૂકવણી કરી રહી છે.
- માર્ગદર્શિકા પણ DTH સર્વિસ પ્રોવાઈડર્સને વધુ કવરેજનું રોકાણ કરવામાં સક્ષમ બનાવે છે, જેના પરિણામે કામગીરીમાં વધારો અને ઉચ્ચ વિકાસ થાય છે.
- નવી માર્ગદર્શિકા હેઠળ ભારત સરકારે DTH સંચાલકોને ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર વહેંચવાની મંજૂરી આપી છે. સેવા પ્રદાતાઓ તેમની શરતી એક્સેસ સિસ્ટમ એપ્લિકેશનો અને સબસ્ક્રાઈબર મેનેજમેન્ટ સિસ્ટમ માટે સામાન્ય હાર્ડવેર શેર કરશે. આ દુર્લભ સેટેલાઈટ સંસાધનોનો વધુ કાર્યક્ષમ ઉપયોગ લાવશે. આખરે, તે ગ્રાહકો દ્વારા ઉદાવવામાં આવતા ખર્ચને ઘટાડવામાં મદદ કરશે.

DTH એટલે શું?

- તે ડાયરેક્ટ ટુ હોમ સર્વિસ છે. તે ડિજિટલ ઉપગ્રહ સેવા છે જે ઉપગ્રહ પ્રસારણ દ્વારા ટેલિવિઝન જોવા માટેની સેવાઓ પ્રદાન કરે છે. બીજી બાજુ, કેબલ કનેક્શનમાં, કેબલ ટીવી ઓપરેટરો ઉપગ્રહથી સિગ્નલ મેળવે છે અને કેબલ દ્વારા નજીકના વિસ્તારોમાં પ્રસારિત કરે છે. DTHમાં, ગ્રાહકો સીધા ઉપગ્રહો સાથે જોડાયેલા છે.

ભારતમાં DTH માર્કેટ

- ભારત વિશ્વનું સૌથી મોટું DTH માર્કેટ છે. ડિસેમ્બર 2019 સુધીમાં, દેશમાં 69.98 મિલિયન સક્રિય DTH સબસ્ક્રાઈબર્સ હતા. ભારતના ચાર મોટા DTH પ્રદાતાઓ DD ફી ડિશ, ડિશ ટીવી, ટાટા સ્કાય, એરટેલ ડિજિટલ ટીવી અને સન ડાયરેક્ટ છે.

DTH નેટવર્કમાં ઉપગ્રહો

- હાલમાં ભારતના DTH સેવાઓ પ્રદાન કરવા માટે આઠ ઉપગ્રહો ઉપયોગમાં છે. તેઓ ડીશ ટીવી દ્વારા સંચાલિત NSS -6, સન ડાયરેક્ટ સંચાલિત MEASAT -3, એરટેલ દ્વારા સંચાલિત SES -7, ડીશ ટીવી દ્વારા સંચાલિત ST -2, ટાટા સ્કાય સંચાલિત GSAT -10 અને સન દ્વારા સંચાલિત GSAT -15 છે.

ડિજિટાઇઝેશન

- ડિજિટાઇઝેશન એક સ્ટોરેજ પ્લેટફોર્મ છે. તે ફાઇલ શેરિંગ અને ક્લાઉડ સ્ટોરેજ પ્લેટફોર્મ છે. ડિજિટાઇઝેશનની નીતિ આયોગના સીઈઓ અમિતાભ કાંત દ્વારા જાહેરાત કરવામાં આવી હતી. ગૂગલે જાહેરાત કરી હતી કે તે 1 જૂન, 2021 પછી અમર્યાદિત નિઃશુલ્ક ફોટો અપલોડની સુવિધા આપશે નહીં તે જાહેરાતના થોડા અઠવાડિયા પછી આ જાહેરાત કરવામાં આવી હતી.

Back to Basics : ડિજિટાઇઝેશન વિશે

- તે દર મહિને 20GB ફ્રી ક્લાઉડ સ્ટોરેજ અને 100GB ફ્રી સ્પેસ પ્રદાન કરે છે. તે આવા મોટા સ્ટોરો માટે દર મહિને માત્ર 30 રૂપિયા લે છે. ભારતની નીતિ 'મેક ઈન ઈન્ડિયા, સ્ટોર ઈન ઈન્ડિયા' નીતિ હેઠળ ડિજિટાઇઝેશન તેના પ્રકારમાં પ્રથમ છે. તે સર્વિસ પ્રોડક્ટ તરીકેનું એક સોફ્ટવેર છે જે રાષ્ટ્રીય સુરક્ષા અને ડેટા સ્થાનિકીકરણ અગ્રતા સાથે સુસંગત છે.
- તેમાં 'ઈ-સ્ટાશર' નામની સુવિધા છે. સુવિધા વપરાશકર્તાઓને ઉચ્ચ રીઝોલ્યુશન છબીઓ, વિડિઓઝ, મોટા કદના દસ્તાવેજો, PDF શેર કરવાની મંજૂરી આપે છે. જ્યારે વપરાશકર્તા સ્ટોરેજ સ્પેસમાંથી ડેટા કાઢી નાખે છે, ત્યારે તે તેને બીજા 60 દિવસો સુધી મેળવી શકે છે. 60 દિવસ પછી, ડેટા કાયમી ધોરણે કાઢી નાખવામાં આવે છે.
- હાલમાં ડિજિટાઇઝેશન ફક્ત Android વપરાશકર્તાઓ માટે ઉપલબ્ધ છે.
- અન્ય ક્લાઉડ સ્ટોરેજ, ખાસ કરીને ગૂગલની તુલનામાં ડિજિટાઇઝેશન ખૂબ સસ્તું છે. ગૂગલ હાલમાં 15GB ફ્રી સ્ટોરેજ સ્પેસ આપે છે. આમાં મેઇલ, ડ્રાઇવ, ફોટા અને અન્ય સેવાઓ શામેલ છે. 100GB સબસ્ક્રિપ્શન માટે, દર મહિને 130 રૂપિયા ચૂકવવા પડે છે.
- ડિજિટાઇઝેશન 999 રૂપિયાનો વિશેષ પ્લાન ઓફર કરે છે જેમાં 50TB સુધીનો સ્ટોરેજ ડેટા આપવામાં આવે છે. આ ફક્ત નાના અને મધ્યમ ઉદ્યોગો માટે છે.

અન્ય ક્લાઉડ સ્ટોરેજ

- MEGA એ બીજી ક્લાઉડ સ્ટોરેજ સેવા છે જે 50GB મફત સ્ટોરેજ સ્પેસ પ્રદાન કરે છે, પરંતુ ફક્ત એક મહિના માટે. એક મહિના પછી, કંપની ફક્ત 15GB જગ્યા આપે છે. MEGAની મૂળ યોજના દર મહિને 437 રૂપિયાથી શરૂ થાય છે. એમેઝોન પ્રાઇમ અમર્યાદિત ફોટા સ્ટોર કરવાની મંજૂરી આપી. જો કે, અહીં નિયત મર્યાદા 5 GB હતી. તેથી, વર્તમાન સંજોગોમાં, ડિજિટાઇઝેશન ખૂબ સસ્તું છે.

સેન્ટ્રલ ઈન્વેસ્ટમેન્ટ કિલયરન્સ સેલ

- ભારત સરકારે તાજેતરમાં જાહેરાત કરી હતી કે સેન્ટ્રલ ઈન્વેસ્ટમેન્ટ કિલયરન્સ સેલ એપ્રિલ 2021માં શરૂ કરવામાં આવશે. સેન્ટ્રલાઇઝ્ડ ઈન્વેસ્ટમેન્ટ કિલયરન્સ સેલની જાહેરાત સિંગલ વિંડો સિસ્ટમના અભિન્ન અંગ તરીકે કરવામાં આવી હતી. વાણિજ્ય અને ઉદ્યોગ મંત્રાલય દ્વારા સિંગલ વિંડો સિસ્ટમ બનાવવામાં આવી રહી છે. નાણામંત્રી દ્વારા કેન્દ્રીય બજેટ 2020-21 દરમિયાન સેન્ટ્રલ ઈન્વેસ્ટમેન્ટ કિલયરન્સ સેલ સ્થાપવાના વિચારની ઘોષણા કરવામાં આવી હતી.

Back to Basics : સેન્ટ્રલ ઈન્વેસ્ટમેન્ટ કિલયરન્સ સેલ વિશે

- સેન્ટ્રલ ઈન્વેસ્ટમેન્ટ કિલયરન્સ સેલ શરૂ કરવામાં આવી રહ્યું છે કે જેથી રોકાણકારોને એક પ્લેટફોર્મ હેઠળ તમામ જરૂરી માહિતી અને મંજૂરી મળે.
- તે વન સ્ટોપ ડિજિટલ પ્લેટફોર્મ તરીકે કાર્ય કરશે જે તમામ જરૂરી મંજૂરીઓ અને ક્લીઅરન્સ મેળવવામાં મદદ કરશે.
- તે નિઃશુલ્ક રોકાણ સલાહકાર પણ પ્રદાન કરશે.
- સેલ બેંકોથી સંબંધિત માહિતી પણ આપશે અને કેન્દ્ર અને રાજ્ય સ્તરે રોકાણની સુવિધા આપશે.
- સેલ સંભવિત રોકાણકારોને તમામ મંત્રાલયો સાથે વાતચીત કરવામાં સક્ષમ બનાવશે, જેમની મંજૂરીઓ તે જ જગ્યાએ જરૂરી છે.
- જ્યારે સેન્ટ્રલ ઈન્વેસ્ટમેન્ટ કિલયરન્સ સેલ શરૂ કરવામાં આવે છે, ત્યારે ઓછામાં ઓછા રાજ્યો સેલમાં જોડાવાની ધારણા છે. તેઓ હરિયાણા, તેલંગાણા, ઉત્તર પ્રદેશ, ગોવા, ઓડિશા અને ગુજરાત છે. આ કારણ છે કે આ સેલ ઔદ્યોગિક માહિતી પ્રણાલી હેઠળ GIS સક્ષમ લેન્ડ બેંકનો પહેલેથી જ એક ભાગ છે. આ યુનિફાઇડ સિંગલ વિંડો કિલયરન્સ સિસ્ટમનો એક ભાગ પણ બનાવે છે.

ઔદ્યોગિક માહિતી સિસ્ટમ

- ઉદ્યોગ અને આંતરિક વેપારના પ્રમોશન વિભાગની મહત્વની પહેલ છે. તે ડિજિટલ ઈન્ડિયા પહેલ હેઠળ સંચાલિત છે. IIS પોર્ટલ તમામ વેપાર અને રોકાણકારો માટે ઔદ્યોગિક માહિતીને એક્સેસ કરવા માટે વન સ્ટોપ સોલ્યુશન તરીકે સેવા આપે છે. આમાં કાચી સામગ્રી, બાગાયત, કૃષિ, ખનીજ માહિતી, ભૂપ્રદેશના સ્તરો, પ્રાકૃતિક સંસાધનો અને શહેરી માળખાગત સુવિધાઓ શામેલ છે.

એક વિંડો સિસ્ટમ

- ભારતમાં એવા ઘણા આઈટી પ્લેટફોર્મ છે કે જેને મંજૂરી માટે ડ્યુટી ફાળવવામાં આવી છે. દરેક મંજૂરી મેળવવા માટે રોકાણકારોએ બહુવિધ હોદ્દાઓની મુલાકાત લેવાની જરૂર છે. યુનિફાઇડ સિંગલ વિંડો સિસ્ટમ આ પ્રક્રિયાને સરળ બનાવશે અને બધી મંજૂરીઓ માટે એક સામાન્ય પ્લેટફોર્મ પ્રદાન કરશે.

ડુંગળીના નિકાસ પર પ્રતિબંધ

- તાજેતરમાં, ભારત સરકારે તમામ પ્રકારના ડુંગળીની નિકાસ પરનો પ્રતિબંધ હટાવ્યો હતો. કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા સપ્ટેમ્બર, 2020માં પ્રતિબંધ લાઠવામાં આવ્યો હતો અને તેને 1 જાન્યુઆરી, 2021થી હટાવવામાં આવશે.

Back to Basics : કેમ ભારત સરકારે ડુંગળી પર પ્રતિબંધ લાદ્યો હતો?

- સરકારના પ્રતિબંધ પાછળ બે મોટા કારણો હતા. છેલ્લાં કેટલાક દિવસોમાં ડુંગળીના જથ્થાબંધ ભાવોમાં સતત વધારો થયો છે. ડુંગળી એ રોજિંદા વપરાશની ચીજ છે, તેથી તેની કિંમતમાં વધારાની અસર સીધી લોકોને પડી છે. બીજું કારણ સ્ટેટિસ્ટિક્સ એન્ડ પ્રોગ્રામ અમલીકરણ મંત્રાલયે જાહેર કરેલું ઊંચું CFPI મૂલ્ય છે. CFPI એ કન્ઝ્યુમર પ્રાઈસ ઈન્ડેક્સ નંબર છે.

ડુંગળીના ભાવ કેમ વધ્યાં?

- આ વર્ષે દેશમાં ઓગસ્ટમાં ભારે વરસાદ થયો હતો. આણે તૈયાર પાકના ડુંગળીના પાકને ખરાબ રીતે અસર કરી છે. આને ભારતીય માર્કેટમાં ખરાબ અસર પાડી. વરસાદને કારણે મધ્યપ્રદેશ, ગુજરાત અને મહારાષ્ટ્રના ભાગોમાં પણ શેરોમાં ખરાબ અસર થઈ હતી.
- ડુંગળીના ભાવ વધારા પાછળનું બીજું મુખ્ય કારણ એ છે કે તેને આવશ્યક ચીજવસ્તુ અધિનિયમ હેઠળ આવશ્યક ચીજવસ્તુઓની સૂચિમાંથી દૂર કરવામાં આવ્યું છે. આનો અર્થ એ કે ડુંગળી અને ઉત્પાદન અને ડુંગળીના વિતરણ પર કોઈ સ્ટોક મર્યાદા નહોતી.

ડુંગળી-આવશ્યક ચીજવસ્તુ નથી

- સપ્ટેમ્બર 2020માં, આવશ્યક ચીજવસ્તુઓ (સુધારો) બિલ 2020 પસાર થયું. બિલ મુજબ યોખા, ડુંગળી જેવી ખાદ્ય ચીજો હવે આવશ્યક ચીજવસ્તુઓ તરીકે લાયક રહેશે નહીં. આ સાથે, કૃષિ ઉત્પાદનોના ઉત્પાદન, વિતરણ અને સપ્લાય કરવાની સંપૂર્ણ સ્વતંત્રતા છે. કૃષિ ક્ષેત્રમાં સીધું રોકાણ લાવવા માટે આ કરવામાં આવ્યું હતું.

1955ની આવશ્યક ચીજવસ્તુઓ એક્ટ

- ભારતીય અર્થવ્યવસ્થા માંગ અને પુરવઠાના આધારે અન્ય અર્થતંત્રની જેમ કાર્ય કરે છે. માંગ અને સપ્લાય દ્વારા કિંમતો સ્પષ્ટ રીતે નક્કી કરવામાં આવે છે. જો કે, કેટલાક કાયદાઓ ભારત સરકારને ગ્રાહકના હિતો માટે બજારમાં દખલ કરવાનો અધિકાર આપે છે. આવશ્યક ચીજવસ્તુ અધિનિયમ, 1955 એ આવા જ કાયદો છે, જે સરકારને ગ્રાહકોને વાજબી ભાવે જરૂરી ચીજવસ્તુઓના ઉત્પાદન, સપ્લાય અને વિતરણને નિયંત્રિત કરવાની સત્તા આપે છે. તાજેતરના બદલાવમાં, કેન્દ્ર સરકારે યુદ્ધ અથવા કુદરતી આપત્તિ જેવી આત્યંતિક પરિસ્થિતિઓમાં ચીજવસ્તુઓના સ્ટોકની મર્યાદા અને હલનચલન પર પ્રતિબંધ મૂક્યો છે.

IRDAIએ પ્રમાણભૂત મુસાફર વીમા પોલિસીની દરખાસ્ત કરી

- ઈન્શ્યોરન્સ રેગ્યુલેટરી એન્ડ ડેવલપમેન્ટ ઓથોરિટી ઓફ ઈન્ડિયા (IRDAI) એ તાજેતરમાં 'સ્ટાન્ડર્ડ ટ્રાવેલ ઈન્સ્યુરન્સ પોલિસી' દરખાસ્ત કરી છે. નીતિનો હેતુ ઘરેલું અને આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રવાસ દરમિયાન વીમા કવચ સુનિશ્ચિત કરવાનું છે. IRDAI એ તાજેતરમાં જ 'સ્ટાન્ડર્ડ ટ્રાવેલ ઈન્સ્યુરન્સ પોલિસી પર માર્ગદર્શિકા' એક ડ્રાફ્ટ બહાર પાડ્યા છે.

Back to Basics : દિશાનિર્દેશો વિશે

- દિશાનિર્દેશોમાં જણાવાયું છે કે માનક મુસાફરી વીમા ઉત્પાદનો IRDAI તરફથી ઉપલબ્ધ હશે.
- મુસાફરી વીમા કવચ અને તેની પરિભાષા આખા ઉદ્યોગમાં એકસરખી હશે.
- જો વીમાદાતા વિદેશમાં અકસ્માતને કારણે ઘાયલ થાય છે અને તે આ એકમાત્ર કારણોસર અકસ્માતના 365 દિવસની અંદર મૃત્યુ પામે છે, તો વીમા કંપની વીમા રકમની સમાન વળતર ચૂકવશે.
- જો આકસ્મિક મૃત્યુ સગીર અથવા 18 વર્ષથી ઓછી ઉંમરના વ્યક્તિનું હોત, તો વીમા કંપની પર મહત્તમ જવાબદારી વીમાની રકમના 50 ટકા જેટલી હશે.
- ઘરેલું મુસાફરી વીમાના સંદર્ભમાં, દિશાનિર્દેશોમાં જણાવાયું છે કે જો વીમોદાર વ્યક્તિનું શેર કરેલ વાહનવ્યવહાર દરમિયાન વાહન કેશ થાય અને વ્યક્તિ અકસ્માતના 365 દિવસની અંદર મૃત્યુ પામે, તો વીમા કંપનીએ વીમા રકમ ચૂકવવી પડશે.
- ઘરેલું મુસાફરી હેઠળના પાંચ પ્રકારો અને આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રવાસ હેઠળના ચાર પ્રકારો છે.
 - ઘરેલું પ્રકારો નીચે મુજબ છે:
 - ▶ શહેરમાં કોઈપણ પ્રકારની પરિવહનની મુસાફરી
 - ▶ શહેરની બહારના કોઈપણ જાહેર પરિવહનના માર્ગ દ્વારા મુસાફરી
 - ▶ હવાઈ મુસાફરી
 - ▶ ઘરેલું પ્રવાસ જેમાં પાણી, માર્ગ, ટ્રેન અને હવાઈ મુસાફરી શામેલ છે.
 - વિદેશી પ્રકારો નીચે મુજબ છે:
 - ▶ વિદ્યાર્થીઓ માટે લાંબા ગાળાની સફર, વગેરે.
 - ▶ ટૂંકા ગાળાના પ્રવાસો
 - ▶ નીતિ અવધિ દરમિયાન મલ્ટી ટ્રીપ
 - ▶ કવરેજ ફક્ત મુસાફરી માટે (બંને આવક અને જાવક)
 - ▶ મુસાફરી વીમા પોલિસીના અવકાશમાં ફ્લાઈટ પકડવામાં નિષ્ફળતા, ગુમ થયેલ ચેક-ઈન સામાન, મુસાફરીમાં વિલંબ અને ખોવાયેલા પાસપોર્ટ શામેલ હશે.
- દિશાનિર્દેશોનો હેતુ
- માર્ગદર્શિકાઓ આંતરરાષ્ટ્રીય અને ઘરેલું મુસાફરી બંને માટે કવરેજની શરતો અને નિવારણની શરતોને લગતી એકરૂપતા અને વ્યાખ્યાને સુનિશ્ચિત કરવાનો છે. આ પ્રમાણભૂત મુસાફરી વીમા ઉત્પાદનની શરૂઆત કરવામાં મદદ કરશે કે જેમાં તમામ ક્ષેત્રોમાં સમાન કવરેજ છે.

RBIનો ટ્રેન્ડ અને પ્રગતિ અહેવાલ, 2020

- રિઝર્વ બેંક ઓફ ઈન્ડિયાના ટ્રેન્ડ અને પ્રગતિ અહેવાલમાં બેંકિંગ ક્ષેત્રના પ્રદર્શન વિશેની માહિતી આપવામાં આવી છે. આમાં નોન-બેંકિંગ ફાઇનાન્સિયલ સંસ્થાઓ અને સહકારી બેંકો શામેલ છે. અહેવાલમાં ભારતના નાણાકીય ક્ષેત્રના વિકસિત દષ્ટિકોણ પર આઉટલુક પણ આપવામાં આવ્યા છે. રિપોર્ટ એ બેંકિંગ રેગ્યુલેશન એક્ટ, 1949નું કાનૂની પાલન છે.

Back to Basics : અહેવાલના મુખ્ય તારણો

- અહેવાલમાં જણાવાયું છે કે વ્યાપારી બેંકોનો ગ્રોસ નોન-પર્ફોમિંગ એસેટ્સ રેશિયો માર્ચ 2019 માં 9.1%થી ઘટીને સપ્ટેમ્બર 2020 માં 7.5% થઈ ગયો છે. કોવિડ-19 જોગવાઈ અને ડિવિડન્ડની કામગીરી તેમની બેલેન્સ શીટ્સને બચાવવામાં મદદ કરશે.
- અનુસૂચિત વાણિજ્યિક બેંકોના વેઈટ એસેટ રેશિયોને જોખમમાં મૂકવાની મૂડી માર્ચ 2019 માં 14.3%થી વધીને સપ્ટેમ્બર 2020માં 15.8% થઈ ગઈ છે. આનાથી જાહેર ક્ષેત્રની બેંકોના પુનઃમૂડીકરણમાં મદદ મળી છે.
- અગાઉના વર્ષોમાં થયેલા નુકસાન પછી સુનિશ્ચિત વેપારી બેંકોનો ચોખ્ખો નફો નાણાકીય વર્ષ 2019-20માં ફેરવાયો. અનુસૂચિત વાણિજ્યિક બેંકોએ 2018-19માં ટર્નઅરાઉન્ડ પછી પ્રાપ્ત થયેલા લાભો એકઠા કર્યા છે.
- RBI બેંકે કોવિડ-19 ના પ્રભાવોને ઘટાડવા માટે શ્રેણીબદ્ધ નીતિગત પગલા લીધા છે.

અહેવાલો દ્વારા નોંધાયેલા મુખ્ય પ્રયત્નો નીચે મુજબ છે

- કાયદાકીય સુધારાઓ દ્વારા RBIના નિયમનકારી અંબિટને મજબૂત બનાવવામાં આવ્યા હતા. આ સહકારી બેંકો કરતા ઉપરની બેંકને વધુ શક્તિ પ્રદાન કરશે.
- સુપરવાઈઝરી ફેમવર્કને વેગ આપવા માટે પહેલની શ્રેણી પણ લેવામાં આવી હતી.
- અર્થવ્યવસ્થાની પુનઃપ્રાપ્તિ પ્રક્રિયાને ઈન્સોલ્વન્સી અને બેંકરપ્સી કોડ, સિક્યોરિટાઈઝેશન એન્ડ રિફસ્ટ્રક્શન ઓફ ફાઇનાન્સિયલ એસેટ્સ એન્ડ એન્ફોર્સમેન્ટ ઓફ સિક્યુરિટી ઈન્ટરેસ્ટ એક્ટ, 2002 દ્વારા મોટા ખાતાઓના ઠરાવ દ્વારા સહાય આપવામાં આવી હતી. (SARFAESI)
- સંપત્તિ ગુણવત્તા અને નફાકારકતાના સંદર્ભમાં રાજ્યની સહકારી બેંકોની કામગીરીમાં સુધારો થયો છે.
- 2019-20માં શહેરી સહકારી બેંકોની બેલેન્સશીટ વૃદ્ધિ મધ્યસ્થી. શહેરી સહકારી બેંકોની સંપત્તિની ગુણવત્તા ખરાબ થઈ જે રિપોર્ટ અનુસાર ચોખ્ખા નુકસાનમાં પરિણમ્યું હતું.

ભારતના પ્રથમ સોશિયલ ઇફેક્ટ બોન્ડ

- પિમ્પરી ચિંચવાડ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન (PCMC) અને યુનાઈટેડ નેશન્સ ડેવલપમેન્ટ પ્રોગ્રામ, ભારતે ભારતના પ્રથમ સોશિયલ ઇફેક્ટ બોન્ડ બનાવવા માટે સમજૂતી પત્ર પર હસ્તાક્ષર કર્યા.

Back to Basics : સોશિયલ ઇફેક્ટ બોન્ડ

- સોશિયલ ઇફેક્ટ બોન્ડને પે-ફોર-સક્સેસ બોન્ડ અથવા પે-ફોર-સક્સેસ ફાઇનાન્સિંગ પણ કહેવામાં આવે છે. સોશિયલ ઇફેક્ટ બોન્ડ મૂળભૂત રીતે જાહેર ક્ષેત્રની ઓથોરિટી સાથેનો કરાર છે જ્યાં તે વધુ સારા સામાજિક પરિણામો માટે ચૂકવણી કરે છે. તે પરિણામ આધારિત કરારનો એક પ્રકાર છે. તેનો હેતુ નાગરિકોના વિશિષ્ટ જૂથ માટેના સામાજિક પરિણામોને સુધારવાનો છે.

સોશિયલ ઇફેક્ટ બોન્ડ્સની મુખ્ય લાક્ષણિકતાઓ

- તેઓ એક નિશ્ચિત સમયગાળા દરમિયાન કાર્ય કરે છે.
- તેઓ વળતરનો નિયત દર પ્રદાન કરતા નથી.
- સોશિયલ ઇફેક્ટ બોન્ડ્સનું પરિણામ સંપૂર્ણપણે સામાજિક પરિણામની સફળતા પર આધારિત છે.
- પુનઃ રોકાણના જોખમ, વ્યાજ દર જોખમ અથવા બજાર જોખમ જેવા ચલો દ્વારા તેઓને અસર થતી નથી.
- તેઓ ફુગાવાના જોખમનો ભોગ બને છે.
- સોશિયલ ઇફેક્ટ બોન્ડ્સની સફળતા નક્કી કરવી મુશ્કેલ છે કારણ કે તે સામાજિક પ્રભાવો પર આધારિત છે.

સોશિયલ ઇફેક્ટ બોન્ડ્સનું મહત્વ

- તાજેતરના વર્ષોમાં સામાજિક વાતાવરણ અને સમાજમાં રોકાણ કરવાનું વલણ વધ્યું છે. રોકાણકારો માટે સમુદાય અને કંપનીઓને તેમની સામાજિક જવાબદારી વધારવા માટે પાછા આપવાનો એક માર્ગ બની ગયો છે. આ સમુદાયની જાગૃતિ અને સામાજિક મુદ્દાઓની સંડોવણી સુધારવામાં મદદ કરશે. સોશિયલ ઇફેક્ટ બોન્ડ્સ સામાજિક, પર્યાવરણીય અને શાસનના માપદંડ અથવા ESG માપદંડની શોધ કરે છે.

સોશિયલ ઇફેક્ટ બોન્ડ્સના ESG માપદંડ

- પર્યાવરણીય, સામાજિક અને શાસનના માપદંડ એ ત્રણ કેન્દ્રિય પરિબલો છે જે કંપનીના ટકાઉપણું અને નૈતિક પ્રભાવને માપે છે. કંપનીના ત્રણ કેન્દ્રીય પરિબલોની સંભાળ લેવાની ફરજ છે. ત્રણ કેન્દ્રીય પરિબલો નીચે મુજબ છે:
- ગ્રીન હાઉસ ગેસ ઉત્સર્જન, સંસાધનોનો અવક્ષય, પ્રદૂષણ, જંગલોની કાપણી, આબોહવા પરિવર્તન જેવા પર્યાવરણીય પરિબલો.
- કાર્યકારી પરિસ્થિતિઓ, આરોગ્ય, સલામતી, કર્મચારી સંબંધો અને સંઘર્ષ જેવા સામાજિક પરિબલો.
- ટેક્સ સ્ટ્રેટેજી, દાન અને રાજકીય લોબીંગ, એકિઝિયુટિવ મહેનતાણું, લાંચ, ભ્રષ્ટાચાર અને માળખું જેવા શાસનના પરિબલો.

કેબિનેટ દ્વારા ઔદ્યોગિક ક્ષેત્ર અને લોજિસ્ટિક્સ હબને મંજૂરી આપવામાં આવી છે

- વડાપ્રધાન નરેન્દ્ર મોદીની અધ્યક્ષતામાં કેન્દ્રિય કેબિનેટે તાજેતરમાં ઔદ્યોગિક ક્ષેત્ર અને લોજિસ્ટિક્સ હબને મંજૂરી આપી છે.

Back to Basics : કચ્છ પ્રોજેક્ટને મંજૂરી

- > કેબિનેટ દ્વારા મંજૂર પ્રોજેક્ટ નીચે મુજબ છે.
- > આંધ્રપ્રદેશમાં કૃષ્ણપટ્ટનમ ઔદ્યોગિક ક્ષેત્ર માટે વિવિધ ટ્રંક માળખાગત ઘટકોનું નિર્માણ

કર્ણાટકમાં તુમાકુરુ ઔદ્યોગિક ક્ષેત્ર

- > ગ્રેટર નોઈડા ખાતે મલ્ટિ-મોડલ લોજિસ્ટિક્સ હબ અને મલ્ટિ-મોડલ ટ્રાન્સપોર્ટ હબ

આંધ્રપ્રદેશમાં કૃષ્ણપટ્ટનમ ઔદ્યોગિક ક્ષેત્રના ફાયદા

- > આંધ્રપ્રદેશમાં કૃષ્ણપટ્ટનમ ઔદ્યોગિક ક્ષેત્ર ઔદ્યોગિકરણ દ્વારા રોજગારની તકો ઉભી કરશે. તે પ્રથમ તબક્કામાં 98,000 વ્યક્તિઓને રોજગારી આપવાનું છે. આમાંથી 58,000 લોકોને સીધી રોજગાર મળે તેવી સંભાવના છે.

ડાયરેક્ટ રોજગાર

- > તે પરિસ્થિતિ છે કે જ્યાં સંસ્થા સ્વ-રોજગાર ઓપરેટિવ્સ અથવા પેટા ઠેકેદારો પર આધાર રાખવાના બદલે સીધા જ ઓપરેટિવ્સને રોજગારી આપે છે. આંધ્રપ્રદેશમાં કૃષ્ણપટ્ટનમ ઔદ્યોગિક ક્ષેત્રની અંદાજિત કિંમત 2,139.44 કરોડ રૂપિયા છે.

કર્ણાટકમાં તુમાકુરુ ઔદ્યોગિક ક્ષેત્રના ફાયદા

- > કર્ણાટકમાં તુમાકુરુ ઔદ્યોગિક ક્ષેત્ર 88,500 વ્યક્તિઓ માટે રોજગાર ઉત્પન્ન કરવાનું છે. તેમાંથી 17,700 વ્યક્તિ રિટેલ, સર્વિસ સેક્ટર અને અન્ય વેપારી તકોથી હોવાના છે. કર્ણાટકમાં તુમાકુરુ ઔદ્યોગિક ક્ષેત્રની અંદાજિત કિંમત 1,701.81 કરોડ રૂપિયા છે.
- > ગ્રેટર નોઈડામાં મલ્ટિ-મોડલ લોજિસ્ટિક્સ હબ અને મલ્ટિ-મોડલ ટ્રાન્સપોર્ટ હબના ફાયદા
- > બંને પ્રોજેક્ટ 2040 સુધીમાં એક લાખ રોજગારની તકો ઉત્પન્ન કરવાના છે. તેને વર્લ્ડ ક્લાસ સુવિધા તરીકે વિકસિત કરવાનો છે. તે સમર્પિત ફિટ કોરિડોરથી માલનું કાર્યક્ષમ સંગ્રહ અને સંક્રમણ પ્રદાન કરશે. તે ફિટ કંપનીઓ અને ગ્રાહકો માટે વન સ્ટોપ સોલ્યુશન કાર્ય કરશે. કન્ટેનર હેન્ડલિંગ સેવાઓ ઉપરાંત, ઔદ્યોગિક ક્ષેત્ર લોજિસ્ટિક્સ ખર્ચ ઘટાડવા માટે મૂલ્ય વર્ધિત સેવાઓ પ્રદાન કરશે.
- > બોરકી સ્ટેશન નજીક સ્થિત ભારતીય રેલ્વે સ્ટેશન પરિવહન કેન્દ્ર તરીકે કામ કરશે. તે વર્લ્ડ ક્લાસ પેસેન્જર મૂવમેન્ટ સિસ્ટમ પ્રદાન કરવાની છે. ગ્રેટર નોઈડા ખાતે મલ્ટિ-મોડલ લોજિસ્ટિક્સ હબ અને મલ્ટિ-મોડલ ટ્રાન્સપોર્ટ હબની અંદાજિત કિંમત 3,883.8 કરોડ રૂપિયા છે

PFRDA: NPSમાંથી બહાર નીકળવાનો ઓનલાઇન વિકલ્પ

- > પેન્શન ફંડના નિયમનકારે તાજેતરમાં જાહેરાત કરી હતી કે સબસ્ક્રાઇબર્સ રાષ્ટ્રીય પેન્શન સિસ્ટમમાંથી બહાર નીકળવા માટે ઓનલાઇન મોડનો ઉપયોગ કરી શકે છે.

Back to Basics : રાષ્ટ્રીય પેન્શન સિસ્ટમ છોડવાની**હાલની પ્રક્રિયા**

- > વર્તમાન પ્રક્રિયા હેઠળ, રાષ્ટ્રીય પેન્શન સબસ્ક્રાઇબર્સને ઉપાડની વિનંતિને પૂર્ણ કરવા માટે ભૌતિક રીતે તેમની રજૂઆતની સ્થિતિઓનો સંપર્ક કરવો પડશે. તેઓએ ઉપસ્થિત પોઈન્ટ્સ ઓફ હાજરી દ્વારા અધિકૃતતા માટે અન્ય સહાયક દસ્તાવેજો સાથે ઉપાડના ફોર્મ્સ સબમિટ કરવા પડશે.

રાષ્ટ્રીય પેન્શન સિસ્ટમમાંથી બહાર નીકળવાની**ઓનલાઇન પ્રક્રિયા**

- > ઓનલાઇન પ્રક્રિયામાં, રાષ્ટ્રીય પેન્શન સિસ્ટમના સબસ્ક્રાઇબર્સ સેન્ટ્રલ રેકોર્ડ કીપીંગ એજન્સી સિસ્ટમમાં એકિઝટ વિનંતી શરૂ કરશે. આ પૂરા પાડવામાં આવેલ યોગ્ય લોગઈન ઓળખપત્રોનો ઉપયોગ કરીને કરવામાં આવે છે. ત્યારબાદ સબસ્ક્રાઇબર્સ તમારા ગ્રાહકને જાણો સહિત સંબંધિત ઉપાડના દસ્તાવેજો અપલોડ કરશે.

PFRDA

- > PFRDA પેન્શન ફંડ રેગ્યુલેટરી એન્ડ ડેવલપમેન્ટ ઓથોરિટી છે. PFRDAની સ્થાપના 2003 માં કરવામાં આવી હતી. તેને પેન્શન ફંડ રેગ્યુલેટરી એન્ડ ડેવલપમેન્ટ ઓથોરિટી એક્ટ, 2013 હેઠળ વૈધાનિક સંસ્થા બનાવવામાં આવી હતી. તે પેન્શન માર્કેટના સુવ્યવસ્થિત વિકાસ અને વૃદ્ધિને સુનિશ્ચિત કરે છે.

રાષ્ટ્રીય પેન્શન સિસ્ટમ

- > રાષ્ટ્રીય પેન્શન સિસ્ટમ ભારતમાં ફાળો આપવાની પેન્શન સિસ્ટમ છે. સિસ્ટમ હેઠળ, પેન્શન ઉપાડની સમગ્ર રકમ કરમુક્ત છે. પેન્શન ફંડ રેગ્યુલેટરી એન્ડ ડેવલપમેન્ટ ઓથોરિટી દ્વારા સિસ્ટમ સંચાલિત અને નિયંત્રિત કરવામાં આવે છે.

PFRDA સાથે શું ચિંતા છે?

- > PFRDA માટે સ્પષ્ટ વર્ણનો આવશ્યક છે. NPSના નિયમનકારી માળખામાં સ્પષ્ટતાનો અભાવ એક મોટી ચિંતા છે. આ સંભવિત રૂચિના સંઘર્ષ તરફ દોરી જાય છે.
- > NPS નાગરિકોની નિવૃત્ત આવકને સુરક્ષિત રાખતા વૈશ્વિક ઉત્પાદન તરીકે સેવા આપે છે. જો કે, નાણાકીય ગ્રાહક સુરક્ષા પર અપૂરતો ભાર છે. દાખલા તરીકે, વેબ-આધારિત ફરિયાદ પોર્ટલ ફક્ત અંગ્રેજીમાં જ ફરિયાદ નોંધાવવા માટે પરવાનગી આપે છે.
- > PFRDA લોકપાલની કચેરીનો સંપર્ક કરવા સ્પષ્ટ સ્પષ્ટતા આપવામાં નિષ્ફળ જાય છે.

12મી ગૃહ શિખર સમિતિ

- તાજેતરમાં 12મી 'ગ્રીન રેટિંગ ફોર ઇન્સ્ટિટ્યુટેડ હેબિટેટ એસેસમેન્ટ-GRIHA' સમિતિ વર્ચુઅલ યોજવામાં આવી હતી.

Back to Basics : 12મી ગૃહ સમિતિ વિશે

- **થીમ:**
- 'સ્થિતિસ્થાપક આવાસોને નવજીવન આપવું'. (Rejuvenating Resilient Habitats)
- **ઉદ્દેશ્ય:**
- નવી તકનીકો અને ઉકેલોની ચર્ચા કરવા માટે પ્લેટફોર્મ તરીકે કાર્ય કરવું. આમ તે સમગ્ર સમુદાયના હિત માટે ટકાઉ અને અનુકૂળ ઉકેલો વિકસાવવા માટે એક મજબૂત સિસ્ટમ બનાવવા માટે મદદ કરશે.
- **ઉદ્ઘાટન સમારોહ:**
- ઉપરાષ્ટ્રપતિએ આ કાર્યક્રમ દરમિયાન 'શાશ્વત' નામે એક સામયિક અને '30 સ્ટોરી બિયોન્ડ બિલ્ડિંગ્સ' નામનું એક પુસ્તક બહાર પાડ્યું.

ગ્રીન રેટિંગ ફોર ઇન્સ્ટિટ્યુટેડ હેબિટેટ એસેસમેન્ટ (GRIHA)

- કોઈપણ સંપૂર્ણ મકાન નિર્માણ માટે તે ભારતની રાષ્ટ્રીય રેટિંગ સિસ્ટમ છે.
- યુનાઈટેડ નેશન્સ ફ્રેમવર્ક કન્વેશન ઓન ક્લાઈમેટ ચેન્જ (UNFCCC)માં પ્રસ્તુત રાષ્ટ્રીય રીતે નિર્ધારિત સ્વૈચ્છિક ફાળો (INDC)માં ભારતને ગ્રીન બિલ્ડિંગ રેટિંગ સિસ્ટમ તરીકે ગૃહ (GRIHA) એ ભારત દ્વારા માન્યતા આપવામાં આવી છે.
- **ડિઝાઇન અને વિકાસ:**
- તેની કલ્પના ધ એનર્જી એન્ડ રિસોર્સ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ-TERI દ્વારા કરવામાં આવી હતી અને નવા અને નવીનીકરણીય ઊર્જા મંત્રાલયની સાથે મળીને વિકસાવવામાં આવી હતી.

ધ એનર્જી એન્ડ રિસોર્સ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ (TERI)

- ધ એનર્જી એન્ડ રિસોર્સ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ-(TERI) એ એક નફાકારક સંશોધન સંસ્થા છે જે ભારત અને વૈશ્વિક દક્ષિણ માટે ઊર્જા, પર્યાવરણ અને ટકાઉ વિકાસના ક્ષેત્રમાં સંશોધન કરે છે.
- 1974માં સ્થાપિત આ સંસ્થા અગાઉ ટાટા એનર્જી રિસર્ચ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ તરીકે જાણીતી હતી અને તેનું નામ 2013માં એનર્જી એન્ડ રિસોર્સ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ રાખવામાં આવ્યું હતું.
- **ઉદ્દેશ્ય:**
- ગ્રીન ઇમારતોની રચના કરવામાં મદદ કરવા અને ઇમારતો 'ગ્રીન'નું મૂલ્યાંકન કરવા માટે.
- **સિસ્ટમ:**
- આ સિસ્ટમ વિકસિત કરવામાં આવી છે 'નવી ઇમારતો' (જે હાલમાં ઇન્સ્ટોલેશનના તબક્કે છે)ની ડિઝાઇન અને મૂલ્યાંકન કરવામાં સહાય માટે છે. ઇમારતનું મૂલ્યાંકન તેના

સમગ્ર જીવનચક્ર પરની આગાહી પ્રદર્શનના આધારે કરવામાં આવે છે.

માનક વપરાયેલ

- સાઈટની પસંદગી અને આયોજન
- સંરક્ષણ અને સંસાધનોનો કાર્યક્ષમ ઉપયોગ
- મકાન કામગીરી અને જાળવણી
- નવીનતા સ્થિતિ

લાભ

- GHG (ગ્રીનહાઉસ ગેસ) ઉત્સર્જન ઘટાડીને, ઊર્જા વપરાશમાં ઘટાડો અને વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ અને પ્રક્રિયાઓ દ્વારા કુદરતી સંસાધનો પરના દબાણને ઘટાડીને સિસ્ટમ પર્યાવરણમાં સુધારો કરીને સમુદાયોને લાભ આપે છે.

અન્ય સંબંધિત પહેલ: ગ્લોબલ હાઉસિંગ ટેકનોલોજી ચેલેન્જ (GHTC)

- **આયોજક:**
- આવાસ અને શહેરી બાબતોનું મંત્રાલય
- **પ્રારંભ:**
- જાન્યુઆરી 2019
- **ઉદ્દેશ્ય:**
- શ્રેષ્ઠ ઉપલબ્ધ અને સાબિત બાંધકામ તકનીકીઓને ઓળખવા કે જે ટકાઉ, લીલોતરી અને આપત્તિ પ્રતિરોધક છે અને આવાસ બાંધકામ ક્ષેત્રના બદલાતા ધોરણો અનુસાર તેમને મુખ્યત્વે જોવામાં સક્ષમ છે.
- પોષણક્ષમ સસ્ટેઈનેબલ હાઉસિંગ એક્સિલરેટર્સ-ભારત (આશા-ભારત)
- આ પહેલ દ્વારા, સંસાધન-કાર્યક્ષમ, લવચીક અને ટકાઉ બાંધકામ માટે નવી સામગ્રી, પ્રક્રિયાઓ અને તકનીકીને ઓળખવા માટે પાંચ ઇન્ક્યુબેશન કેન્દ્રોની સ્થાપના કરવામાં આવી છે.

સ્માર્ટ સિટીઝ મિશન

- સ્થાનિક વિકાસ અને તકનીકીની મદદથી નાગરિકો માટે જીવનની ગુણવત્તા સુધારવા અને આર્થિક વિકાસને વેગ આપવા માટે ભારત સરકારના આવાસ અને શહેરી બાબતોના મંત્રાલયે ભારત સરકાર દ્વારા શરૂ કરેલી નવીન પહેલ છે.
- તે શહેરોના સંકલિત અને વ્યાપક વિકાસ તરફ કામ કરી રહ્યાં છે.

ચિલહાટી-હલ્દિબારી રેલ લાઇન

- વડા પ્રધાન નરેન્દ્ર મોદી અને બાંગ્લાદેશના વડા પ્રધાન શેખ હસીનાએ સંયુક્તપણે ભારત-બાંગ્લાદેશ વર્ચુઅલ સમિતિ દરમિયાન ભારત અને બાંગ્લાદેશ વચ્ચે ચિલહાટી-હલ્દિબારી રેલ લાઇનનું ઉદ્ઘાટન કર્યું હતું.
- આ સાથે, ભારત અને બાંગ્લાદેશ વચ્ચે લગભગ 55 વર્ષ પછી ચિલહાટી-હલ્દિબારી રેલ લાઇન ફરી શરૂ થશે, જે ભારત-પાકિસ્તાન યુદ્ધ દરમિયાન 1965 માં બંધ થઈ ગઈ હતી.

- હલ્દીબારી (પશ્ચિમ બંગાળ)થી ચીલાહાટી (બાંગ્લાદેશ) સુધીની આ રેલ્વે લાઈન હવે બંને દેશો વચ્ચે ટ્રાફિકની સુવિધા, પરસ્પર સંપર્ક અને લોકો-વચ્ચેના સંબંધોને પ્રોત્સાહન આપવા માટે ફરીથી શરૂ કરવામાં આવી રહી છે.
- ઉપરાંત, આ રેલ્વે લાઈન બંને દેશો વચ્ચે દ્વિપક્ષીય વેપારની દ્રષ્ટિએ ખૂબ મહત્વની સાબિત થશે.
- હાલમાં આ રેલ્વે ટ્રેક ફક્ત ભાડુ પરિવહન માટે ઉપલબ્ધ રહેશે, પરંતુ ટૂંક સમયમાં માળખાકીય સુવિધાની ગોઠવણ થયા બાદ બંને તરફથી મુસાફરોની અવરજવર શરૂ થશે.

તુર્કી પર CAATSA પ્રતિબંધ

- તાજેતરમાં, યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ એડમિનિસ્ટ્રેશન (USA) એ રશિયા પાસેથી S-400 મિસાઈલ સિસ્ટમની ખરીદી માટે તુર્કી પર પ્રતિબંધો લાદ્યા છે.
- અમેરિકા દ્વારા રશિયન હથિયારોની ખરીદી માટે તેના હરીફોનો વિરોધ કરવા માટે રચાયેલ Countering America's Adversaries Through Sanctions Act-CAATSAની કલમ 231 હેઠળ ભારત માટે પ્રતિબંધોનો મુદ્દો વિશેષ મહત્વ ધરાવે છે. કારણ કે, ભારત પણ S-400 ખરીદવાની પ્રક્રિયામાં છે.

Back to Basics : પૃષ્ઠભૂમિ

- અગાઉ યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સે તુર્કીને સ્પષ્ટ કર્યું હતું કે S-400 સિસ્ટમની ખરીદી યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સની સુરક્ષાને જોખમમાં મૂકશે.
- આ ખરીદી રશિયાના સંરક્ષણ ક્ષેત્રને પૂરતા નાણાં પૂરા પાડશે તેમજ તુર્કીના સશસ્ત્ર દળો અને સંરક્ષણ ઉદ્યોગમાં રશિયાની પહોંચમાં વધારો કરશે.
- તુર્કી તેની સંરક્ષણ જરૂરીયાતોને પહોંચી વળવા માટે નાટો-ઈન્ટરઓપરેબલ સિસ્ટમ્સ (જેમ કે યુએસએની પેટ્રિઅટ મિસાઈલ ડિફેન્સ સિસ્ટમ જેવા વિકલ્પો)ની ઉપલબ્ધતા હોવા છતાં S-400ની ખરીદી અને પરીક્ષણ સાથે આગળ વધી નક્કી કર્યું.
- તુર્કીનો સમાવેશ ઉત્તર એટલાન્ટિક સંધિ સંસ્થા-યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સના નાટોમાં થાય છે.
- 2019 માં, યુએસએ તુર્કીને તેના F-35 જેટ પ્રોગ્રામથી દૂર કર્યાની ચિંતાને કારણે જો તુર્કી રશિયન વિમાનો તેમજ રશિયન પ્રણાલીઓનો ઉપયોગ કરે છે, તો સંવેદનશીલ માહિતી રશિયાને પહોંચી શકે છે.
- S-400 સિસ્ટમ રશિયા દ્વારા બનાવવામાં આવી છે. તે સપાટીથી હવામાં લાંબા અંતરની મિસાઈલ સિસ્ટમ (SAM) છે.
- તે 30 કિ.મી.ની ઊંચાઈ અને 400 કિ.મી. સુધીની સીમા અંદર વિમાન, ડ્રાઈવરલેસ વિમાન (UAV), બેલિસ્ટિક અને કુઝ મિસાઈલો સહિતના તમામ પ્રકારના હવાઈ લક્ષ્યોને નષ્ટ કરી શકે છે.
- તે હાલમાં વિશ્વની સૌથી શક્તિશાળી અને અદ્યતન મિસાઈલ સંરક્ષણ પ્રણાલી છે. તે યુ.એસ. દ્વારા વિકસિત ટર્મિનલ હાઈએલ્ટીટ્યુડ એરિયા ડિફેન્સ સિસ્ટમ (THAAD) કરતા પણ વધુ અદ્યતન છે.

- આ ઉપરાંત, સિસ્ટમ એક જ સમયે 100 જેટલા હવાઈ લક્ષ્યોને ટ્રેક કરી શકે છે અને એક સાથે છ લક્ષ્યોને તોડી પાડી શકે છે. તે રશિયાની લાંબા અંતરની મિસાઈલ સંરક્ષણ પ્રણાલીની ચોથી પેઢી છે.

તુર્કી પ્રતિબંધ

- આ પ્રતિબંધો તુર્કીની મુખ્ય સંરક્ષણ પ્રાપ્તિ એજન્સી, સંરક્ષણ ઉદ્યોગ વિભાગ (સંરક્ષણ ઉદ્યોગ પ્રેસિડેન્સી-SSB) પર લાદવામાં આવ્યા હતા.
- આ પ્રતિબંધોમાં કોઈપણ માલ અથવા તકનીકી માટેના યુ.એસ. નિકાસ લાઈસન્સ અને અધિકૃતતા માટેની મંજૂરીનો સમાવેશ થાય છે.
- આ ઉપરાંત, યુ.એસ. નાણાકીય સંસ્થામાં 12 મહિનાની અવધિમાં 10 મિલિયન યુ.એસ. ડોલરથી વધુની લોન અથવા ક્રેડિટ્સ પર પ્રતિબંધ શામેલ છે.

યુ.એસ. દ્વારા હરીફોનો વિરોધ કરવા માટે બનાવેલા

શિક્ષાત્મક કાયદો (CAATSA)

- 2 ઓગસ્ટ, 2017ના રોજ અમલમાં આવ્યો અને જાન્યુઆરી, 2018 થી લાગુ કરાયો, કાયદો શિક્ષાત્મક પગલાં દ્વારા ઈરાન, રશિયા અને ઉત્તર કોરિયાના આક્રમણનો સામનો કરવા માટે છે.
- નિષ્ણાતો સંમત થાય છે કે આ કાયદો મુખ્યત્વે તેલ અને ગેસ ઉદ્યોગ, સંરક્ષણ ક્ષેત્ર અને નાણાકીય સંસ્થાઓ જેવા રશિયન હિતો પર પ્રતિબંધ લાદવાની સાથે સંબંધિત છે.
- એક્ટ અમેરિકન રાષ્ટ્રપતિને રશિયન સંરક્ષણ અને ગુપ્તચરતા સાથે સંબંધિત મહત્વપૂર્ણ વ્યવહારોમાં સામેલ વ્યક્તિઓ પર કાયદામાં દર્શાવેલ 12 લિસ્ટેડ પ્રતિબંધોમાંથી ઓછામાં ઓછા પાંચ લાદવાની સત્તા આપે છે.
- આમાંના એક 'નિકાસ પરવાનો' પ્રતિબંધ છે, જેના દ્વારા યુ.એસ. રાષ્ટ્રપતિ યુદ્ધ, દ્વિ-ઉપયોગ અને પરમાણુ વીજ માલ માટેના નિકાસ લાઈસન્સને સ્થગિત કરવા માટે અધિકૃત છે.

ભારત માટે ચિંતા

- ઓક્ટોબર, 2018માં ભારતે અલ્માઝ-એંટેઈ કોર્પોરેશન રશિયા પાસેથી S-400 ટ્રાયમ્ફ લાંબા અંતરની સપાટીથી હવાઈ મિસાઈલ સિસ્ટમ ખરીદવા માટે 39,000 કરોડના સોદા પર હસ્તાક્ષર કર્યા, જે 2021માં વિતરિત થવાની અપેક્ષા છે.
- S-400 એર ડિફેન્સ સિસ્ટમ સિવાય પ્રોજેક્ટ 1135.6 ફીગેટ્સ અને Ka226T હેલિકોપ્ટરની ખરીદી પર પણ અસર કરશે. તેની અસર ઈન્ડો રશિયન ઉડ્ડયન લિમિટેડ, મલ્ટિ-રોલ ટ્રાન્સપોર્ટ એરક્રાફ્ટ લિમિટેડ અને બ્રહ્મોસ એરોસ્પેસ જેવા સંયુક્ત સાહસોને પણ કરશે. તેની અસર ભારતના સ્પેરપાર્ટ્સ, કાચા માલ અને અન્ય આનુષંગિક ઉપકરણોની ખરીદી પર પણ પડશે.
- સ્ટોકહોમ ઈન્ટરનેશનલ પીસ રિસર્ચ ઈન્સ્ટિટ્યૂટ (SIPRI) આર્મ્સ ટ્રાન્સફર ડેટાબેસ મુજબ, રશિયા ભારત 2010-17ના સમયગાળા દરમિયાન ભારતનો ટોચનો શસ્ત્ર સપ્લાયર હતો.

રશિયન મૂળના ભારતીય શસ્ત્રો

- > પરમાણુ સબમરીન INS ચક્ર, કિલો-કલાસની પરંપરાગત સબમરીન, સુપરસોનિક બ્રહ્મોસ ક્રુઝ મિસાઇલ, મિગ 21/27/29 અને Su-30 MKI ફાઇટર, IL-76/78 78 પરિવહન વિમાન, T-72 અને T-90 ટાંકીઓ, Mi હેલિકોપ્ટર અને વિક્રમાદિત્ય વિમાનવાહક જહાજ.
- > CAATSA પર 12 પ્રકારના નિયંત્રણો છે. તેમાંથી 10ની ભારતના રશિયા અથવા અમેરિકા સાથેના વર્તમાન સંબંધો પર બહુ ઓછી અસર પડશે. ભારત અને રશિયન સંબંધો અથવા ભારત-અમેરિકાના સંબંધોને અસર કરી શકે તેવા ફક્ત બે જ પ્રતિબંધો છે.
- > આમાંના પ્રથમ, જેની અસર ભારત-રશિયન સંબંધો પર પડે છે, તે છે 'બેંકિંગ ટ્રાંઝેક્શન પર પ્રતિબંધ'.
- > આનો અર્થ એ છે કે S-400 સિસ્ટમની ખરીદી માટે ભારતને રશિયાને યુએસ ડોલરમાં ચૂકવવામાં મુશ્કેલી થશે.
- > બીજા પ્રતિબંધની ભારત-અમેરિકાના સંબંધો પર વધુ અસર પડશે.
- > આ 'નિકાસ પ્રતિબંધ' ભારત-યુ.એસ. વ્યૂહાત્મક અને સંરક્ષણ ભાગીદારીને સંપૂર્ણપણે પાટા પરથી ઉતારવાની સંભાવના ધરાવે છે, કારણ કે તે કોઈ પણ યુએસ-નિયંત્રિત ચીજવસ્તુના નિકાસ માટેના વ્યક્તિના લાઇસન્સને પ્રતિબંધિત કરશે.
- > તમામ ડ્યુઅલ-ઉપયોગ ઉચ્ચ તકનીકી માલ અને તકનીકી સંરક્ષણ સંબંધિત બધી વસ્તુઓ
- > પરમાણુ સંબંધિત બધી વસ્તુઓ
- > અન્ય બધી વસ્તુઓ કે જેની પૂર્વ સમીક્ષા અને યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સની મંજૂરીની જરૂર હોય.
- > આનાથી ભારતને યુ.એસ. તરફથી કોઈ મોટા સંરક્ષણ ઉપકરણો ખરીદવામાં અસરકારક રીતે અટકાવશે, ભારત અને અમેરિકા વચ્ચે કોઈ સંરક્ષણ અને વ્યૂહાત્મક ભાગીદારી પર પ્રતિબંધ મૂકશે. મુખ્ય સંરક્ષણ ભાગીદાર-MDP હોદ્દો તે સંદર્ભમાં તેની સુસંગતતા ગુમાવશે.

યુએસ ચલણ વોચ લિસ્ટમાં ભારત

- > તાજેતરમાં, યુએસ ટ્રેઝરી ડિપાર્ટમેન્ટે ભારતને તેની 'કરન્સી મેનીપ્યુલેટર' વોચ સૂચિમાં શામેલ કર્યું છે. તેણે વિચેતનામ અને સ્વિટઝર્લેન્ડ 'કરન્સી મેનીપ્યુલેટર્સ' તરીકે ચિહ્નિત કર્યું છે.
- > વર્ષ 2019માં, યુએસ ટ્રેઝરી ડિપાર્ટમેન્ટે ભારતને તેની 'કરન્સી મેનીપ્યુલેટર' વોચ લિસ્ટમાંથી દૂર કર્યું હતું.

Back to Basics : કરન્સી મેનીપ્યુલેટર

- > યુએસ સરકાર દ્વારા તે દેશોને આપવામાં આવેલું એક લેબલ છે જે વિનિમય દર દ્વારા 'અન્યાયી લાભ' મેળવવા માટે 'અયોગ્ય ચલણ પદ્ધતિઓ'નો ઉપયોગ કરીને ઈરાદાપૂર્વક ડોલર સામે તેમના ચલણનું અવમૂલ્યન કરે છે.
- > આ હેઠળ, એવું માનવામાં આવે છે કે અન્ય દેશો પર 'અયોગ્ય લાભ' મેળવવા માટે વિચારણા હેઠળનો દેશ કૃત્રિમ રીતે તેના ચલણને અવમૂલ્યન કરી રહ્યાં છે. ચલણના અવમૂલ્યનને કારણે, તે દેશમાંથી નિકાસ ખર્ચમાં નોંધપાત્ર ઘટાડો થશે,

જેના પરિણામે નિકાસમાં વધારો થશે અને વેપાર ખાધ ઓછી થશે.

'કરન્સી મેનીપ્યુલેટર' વોચ સૂચિ

- > યુએસ ટ્રેઝરી ડિપાર્ટમેન્ટ દ્વારા આ અહેવાલ અર્ધવાર્ષિક જારી કરવામાં આવે છે, જેમાં તે આંતરરાષ્ટ્રીય અર્થવ્યવસ્થામાં વૃદ્ધિની ગતિને નજર રાખે છે અને વિદેશી વિનિમય દરને મોનિટર કરે છે.
- માપદંડ:
 - > કોઈ પણ દેશ કે જે યુ.એસ. ટ્રેડ ફેસિલિટેશન એન્ડ ટ્રેન્ડ એન્ફોર્સમેન્ટ એક્ટ (વર્ષ 2015) હેઠળ નિર્ધારિત ત્રણમાંથી બે માપદંડોને પૂર્ણ કરે છે, તેને 'કરન્સી મેનીપ્યુલેટર' વોચની સૂચિમાં શામેલ કરવામાં આવે છે.
- નીચેના પરિમાણો શામેલ છે:
 - > છેલ્લા 12 મહિનામાં ઓછામાં ઓછું 20 અબજ ડોલર-યુ.એસ. સાથે 'મહત્વપૂર્ણ' દ્વિપક્ષીય વેપાર સરપ્લસ.
 - > કરન્ટ એકાઉન્ટ સરપ્લસ 12 મહિનાના ગાળામાં કુલ ઘરેલુ ઉત્પાદન (GDP) ના ઓછામાં ઓછા 2 ટકા જેટલું છે.
 - > વિદેશી વિનિમય બજારમાં એકપક્ષીય દબલ, જ્યારે કુલ વિદેશી વિનિમયની ચોખ્ખી ખરીદી 12 મહિનાના સમયગાળા દરમિયાન દેશના GDPના ઓછામાં ઓછા 2 ટકા હોય છે, અને ઓછામાં ઓછા છ મહિના સુધી વિદેશી ચલણની ખરીદી 12 મહિનામાં સતત થાય છે.
- પરિણામો:
 - > જોકે આ સૂચિમાં સમાવિષ્ટ કરવું તે કોઈપણ દંડ અથવા પ્રતિબંધોને આધિન નથી, તે વિદેશી વિનિમય નીતિઓની દ્રષ્ટિએ વૈશ્વિક નાણાકીય બજારમાં દેશની છબીને નોંધપાત્ર નુકસાન પહોંચાડે છે.

ભારતની સ્થિતિ

- > ભારતની સાથે તાઈવાન અને થાઈલેન્ડને પણ 'કરન્સી મેનીપ્યુલેટર' વોચ સૂચિમાં શામેલ કરવામાં આવ્યા છે, જ્યારે સાત દેશો આ યાદીમાં પહેલાથી જ શામેલ છે.
- > આ સૂચિમાં સમાવિષ્ટ અન્ય દેશોમાં ચીન, જાપાન, કોરિયા, જર્મની, ઈટાલી, સિંગાપોર અને મલેશિયા છે.
- > યુ.એસ.ના ટ્રેઝરી વિભાગે પોતાના અહેવાલમાં જણાવ્યું છે કે ભારત અને સિંગાપોર વિદેશી વિનિમય બજારમાં સતત અને અસમપ્રમાણ રીતે દબલ કરે છે, પરંતુ 'કરન્સી મેનીપ્યુલેટર' તરીકે ચિહ્નિત થયેલ અન્ય જરૂરી માપદંડોને પૂર્ણ કરતા નથી.
- > અહેવાલ મુજબ, ભારતે છેલ્લા ઘણા સમયથી યુ.એસ. સાથે દ્વિપક્ષીય વેપારના વધારાને જાળવી રાખ્યો છે, જેણે તાજેતરમાં 20 અબજ ડોલરનો આંક પાર કર્યો છે.
- > જૂન 2020 સુધીમાં, બંને દેશો વચ્ચે દ્વિપક્ષીય ગુડ્સ ટ્રેડનો સરપ્લસ કુલ 22 અબજ ડોલર પર પહોંચી ગયો છે.
- > આ ઉપરાંત વર્ષ 2019ના બીજા ભાગમાં ભારતની વિદેશી ચલણની ચોખ્ખી ખરીદીમાં તેજ જોવા મળી હતી. ત્યારબાદ, રોગચાળાના પ્રારંભિક તબક્કામાં વર્ષ 2020ના પહેલા ભાગમાં પણ ભારતે વિદેશી ચલણ ખરીદવાનું ચાલુ રાખ્યું, જેના પરિણામે જૂન 2020 સુધીમાં ભારતની વિદેશી ચલણની 64 અબજ ડોલર અથવા કુલ GDPના 2.4 ટકા સુધી પહોંચી ગઈ.

- > નિષ્ણાંતોના મતે કરન્સી મેનીપ્યુલેટર વોચની સૂચિમાં જોડાંયા પછી રૂપિયાની કિંમતનું અભિમૂલ્યન થઈ શકે છે, કારણ કે હવે રિઝર્વ બેંક તેની કેટલીક વિદેશી ચલણમાં દખલ કરશે અને તેનું વેચાણ કરશે.
- > ચલણનું અભિમૂલ્યન એ બીજા ચલણના સંબંધમાં એક ચલણના મૂલ્યમાં વધારો છે. જો કોઈ દેશનું ચલણ બીજા દેશના ચલણની તુલનામાં વધુ મૂલ્યવાન બની રહ્યાં છે, તો તે ચલણ વધુ મજબૂત માનવામાં આવે છે.

ભારત-ઇન્ડોનેશિયા સંયુક્ત પેટ્રોલ

- > તાજેતરમાં, ભારત અને ઈન્ડોનેશિયન નૌકાદળ વચ્ચે ભારત-ઈન્ડોનેશિયા સંયુક્ત પેટ્રોલ (ઈન્ડો-ઈન્ડો કોર્પેટ)ની 35મી આવૃત્તિ હાથ ધરવામાં આવી છે.

Back to Basics : પૃષ્ઠભૂમિ

- > ભારત સરકારની સાગર પહેલ; પ્રદેશ-સાગર, સંયુક્ત પેટ્રોલ, અનન્ય આર્થિક ક્ષેત્ર-EEZ મોનિટરિંગ, દરિયાઈ ક્વાયત અને દ્વિપક્ષીય / બહુપક્ષીય ક્ષેત્રમાં સુરક્ષા અને વૃદ્ધિના ભાગ રૂપે ભારતીય નૌકાદળ વ્યવહારમાં સહકાર માટે હિંદ મહાસાગર ક્ષેત્રના અન્ય દેશો સાથે સતત વ્યસ્ત રહે છે.
- > તેનો મુખ્ય ઉદ્દેશ પ્રાદેશિક દરિયાઈ સુરક્ષા વધારવાનો છે.

ઇન્ડો-ઇન્ડો કોર્પેટ

- > બંને દેશોની નૌકાઓ દરિયાઈ સંધિઓને મજબૂત કરવા 2002 થી તેમની આંતરરાષ્ટ્રીય દરિયાઈ બાઉન્ડ્રી લાઈનો પર કોર્પેટનું આયોજન કરી રહી છે.

ઉદ્દેશ

- > આ ક્ષેત્રમાં શિપિંગ અને આંતરરાષ્ટ્રીય વેપારની સલામતી સુનિશ્ચિત કરવાનું છે.
- > કોર્પેટ, નૌકાદળો વચ્ચે સમજ અને આંતર કોડ્સ બનાવે છે અને ગેરકાયદેસર ફિશિંગ (ગેરકાયદેસર અનરીપોર્ટેડ અનરેગ્યુલેટેડ-IUU) ને ફિશિંગ, ડ્રગ હેરફેર, દરિયાઈ આતંકવાદ, સશસ્ત્ર લૂંટ અને ચાંચિયાગીરીથી અટકાવે છે અથવા ઘટાડે છે અને તેના માટે સુવિધા પૂરી પાડે છે.

35મી આવૃત્તિમાં સહભાગીઓ

- > ભારતીય નૌકા શિપ (INS) કુલિશ-તે એક સ્વદેશી મિસાઈલ કોરવેટ અને P8I મેરીટાઈમ પેટ્રોલ એરક્રાફ્ટ (MPA) છે જે ઈન્ડોનેશિયાના જહાજો સાથે પેટ્રોલિંગનું સંકલન કરે છે.

લાભો:

- > 35મી ઈન્ડો-ઈન્ડો કોર્પેટ ભારતીય નૌકાદળની આંતર-ઉપયોગીતાને મજબૂત બનાવવા તેમજ ભારત-પ્રાંત ક્ષેત્ર વચ્ચેના સંબંધોને મજબૂત બનાવવાના પ્રયત્નોમાં ફાળો આપશે.

ઇન્ડોનેશિયા સાથેની અન્ય સૈન્ય ક્વાયતો

- સમુદ્ર શક્તિ:
- > દ્વિપક્ષીય દરિયાઈ ક્વાયત.

- ગરુડ શક્તિ:
- > સંયુક્ત સૈન્ય ક્વાયત.

યુનેસ્કોની માનવતાના અમૂર્ત સાંસ્કૃતિક હેરિટેજની સૂચિ

- > તાજેતરમાં, યુનેસ્કોએ આંતર-સરકારી સમિતિના 15માં સત્રમાં સિંગાપોરની હોકર સંસ્કૃતિને માનવતાના અમૂર્ત સાંસ્કૃતિક હેરિટેજની પ્રતિનિધિ સૂચિમાં શામેલ કર્યું છે.

Back to Basics : સિંગાપોરમાં હોકર સંસ્કૃતિ

- > સિંગાપોરમાં હોકર એક જીવંત સંસ્કૃતિ છે જે સ્ટ્રીટ ફૂડ તૈયાર કરનારા, સમુદાયના ભોજન અને જમવા લોકોના કારણે વિકસિત છે.
- > તે સિંગાપોરની વ્યક્તિગત અને રાષ્ટ્ર તરીકેની બહુસાંસ્કૃતિક ઓળખ રજૂ કરે છે, અને સિંગાપોરની આ ઓળખ તમામ જાતિઓ અને સામાજિક વર્ગની બહાર પ્રબળ રીતે પ્રદર્શિત થાય છે.

યુનેસ્કો અમૂર્ત સાંસ્કૃતિક હેરિટેજ સૂચિ

- > આ પ્રતિષ્ઠિત સૂચિ અમૂર્ત વારસોથી બનેલી છે જે સાંસ્કૃતિક વારસોની વિવિધતા દર્શાવવામાં અને તેના મહત્વ વિશે જાગૃતિ લાવવામાં મદદ કરે છે.
- > આ સૂચિની સ્થાપના 2008માં પ્રોટેક્શન ઓફ કલ્ચરલ હેરિટેજ કન્વેન્શન સમયે થઈ હતી.

યુનેસ્કોની ભારતની માન્યતા પ્રાપ્ત અમૂર્ત સાંસ્કૃતિક હેરિટેજ

- > સંસ્કૃતિ મંત્રાલયે ભારતના અમૂર્ત સાંસ્કૃતિક હેરિટેજની રાષ્ટ્રીય સૂચિનો મુસદ્દો પણ શરૂ કર્યો છે.
- > રાષ્ટ્રીય ICH સૂચિ એ ભારતીય અમૂર્ત વારસોમાં હાજર સાંસ્કૃતિક વિવિધતાને માન્યતા આપવાનો પ્રયાસ છે.
- > આ પહેલ સંસ્કૃતિ મંત્રાલયના વિઝન 2024નો એક ભાગ છે.

યુનેસ્કો

- > યુનાઈટેડ નેશન્સ એજ્યુકેશનલ, સાયન્ટિફિક એન્ડ કલ્ચરલ ઓર્ગનાઈઝેશન (યુનેસ્કો) એ સંયુક્ત રાષ્ટ્રની એક વિશેષ એજન્સી છે. આ સંગઠન શિક્ષણ, વિજ્ઞાન અને સંસ્કૃતિના ક્ષેત્રોમાં આંતરરાષ્ટ્રીય સહયોગ દ્વારા શાંતિ સ્થાપિત કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે.
- > યુનેસ્કોના પ્રોગ્રામ્સ, 2015માં યુનાઈટેડ નેશન્સ જનરલ એસેમ્બલી દ્વારા દત્તક લેવામાં આવેલા એજન્ડા 2030માં નિર્ધારિત મુજબ ટકાવ વિકાસ લક્ષ્યોની પ્રાપ્તિમાં ફાળો આપે છે.
- > તેમાં 193 સભ્ય દેશો અને 11 સંલગ્ન સભ્યો છે. વર્ષ 1946માં ભારત યુનેસ્કોમાં જોડાયો.
- > યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ અને ઈઝરાઈલે વર્ષ 2019માં યુનેસ્કોના સભ્યપદને ઔપચારિક રીતે છોડી દીધું હતું.
- > તેનું મુખ્ય મથક પેરિસ (ફ્રાન્સ)માં આવેલું છે.
- > યુનેસ્કોના યુનેસ્કોનું આંતર સરકારી ઓશનોગ્રાફિક કમિશન

આપત્તિ નિવારણ વ્યૂહરચનાના ભાગરૂપે સમુદ્ર આધારિત સુનામી ચેતવણી પ્રણાલી સ્થાપિત કરવાના વૈશ્વિક પ્રયાસો તરફ દોરી રહ્યાં છે.

- તાજેતરમાં તેણે સુનામી સાથે વ્યવહાર કરવાની તૈયારીઓ માટે ઓડિશાના બે ગામો (વેકટારાપુર અને નોલિયાસહ)નું નામ 'સુનામી રેડી' રાખ્યું છે.

યુનેસ્કોની અન્ય પહેલ

- માનવ અને બાયોસ્ફીયર પ્રોગ્રામ:
 - બાયોસ્ફીયર રિઝર્વ જૈવિક અને સાંસ્કૃતિક વિવિધતાના નિર્દોષ સંચાલન પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે.
 - ભારતમાં 18 સૂચિત બાયોસ્ફીયર અનામતમાંથી, 12 વર્લ્ડ નેટવર્ક ઓફ બાયોસ્ફીયર રિઝર્વ હેઠળ છે, જેમાં છેલ્લો પન્ના બાયોસ્ફીયર રિઝર્વ છે.
- વર્લ્ડ હેરિટેજ પ્રોગ્રામ:
 - વર્લ્ડ હેરિટેજ સાઈટ્સ બાકી સાર્વત્રિક મૂલ્યોની કુદરતી અને સાંસ્કૃતિક સ્થળોના સંરક્ષણને પ્રોત્સાહન આપે છે.
 - ભારત દ્વારા માન્ય કુલ 38 યુનેસ્કો હેરિટેજ સાઈટ્સ (30 સાંસ્કૃતિક, 7 કુદરતી અને 1 મિશ્ર) છે. આમાં જયપુર શહેર (રાજસ્થાન) સૌથી નવું છે.
- યુનેસ્કો ગ્લોબલ જીઓપાર્ક નેટવર્ક:
 - ગ્લોબલ જીઓપાર્ક એ સંકલિત ભૂસ્તરશાસ્ત્રીય ક્ષેત્રો છે જ્યાં આંતરરાષ્ટ્રીય ભૂસ્તરશાસ્ત્રીય મહત્વની સાઈટ્સ અને લેન્ડસ્કેપ્સ સુરક્ષા, શિક્ષણ અને ટકાવ વિકાસની એકંદર ખ્યાલ સાથે સંચાલિત થાય છે.
 - આ પાર્ક સ્થાપવાની પ્રક્રિયા ઘાસના મૂળથી શરૂ કરવામાં આવી છે જેમાં જમીન સંબંધિત, સમુદાય જૂથો, પર્યટન સેવા પ્રદાતાઓ વગેરે જેવા તમામ સંબંધિત સ્થાનિક દાવેદારો શામેલ છે.
 - યુનેસ્કો ગ્લોબલ જીઓપાર્ક એ ભારતમાં માન્યતા પ્રાપ્ત સ્થળ નથી.
- યુનેસ્કો ક્રિએટિવ સિટીઝ નેટવર્ક:
 - યુનેસ્કો ક્રિએટિવ સિટીઝ નેટવર્કની રચના 2004માં શહેરોની વચ્ચેના સહયોગને પ્રોત્સાહન આપવા માટે કરવામાં આવી હતી જેણે ટકાવ શહેરી વિકાસ માટે રચનાત્મક પરિબળ તરીકે રચનાત્મકતાને ઓળખી કાઢી છે.
 - નેટવર્કમાં સાત સર્જનાત્મક ક્ષેત્રો (હસ્તકલા અને લોક આર્ટ્સ, મીડિયા આર્ટ્સ, ફિલ્મ, ડિઝાઇન, ગેસ્ટ્રોનોમી, સાહિત્ય અને સંગીત) શામેલ છે.
- UCCNમાં ભારતના પાંચ શહેરોનો સમાવેશ:
 - હૈદરાબાદ – રસોઈ-ગેસ્ટ્રોનોમી (2019).
 - મુંબઈ-ફિલ્મ (2019).
 - ચેન્નાઈ-ક્રિએટિવ સિટી ઓફ મ્યુઝિક (2017).
 - જયપુર-હસ્તકલા અને લોક કલા (2015).
 - વારાણસી-ક્રિએટિવ સિટી ઓફ મ્યુઝિક (2015).

પ્રોજેક્ટ લૂન

- ગૂગલની પેટાકંપની પ્રોજેક્ટ લૂને તાજેતરમાં જાહેરાત કરી હતી કે તેના ફુગ્ગાઓ લગભગ એક વર્ષથી સ્ટ્રેટોસ્ફીયરમાં સફળતાપૂર્વક રહ્યા છે. આ ફુગ્ગાઓ હિલીયમ ભરેલા છે

અને તે 2.1 લાખ કિલોમીટરનું અંતર આવરે છે. પ્રોજેક્ટ લૂનનો હેતુ વિશ્વના દૂરના ભાગોમાં ઇન્ટરનેટ કનેક્ટિવિટી પ્રદાન કરવાનો છે. તાજેતરમાં, લૂને 312 દિવસ હવામાં રહીને સૌથી લાંબી સ્ટ્રેટોસ્ફીયરિક ફ્લાઈટ માટે એક નવો રેકોર્ડ બનાવ્યો છે. ગયા વર્ષે, કંપનીએ જાહેરાત કરી હતી કે તેના ફુગ્ગાઓ એક મિલિયન કલાકની સ્ટ્રેટોસ્ફીયરિક ફ્લાઈટ સુધી પહોંચે છે.

Back to Basics : પ્રોજેક્ટ લૂન વિશે

- પ્રોજેક્ટ લૂનનો હેતુ વિશ્વના દૂરના ભાગોમાં ઇન્ટરનેટ કનેક્ટિવિટી પ્રદાન કરવા માટે પૃથ્વીના દૂરસ્થ વિસ્તારો આવરી લેવાનો છે. પ્રોજેક્ટમાં હિલીયમથી ભરેલા ફુગ્ગાઓ શામેલ છે જે સ્ટ્રેટોસ્ફીયરમાં રહે છે અને એરિયલ વાયરલેસ નેટવર્ક બનાવે છે. આ પ્રોજેક્ટમાં ઇન્ટરનેટ કનેક્ટિવિટી પ્રદાન કરવા માટે ઘણા દેશો અને તેમના તકનીકી ભાગીદારો સાથે સહયોગ થયો છે.
- હાલમાં, કનેક્શન આપવા માટે, ઇન્ટરનેટ કનેક્ટિવિટી સિસ્ટમમાં ફક્ત બે મૂળ પદ્ધતિઓ છે, એટલે કે સ્પેસથી સિગ્નલ અને ગ્રાઉન્ડથી સિગ્નલ. હમણાં હમણાં, પ્રોજેક્ટ લૂન ફુગ્ગાઓ હવામાન મોનિટર તરીકે પણ ઉપયોગમાં લેવાય છે.

હિલીયમ ફુગ્ગાઓ

- આ ફુગ્ગાઓ 15 મીટર પહોળા અને 12 મીટર ઊંચા છે. તેઓ પૃથ્વીથી 20 કિ.મી.ની ઊંચાઈએ લોન્ચ કરવામાં આવે છે, તે તે ક્ષેત્રની ઉપર છે જ્યાં વિમાન ઉડે છે. આ ફુગ્ગાઓ સંકેતો પ્રાપ્ત કરવા અને પ્રસારિત કરવા માટેના સેલ ટાવર તરીકે કાર્ય કરે છે. ફુગ્ગાઓ સોલર પેનલ દ્વારા સંચાલિત છે.
- ફુગ્ગાઓનો માર્ગ તેની ઊંચાઈને બદલીને નિયંત્રિત થાય છે. તેઓ પવનની ગતિ અને દિશાનો ઉપયોગ ઉપર અથવા નીચે ખસેડવા માટે કરે છે. પમ્પિંગ અથવા હવાને મુક્ત કરીને ઊંચાઈ બદલાઈ છે. જ્યારે એક સ્ટેશન પૂર્વ નિર્ધારિત સ્થિતિ તરફ આગળ વધે છે, ત્યારે આગળનો ફુગ્ગો અંદર જાય છે.
- ફૂગાથી અને તેના પર સંકેતો પ્રાપ્ત કરવા અને પ્રસારિત કરવા માટે વપરાશકર્તાઓને વિશેષ એન્ટેનાની જરૂર છે.
- ફુગ્ગાના ફુલાવવા યોગ્ય ભાગને “બલૂન પરબિડીયું” (Balloon Envelope) કહેવામાં આવે છે.
- બલૂનમાં પેનલ્સ જ્યારે સૂર્યના સંપર્કમાં આવે ત્યારે 100 વોટ પાવર ઉત્પન્ન કરે છે

G7 સમિતિ, 2021

- વડાપ્રધાન મોદીને તેમના બ્રિટીશ સમકક્ષ બોરિસ જહોન્સન દ્વારા 2021 માં યોજનારી યુકે-હોસ્ટ G7 સમિતિમાં ભાગ લેવા આમંત્રણ અપાયું હતું. દક્ષિણ કોરિયા અને ઓસ્ટ્રેલિયાની સાથે ભારત ત્રણ અતિથિ રાષ્ટ્રોમાંનો એક છે. આમંત્રણ યુકે સરકારની સમાન પડકારોને પહોંચી વળવા સમાન માનસિક લોકશાહીની સાથે કામ કરવાના ઉદ્દેશને અનુરૂપ છે. આ વર્ષે, ગ્રુપ10 લોકશાહીઓનો સમાવેશ કરવાના વિસ્તરણ પછી D10 બનવાની અપેક્ષા છે.

Back to Basics : D10 ગ્રુપ ઓફ કન્ટ્રીઝ

- > D10 ગ્રુપ ઓફ કન્ટ્રીઝની દરખાસ્ત યુનાઈટેડ કિંગડમ દ્વારા કરવામાં આવી હતી. બ્રિટને ભારત, ઓસ્ટ્રેલિયા અને દક્ષિણ કોરિયા સાથે G7 દેશોનો સમાવેશ કરીને D10ની રચનાની દરખાસ્ત કરી છે. D10 એ વિશ્વની દસ સૌથી મોટી લોકશાહી છે. ચીનના હુઆવેઈ પરની નિર્ભરતાને ટાળવા માટે D10 એ 5G સાધનો અને તકનીકીઓના વૈકલ્પિક તરીકે રચના કરવામાં આવી રહી છે. તેનો ઉદ્દેશ ચીન પર નિર્ભરતાને ટાળવા 5G સાધનો અને અન્ય તકનીકીના વૈકલ્પિક સપ્લાયર બનાવવાનું છે.

G7 વિશે

- > G7ની રચના 1973ના તેલ કટોકટી દરમ્યાન આવેલી રાજકીય અને આર્થિક ચિંતાઓ પર ચર્ચા કરવા માટે કરવામાં આવી હતી. તે વિશ્વના સાત સૌથી ઔદ્યોગિક દેશો, યુ.એસ., યુ.કે., ફ્રાંસ, જર્મની, ઇટાલી, જાપાન અને કેનેડાનું જૂથ છે. તેને પહેલા G8 કહેવામાં આવતું હતું. 2014માં રશિયા જૂથમાંથી બહાર નીકળ્યા પછી તેનું નામ G7 રાખ્યું હતું. આ દેશોમાં સૌથી વધુ સોનાનો ભંડાર છે અને તે સંયુક્ત રાષ્ટ્રના ભંડોળમાં ટોચનો ફાળો આપનારા છે.
- > દર વર્ષે, સમિટનું એક સભ્ય હોસ્ટ કરે છે. હોસ્ટિંગ સભ્યો તેની ઈચ્છા પર વધુ ત્રણ અતિથિ દેશોને આમંત્રિત કરશે. આ વર્ષે યુકેએ ભારત, ઓસ્ટ્રેલિયા અને દક્ષિણ કોરિયાને આમંત્રણ આપ્યું છે.

પૃષ્ઠભૂમિ

- > ભારત અને યુકે હાલમાં તેમના દ્વિપક્ષીય સંબંધોને વેગ આપવા પ્રયત્નો કરી રહ્યા છે. આ તે સમયે આવે છે જ્યારે ચીન-યુકેના સંબંધોમાં નીચેની બાજુ છે. યુકે અને ચીન વચ્ચેના સંબંધો સૌથી વધુ વિરોધાભાસી સ્તરો તરફ વળ્યાં છે, જેના કારણે હોંગકોંગ પર બાદમાં લાદવામાં આવેલા રાષ્ટ્રીય સુરક્ષા કાયદા. દેશો વચ્ચે બીજો મોટો તણાવ એ યુકેનો હુઆવેઈ 5G નેટવર્ક સેવાઓ પર પ્રતિબંધ મૂકવાનો નિર્ણય છે.

માર્ગ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર ક્ષેત્રે ભારત-ઓસ્ટ્રિયા**સહકાર**

- > નવી દિલ્હીમાં માર્ગ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર સેક્ટરમાં ટેકનોલોજી સહકાર અંગે ભારત અને ઓસ્ટ્રિયા વચ્ચે સમજૂતી પત્ર પર હસ્તાક્ષર થયા. આ એમઓયુ માર્ગ પરિવહન, માર્ગ/હાઈવે માળખાકીય વિકાસ, વ્યવસ્થાપન અને વહીવટ, માર્ગ સલામતી અને બુદ્ધિશાળી પરિવહન પ્રણાલીના ક્ષેત્રમાં દેશોના પરસ્પર સહયોગ માટે એક માળખું બનાવવા માંગે છે. આ બંને દેશો વચ્ચે વેપાર અને પ્રાદેશિક એકીકરણને વધારવા માટે છે.

ઓસ્ટ્રિયા કેમ?

- > ઓસ્ટ્રિયામાં હાઈવે અને રસ્તાઓ માટે નવીનતમ તકનીકીઓ છે જેમ કે અદ્યતન પરિવહન પ્રણાલી, ઈલેક્ટ્રોનિક ટોલ

સિસ્ટમ, ટ્રાફિક મેનેજમેન્ટ સિસ્ટમ, ભૂસ્ખલન સંરક્ષણ પગલાં અને ટનલ મોનિટરિંગ સિસ્ટમ્સ.

ઓસ્ટ્રિયા ભારત માટે કેમ મહત્વનું છે?

- > યુરોપ સાથેના સંબંધોમાં ઓસ્ટ્રિયા ભારત માટે એક મહત્વપૂર્ણ કડી છે. ઓસ્ટ્રિયા મધ્ય અને પૂર્વ યુરોપિયન દેશોના પ્રવેશદ્વાર તરીકે કાર્ય કરે છે. ભારત-ઓસ્ટ્રિયન સંયુક્ત આર્થિક આયોગની સ્થાપના 1983માં કરવામાં આવી હતી. JEC પછી, ભારત અને ઓસ્ટ્રિયા વચ્ચે 100થી વધુ સહયોગ અને 60 સંયુક્ત સાહસો થયાં છે.

Back to Basics : ભારત-ઓસ્ટ્રિયા દ્વિપક્ષીય વેપાર

- > વર્ષ 2018માં ભારત અને ઓસ્ટ્રિયા વચ્ચેનો દ્વિપક્ષીય વેપાર 1.869 અબજ યુરો હતો. જે ગત વર્ષ કરતા 18.35% વધારે છે. ઓસ્ટ્રિયામાં મુખ્ય ભારતીય નિકાસ એપરલ, ફૂટવેર, કાપડ, વાહનો, વિદ્યુત મશીનરી, રેલ્વે ભાગો અને યાંત્રિક ઉપકરણો છે. ઓસ્ટ્રિયાથી મોટી ભારતીય આયાત મશીનરી, રેલ્વે ભાગો, યાંત્રિક ઉપકરણો, આયર્ન અને સ્ટીલ છે.

ભારત-ઓસ્ટ્રિયા અવકાશ સંબંધો

- > ઓસ્ટ્રિયાના પહેલા બે ઉપગ્રહો UniBRITE અને TUGSAT-1/BRITE નામનો ભારતના PSLV-C20 દ્વારા ભારતના શ્રીહારીકોટા સ્થિત સતીષ ધવન અવકાશ કેન્દ્રથી લોન્ચ કરવામાં આવ્યો હતો. આ ઉપગ્રહો 2013 માં લોન્ચ કરવામાં આવ્યા હતા.

ઓસ્ટ્રિયામાં ભારતીય ડાયસ્પોરા

- > ઓસ્ટ્રિયામાં 31,000થી વધુ ભારતીય છે. તેમાંના મોટા ભાગના કેરળ અને પંજાબના છે. તેઓ સ્વરોજગાર છે અથવા આરોગ્ય સંભાળના વ્યવસાયમાં કાર્યરત છે.

ભારત માટે ચાર વિકાસ પ્રોજેક્ટ મંજૂર થયા

- > વિશ્વ બેંકે ભારતના ટકાઉ વિકાસ પહેલને ટેકો આપવા માટે આશરે 800 મિલિયન ડોલરના ચાર વિકાસ પ્રોજેક્ટને મંજૂરી આપી છે.
- > આ પ્રોજેક્ટ્સમાં છત્તીસગઢ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર ડેવલપમેન્ટ પ્રોજેક્ટ (CHIRAAG), નાગાલેન્ડ બીજા તબક્કામાં શામેલ છે.
- > આ પ્રોજેક્ટ્સનો હેતુ અર્થવ્યવસ્થાના ટકાઉ અને લવચીક વિકાસને સુનિશ્ચિત કરવાના તેના પ્રયત્નોમાં ભારતને ટેકો આપવાનો છે.
- > આ પ્રોજેક્ટ્સ ભારતના ઘણા પરિવારોને સારી આવકની તકો, શિક્ષણ, પાણી પુરવઠા અને અન્ય સામાજિક લાભો મેળવવામાં મદદ કરશે.
- > ભારતના 400 મિલિયન ડોલરના બીજા તબક્કાના 'કોવિડ-19 સોશ્યલ પ્રોટેક્શન રિસ્પોન્સ પ્રોગ્રામ' રોગચાળાથી અસરગ્રસ્ત ગરીબ અને નબળા પરિવારોને મદદ કરશે.
- > આ ઉપરાંત, 250 મિલિયન 'ડેમ રિહેબિલિટેશન એન્ડ ઈમ્પ્રૂવમેન્ટ પ્રોજેક્ટ' ના બીજા તબક્કાથી ભારતના વિવિધ રાજ્યોમાં ડેમની સલામતી અને કામગીરીમાં સુધારો થશે.

- > 'નાગાલેન્ડ: ક્લાસરૂમ લર્નિંગ એન્ડ રિસોર્સ પ્રોજેક્ટ' (68 મિલિયન) રાજ્યના શિક્ષકોનો વિકાસ સુનિશ્ચિત કરશે અને તમામ વિદ્યાર્થીઓને ઓનલાઇન શિક્ષણ સાથે જોડવા માટે એક તકનીકી સિસ્ટમનો વિકાસ કરશે.
- > 100 મિલિયનની કિંમતનો છત્તીસગઢ ઇન્ક્લુસિવ રૂરલ અને એકિસલરેટેડ એગ્રિકલ્ચરલ ડેવલપમેન્ટ પ્રોજેક્ટ (CHIRAAG) છત્તીસગઢના આદિવાસીઓ માટે ટકાઉ ઉત્પાદન સિસ્ટમનો વિકાસ કરશે, જે રાજ્યના 180,000 પરિવારોને લાભ કરશે.

શાહીન-IX

- > તાજેતરમાં જ ચીને ભારતને ચીન અને પાકિસ્તાની હવાઈ દળો વચ્ચેની સંયુક્ત હવાઈ દળની કવાયતને 'નિષ્પક્ષ' અને 'વસ્તુનિષ્ઠ' રીતે જોવાનું કહ્યું છે.

Back to Basics : શાહીન-IX વિશે

- > 'શાહીન-IX' અથવા 'ઈગલ-IX' એ પાકિસ્તાન એરફોર્સ અને પીપલ્સ લિબરેશન એરફોર્સ વચ્ચે સંયુક્ત હવાઈ સૈન્ય કવાયત છે.
- > ચીન અને પાકિસ્તાનની વાયુસેનાઓ વચ્ચે દર વર્ષે બંને દેશો વચ્ચે વૈકલ્પિક રીતે હાથ ધરવામાં આવતી સંયુક્ત હવાઈ દળની કવાયતોની શ્રેણીમાં નવમી શાહીન કવાયત છે.
- > આ શ્રેણીની પ્રથમ કવાયત વર્ષ 2011 માં યોજાઈ હતી.

ભારત-ચીન કવાયત

- > હેન્ડ ઈન હેન્ડ: સંયુક્ત લશ્કરી કવાયત 'હેન્ડ-ઈન-હેન્ડ' ભારત અને ચીનના સૈન્ય વચ્ચે હાથ ધરવામાં આવે છે.

કોસ્ટલ રડાર શૂંખલા નેટવર્ક

- > માલદીવ, મ્યાનમાર અને બાંગ્લાદેશમાં દરિયાકાંઠાના રડાર સ્ટેશનો સ્થાપવાના ભારતના પ્રયાસો લગભગ અંતિમ તબક્કામાં પહોંચી ગયા છે.
- > આ રડાર શ્રેણી, જે ભારત, શ્રીલંકા, મોરેશિયસ અને સેશેલ્સમાં સમાન પ્રણાલીઓ સાથે જોડાયેલી છે, તે હિંદ મહાસાગરના ક્ષેત્રમાં (Live feed) જહાજોની હિલચાલની વાસ્તવિક સ્થિતિ વિશે માહિતી પ્રદાન કરશે અને તેનો ઉપયોગ સંબંધિત દેશોની નૌકાદળો દ્વારા કરી શકાય છે.

Back to Basics : કોસ્ટલ રડાર શૂંખલા નેટવર્ક

- > તેનો ઉદ્દેશ વ્યૂહરચનાત્મકરૂપે મહત્વપૂર્ણ હિંદ મહાસાગર ક્ષેત્રમાં માહિતી અને દરિયાઈ ડોમેન જાગૃતિનું નેટવર્ક બનાવવાનું છે.
- > તે હિંદ મહાસાગર ક્ષેત્રમાં હાજર દેશોની ક્ષમતા નિર્માણ માટે ભારતના સમર્થનને પણ વિસ્તૃત કરશે.
- > આ દેશોને મદદ કરવા માટે ભારતે સાગર (Security and Growth for All in the Region-SAGAR) નામની પહેલ પણ શરૂ કરી છે.
- > દરિયાકાંઠાના રડાર શૂંખલા નેટવર્કના પ્રથમ તબક્કા હેઠળ દેશના દરિયાકિનારા પર કુલ 46 કોસ્ટલ રડાર સ્ટેશનો

બનાવવામાં આવ્યા છે.

- > હાલમાં ચાલી રહેલા પ્રોજેક્ટના બીજા તબક્કા હેઠળ કોસ્ટગાર્ડ દ્વારા 38 રડાર સ્ટેશનો અને ચાર મોબાઈલ રડાર સ્ટેશન શરૂ કરવામાં આવનાર છે, જેનું કામ લગભગ અંતિમ તબક્કામાં છે.
- > કોસ્ટ ગાર્ડ સંરક્ષણ મંત્રાલય હેઠળની એક મલ્ટિ-મિશન સંસ્થા છે, જે દરિયામાં વિશાળ કામગીરી કરે છે.
- > તેનો મુખ્ય ધ્યેય દરિયાકાંઠાના સર્વેલન્સ એપ્લિકેશન માટે નાના વહાણોને સ્થિત અને ટ્રેક કરવાનું છે.
- > જો કે, તેનો ઉપયોગ વેસેલ ટ્રાકિંગ મેનેજમેન્ટ સર્વિસિસ એપ્લિકેશન, બંદર દેખરેખ અને નેવિગેશનલ હેતુઓ માટે પણ થઈ શકે છે.
- > તે સમુદ્રમાં થતી કોઈપણ ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિને નજર રાખવામાં પણ મદદ કરશે.
- > તેના હેઠળ એકત્રિત કરવામાં આવેલા ડેટાને આખરે 'ઈન્ફર્મેશન ફ્યુઝન સેન્ટર-હિંદ મહાસાગર ક્ષેત્ર' (IFC-IOR) હેઠળ સમાવવામાં આવશે.

ઈન્ફર્મેશન ફ્યુઝન સેન્ટર-હિંદ મહાસાગર ક્ષેત્ર (IFC-IOR)

- > ગુરૂગ્રામના નેવલ ઈન્ફર્મેશન મેનેજમેન્ટ એન્ડ એનાલિસિસ સેન્ટર (IMAC) માં હિંદ મહાસાગર ક્ષેત્ર (IOR) માટે ઈન્ફર્મેશન ફ્યુઝન સેન્ટર (IFC) ની સ્થાપના કરવામાં આવી છે, જે ભારતીય નૌકાદળ અને ભારતીય કોસ્ટ ગાર્ડ દ્વારા સંયુક્ત રીતે સંચાલિત છે.
- > 26/11ના મુંબઈ આતંકવાદી હુમલા પછી સ્થાપિત ઈન્ફર્મેશન મેનેજમેન્ટ એન્ડ એનાલિસિસ સેન્ટર (IMAC) એ ભારતમાં દરિયાઈ ડેટા ફ્યુઝન માટેની નોડલ એજન્સી છે.
- > તે ટૂંક સમયમાં 'નેશનલ મેરીટાઈમ ડોમેન અવેરનેસ' (NDMA) સેન્ટરમાં પરિવર્તિત થશે.
- > IFC-IORએ હિંદ મહાસાગર ક્ષેત્રમાં 21 દેશો અને 20 દરિયાઈ સુરક્ષા કેન્દ્રો સાથે વ્યાપક શિપિંગ માહિતી વિનિમય કરાર દ્વારા સમુદ્રી સુરક્ષા માહિતી માટે પોતાને એક મુખ્ય કેન્દ્ર તરીકે સ્થાપિત કર્યું છે.
- > વ્યાપક શિપિંગ એટલે બિન-સૈન્ય વ્યવસાયિક જહાજોની ઓળખ અને હિલચાલ વિશે અગાઉથી માહિતી શેર કરવી અથવા આદાનપ્રદાન કરવું.

હિંદ મહાસાગર ક્ષેત્ર

- > હિંદ મહાસાગર ક્ષેત્ર, જ્યાં વિશ્વની મોટાભાગની વસ્તી વસે છે, તેના વ્યૂહાત્મક સ્થાનને કારણે વૈશ્વિક વાણિજ્યને મજબૂત બનાવતા આર્થિક હાઈવે તરીકે ગણાવી શકાય છે.
- > વિશ્વના દરિયાઈ વેપારના 75 ટકાથી વધુ અને દૈનિક વૈશ્વિક તેલ વપરાશનો 50 ટકા હિસ્સો આ ક્ષેત્રનો છે, જેના કારણે આ ક્ષેત્ર વૈશ્વિક વેપાર અને ઘણા સ્વદેશી લોકોના આર્થિક વિકાસ માટે ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ છે.
- > આંકડા મુજબ, હિંદ મહાસાગર ક્ષેત્રમાં દરેક સમયે આશરે 12,000 જેટલા વેપારી વહાણો અને 300 નાના માછીમારી જહાજો હાજર હોય છે, જેના કારણે આ ક્ષેત્રમાં તેનું નિરીક્ષણ કરવું ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ છે.
- > ઉપરાંત, હિંદ મહાસાગર ક્ષેત્ર પર ચાંચિયાગીરી, માનવ તસ્કરી, ગેરકાયદેસર માછીમારી અને હથિયારોની ઢાણચોરી

વ્યાપક છે અને આ ક્ષેત્રને સંવેદનશીલ બનાવે છે.

- > આ સિવાય છેલ્લા કેટલાક વર્ષોમાં હિંદ મહાસાગર ક્ષેત્રમાં ચીનના સંશોધન વહાણોની સંખ્યામાં પણ નોંધપાત્ર વધારો જોવા મળ્યો છે.
- > હિંદ મહાસાગર ક્ષેત્રમાં ચીનની વધતી હાજરી ભારત માટે વ્યૂહાત્મક ચિંતા છે.

સંબંધિત પહેલ

- > ડિસેમ્બર 2020માં, હિંદ મહાસાગર રીમ એસોસિએશન (IORM) ના પ્રતિનિધિઓની એક બેઠક મળી હતી. IORએ એક આંતર-સરકારી સંસ્થા છે, જેની સ્થાપના વર્ષ 1997 માં કરવામાં આવી હતી. ભારત તેનો સભ્ય છે.
- > તાજેતરમાં, ભારતીય નૌકાદળ દ્વારા બંગાળની ખાડી અને અરબી સમુદ્રમાં બે તબક્કાના મલાબાર કવાયતનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું, જેમાં ઓસ્ટ્રેલિયા, યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ અને જાપાનનો સમાવેશ થાય છે.
- > ભારત આ વર્ષે માર્ચમાં હિંદ મહાસાગર આયોગ (IOC) માં 'નિરીક્ષક' તરીકે જોડાયો હતો. આ કમિશન પશ્ચિમ હિંદ મહાસાગર ક્ષેત્રની એક મહત્વપૂર્ણ પ્રાદેશિક સંસ્થા છે.

આગળનો રસ્તો

- > વાતાવરણમાં પરિવર્તન અને દરિયાઈ સંસાધનોના નુકસાનને કારણે દરિયાઈ ઈકોસિસ્ટમ્સ પર હાજર પર્યાવરણીય ખતરોએ હિંદ મહાસાગર ક્ષેત્રના કેટલાક નાના ટાપુ રાજ્યો પર આજીવિકા પડકાર ઉભો કર્યો છે. સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સુરક્ષા પરિષદ (UNSC) માં બિન કાયમી સભ્ય તરીકેની હાજરી અને વર્ષ 2023 માં G20 રાષ્ટ્રપતિ, ભારતને આ બહુપક્ષીય મંચોમાં નાના ટાપુઓના મુદ્દાઓને ઉજાગર કરવાની તક પૂરી પાડશે.
- > દરિયાઈ રાજદ્વારી અને આવા નાના ટાપુઓ પ્રત્યેની આપણી પ્રતિબદ્ધતા વ્યક્ત કરવી એ પ્રાદેશિક ક્ષમતા નિર્માણનો મહત્વપૂર્ણ ભાગ હોઈ શકે છે. દ્વિપક્ષીય અને બહુપક્ષીય નૌકાદળ કવાયતો, દરિયાઈ માહિતી વહેંચણી મિકેનિઝમ્સ અને સામાન્ય માનક સંચાલન પ્રોટોકોલ વગેરેનો વિકાસ કરવો દરિયાઈ રાજદ્વારી અને ભારતની વિદેશ નીતિના સંદર્ભમાં ખૂબ મહત્વપૂર્ણ સાધનો હોઈ શકે છે.
- > લશ્કરી ક્ષેત્ર માટે હાર્ડવેરની નિકાસ એ આર્થિક અને લશ્કરી મુત્સદ્દીગીરીનું એક મહત્વપૂર્ણ પાસું પણ છે અને પ્રાદેશિક ક્ષમતા નિર્માણમાં ફાળો આપે છે. હાલમાં, ભારત તેના ઘણા નાના પાડોશી દેશોમાં લશ્કરી હાર્ડવેરની નિકાસ કરી રહ્યું છે.

ભારત-કતાર

- > તાજેતરમાં ભારતના વિદેશ પ્રધાન કતારના ટોચના નેતાઓને મળ્યા હતા અને બંને દેશો વચ્ચે આર્થિક અને સુરક્ષા સહકાર મજબૂત કરવા અંગે ચર્ચા કરી હતી.
- > આ મુલાકાત પશ્ચિમ એશિયામાં ભારતનું ચાલી રહેલ આઉટરીચનો ભાગ છે, જેને દેશ તેના વિસ્તૃત પડોશીના ભાગ રૂપે જુએ છે.
- > કતાર ગલ્ફ કોઓપરેશન કાઉન્સિલનો સભ્ય છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- > ભારત અને કતાર બહુપક્ષીય મંચોમાં પરસ્પર હિતના તમામ મુદ્દાઓ પર નિયમિત પરામર્શ અને સંકલન જાળવવા સંમત થયા હતા.
- > પરસ્પર હિતના મુદ્દાઓમાં ઊર્જા, વીજળી, પેટ્રોકેમિકલ, રોકાણ, માળખાગત સુવિધા, વિકાસ, પ્રોજેક્ટ નિકાસ અને શિક્ષણ શામેલ છે.
- > આ ઉપરાંત ઊર્જા, વેપાર, રોકાણ, ફૂડ પ્રોસેસિંગ, આરોગ્યસંભાળ, શિક્ષણ, સંસ્કૃતિ, સંરક્ષણ અને સુરક્ષા જેવા ક્ષેત્રોમાં બહુપક્ષીય અને દ્વિપક્ષીય સંબંધોને મજબૂત કરવાના માર્ગો પર ચર્ચા કરવામાં આવી હતી.
- > વર્ષ 2019-20માં બંને દેશો વચ્ચે દ્વિપક્ષીય વેપાર 10.95 અબજ ડોલરનો હતો.
- > COVID-19 રોગચાળા દરમિયાન ભારતીય સમુદાયના લોકોની સંભાળ લેવા બદલ ભારતે કતારનો આભાર માન્યો હતો.
- > રોગચાળા દરમિયાન ભારત અને કતારે એકબીજા વચ્ચે ઉચ્ચ સ્તરે સંપર્ક જાળવ્યો હતો.
- > ભારતે તેની સાથેની વ્યાપારિક ભાગીદારી માટે કતાર ઉદ્યોગપતિ એસોસિએશન (QBA)ની પ્રતિબદ્ધતાની પ્રશંસા કરી અને તેમને આત્મનિર્ભર ભારત અભિયાન દ્વારા આપવામાં આવતી તકો વિશે માહિતી આપી.

હાલમાં થયેલા ફેરફાર

- > બંને દેશોએ કોવીડ-19 રોગચાળાના આર્થિક પ્રભાવને દૂર કરવા માટે પશ્ચિમ એશિયાના મોટા રાજ્યોમાં ભારતના પહોંચના ભાગરૂપે કતાર ઈન્વેસ્ટમેન્ટ ઓથોરિટી દ્વારા રોકાણની સુવિધા માટે વિશેષ ટાસ્ક ફોર્સ બનાવવાનો નિર્ણય કર્યો છે.
- > મજૂર સંબંધિત મુદ્દાઓ સાથે વ્યવહાર કરવા અને બંને દેશો વચ્ચે લોકોની સલામત હિલચાલને સગવડ સહિત કામદારોના અધિકારોને પ્રોત્સાહન અને રક્ષણ આપવા માટેના સંસ્થાકીય પગલાઓ પર બંને પક્ષો સંમત થયા છે.

ભારત-કતાર સંબંધો

- **આર્થિક સંબંધો:**
 - > છેલ્લા કેટલાક વર્ષોમાં આંતરરાષ્ટ્રીય બજારમાં ગેસ અને તેલના દરમાં થયેલા ઘટાડાને કારણે બંને દેશો વચ્ચેના વેપારમાં નોંધપાત્ર ઘટાડો જોવા મળ્યો છે.
 - > ભારત કતાર માટે ચોથું સૌથી મોટું નિકાસ સ્થળ માનવામાં આવે છે.
 - > ભારત અને કતાર બંને વચ્ચે બેન્કિંગ ક્ષેત્રે પણ સારા સંબંધો છે.
- **નિકાસ:**
 - > કતારથી ભારતમાં નિકાસ થતી મુખ્ય ચીજોમાં લિક્વિફાઈડ નેચરલ ગેસ (LNG), LPG, કેમિકલ્સ અને પેટ્રોકેમિકલ્સ, પ્લાસ્ટિક અને એલ્યુમિનિયમ વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.
 - > કતારથી ભારતની નિકાસમાં અનાજ, તાંબુ, લોખંડ અને સ્ટીલ, શાકભાજી, પ્લાસ્ટિક ઉત્પાદનો, બાંધકામ સામગ્રી, કાપડ અને વસ્ત્રો વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.
- **ઊર્જા ક્ષેત્રે સહયોગ:**
 - > કતાર એ ભારતમાં LNGનો સૌથી મોટો સપ્લાયર છે.
 - > ભારત તેની જરૂરિયાતો માટે લગભગ 70% કુદરતી ગેસ કતારમાંથી આયાત કરે છે.

■ સંરક્ષણ ક્ષેત્ર:

- > કતાર સાથે ભારતનો સંરક્ષણ સહયોગ અત્યાર સુધી તાલીમ, એક બીજાની પરિષદો / કાર્યક્રમોમાં ભાગ લેવા અને ભારતીય નૌકાદળ અને કોસ્ટગાર્ડ દ્વારા પ્રવાસ સુધી મર્યાદિત છે.
- > ઝૈર-અલ-બહર એ ભારત અને કતારની નૌકાદળ વચ્ચે દ્વિપક્ષીય નૌકાદળ કવાયત છે.

■ સાંસ્કૃતિક સંબંધો:

- > ભારતીય સાંસ્કૃતિક કેન્દ્ર-ICC સાથે સંકળાયેલ સમુદાય સંગઠનો દ્વારા આયોજિત કાર્યક્રમોમાં કતારમાં રજૂઆત કરતા ભારતીય કલાકારો દ્વારા નિયમિત પ્રયાસ કરવામાં આવે છે.
- > ICC એ ભારતીય દૂતાવાસ, દોહા અને ખાનગી પ્રાયોજકોના નેતૃત્વમાં ભારતીય સમુદાયના કામકાજને લગતા સંગઠનોની એક સર્વોચ્ચ સંસ્થા છે.

■ યોગા:

- > સંયુક્ત રાષ્ટ્ર મહાસભામાં લાવવામાં આવેલા તેના પ્રસ્તાવ પર સહ-પ્રાયોજક તરીકે કતારના સમર્થનની ભારતે પ્રશંસા કરી. 177 સહ-પ્રાયોજકો સાથે સંયુક્ત રાષ્ટ્ર મહાસભા દ્વારા ઠરાવ સર્વાનુમતે અપનાવવામાં આવ્યો હતો. આ દરખાસ્તના આધારે, 21 જૂનને આંતરરાષ્ટ્રીય યોગ દિવસ તરીકે જાહેર કરવામાં આવ્યો હતો.

■ શિક્ષણ:

- > કતારમાં 14 ભારતીય શાળાઓ છે, જે 30,000થી વધુ વિદ્યાર્થીઓને CBSEના અભ્યાસક્રમમાં શિક્ષણ પૂરું પાડે છે, જેમાં મોટાભાગના કતારમાં કાર્યરત ભારતીય નાગરિકોનાં બાળકો પણ ભાગ લે છે.

■ ભારતીય સમુદાય:

- > અંદાજે 700 મિલિયન જેટલી વસ્તી ધરાવતા ભારતીય સમુદાય કતારમાં સૌથી મોટો વિદેશી જૂથ છે.
- > આ લોકો વિવિધ ક્ષેત્રે કાળો આપી રહ્યા છે. કતારના ભારતીયોને તેમની પ્રમાણિકતા, સખત મહેનત, તકનીકી કૃશળતા અને કાયદા-પાલન પ્રકૃતિ માટે આદર આપવામાં આવે છે.
- > ભારતીય, સરકારી કે ખાનગી લગભગ દરેક સ્થાનિક મથકોમાં વિવિધ ક્ષમતામાં ભારતીયો કાર્યરત છે.

■ રેમિટન્સ:

- > અંદાજે 750 મિલિયન ડોલર ભારતમાં કતારમાં રહેતા ભારતીય ડાયસ્પોરા દ્વારા મોકલવામાં આવે છે.

આગળનો માર્ગ

- > કતાર ભારતમાં ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર ક્ષેત્રે રોકાણ કરવા માગે છે, જેમાં ગેસ, ખાતર ઉપરાંત રસ્તાઓ, હાઈવે, આર્થિક કોરિડોર, વિમાનમથકો, બંદરો, પર્યટન અને હોટલ ઉદ્યોગો સાથે સંબંધિત પ્રોજેક્ટ્સ શામેલ છે.
- > ભારત કતારમાં લિક્વિફાઈડ નેચરલ ગેસ, રાસાયણિક ઉદ્યોગો, યુરિયા, પેટ્રોકેમિકલ્સ અને ખાસ કરીને ખાતરોના ઉત્પાદન અને ઉત્પાદનમાં સીધા રોકાણની આશા રાખે છે.

યુરોપિયન યુનિયન દ્વારા ગરીબ દેશોમાં પ્લાસ્ટિક વેસ્ટના નિકાસ પર પ્રતિબંધ છે

- > યુરોપિયન યુનિયન દ્વારા તાજેતરમાં જાહેરાત કરવામાં આવી હતી કે તે ગરીબ દેશોમાં વણઉકેલ્યા પ્લાસ્ટિકના નિકાસ પર સંપૂર્ણ પ્રતિબંધ મૂકવાનો છે. યુરોપિયન યુનિયનના નવા નિયમો 2006 વેસ્ટ શિપમેન્ટ રેગ્યુલેશનમાં સુધારો કરશે. નવા નિયમોમાં OECDની બહાર ઓછા આદ્યોગિક દેશોની નિકાસ પર પ્રતિબંધ મૂકવાનો છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દો

- > નવા નિયમો પરિપત્ર અર્થતંત્ર સ્થાપિત કરવા માટે યુરોપિયન યુનિયનની ગ્રીન ડીલનો એક ભાગ છે. તે પ્લાસ્ટિકનો કચરો, જોખમી અને મુશ્કેલ કચરાને OECD દેશોમાં નિકાસ કરવા માટે રિસાયકલ કરવાની મંજૂરી આપે છે. જો કે, નવા નિયમો ફક્ત તે દેશોમાં જ પ્લાસ્ટિક કચરાના નિકાસને મંજૂરી આપશે જે રિસાયકલ કરવાનો ઈરાદો ધરાવે છે. ઉપરાંત, નવા નિયમો યુરોપિયન યુનિયનના દેશોને કોઈપણ બિન-OECD દેશોમાં સ્વચ્છ, બિન-જોખમી કચરાની નિકાસ કરવાની મંજૂરી આપે છે. ચાઈના દ્વારા 2018 માં પ્લાસ્ટિકની આયાત પર પ્રતિબંધ મૂક્યા પછી આ નવા નિયમો લાગુ કરવામાં આવ્યા છે. નવા નિયમો 1989 બેસલ કન્વેન્શનના આધારે લાદવામાં આવ્યા છે.

પૃષ્ઠભૂમિ

- > યુરોપિયન યુનિયનનો પ્લાસ્ટિક કચરો વર્ષ 2016માં ત્રણ મિલિયન ટનથી ઘટીને વર્ષ 2019માં 1.9 મિલિયન ટન થયો હતો. યુરોપિયન યુનિયનમાં વર્ષ 1950 થી 3.3 અબજ ટન પ્લાસ્ટિકનો કચરો ઉત્પન્ન થયો છે. આમાંથી માત્ર 12% જ ભસ્મીભૂત કરવામાં આવ્યો છે, 10% કરતા પણ ઓછો રિસાયકલ કરવામાં આવ્યો છે અને 80% છોડી દેવામાં આવ્યો છે.

બેસલ સંમેલન 1989

- > જોખમી કચરો અને તેમના નિકાલની ટ્રાન્સબાઉન્ડરી મૂવમેન્ટ્સના નિયંત્રણ પરના બેસલ સંમેલન પર 1989માં હસ્તાક્ષર કરવામાં આવ્યા હતા. રાષ્ટ્રો વચ્ચે જોખમી કચરાના હલનચલનને ઘટાડવા માટે સંમેલનમાં સહી કરવામાં આવી હતી. આક્ટોબર 2018 સુધીમાં, 186 રાજ્યોએ યુરોપિયન યુનિયન સહિતના એ સંમેલનમાં સહી કરી છે. યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ અને હૈતીએ સંમેલનમાં સહી કરી છે પરંતુ તેને બહાલી આપી નથી.
- > ભારત બેસલ સંમેલનના પક્ષમાં છે, પરંતુ તેને બહાલી આપવાની બાકી છે.

બેસલ કન્વેન્શનના મુખ્ય સિદ્ધાંતો

- > જોખમી કચરાનું ટ્રાન્સબાઉન્ડરી હલનચલન ઘટાડવું
- > જોખમી કચરાનો શક્ય તેટલો નજીકના તેમના ઉત્પત્તિના સ્ત્રોતની સારવાર અને નિકાલ કરવો
- > સ્ત્રોત પર જોખમી કચરાનું ઉત્પાદન ઓછું કરવું

- > યુરોપિયન યુનિયનની ગ્રીન ડીલ
- > તે 2015 પેરિસ કરાર હેઠળ પ્રતિબદ્ધતા છે. આ સોદો 2050 સુધીમાં નેટ ઝીરો ગ્રીન હાઉસ ગેસ ઉત્સર્જનને હાંસલ કરવાની 100 અબજ યુરોની યોજના છે.

યુકે, ઇયુ બ્રેક્સિટ ટ્રેડ એકોર્ડની જાહેરાત કરશે

- > યુનાઈટેડ કિંગડમ અને યુરોપિયન યુનિયન હવે કોઈ સોદો કરવા અને અંતિમ મુદત પહેલાં તેમના ભાવિ સંબંધની શરતોને નિર્ધારિત કરવાનો પ્રયાસ કરી રહ્યા છે. અંતિમ તારીખ 31 ડિસેમ્બર, 2020ના રોજ આવે છે.

Back to Basics : બ્રેક્સિટ ડીલ

- > યુનાઈટેડ કિંગડમ 31 જાન્યુઆરી, 2020ના રોજ ઔપચારિક રીતે યુરોપિયન સંઘમાંથી બહાર નીકળી ગયું. ત્યારબાદ દેશ અગિયાર મહિનાના સંક્રમણ અવધિમાં દાખલ થયો, જે દરમિયાન તે યુરોપિયન યુનિયનના નિયમોનું પાલન કરતો રહ્યો. સંક્રમણ સમયગાળા દરમિયાન, દેશએ યુરોપિયન યુનિયન સાથેના સોદા પર વાટાઘાટો કરવાનો પ્રયાસ કર્યો. આ સોદો સંક્રમણ અવધિ સમાપ્ત થયા પછી યુકે અને યુરોપિયન યુનિયન વચ્ચેના સંબંધના મુખ્ય પાસાઓને નિર્ધારિત કરશે. આમાં સંરક્ષણ, વેપાર કરાર, ઈમિગ્રેશન, સુરક્ષા શામેલ છે. આ ડીલ જે યુકે અને યુરોપિયન યુનિયનના સંબંધોને નિર્ધારિત કરશે તેને બ્રેક્સિટ ડીલ કહેવામાં આવે છે. આ સોદાને હજુ આખરી ઓપ અપાયો છે.

મુખ્ય ચિંતા : મત્સ્યઉદ્યોગ

- > 31 ડિસેમ્બર, 2020 પછી યુનાઈટેડ કિંગડમ એક સ્વતંત્ર દરિયાકિનારો બનશે. યુકેનો મત્સ્યઉદ્યોગ ઉદ્યોગ રાષ્ટ્રીય અર્થતંત્રના 0.1% કરતાં પણ ઓછા ભાગનો છે. મત્સ્યઉદ્યોગ ક્ષેત્ર દેશના માછલી ઉત્પાદનમાં વધારો કરવા માટે માછીમારીના ક્ષેત્રમાં વધુ પ્રવેશ મેળવવા માંગ કરી રહ્યું છે. બીજી બાજુ, યુરોપિયન બ્લોકનો જોરશોરથી વિરોધ કરવામાં આવી રહ્યો છે.

અન્ય ચિંતાઓ

- > યુરોપિયન સર્વોચ્ચ અદાલત યુરોપિયન કાયદાનો અંતિમ લવાઈ બનશે. જો કે, યુકે સરકારે જાહેરાત કરી છે કે યુરોપિયન કોર્ટ ઓફ જસ્ટિસના સીધા અધિકારક્ષેત્રનો અંત આવશે. યુકેમાં ECJ અધિકારક્ષેત્રને ઠીક કરવા પર સવાલ ઉભા થાય છે.
- > યુરોપિયન યુનિયનના દેશોમાં યુકેના નાગરિકોના મુસાફરીના નિયમો અને તેનાથી વિરુદ્ધ હજી નિર્ણય લેવામાં આવ્યો નથી. ખાસ કરીને, યુરોપિયન આરોગ્ય વીમા કાર્ડ મોટાભાગના બ્રિટીશ નાગરિકો માટે માન્ય રહેવાનું બંધ કરશે.
- > યુકે અને યુરોપિયન યુનિયનમાં નાણાકીય સેવાઓ અને નિયમો માટે હવે અલગ વેપાર કરાર છે. જે સેવાઓ તેમની સરહદોને વટાવે છે તેના માટે નિયમો અલગ છે. બંને ભાગીદારોએ એક બીજાના નિયમોને ઓળખવાના બાકી

છે. આનાથી નાણાકીય કંપનીઓને તેમની સેવાઓ નિકાસ કરવામાં મુશ્કેલી પડી રહી છે.

- > યુરોપિયન યુનિયન અને યુકેએ ડેટા સંરક્ષણના નિયમો અંગે હજી કોઈ તારણ કાઢ્યું નથી.
- > અગાઉ, યુકેના વ્યાવસાયિકોને તમામ ઈયુ દેશો દ્વારા માન્યતા આપવામાં આવી હતી. હવે, બ્રેક્સિટ પછી, તેમની વ્યાવસાયિક લાયકાતની માન્યતામાં પ્રતિબંધો પેદા થઈ શકે છે.
- > યુકેએ ઘણા યુરોપિયન યુનિયન ડેટાબેસેસની વપરાશ ગુમાવશે જેનો પોલીસ રોજિંદા ધોરણે ઉપયોગ કરે છે.
- > યુકે એકમાત્ર એવો દેશ છે જેણે યુરોપિયન યુનિયનમાંથી પીછેહઠ કરી છે.

ભારતમાં EU-UK બ્રેક્સિટ ડીલની અસર

- > યુરોપિયન યુનિયન અને યુનાઈટેડ કિંગડમ વચ્ચે તાજેતરમાં કરાયેલા બ્રેક્સિટ ડીલથી ભારત નેટ-ગેઈનર તરીકે ઉભરી રહ્યું છે.

Back to Basics : ભારત પર અસર

- > યુરોપિયન યુનિયન-યુકે બ્રેક્સિટ ડીલથી ભારતને મળેલા ફાયદા મુખ્યત્વે સર્વિસ સેક્ટરમાં છે. આ એટલા માટે છે કે, યુકેની ચલણો સસ્તી થઈ રહી છે. તેથી, ભારતીય કંપનીઓ માટે તે ઓછા ખર્ચાળ બનશે, ખાસ કરીને સર્વિસ સેક્ટરમાં વધુ પ્રોત્સાહનો આપતા સરળ નિયમો, કરવેરા વિરામ અને બજારો ખોલવા જેવા.
- > ઉપરાંત, બ્રેક્સિટ ભારત માટે યુરોપિયન યુનિયન અને યુકે સાથે અલગ અલગ વેપાર સોદા કરવા માટે નવી તકો ખોલે છે. ભારત યુરોપિયન યુનિયન સાથે દ્વિપક્ષીય વેપાર અને રોકાણ કરાર પર હસ્તાક્ષર કરવાનો પ્રયાસ કરી રહ્યું છે. તે 2013માં બોલાવવામાં આવ્યું હતું જ્યારે બંને પક્ષો તેમના મતભેદોને સમાધાન કરવામાં નિષ્ફળ ગયા હતા. યુકે સાથેનો વેપાર સોદો હવે બુદ્ધિગમ્ય છે. પ્રજાસત્તાક દિવસના મુખ્ય અતિથિ તરીકે પીએમ મોદીએ યુકેના વડા પ્રધાન બોરીસ જહોનસનને આમંત્રણ આપ્યું એ બંને પક્ષો માટે સારો વેપાર સોદો શરૂ કરવા માટે સારી શરૂઆત હોઈ શકે છે.
- > જે ભારતીય કંપનીઓનું મુખ્ય મથક યુકે અથવા યુરોપિયન યુનિયન સ્થિત છે તેમને કેટલાક પડકારોનો સામનો કરવો પડી શકે છે. આ મુખ્યત્વે યુકે અને યુરોપિયન યુનિયન દ્વારા તેમના પ્રદેશોમાં વ્યાવસાયિકોની હિલચાલ પર લાદવામાં આવેલી પ્રતિબંધોને કારણે છે.
- > બ્રેક્સિટ પછી યુકેને વધુ ટેલેન્ટ ઈનફ્લોની જરૂર પડશે. આ કારણ છે કે યુરોપિયન યુનિયનની બહારના વ્યાવસાયિકોની મુસાફરીમાં પ્રતિબંધો છે. યુરોપિયન યુનિયનના વ્યાવસાયિકોએ હવે બીજા દેશની પોસ્ટ બ્રેક્સિટની જેમ યુકે પ્રવાસ માટે તાજા વિઝા અને અન્ય પ્રક્રિયાઓ લાગુ કરવી પડશે. જો કે, ભારતીય વ્યાવસાયિકો માટે આ એક પ્રવેશદાર હશે. ઉપરાંત, ભારત તેની અંગ્રેજી ભાષી વસતીને કારણે સંપૂર્ણ રીતે ફિટ થશે.

પૃષ્ઠભૂમિ

- > બ્રેક્સિટ ડીલ સાથે, ભારત પાસે યુકે સાથેના દ્વિપક્ષીય વેપાર સોદામાં 26% વધારો કરવાની ક્ષમતા છે. 14 અબજ ડોલરથી વધુ દ્વિપક્ષીય વેપાર સાથે યુકે ભારતનો 14મો સૌથી મોટો વેપાર ભાગીદાર છે. ભારત હાલમાં યુકે સાથે 2 અબજ યુએસ ડોલરના વેપારના વધારાને માણી શકે છે.

તિબેટીયન નીતિ અને સપોર્ટ કાયદો, 2020

- > યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ સેનેટ દ્વારા તાજેતરમાં જ 2020 ની તિબેટીયન નીતિ અને સમર્થન અધિનિયમ પસાર કરવામાં આવ્યો છે. જાન્યુઆરી, 2020માં યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સના પ્રતિનિધિઓના ગૃહમાં આ ખરડો પસાર થઈ ચૂક્યો હતો.

Back to Basics : એક્ટની મુખ્ય લાક્ષણિકતાઓ

- > તિબેટીયન નીતિ અને સપોર્ટ કાયદો, 2020, 2002ના તિબેટ નીતિ અધિનિયમ પર આધારિત છે.
- > આ કાયદો તિબેટીયન લોકોના દરેક પાસાને સંબોધિત કરે છે. આમાં તેમના મૂળભૂત અધિકાર, પર્યાવરણીય અધિકારો, માનવ અધિકાર, ધાર્મિક સ્વતંત્રતા અને દેશનિકાલમાં તિબેટી લોકશાહી શામેલ છે.
- > આ અધિનિયમ તિબેટની અંદર અને બહાર તિબેટીયનો માટે ભંડોળને મજબૂત બનાવે છે.
- > આ અધિનિયમ લોકશાહી શાસનના અમલ માટે પવિત્રતા, દલાઈ લામાની પ્રશંસા કરે છે. વળી, આ કાયદો તિબેટીના દેશનિકાલ સમુદાયને સફળતાપૂર્વક સ્વ-શાસનની પદ્ધતિ અપનાવવા માટે પ્રશંસા કરે છે.
- > આ અધિનિયમ, કેન્દ્રીય તિબેટીયન વહીવટને કાયદેસરની સંસ્થા તરીકે સ્વીકારે છે. સંસ્થા વિશ્વભરમાં તિબેટી ડાયસ્પોરાની આકાંક્ષાઓને પ્રતિબિંબિત કરે છે.
- > આ કાયદામાં તિબેટીયન પઠારના પર્યાવરણ અને જળ સંસાધનોને સુરક્ષિત રાખવા માટેની જોગવાઈઓ પણ છે. તે પ્રદેશમાં હવામાન પલટાના નકારાત્મક પ્રભાવોને ઘટાડવા માટે પરંપરાગત તિબેટીયન ઘાસના મેદાનના મહત્વને ઓળખે છે. તેનાથી વિરુદ્ધ, ચીની સરકાર ઘાસના મેદાનોમાંથી વિચરતી નબળાઈઓને ફરજિયાત પુનર્વસન માટે દબાણ કરી રહી છે.
- > આ અધિનિયમ તિબેટમાં અમેરિકન નાગરિકો અને વ્યવસાયિક પ્રવૃત્તિઓમાં રોકાયેલા કંપનીઓને વ્યવસાય અને માનવ અધિકાર અંગેના સંયુક્ત રાષ્ટ્રના માર્ગદર્શક સિદ્ધાંતોની અન્ય કોર્પોરેટ સામાજિક જવાબદારીનો અભ્યાસ કરવા પ્રોત્સાહિત કરે છે.
- > એક્ટમાં તિબેટના પાટનગર લ્હાસામાં યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ કોન્સ્યુલેટની સ્થાપના કરવાની હાકલ કરવામાં આવી છે.

ટ્રોન્સ પર US ના નવા નિયમો

- > ફેડરલ એવિએશન એડમિનિસ્ટ્રેશન યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ દ્વારા તાજેતરમાં નવી માર્ગદર્શિકા જારી કરવામાં આવી છે જે ટ્રોનના ઉપયોગ પરના પ્રતિબંધોને સરળ બનાવે છે. તેનાથી

દેશમાં તકનીકીના વ્યાપારી ઉપયોગને વિસ્તૃત કરવામાં આવે તેવી શક્યતા છે.

Back to Basics : મુખ્ય વિશેષતાઓ

- > ગાઈડલાઈન્સ ફેડરલ એવિએશન એડમિનિસ્ટ્રેશન એક્ટ 2018ના સુધારણા દ્વારા જારી કરવામાં આવી હતી.
- > માર્ગદર્શિકામાં ટ્રોનનું સંચાલન કરવાની મંજૂરી છે જે 0.25 કિલોગ્રામ ગ્રામથી વધુ છે. જો કે, તેનું વજન 0.25 કિલોગ્રામ કરતા વધુ વજન હોય તો ટ્રોન નોંધણી કરાવવી પડશે. નોંધણીની કિંમત 3 ડોલર છે અને તે ત્રણ વર્ષ માટે માન્ય છે. નોંધણી ફક્ત ઓનલાઈન મોડમાં થઈ શકે છે.
- > નવા કાયદા અંતર્ગત, કોઈ પણ સત્તાધિકાર વિના અનિયંત્રિત હવાઈ ક્ષેત્રમાં 120 મીટરની ઊંચાઈથી નીચે ટ્રોન ઉડી શકે છે. જો કે, માનવરહિત વિમાનોની સલામત ઉડાનની ક્ષમતા દર્શાવવા માટે ટ્રોન પાઈલટ લાઈસન્સ જરૂરી છે.
- > રિમોટ આઈડી સિસ્ટમ નામની એક નવી સિસ્ટમ બનાવવામાં આવી રહી છે. તે ટ્રોન અને બેઝ કંટ્રોલ સ્ટેશન બંનેને ટ્રેક કરવામાં મદદ કરશે.
- > રાત્રે કાર્યરત ટ્રોન્સમાં એન્ટી-કલેક્શન લાઈટ હોવી જોઈએ અને ફ્લાઈટ પ્લેડ જેવા ખુલ્લા ફરતા ભાગો હોવા જોઈએ નહીં. દિશાનિર્દેશો ફક્ત તે ફરતા ભાગોના ઉપયોગને પ્રતિબંધિત કરે છે જે માનવ ત્વચાને કાપી શકે છે.

શરતો

- > યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સના ફેડરલ એવિએશન એડમિનિસ્ટ્રેશન આઠ શરતો પૂરી પાડે છે જે યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સમાં ટ્રોન ઉડવા માટે પૂર્ણ થવી જોઈએ. તેઓ નીચે મુજબ છે:
- > મનોરંજક હેતુ માટે ટ્રોનનો સખત ઉપયોગ કરવો જોઈએ. મનોરંજન અને વ્યાપારી પ્રવૃત્તિઓ સંયોજન હોઈ શકતી નથી.
- > ફેડરલ એવિએશન એડમિનિસ્ટ્રેશન દ્વારા નિયંત્રિત સમુદાય આધારિત સંસ્થા સલામતી કાર્યક્રમો હેઠળ ટ્રોન ચલાવવા જોઈએ.
- > ટ્રોનને પાઈલટના દ્રશ્ય ક્ષેત્રમાં રાખવું જોઈએ.
- > સંચાલિત ટ્રોન ક્યારેય કુ એરક્રાફ્ટમાં દખલ ન કરે.
- > નિયંત્રિત એરસ્પેસમાં ટ્રોન ઉડવા માટે પાઈલટ દ્વારા અધિકૃતતા પ્રાપ્ત થવી જોઈએ.
- > ટ્રોન ફક્ત 120 મીટરની ઊંચાઈએ જ ઉડવું જોઈએ.
- > પાઈલટે ટ્રોન ઉડવા માટે સલામતી કસોટી અને એરોનોટિકલ જ્ઞાન પરીક્ષણ પાસ કરેલ હોવું જોઈએ.
- > ટ્રોનની બોડી પર નોંધણી માટે એક નિશાન હોવું જોઈએ.
- > મૂળભૂત માર્ગદર્શિકા એ છે કે પાયલોટ 16 વર્ષથી વધુ જૂનો હોવો જોઈએ, હંમેશાં દિવસમાં અથવા સૂર્યાસ્ત સમયે ઉડાન ભરવો જોઈએ, ટ્રોન પાઈલટ લાઈસન્સનો માલિક હોવો જોઈએ, કલાક દીઠ 160 કિલોમીટરથી વધુની ઝડપે ટ્રોન ન ઉડાવવાં જોઈએ, ટ્રોનનો ઉપયોગ જવલનશીલ સામગ્રીને પરિવહન કરવા માટે ન કરવો જોઈએ. જાહેર કાર્યક્રમો અથવા સ્પોર્ટ્સ સ્ટેડિયમ ઉપર ઉડવું ન જોઈએ, કટોકટી અથવા વાવાઝોડામાં ઉડવું ન જોઈએ અને દારૂ અથવા ડ્રગ્સના પ્રભાવ હેઠળ ઉડવું ન જોઈએ.

જાપાન ફાઇવ આઇઝ નેટવર્કમાં જોડાશે

- ફાઇવ આઇઝ નેટવર્કમાં ઓસ્ટ્રેલિયા, કેનેડા, ખ્રિટન, યુએસ અને ન્યુ ઝિલેન્ડ જેવા પાંચ રાષ્ટ્રોનો સમાવેશ છે. જાપાન હવે છઠ્ઠી આંખ બનવા માટે ફાઇવ આઇઝ નેટવર્કમાં જોડાશે.

Back to Basics : ફાઇવ આઇઝ

- ફાઇવ આઇઝ નેટવર્ક ચાઇના અને ઉત્તર કોરિયા દ્વારા વધી રહેલા ભય સામે જવાબ આપવા સહયોગ માટે બનાવાયું છે.
- ફાઇવ આઇઝ દેશો બહુપક્ષીય યુકે-યુએસએ કરારના પક્ષકારો છે. તે સંકેતોની બુદ્ધિમાં સંયુક્ત સહયોગની સંધિ હતી.
- તે ગુપ્તચર જોડાણ છે. ફાઇવ આઇઝ જોડાણની ઉત્પત્તિ ઓગસ્ટ 1941માં જારી કરાયેલા એટલાન્ટિક ચાર્ટરમાં શોધી શકાય છે. એટલાન્ટિક ચાર્ટર
- એટલાન્ટિક ચાર્ટર એ એક નિવેદન હતું જે 14 ઓગસ્ટ, 1941ના રોજ બહાર પાડવામાં આવ્યું હતું. બીજા વિશ્વ યુદ્ધ પછી તે બ્રિટિશ અને અમેરિકન લક્ષ્યોને વિશ્વ સમક્ષ રાખે છે.

ફાઇવ આઇઝ આર્થિક કરાર

- જૂન 2020માં, પાંચ આઇઝ દેશોએ ચીનને અલગ કરવા માટે આર્થિક કરાર પર હસ્તાક્ષર કર્યાં. આનાથી આ દેશો વચ્ચે સપ્લાય ચેન વધશે. ચાઇના માત્ર ઉત્પાદન, વિતરણ જ નહીં કરે પણ તેનું પોતાનું બજાર પણ છે. દાખલા તરીકે, પાંચ ક્ષેત્રોમાં યુ.એસ. 16 કેટેગરીમાં ચીન પર નિર્ભર છે. ફાઇવ આઇઝ નેટવર્ક જ નહીં, ભારત પણ ચીન પર આધારીત છે, ખાસ કરીને એકિટવ ફાર્માસ્યુટિકલ ઈંગ્રેડિએન્ટ (API) આયાતમાં. ભારત તેની APIનો 68% ચીન પાસેથી મેળવે છે.
- ફાઇવ આઇઝ દેશોમાંથી, ન્યુ ઝિલેન્ડ ચાઇના પર બીજા ક્રમનો સૌથી વધુ આશ્રિત દેશ છે, જેમાં 513 વિવિધ માલ સામેલ છે. ન્યુ ઝિલેન્ડ અનુક્રમે 414 માલ સાથે યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ, કેનેડા 367 માલ સાથે અને યુકે 229 માલ સાથે આશ્રિત છે. તેથી, આ દેશોએ તેમના સ્થાનિક ઉત્પાદનોને સુરક્ષિત રાખવા અને નિકાસને વેગ આપવા માટે તેમની સપ્લાય ચેન વધારવી જરૂરી છે.

ફાઇવ આઇઝમાં ભારત

- યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સે ત્રણ લોકશાહી દેશો ભારત, દક્ષિણ કોરિયા અને જાપાનને ફાઇવ આઇઝ નેટવર્કમાં ઉમેરવાની માંગ કરી છે. યુ.એસ. અનુસાર, તેમની ગુપ્ત માહિતીનો ઉપયોગ આર્થિક અને વ્યૂહાત્મક બંને હેતુ માટે કરવામાં આવશે.

WHO કોવિડ-19 એપિલેક્શન

- વર્લ્ડ હેલ્થ ઓર્ગેનાઇઝેશન દ્વારા તાજેતરમાં એક COVID-19 મોબાઇલ એપિલેક્શન શરૂ કરવામાં આવી છે. એપિલેક્શન વપરાશકર્તાઓને કોવિડ-19 પર નવીનતમ અપડેટ્સ પ્રદાન કરે છે. એપિલેક્શનને 'WHO COVID-19 એપિલેક્શન' કહેવામાં આવે છે.

Back to Basics : એપિલેક્શન વિશે

- વર્લ્ડ હેલ્થ ઓર્ગેનાઇઝેશન દ્વારા શરૂ કરવામાં આવેલી મોબાઇલ એપિલેક્શન સંસ્થાના નિષ્ણાતો અને પ્રાદેશિક ભાગીદારોની વિશ્વસનીય માહિતી પ્રદાન કરશે. તે કોવિડ-19ના વૈજ્ઞાનિક તારણો વિશે નિયમિત અપડેટ્સ અને સૂચના પ્રદાન કરશે.
- વપરાશકર્તાઓ કોવિડ-19 રોગના લક્ષણો વિશે શીખી શકે છે. આ એપિલેક્શન વાયરસથી પોતાને અને તેમના સમુદાયોને કેવી રીતે સુરક્ષિત રાખી શકે છે તે વિશેની માહિતી પણ પ્રદાન કરે છે.
- આ એપિલેક્શન વર્લ્ડ હેલ્થ ઓર્ગેનાઇઝેશન અને તેના ભાગીદારો પાસેથી રસી પ્રગતિ પણ આપશે.
- તે પરોપકારી હેતુ માટે કામ કરે છે, જેનો અર્થ અન્ય લોકોની સુખાકારી માટે નિઃસ્વાર્થ ચિંતા છે. એપિલેક્શન રોગચાળા દરમિયાન વપરાશકર્તાઓ વિવિધ રીતે કેવી રીતે મદદ કરી શકે છે તે વિશેની માહિતી પ્રદાન કરે છે.
- એપિલેક્શન હાલમાં ફક્ત નાઇજીરિયામાં જ ઉપલબ્ધ છે. જોકે, વિશ્વ આરોગ્ય સંગઠન એ એપિલેક્શનને તમામ દેશોમાં ઉપલબ્ધ બનાવવા અને તેને વધુ ભૌગોલિક રૂપે સક્ષમ બનાવવા માટે સ્થાનિક હિતધારકો સાથે મળીને કામ કરી રહી છે.
- તેમાં સ્થાનિક આરોગ્ય સંસ્થાઓની માહિતી શામેલ છે.

એપિલેક્શનનું મહત્વ

- ખોટી માહિતીના અનિયંત્રિત ફેલાવાને કારણે રોગચાળા સામે લડતા વર્લ્ડ હેલ્થ ઓર્ગેનાઇઝેશનના અહેવાલોને અવરોધ્યો છે. આ મોબાઇલ એપિલેક્શન સુનિશ્ચિત કરશે કે ફક્ત ચકાસાયેલ અને વૈજ્ઞાનિક રૂપે સચોટ માહિતી વિશ્વના નાગરિકો સુધી પહોંચે.

અન્ય WHO કોવીડ-19 મોબાઇલ એપિલેક્શન

- વિશ્વ આરોગ્ય સંસ્થા દ્વારા WHO એકેડમીની મોબાઇલ એપિલેક્શનને કોવિડ-19 સામેની લડતમાં આરોગ્ય કર્મચારીઓ માટે વિકસાવવામાં આવી હતી. એપિલેક્શનને 'WHO એકેડેમી કોવીડ-19 મોબાઇલ લર્નિંગ એપિલેક્શન' કહેવામાં આવે છે. તે આરોગ્ય કર્મચારીઓને તેમની જીવન બચાવ કુશળતાને સંગ્રામ કોવિડ-19માં વિસ્તૃત કરવા માટે સક્ષમ કરે છે. આ એપિલેક્શન વર્લ્ડ હેલ્થ ઓર્ગેનાઇઝેશન, ટૂલ્સ, વર્ચ્યુઅલ વર્કશોપ અને તાલીમ દ્વારા વિકસિત જ્ઞાન સંસાધનો પૂરા પાડે છે. આ સુવિધાઓ કોવિડ -19 દ્વારા ચેપગ્રસ્ત દર્દીઓની સંભાળ રાખવામાં આરોગ્ય કાર્યકરોને ટેકો આપશે. તે તેમની સેવાઓ દરમિયાન પોતાને સુરક્ષિત કરવામાં પણ મદદ કરશે.
- એપિલેક્શન અંગ્રેજી, અરબી, પોર્ટુગીઝ, ફ્રેન્ચ, ચાઇનીઝ, સ્પેનિશ, રશિયન જેવી સાત જુદી જુદી ભાષાઓમાં ઉપલબ્ધ છે.

બાહ્ય અવકાશના ઉપયોગમાં ભારત-ભૂતાન MOU

- કેન્દ્રીય પ્રધાનમંડળે બાહ્ય અવકાશના શાંતિપૂર્ણ ઉપયોગ માટે ભારત અને ભૂતાન વચ્ચે સમજૂતી પત્ર (MOU)ને તાજેતરમાં મંજૂરી આપી દીધી છે. 19 નવેમ્બર, 2020ના રોજ દેશો વચ્ચે MOU પર હસ્તાક્ષર થયા હતા.

Back to Basics : બાહ્ય અવકાશના ઉપયોગમાં ભારત-ભૂતાન MOU

- આ કરારથી દેશો અંતરિક્ષ વિજ્ઞાન, સંશોધક, ગ્રહોની શોધખોળ, અવકાશ પ્રણાલીનો ઉપયોગ, અવકાશયાન અને ભૂમિ પ્રણાલી જેવા ક્ષેત્રોમાં સહકાર પ્રાપ્ત કરી શકે છે.
- MOU સંયુક્ત કાર્યકારી જૂથ બનાવવા માટે મદદ કરશે. આ જૂથ ઈસરોના સભ્યો અને માહિતી અને સંદેશાવ્યવહાર મંત્રાલય, ભૂતાનથી બનાવવામાં આવનાર છે.
- કરાર સેટેલાઈટ સંદેશાવ્યવહાર, અવકાશ વિજ્ઞાન, ઉપગ્રહ સંશોધક અને બાહ્ય અવકાશના સંશોધન ક્ષેત્રે સહકાર શોધવાની તકો પૂરી પાડશે.

શું ભારત-ભૂતાન MOU બાહ્ય અવકાશ સંધિનું પાલન કરે છે?

- હા, ભારત અને ભૂતાન બંને એ બાહ્ય અવકાશ સંધિની સહીઓ કરેલ છે. તેથી, તેઓ સંધિનું પાલન કરે છે અને દરેક અવકાશ કરાર પર હસ્તાક્ષર કરવામાં આવેલ છે.

બાહ્ય અવકાશ સંધિ

- દેશો વચ્ચે અને દેશો દ્વારા બાહ્ય અવકાશનો ઉપયોગ બાહ્ય અવકાશ સંધિના આધારે નક્કી કરવામાં આવે છે. જૂન 2020 સુધીમાં, 110 દેશો બાહ્ય અવકાશ સંધિના પક્ષકારો છે.

બાહ્ય અવકાશ સંધિની મુખ્ય લાક્ષણિકતાઓ

- બાહ્ય અવકાશ સંધિમાં અવકાશમાં પરમાણુ શસ્ત્રો મૂકવાની મનાઈ છે. ઉપરાંત, તે ચંદ્ર અને અન્ય અવકાશી પદાર્થોના ઉપયોગને ફક્ત શાંતિપૂર્ણ હેતુઓ સુધી મર્યાદિત કરે છે. તે સ્થાપિત કરે છે કે બાહ્ય અવકાશ સંશોધન માટે મુક્ત છે પરંતુ કોઈ પણ રાષ્ટ્ર બાહ્ય અવકાશની સાર્વભૌમત્વનો દાવો કરી શકશે નહીં.
- બાહ્ય અવકાશ સંધિ અંતરિક્ષમાં લશ્કરી પ્રવૃત્તિઓ પર પ્રતિબંધ મૂકતી નથી. ઉપરાંત, તે સૈન્ય મથકોની સ્થાપના, આકાશી સંસ્થાઓ પર લશ્કરી દાવપેચ ચલાવવા જેવા કેટલાક અપવાદો સાથે અવકાશના હથિયારકરણને મંજૂરી આપે છે.

બાહ્ય અવકાશ સંધિમાં સંયુક્ત રાષ્ટ્રની ભૂમિકા

- બાહ્ય અવકાશ સંધિ 1963માં યુનાઈટેડ નેશન્સ દ્વારા પસાર કરવામાં આવી હતી અને 1967માં UK, USSR અને USA દ્વારા હસ્તાક્ષર કરવામાં આવ્યા હતા. બાહ્ય અવકાશનો ઉપયોગ કરવા માટે મૂન સંધિ જેવી કેટલીક અન્ય સંધિઓ પર હસ્તાક્ષર કરવામાં આવ્યા હતા. જો કે, આ સંધિઓમાં થી કોઈ પણ બાહ્ય અવકાશ સંધિ તરીકે વ્યાપકપણે સ્વીકૃત નહોતું.

GUJARAT PUBLIC SERVICE COMMISSION

GPSC

LATEST EDITION

NOW AVAILABLE

GPSCની એકઝામ પેટર્ન સમજવાની એકમાત્ર માસ્ટર કી

GPSC CLASS 1/2, STI, PI, Dy. SO, Dy. MAMLATDAR, A.O., GUJ ENGINEERING SERVICE, તથા લેકચરર અને આસિસ્ટન્ટ પ્રોફેસરના પેપરોનો સમાવેશ

7700+ TOTAL QUESTIONS

Available at amazon

ICE INSTITUTE FOR COMPETITIVE EXAMS

વધુ માહિતી માટે CALL 93753-01110

આ પુસ્તક તમામ અગ્રગણ્ય બુક સ્ટોર પર ઉપલબ્ધ

‘સ્પેસ સિસ્ટમ્સ એશનલ અવેરનેસ’ (SSA) પ્રવૃત્તિઓ માટેનું કેન્દ્ર

- ▶ ભારતીય અવકાશ સંશોધન સંસ્થા (ISRO) દ્વારા તાજેતરમાં દેશની ‘સ્પેસ સિસ્ટમ્સ એશનલ અવેરનેસ’ (SSA) પ્રવૃત્તિઓ માટે ભારતીય અવકાશ સંપત્તિની દેખરેખ, ટ્રેકિંગ અને સુરક્ષાને ધ્યાનમાં રાખીને એક સમર્પિત નિયંત્રણ કેન્દ્ર સ્થાપવામાં આવ્યું છે.
- ▶ આ કેન્દ્ર ભારતમાં તમામ ‘સ્પેસ સિસ્ટમ્સ એશનલ અવેરનેસ’ (SSA) પ્રવૃત્તિઓના કેન્દ્ર તરીકે કામ કરશે.
- ▶ અવકાશની પરિસ્થિતિની જાગૃતિ એ વિજ્ઞાન વિશિષ્ટ શાખા છે જે અવકાશમાં પૃથ્વીની આસપાસ માનવસર્જિત અથવા કુદરતી બોડીની ભૌતિક સ્થિતિને ટ્રેક કરવાની, સમજવાની અને આગાહી કરવાની ક્ષમતાનો ઉલ્લેખ કરે છે.
- ▶ તેનો પ્રાથમિક હેતુ બે અથવા વધુ માનવસર્જિત/પ્રાકૃતિક એકમો વચ્ચેની ટક્કર અટકાવવાનો છે.
- ▶ પહેલાં ફક્ત યુ.એસ, રશિયા અને યુરોપમાં અવકાશ મંડળને ટ્રેક કરવાની અને કોઈપણ પ્રકારની ટક્કર અટકાવવાની ક્ષમતા હતી, પરંતુ હવે ભારત પણ આ સૂચિમાં જોડાઈ ગયું છે.
- ▶ ઈસરો દ્વારા સ્થાપિત આ કેન્દ્ર એ દષ્ટિએ ખૂબ મહત્વનું છે કે અવકાશમાં માનવસર્જિત ઉપગ્રહોની સંખ્યામાં વધારો અને અંતરિક્ષના ભંગારમાં સતત વધારો થવાને કારણે ત્યાંના સક્રિય ઉપગ્રહો પર જોખમ વધી ગયું છે અને જો બે ઉપગ્રહો ટકરાશે તો તે તેમાં નોંધપાત્ર નુકસાન થઈ શકે છે.

સશસ્ત્ર દળોને સૌપાયેલ સંરક્ષણ પ્રણાલીઓ

- ▶ તાજેતરમાં, સંરક્ષણ પ્રધાને લશ્કરી, નૌકાદળ અને વાયુસેનાને અનુક્રમે ત્રણ સિસ્ટમો સોંપી હતી, બોર્ડર સર્વેલન્સ સિસ્ટમ (BOSS), ભારતીય મેરીટાઇમ સિસ્ટમ્સ એશનલ અવેરનેસ સિસ્ટમ (IMSAS) અને અસ્ત્ર MK-I (ASTRA MK-I).
- ▶ સંરક્ષણ સંશોધન અને વિકાસ સંગઠન (DRDO)ની પ્રયોગશાળાઓમાં આ ત્રણેય સિસ્ટમો સ્વદેશી રીતે વિકસિત કરવામાં આવી છે જે સંરક્ષણ તકનીકીના ક્ષેત્રમાં ઉચ્ચ આત્મનિર્ભરતા તરફ દોરી જશે.
- ▶ સંરક્ષણ પ્રધાને DRDO વૈજ્ઞાનિકોને વિવિધ કેટેગરીમાં ઉત્કૃષ્ટ યોગદાન આપવા બદલ એવોર્ડ્સ રજૂ કર્યા હતા.

Back to Basics : ભારતીય મેરીટાઇમ સિસ્ટમ્સ એશનલ અવેરનેસ સિસ્ટમ (IMSAS)

- ▶ તે એક અત્યાધુનિક, સંપૂર્ણ સ્વદેશી, ઉચ્ચ પ્રદર્શન ધરાવતી બુદ્ધિશાળી સોફ્ટવેર સિસ્ટમ છે, જે ભારતીય નૌકાદળને વૈશ્વિક ગુણવત્તાવાળું પરિસ્થિતિલક્ષી ચિત્ર, દરિયાઈ આયોજનનાં સાધનો અને વિશ્લેષણાત્મક ક્ષમતાઓ પ્રદાન કરે છે.
- ▶ નૌકા કમાન્ડ એન્ડ કંટ્રોલ (C2)ને સક્ષમ કરવા માટે સિસ્ટમ દરિયાના દરેક જહાજને નેવલ હેડક્વાર્ટર્સથી દરિયાઈ ઓપરેશનલ ચિત્ર પ્રદાન કરે છે.

- ▶ આ ઉત્પાદન કૃત્રિમ બુદ્ધિ અને રોબોટિક્સ (CAIR), બેંગલોર અને ભારતીય નૌકાદળ દ્વારા સંયુક્ત રીતે વિકસિત કરવામાં આવ્યું છે. ભારત ઇલેક્ટ્રોનિક્સ લિમિટેડ (BEL), બેંગલોર એ આનો અમલ કર્યો છે.

અસ્ત્ર MK-I

- ▶ અસ્ત્ર MK-I સ્વદેશી રીતે વિકસિત ‘મિસાઇલ-બિયોન્ડ વિઝ્યુઅલ રેંજ-BVR’ પહેલી મિસાઇલ છે જે સુખોઈ-30, લાઇટ કોમ્બેટ એરક્રાફ્ટ (LCA), મિગ-29 અને મિગ-29Kથી લોન્ચ કરવામાં આવશે.
- ▶ વૈશ્વિક સ્તરે, કેટલાક દેશોમાં આવી શસ્ત્ર પ્રણાલીઓની રચના અને નિર્માણ કરવાની કુશળતા અને ક્ષમતા છે.
- ▶ ડિકેન્સ રિસર્ચ એન્ડ ડેવલપમેન્ટ લેબોરેટરી (DRDL), હૈદરાબાદ દ્વારા સફળતાપૂર્વક વિકસિત અને ભારત ડાયનેમિક્સ લિમિટેડ (BDL), હૈદરાબાદ દ્વારા વિકસિત શસ્ત્ર પ્રણાલી ‘સ્વનિર્ભર ભારત’માં મોટો ફાળો છે.

બોર્ડર સર્વેલન્સ સિસ્ટમ (BOSS)

- ▶ તે ઓલ-વેધર ઇલેક્ટ્રોનિક સર્વેલન્સ સિસ્ટમ છે જે ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ્સ રિસર્ચ એન્ડ ડેવલપમેન્ટ એસ્ટાબ્લિશમેન્ટ (IRDE), દહેરાદૂન દ્વારા સફળતાપૂર્વક ડિઝાઇન અને વિકસિત કરવામાં આવી છે.
- ▶ આ સિસ્ટમ લદાખ બોર્ડર વિસ્તારમાં દિવસ-રાત સર્વેલન્સ માટે તૈનાત કરવામાં આવી છે. સિસ્ટમ દૂરસ્થ કામગીરીની ક્ષમતાવાળા મુશ્કેલ અને ઉચ્ચ-ઊંચાઈમાં અને નીચા-શૂન્ય તાપમાન ઝોન (પેટા-શૂન્ય તાપમાન વિસ્તારો)માં ઘુસણખોરીઓની સ્વચાલિત શોધ અને નિરીક્ષણની સુવિધા આપે છે.
- ▶ આ સિસ્ટમનું નિર્માણ ભારત ઇલેક્ટ્રોનિક્સ લિમિટેડ (BEL), મછલીપટ્ટનમ દ્વારા કરવામાં આવ્યું છે.

ઉત્કૃષ્ટ યોગદાન માટેનો એવોર્ડ

- DRDO લાઇફટાઇમ એચિવમેન્ટ એવોર્ડ-2017:
- ▶ આ એવોર્ડ એન.વી. મિસાઇલોને લગતી નિયંત્રણ અને માર્ગદર્શન યોજના વિકસાવવા તરફ આ યોગદાન આપવા માટે આ પગલું આપવામાં આવ્યું હતું.
- ▶ તકનીકી સમાવેશ માટે શૈક્ષણિક અને ઉદ્યોગ ક્ષેત્રોને પણ શ્રેષ્ઠતા એવોર્ડ આપવામાં આવ્યા હતા.
- ▶ એવોર્ડ અન્ય કેટેગરીમાં પણ આપવામાં આવ્યા હતા, જેમાં વ્યક્તિગત એવોર્ડ્સ, ગ્રુપ એવોર્ડ્સ, ટેકનોલોજી સ્પિન-ઓફ એવોર્ડ્સ અને ટેકનો મેન્યુઅલ એવોર્ડ્સનો સમાવેશ થાય છે.

CMS-01 ઉપગ્રહનું પ્રદેશ

- ▶ તાજેતરમાં જ ભારતીય અવકાશ સંશોધન સંગઠન (ઈસરો) એ આંધ્રપ્રદેશના સતિષ ધવન અવકાશ કેન્દ્રથી તેના ‘પોલર સેટેલાઈટ લોચ વ્હીકલ’ (PSLV-C50) દ્વારા ‘CMS-01’ નામનો સંચાર ઉપગ્રહ લોન્ચ કર્યો હતો.

- > નોંધનીય છે કે, નવેમ્બર 2020માં ઇસરોએ ભારતના પૃથ્વી નિરીક્ષણ ઉપગ્રહ EOS-01ની સાથે નવ અન્ય ગ્રાહક ઉપગ્રહો લોન્ચ કર્યા હતા.

Back to Basics : CMS-01 ઉપગ્રહ વિશે

- > CMS-01 એ એક વિસ્તૃત સી બેન્ડ ફ્રીક્વન્સી સ્પેક્ટ્રમમાં સેવાઓ પ્રદાન કરવા માટે કલ્પના કરાયેલ એક સંચાર ઉપગ્રહ છે.
- > સી બેન્ડ 4.0થી 8.0 ગીગાહર્ટઝ (GHz) ફ્રીક્વન્સીઝના માર્કોવેવ રેન્જમાં ઇલેક્ટ્રોમેગ્નેટિક સ્પેક્ટ્રમના એક ભાગનો સંદર્ભ આપે છે.
- > તેના કવરેજ ક્ષેત્રમાં ભારતીય મુખ્ય ભૂમિ સાથે અંદમાન નિકોબાર અને લક્ષદ્વીપ ટાપુઓનો સમાવેશ કરવામાં આવશે.
- > આ ઉપગ્રહનું જીવનકાળ (સક્રિય સમયગાળો) સાત વર્ષથી વધુની સંભાવના છે.
- > ઉપગ્રહને પૂર્વવ્યાખ્યાયિત સબ-જીઓસિંકોનસ ટ્રાન્સફર ઓર્બિટ (GTO)માં મૂકવામાં આવ્યો હતો. તેની દિશા અને સ્થિતિ, કેટલાક ફેરફારો પછી, તેને જિયોસિંકોનસ ભ્રમણકક્ષામાં નિયુક્ત સ્લોટમાં સ્થાપિત કરશે.
- > આ સેટેલાઈટ GSAT-12ને બદલશે અને તેની સેવાઓ વધારશે.
- > GSAT-12 એ ઇસરો દ્વારા બનાવવામાં આવેલ એક સંચાર ઉપગ્રહ છે, જે ટેલિ-એજ્યુકેશન, ટેલિ-મેડિસિન અને વિલેજ રિસોર્સ સેન્ટર્સ (VRC) માટે વિવિધ સંદેશાવ્યવહાર સુવિધાઓ પ્રદાન કરે છે.
- > ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં અવકાશ આધારિત સેવાઓની સીધી પહોંચ આપવા માટે ઇસરોએ બિન-સરકારી સંસ્થાઓ / ટ્રસ્ટ અને રાજ્ય / કેન્દ્રીય એજન્સીઓના સહયોગથી 'વિલેજ રિસોર્સ સેન્ટર' (VRC) નામનો કાર્યક્રમ શરૂ કર્યો છે.

ઇસરોનું આગામી લોકાર્પણ

- > 'PSLV-C51' ઇસરોનું આગલું વિશેષ ધ્યેય હશે, કેમ કે ભારત સરકાર દ્વારા જાહેર કરાયેલા અવકાશ સુધારણા કાર્યક્રમ અંતર્ગત દેશનો આ પ્રથમ ઉપગ્રહ હશે.
- > સ્પેસ પ્રમોશન એન્ડ ઓથોરાઇઝેશન (IN-SPACe) માટે ભારતીય રાષ્ટ્રીય કેન્દ્રની સ્થાપના સાથે, અવકાશ ક્ષેત્રને ખાનગી ક્ષેત્રમાં ખોલવાની જાહેરાત કરવામાં આવી હતી.
- > પ્રોત્સાહક નીતિઓ અને અનુકૂળ નિયમનકારી વાતાવરણ દ્વારા અંતરિક્ષ પ્રવૃત્તિઓમાં ખાનગી ઉદ્યોગોને ટેકો અને પ્રોત્સાહન અને માર્ગદર્શન આપવા માટે IN-SPACe શરૂ કરવામાં આવી છે.

PSLV-C51 દ્વારા પ્રદેશિત ઉપગ્રહ

- > PSLV-C51 દ્વારા પિક્સેલ ઈન્ડિયાના 'આનંદ' નામના ઉપગ્રહો, સ્પેસ કિડ્સ ઈન્ડિયાના 'સતિષ સેટ' અને કેટલીક યુનિવર્સિટીઓના કન્સોર્ટિયમમાંથી 'યુનિટી સેટ' લોન્ચ કરવામાં આવશે.

ધ્રુવીય સેટેલાઈટ લોચ વાહન

- > ભારતનું 'પોલર સેટેલાઈટ લોચ વ્હીકલ' (PSLV) ત્રીજી પેઢીનું લોન્ચ વાહન છે.
- > PSLV એ પ્રથમ પ્રક્ષેપણ વાહન છે જે લિક્વિડ સ્ટેજથી સજ્જ છે.

- > PSLVનું પ્રથમ સફળ પ્રક્ષેપણ ઓક્ટોબર 1994માં કરવામાં આવ્યું હતું. PSLVનો ઉપયોગ ભારતના બે સૌથી મહત્વપૂર્ણ મિશન (2008 ના ચંદ્રયાન-1 અને 2013 ના મંગળ ઓર્બિટર સ્પેસક્રાફ્ટ) માટે પણ થયો હતો.
- > 'જિઓસ્ટેશનરી સેટેલાઈટ લોચ વાહન માર્ક-II' (GSLV MkII) અને GSLV MkIII એ અન્ય બે મહત્વપૂર્ણ પ્રક્ષેપણ વાહનો છે.
- > GSLV Mk III એ 4-ટન વજનના વર્ગના ઉપગ્રહોને જીઓસિંકોનસ ટ્રાન્સફર ઓર્બિટ (GTO) અથવા લગભગ 10 ટન વજન વર્ગ ઉપગ્રહોને પૃથ્વીની નીચલા ભ્રમણકક્ષામાં લઈ જવા માટે વિકસાવવામાં આવ્યો છે.
- > GSLV MkII ચંદ્રયાન-2 અવકાશયાનને લોચ કરવા માટે પસંદ કરાયેલું છે, જે ઇસરો દ્વારા વિકસિત થી-સ્ટેજ હેવી લિક્વિડ લોચ વાહન છે. પ્રક્ષેપણ વાહનમાં બે નક્કર પટ્ટાઓન્સ, એક કોર લિક્વિડ બૂસ્ટર અને કાયોજેનિક અપર સ્ટેજ છે.
- > GSLV MkI એ ભારત દ્વારા વિકસિત કરાયેલું સૌથી મોટું પ્રક્ષેપણ વાહન છે, જે હાલમાં કાર્યરત છે. તે ચાર લિક્વિડ સ્ટ્રેપ-ઓન્સ સાથેનું ચોથી પેઢીનું ત્રણ-તબક્કાનું પ્રક્ષેપણ વાહન છે. સ્વદેશી રીતે વિકસિત કિઓજેનિક ઉપલા તબક્કા (CUS) GSLV Mk IIના ત્રીજા તબક્કા તરીકે સેવા આપે છે.

જીઓસિંકોનસ કક્ષા

- > જીઓસિંકોનસ ભ્રમણકક્ષા એ ઊંચી પૃથ્વીની ભ્રમણકક્ષા છે જે ઉપગ્રહોને પૃથ્વીની પરિભ્રમણ ગતિ સાથે મેળ બનાવવામાં સક્ષમ બનાવે છે. ભ્રમણકક્ષા, પૃથ્વીના વિષુવવૃત્તની ઉપરથી 22,236 માઈલ ઉપર સ્થિત છે આ કક્ષા હવામાન, સંદેશાવ્યવહાર અને દેખરેખ માટેનું એક મહત્વપૂર્ણ સ્થાન છે.

જીઓસિંકોનસ ટ્રાન્સફર કક્ષા

- > પૃથ્વીના જીઓસિંકોનસ (અને ભૂસ્તરીય) ભ્રમણકક્ષાને પ્રાપ્ત કરવા માટે પ્રથમ અવકાશયાનને લંબગોળ ભ્રમણકક્ષામાં મૂકવામાં આવે છે. આને જીઓસિંકોનસ ટ્રાન્સફર ઓર્બિટ (GTO) કહેવામાં આવે છે.
- > એક GTO ખૂબ અંડાકાર છે. તેનું ભૂસ્તરીય (પૃથ્વીની સૌથી નજીક) બિંદુ સામાન્ય રીતે પૃથ્વીની નીચલી ભ્રમણકક્ષા (LEO)ની બરાબર હોય છે, જ્યારે તેનો ટોચનો મુદ્દો (એપોજી) અથવા પૃથ્વીનું સૌથી દૂરનું બિંદુ ભૂસ્તર ભ્રમણકક્ષાની સમાન ઊંચાઈ પર ભૌગોલિક સંક્રમક છે.

ઓફશોર પેટ્રોલ વેસેલ : સક્ષમ

- > ગોવા શિપયાર્ડ લિમિટેડે તાજેતરમાં જ પાંચમી અને અંતિમ ઓફશોર પેટ્રોલ વેસેલ ICGS (ભારતીય કોસ્ટ ગાર્ડ શિપ) સક્ષમ લોન્ચ કરી હતી. 2021 ઓક્ટોબર સુધીમાં તે કાર્યરત થવાની છે.

Back to Basics : ઓફશોર પેટ્રોલ વેસેલ્સ વિશે

- > આ પેટ્રોલ વેસેલ્સ 30-મીમી બંદૂકથી સજ્જ છે.
- > તેમનું વજન 2,350 ટન છે.

- > આ જહાજો ઉચ્ચ બળતણ કાર્યક્ષમતા, સમુદ્ર-જાળવણી ગુણો અને કૂ આરામ આપવા માટે બનાવવામાં આવ્યા છે.
- > તેઓ કટોકટીની વ્યવસ્થા કરવા માટે સજ્જ છે.
- > પાઈરેસી અને બચાવ કામગીરી માટે OPV ક્વિક રિસ્પોન્સ બોટથી સજ્જ છે
- > સ્વદેશી ઓશોર પેટ્રોલ પ્રોજેક્ટ હેઠળ ICGS સક્ષમ બનાવવામાં આવ્યું હતું.
- > આ ICGS ભારતના એક્સકલુઝિવ આર્થિક ક્ષેત્રના રક્ષણ માટે તૈનાત કરવામાં આવનાર છે.

સ્વદેશી ઓફ શોર પેટ્રોલ પ્રોજેક્ટ

- > આ પ્રોજેક્ટ પીએમ નરેન્દ્ર મોદી દ્વારા વર્ષ 2016માં શરૂ કરાયો હતો. આ પ્રોજેક્ટ અંતર્ગત પાંચ ભારતીય કોસ્ટગાર્ડ શિપ લોન્ચ કરવામાં આવનાર છે. ICGS સચેત અને ICGS સુજિત નામના બે ઓફશોર પેટ્રોલ વેસેલ્સ પહેલેથી જ લોન્ચ કરાયા છે. આ OPV પ્રાદેશિક પાણીના એક્સકલુઝિવ આર્થિક ક્ષેત્રના રક્ષણ માટે તૈનાત કરવામાં આવનાર છે.
- > ઓગસ્ટ 2020માં, ભારતીય કોસ્ટગાર્ડ શિપ સાર્થક લોન્ચ કરવામાં આવ્યું હતું. તે શ્રેણીમાં ચોથું હતું. ICGS સજાગ આ શ્રેણીમાં ત્રીજું હતું જે નવેમ્બર 2019માં લોન્ચ કરવામાં આવ્યું હતું.
- > આ પાંચેય OPV સમર્થ વર્ગના છે. અન્ય સમર્થ વર્ગના OPV ICGS શૂર, ICGS સારથી, ICGS શોર્ય, ICGS સુજય, ICGS શૌનક અને ICGS સમર્થ છે.

વિક્રમ વર્ગ કોસ્ટગાર્ડ શિપ

- > એલ એન્ડ ટી દ્વારા કટુપલ્લી શિપયાર્ડમાં વિક્રમ ક્લાસની ઓફશોર પેટ્રોલ વેસેલ્સ બનાવવામાં આવી રહી છે. તેઓ લાંબા અંતરના સપાટી વહાણ છે. તેમને દરિયાકાંઠા અને ઓફશોર પેટ્રોલીંગ માટે તૈનાત કરવાના છે. લગભગ સાત જેટલા ઓફશોર પેટ્રોલીંગ જહાજો બનાવવામાં આવી રહ્યા છે. તેમાં ICGS વિક્રમ, ICGS વીરા, ICGS વરાહ, ICGS વિગ્રહ, ICGS વજા, ICGS વીરા, ICGS વિજયા શામેલ છે.
- > વિક્રમ વર્ગ 30 મીમીની નેવલ ગન, બે 12.7 મીમી હેવી મશીનગનથી સજ્જ હશે. વિક્રમ-વર્ગની શરૂઆત સમર્થ વર્ગ ઓફશોર પેટ્રોલ વેસેલ્સ દ્વારા કરવામાં આવી હતી.

‘હાઇપરસોનિક વિન્ડ ટનલ’ પરીક્ષણ સુવિધા

- > તાજેતરમાં, સંરક્ષણ પ્રધાન રાજનાથસિંહે હૈદરાબાદમાં ‘હાઇપરસોનિક વિન્ડ ટનલ’ (HWT) પરીક્ષણ સુવિધાનું ઉદ્ઘાટન કર્યું, આવી રીતે ભારત અમેરિકા અને રશિયા પછી આવી અઘતન તકનીક સાથે ત્રીજો દેશ બન્યો.
- > સંપૂર્ણ ભારતમાં વિકસિત આ સિસ્ટમ ભારતીય ઉદ્યોગની સંકલિત ભાગીદારીનું પરિણામ છે.
- > તે એક આર્ટ વેક્યુમ સંચાલિત સિસ્ટમની સ્થિતિ છે જે MAC 5થી MAC 12નું અનુકરણ કરી શકે છે.

- > MAC એ હવામાં અવાજની ગતિની તુલનામાં વિમાનની ગતિનો ઉલ્લેખ કરે છે, MAC-1 ધ્વનિની ગતિની સાથે એટલે કે 343 મીટર પ્રતિ સેકન્ડ. આ રીતે, MAC 5 નો અર્થ અવાજની ગતિથી પાંચ ગણો અને MAC 12 નો અર્થ ધ્વનિની ગતિથી 12 ગણો છે.
- > હાયપરસોનિક પ્રવાહનું અનુકરણ કરવામાં સક્ષમ આ સિસ્ટમ, ભવિષ્યમાં ખૂબ જટિલ એરોસ્પેસ અને સંરક્ષણ પ્રણાલીઓના અમલીકરણમાં મુખ્ય ભૂમિકા નિભાવશે.

ભારતીય આંતરરાષ્ટ્રીય વિજ્ઞાન મહોત્સવ -2020

- > તાજેતરમાં જ વડા પ્રધાન નરેન્દ્ર મોદીએ વીડિયો કોન્ફરન્સિંગ દ્વારા ભારતીય આંતરરાષ્ટ્રીય વિજ્ઞાન મહોત્સવ –2020 નું ઉદ્ઘાટન કર્યું છે.
- > આ પ્રસંગે વડા પ્રધાને કહ્યું કે ‘ભારત પાસે વિજ્ઞાન, તકનીકી અને નવીનતાનો સમૃદ્ધ વારસો છે. ભારત વૈજ્ઞાનિક સંશોધન ક્ષેત્રે અગ્રેસર રહ્યું છે. આપણું તકનીકી ઉદ્યોગ વૈશ્વિક સમસ્યાઓ હલ કરવામાં મોખરે છે, તેમ છતાં હજી ઘણું કરવાનું બાકી છે.

Back to Basics : ભારતીય આંતરરાષ્ટ્રીય વિજ્ઞાન મહોત્સવ વિશે

- > ભારતનો આંતરરાષ્ટ્રીય વિજ્ઞાન મહોત્સવ (IISF)ની શરૂઆત વર્ષ 2015 માં થઈ હતી અને તે મુખ્યત્વે ભારતમાં વિજ્ઞાન અને તકનીકીને પ્રોત્સાહન આપવા તરફ કામ કરે છે.
- > આ તહેવારનો ઉદ્દેશ સામાન્ય લોકોને વિજ્ઞાનના મહત્વથી વાકેફ કરવા અને એ હકીકતને રેખાંકિત કરવાનો છે કે વિજ્ઞાન, ટેકનોલોજી, ઈજનેરી અને ગણિત (STEM) આપણા જીવનમાં સુધારણા માટે કેવી રીતે સરળ ઉકેલો પ્રદાન કરી શકે છે.
- > આ તહેવાર યુવાનોને વૈજ્ઞાનિક જ્ઞાન અને રચનાત્મક વિચાર જેવી કુશળતાથી સજ્જ કરવાનું મહત્વ દર્શાવે છે.

કામોવ-226T: યુટિલિટી હેલિકોપ્ટર

- > ભારતીય સૈન્ય રશિયાથી કામોવ-226T (Ka-226T) યુટિલિટી હેલિકોપ્ટર લેવાની છૂટ મેળવવા માટે ટૂંક સમયમાં સંરક્ષણ મંત્રાલયનો સંપર્ક કરશે.
- > 2015 માં, ભારત અને રશિયા વચ્ચે કામોવ-226T (Ka-226T) હેલિકોપ્ટરની ખરીદી માટે એક અબજ ડોલરથી વધુ નો આંતર-સરકારી કરાર (IGA) થયો હતો.
- > કામોવ-226T ભારતીય સૈન્ય અને વાયુસેનાના જૂના અને અપ્રચલિત ચિત્તા હેલિકોપ્ટર અને ચેતક હેલિકોપ્ટરના કાફલાને બદલશે.

Back to Basics : કામોવ-226T હેલિકોપ્ટર

- ડિઝાઇન:
- > કામોવ-226T રશિયાના પ્રખ્યાત કામોવ ડિઝાઇન બ્યુરો દ્વારા ડિઝાઇન કરવામાં આવી છે.

■ એસેમ્બલિંગ:

- હિન્દુસ્તાન એરોનોટિક્સ લિમિટેડ (HAL) અને 'રશિયન હેલિકોપ્ટર્સ' (RH) એ મળીને 'ભારત-રશિયા હેલિકોપ્ટર લિમિટેડ' (IRHL) નામે સંયુક્ત સાહસની સ્થાપના કરી છે, જે ભારતમાં કામોવ-226T હેલિકોપ્ટર એસેમ્બલ કરશે.

■ પેલોડ ક્ષમતા:

- તે એક હળવા હેલિકોપ્ટર છે જે મહત્તમ 3.5 ટન વજન સાથે ઉડાન ભરી શકે છે અને તે એક ટન સુધીનું પેલોડ લઈ શકે છે.

■ વિશેષતા:

- કામોવ-226T હેલિકોપ્ટરમાં કોએક્સિયલ રોટર્સનો ઉપયોગ થાય છે, એટલે કે તેમાં એકબીજાની ટોચ પર બે સેટ રોટર્સ હોય છે.
- કોએક્સિયલ રોટર્સ આ હેલિકોપ્ટરને અન્ય હેલિકોપ્ટરની તુલનામાં ઉડાન અને પેલોડ ક્ષમતામાં સુધારો કરવા દે છે.
- આ ખાસ કરીને ઉચ્ચ ઊંચાઈવાળા વિસ્તારોમાં ફાયદાકારક છે, જ્યાં હવાની ઘનતાને કારણે ફ્લાઈટ દરમિયાન વિમાનની કામગીરીની ક્ષમતા ઓછી થાય છે.
- કામોવ-226T હેલિકોપ્ટરમાં પરંપરાગત કેબિનને બદલે વિશિષ્ટ રીતે અલગ પાડવા યોગ્ય 'મિશન' કમ્પાર્ટમેન્ટ પણ છે.
- આ સુવિધા આ હેલિકોપ્ટરને મોનિટરિંગ અને કાર્ગો ડિલિવરી જેવા અન્ય કાર્યો માટે પણ યોગ્ય બનાવે છે.

હેલિકોપ્ટરના જૂના કાફલાને લગતી સમસ્યાઓ

- લશ્કરમાં ચિત્તા હેલિકોપ્ટર અને ચેતક હેલિકોપ્ટરનો લગભગ 75 ટકા ભાગ 30 વર્ષથી વધુ જૂનો છે. તેમાંથી કેટલાકની ઉંમર લગભગ 50 વર્ષની છે અને તરત જ તેને બદલવાની જરૂર છે.
- આને લીધે, સેનાની ઓપરેશનલ કાર્યક્ષમતાને ઘણીવાર અસર પડે છે.
- સૈન્યમાં આવશ્યકતા:
- સેનાને આવા 400 જેટલા હેલિકોપ્ટરની જરૂર હોય છે.

ઈચ્છામનુરૂપ જિનોમિક પરિવર્તન

- તાજેતરમાં, યુ.એસ. ફૂડ એન્ડ ડ્રગ એડમિનિસ્ટ્રેશન-FDA એ ગાલસેફ પિગ નામના પાળેલા ડુક્કરમાં તેના પ્રકારની પ્રથમ ઈરાદાપૂર્વકના જિનોમિક ફેરફાર-IGAને મંજૂરી આપી છે.

■ સંભવત:

- આ પહેલી વાર છે જ્યારે નિયમનકારે ખોરાક અને બાયોમેડિકલ હેતુ બંને માટે પ્રાણી બાયોટેકનોલોજી પ્રોડક્ટને મંજૂરી આપી છે.

Back to Basics : ઈચ્છિત જિનોમિક ફેરફાર(IGA)

- ઈરાદાપૂર્વક જિનોમિક ફેરફાર-સજીવમાં IGA 'જીનોમ એડિટિંગ' અથવા 'આનુવંશિક એન્જિનિયરિંગ' જેવી આધુનિક તકનીકો દ્વારા સજીવના જિનોમમાં ચોક્કસ ફેરફારોનો સંદર્ભ આપે છે.

- જીનોમ એડિટિંગ એ તકનીકીઓનો એક જૂથ છે જે વૈજ્ઞાનિકોને જીવતંત્રના ડિઓક્સિરીબોન્યુક્લિક એસિડ (DNA) સુધારવા માટે સક્ષમ કરે છે.
- આ તકનીકો વૈજ્ઞાનિકોને જીનોમમાં ચોક્કસ સ્થળોએ આનુવંશિક સામગ્રી ઉમેરવા, દૂર કરવા અથવા બદલવા માટે સક્ષમ કરે છે.
- આવી એક તકનીક ક્લસ્ટર કરેલ રેગ્યુલરલી ઈંટરસ્પેસ શોર્ટ પેલિન્ડ્રોમિક રીપીટ છે. આ તકનીકી વૈજ્ઞાનિકોને જીવતંત્રના DNAમાં આનુવંશિક સામગ્રી ઉમેરવા, દૂર કરવા અથવા બદલવા માટે આવશ્યકપણે સક્ષમ કરે છે.
- ક્લસ્ટર્સ એ DNAની એક તકનીક છે, જ્યારે કેસ-9 (Clustered Regularly Interspaced Short Palindromic Repeats) એક એન્ઝાઇમ છે.
- તાજેતરમાં, ફ્રાન્સના ઈમેન્યુએલ ચાર્પિટીયર અને અમેરિકાના જેનિફર એ ડૌડનાને આ ક્ષેત્રમાં સંબંધિત વિકાસ માટે રસાયણશાસ્ત્રના ક્ષેત્રમાં 2020નો નોબેલ પુરસ્કાર મળ્યો છે.
- ઈમેન્યુએલ ચાર્પિટીયર અને જેનિફર એ. ડૌડના દ્વારા વિકસિત CRISPR-Cas9 આનુવંશિક સિઝર્સનો ઉપયોગ પ્રાણીઓ, છોડ અને સૂક્ષ્મસજીવોના ડિઓક્સિરીબોન્યુક્લિક એસિડ-DNAને ખૂબ ઊંચી ચોકસાઈથી બદલવા માટે થઈ શકે છે.
- આનુવંશિક રીતે સંશોધિત સજીવ-GMO એક પ્રાણી, છોડ અથવા સૂક્ષ્મજીવાણુ છે, જેનું DNA આનુવંશિક ઈજનેરી તકનીકોનો ઉપયોગ કરીને સુધારેલ છે.
- એક IGA તેની રચના અને કાર્યને બદલવા માટે જીવતંત્રમાં સમાવિષ્ટ થયેલ છે.
- નોન-IGA અને IGA સજીવ વચ્ચેનો તફાવત એ છે કે IGA તેમને નવા લક્ષણો અથવા લાક્ષણિકતાઓ, જેમ કે ઝડપી વિકાસ અથવા અમુક રોગોનો પ્રતિકાર પ્રદાન કરે છે.

IGAના અનુપ્રયોગ

- સજીવના DNA ક્રમમાં ફેરફારનો ઉપયોગ માનવ વપરાશ માટે તંદુરસ્ત માંસ પેદા કરવા તેમજ પ્રાણીઓમાં રોગ પ્રતિકારનો અભ્યાસ કરવા માટે થઈ શકે છે.
- ઉદાહરણ IGA નો ઉપયોગ કેન્સર જેવા રોગો માટે જીવતંત્રને સંવેદનશીલ બનાવવા માટે થાય છે, જે સંશોધકોને રોગની વધુ સારી સમજ મેળવવા અને તેની સારવાર કરવાની નવી રીતો વિકસાવવામાં મદદ કરે છે.
- ભારતમાં આનુવંશિક રીતે સુધારેલા સજીવોથી સંબંધિત કાયદો / કાયદા:
- ભારતમાં, આનુવંશિક રીતે સંશોધિત સજીવ (જીએમઓ) અને તેના ઉત્પાદનો પર્યાવરણ (સંરક્ષણ) અધિનિયમ, 1986 દ્વારા ખતરનાક સૂક્ષ્મસજીવોના ઉત્પાદન / વપરાશ / આયાત / નિકાસ અને સંગ્રહના નિયમો 1989 (નિયમો, 1989 તરીકે ઓળખાય છે), આનુવંશિક રીતે સુધારેલા સજીવો અથવા કોષોને નિયમો હેઠળ સૂચિત કરવામાં આવે છે.
- 1989 માં સમાવિષ્ટ સંશોધન, જીવવિજ્ઞાન, મર્યાદિત ક્ષેત્ર પરીક્ષણ, ખોરાક સલામતી આકારણી, પર્યાવરણીય જોખમ આકારણી, વગેરે અંગેના માર્ગદર્શિકાઓની શ્રેણી દ્વારા નિયમોને સમર્થન આપવામાં આવ્યું છે.

- > આ નિયમો GMO અને ઉત્પાદનો સાથે સંકળાયેલ પ્રવૃત્તિઓના સંપૂર્ણ વર્ણપટને આવરી લેતા આવશ્યકરૂપે ખૂબ વ્યાપક હોય છે.
- > આ કોઈપણ પદાર્થ, ઉત્પાદન અને ખાદ્ય ચીજો વગેરે પર પણ લાગુ પડે છે.
- > આનુવંશિક એન્જિનિયરિંગ ઉપરાંત નવી જનીન તકનીકો પણ શામેલ કરવામાં આવી છે.
- > નિયમો, 1989 પર્યાવરણ, વન અને હવામાન પરિવર્તન મંત્રાલય દ્વારા બાયોટેકનોલોજી વિભાગ, વિજ્ઞાન અને તકનીકી મંત્રાલય અને રાજ્ય સરકારો સાથે સંયુક્ત રીતે લાગુ કરવામાં આવ્યા છે.

‘મીડિયમ રેન્જ સર્ફેસ ટુ એર મિસાઇલ’નું આર્મી વર્જન

- > તાજેતરમાં ડિકેન્સ રિસર્ચ એન્ડ ડેવલપમેન્ટ ઓર્ગનાઇઝેશન (DRDO) એ ભારતીય સેના માટે ‘મીડિયમ રેન્જ સર્ફેસ ટુ એર મિસાઇલ’ (MRSAM) નું પહેલું પરીક્ષણ હાથ ધર્યું છે.

Back to Basics : MRSAMનું આર્મી વર્જન

- > તે ડિકેન્સ રિસર્ચ એન્ડ ડેવલપમેન્ટ ઓર્ગનાઇઝેશન (DRDO) અને ઈઝરાઇલ એરોસ્પેસ ઈન્ડસ્ટ્રીઝ (IAI) દ્વારા સંયુક્તપણે ભારતીય સૈન્યના ઉપયોગ માટે વિકસિત એક સપાટીથી હવાઈ મિસાઇલ સિસ્ટમ છે.
- > તેમાં કમાન્ડ એન્ડ કંટ્રોલ પોસ્ટ, મલ્ટિ-ફંક્શન રડાર અને મોબાઇલ લોન્ચર સિસ્ટમ શામેલ છે.

‘મીડિયમ રેન્જ સર્ફેસ ટુ એર મિસાઇલ’ ટોચકબોલ

- > તે એક ઝડપી પ્રતિસાદ સુપરસોનિક મિસાઇલ છે, જે દુશ્મનના હવાઈ જોખમો જેમ કે મિસાઇલો, વિમાન, માર્ગદર્શિત બોમ્બ અને ફાઇટર એરક્રાફ્ટ, વગેરેને બેઅસર કરવા માટે વિકસાવવામાં આવી છે.
- > સુપરસોનિક મિસાઇલો ધ્વનિ (MAC-1)ની ગતિ કરતા ઝડપી હોય છે, પરંતુ તે MAC-3 કરતા ઝડપી નથી.
- > આર્મી, નેવી અને એરફોર્સ માટે વિવિધ વર્જન વિકસાવવામાં આવ્યા છે.
- > મે, 2019માં, ભારતીય નૌકાદળ, DRDO અને IAIએ ‘મીડિયમ રેન્જ સર્ફેસ ટુ એર મિસાઇલ’(MRSAM)ના નૌકા સંસ્કરણનું પ્રથમ પરીક્ષણ હાથ ધર્યું.

ભારત-ઈઝરાઇલ સંરક્ષણ સહયોગ

- > ઈઝરાઇલ લગભગ બે દાયકાથી ભારતના ટોચના ચાર હથિયાર સપ્લાયર છે, અને દર વર્ષે ભારતને લગભગ 1 અબજ ડોલરનું લશ્કરી વેચાણ કરે છે.
- > 30000 કરોડથી વધુની કિંમતના ત્રણ DRDO-IAI સંયુક્ત પ્રોજેક્ટ હેઠળ ભારતીય સશસ્ત્ર દળો દ્વારા વિકસિત અદ્યતન બરાક-8 સર્ફેસ ટુ એર મિસાઇલ સિસ્ટમને શામેલ કરવામાં આવી છે.
- > વર્ષોથી, ભારતીય સશસ્ત્ર દળોએ ‘ફાલ્કન એરબોર્ન અલ્ટી ચેતવણી અને નિયંત્રણ’, હેરોન ડ્રોન્સ, હારોપ ડ્રોન્સ અને બરાક એર-વિરોધી સંરક્ષણ મિસાઇલ સિસ્ટમ્સ વગેરે સહિતની ઈઝરાઇલ શસ્ત્રોની વિશાળ શ્રેણીને આવરી લીધી છે.

ચંદ્રયાન-2 થી મેળવેલો ડેટા : ઇસરો

- > તાજેતરમાં જ ભારતીય અવકાશ સંશોધન સંગઠન અથવા ઈસરો એ દેશના બીજા મિશનમાંથી ચંદ્ર પરના પ્રથમ સેટનો ડેટા (ચંદ્રયાન-2) સામાન્ય લોકો માટે જાહેર કર્યો છે.
- > નોંધપાત્ર વાત એ છે કે ભારતે 22 જુલાઈ 2019ના રોજ શ્રીહરિકોટાના સતિષ ધવન અવકાશ કેન્દ્રથી ચંદ્રયાન-1 પછી પોતાનું બીજું ચંદ્ર સંશોધન મિશન ‘ચંદ્રયાન-2’ લોન્ચ કર્યું છે.
- > ઈસરો 2021ના અંતમાં અથવા 2022ના પ્રારંભમાં ચંદ્રયાન-3 મિશન લોન્ચ કરવાની તૈયારી કરી રહ્યું છે.

Back to Basics : જાહેરમાં ડેટા મુક્ત કરવા માટે જરૂરી ધોરણો

- > ચંદ્રયાન-2 ડેટા ‘પ્લેનેટરી ડેટા સિસ્ટમ-4’ (PDS-4) માનકને PDS આર્કાઇવ્સ તરીકે માન્યતા આપવામાં આવે તે પહેલાં અને વૈશ્વિક વૈજ્ઞાનિક સમુદાય અને સામાન્ય લોકો સાથે શેર કરવા માટે તૈયાર જાહેર થાય તે પહેલાં તેની વૈજ્ઞાનિક અને તકનીકી સમીક્ષા પણ કરવામાં આવી છે.
- > આ પ્રવૃત્તિ પૂર્ણ થઈ ગઈ છે અને તેથી ‘ભારતીય અવકાશ વિજ્ઞાન ડેટા સેન્ટર’ (ISSDC) દ્વારા સંચાલિત પ્રદાન પોર્ટલ દ્વારા ચંદ્રયાન-2 મિશન ડેટાનો પ્રથમ સેટ હવે જાહેરમાં ઉપયોગ માટે પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યો છે.
- > ISSDC એ ઈસરોના પ્લેનેટરી મિશનના ગ્રહોના ડેટા સંગ્રહ માટેનું નોડલ કેન્દ્ર છે.

વર્તમાન ડેટા

- > ISSDC પાસે હાલમાં સપ્ટેમ્બર 2019 થી ફેબ્રુઆરી-2020ની વચ્ચે ચંદ્રયાન-2 પેલોડના 7 ઉપકરણોમાંથી ડેટા એકત્રિત કરવામાં આવ્યો છે.
- > ISDAએ એ ઈસરોના ગ્રહોના મિશન માટે લાંબા ગાળાના આર્કાઇવ છે.
- > આ ડેટા સૂચવે છે કે બધા પ્રયોગો સારું પ્રદર્શન કરી રહ્યાં છે અને પ્રાપ્ત કરેલો ડેટા પણ પ્રક્ષેપણ પૂર્વેના વચનો પૂરા કરવાની શ્રેષ્ઠ ક્ષમતા સૂચવે છે.

ચંદ્રયાન-2

- > તે આશરે 3877 કિલોગ્રામનું એકીકૃત 3-ઈન-1 અવકાશયાન છે, જેમાં ત્રણ ઘટકોમાં ઓર્બીટર ‘વિક્રમ’ (વિક્રમ સારાભાઈના નામ પર), લેન્ડર અને રોવર પ્રજ્ઞાન હોય છે. તેને અભ્યાસ માટે વૈજ્ઞાનિક સાધનોથી સજ્જ કરવામાં આવ્યું છે.
- > ચંદ્રયાન-2 એ ચંદ્ર સપાટી પર ઉતરવાનો ભારતનો પ્રથમ પ્રયાસ હતો.
- > ઈસરોએ આ મિશન દ્વારા ચંદ્ર સપાટીના દક્ષિણ ધ્રુવ પર ઉતરવાનું વિચાર્યું હતું. જો કે લેન્ડર વિક્રમે સપ્ટેમ્બર 2019માં ચંદ્ર સપાટી પર ‘સખત ઉતરાણ’ કર્યું હતું. તેનું ઓર્બીટર હજી પણ ચંદ્રની પરિક્રમા કરી રહ્યું છે અને તેની મિશન અવધિ સાત વર્ષ છે.

ઉદ્દેશ

- > ચંદ્રયાન-1 દ્વારા ચંદ્ર સપાટી પર પાણીના અણુઓની હાજરીથી સંબંધિત પુરાવા પર સંશોધન આગળ વધારવા અને ચંદ્ર પર પાણીની હદ અને વિતરણનો અભ્યાસ કરવા.
- > ચંદ્ર ટોપોગ્રાફી, સિસ્મોલોજી, સપાટી અને વાતાવરણની રચનાનો અભ્યાસ.
- > પ્રાચીન ખડકો અને ખાડાઓનો અભ્યાસ ચંદ્રના ઉત્પત્તિ અને ઉત્ક્રાંતિથી સંબંધિત માહિતી પ્રદાન કરી શકે છે.
- > ચંદ્રના દક્ષિણ ધ્રુવ પ્રદેશમાં પ્રારંભિક સોલર સિસ્ટમના અશ્મિભૂત રેકોર્ડ સૂચક હોવાનો અંદાજ છે, આમ પ્રારંભિક સૌર સિસ્ટમ વિશેની આપણી સમજણમાં સુધારો થઈ શકે છે.
- > ચંદ્રની સપાટીને માપવા અને તેનો 3-D નકશો તૈયાર કરવા.

BBX11 જનીન

- > તાજેતરમાં ભારતીય વિજ્ઞાન શિક્ષણ અને સંશોધન સંસ્થા એ BBX11 જીનને માન્યતા આપી છે જે પાકને લીલોતરી રાખવામાં મદદ કરે છે.

Back to Basics : BBX11 જનીન વિશે

- > સંશોધનકારોએ એક મિકેનિઝમ શોધી કાઢ્યું છે જ્યાં આગળની સ્થિતિમાં બે પ્રોટીન તેની શ્રેષ્ઠ શ્રેણી જાળવવા માટે BBX11 જનીનનું નિયમન કરે છે.
- > છોડ દ્વારા સંશ્લેષિત પ્રોટોકલોરોફિલાઈડની માત્રાને નિયંત્રિત કરવામાં BBX11 જનીન મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા ભજવે છે.
- > પ્રોટોકલોરોફિલાઈડ હરિતદ્રવ્યના સંશ્લેષણમાં મધ્યવર્તી તરીકે કાર્ય કરે છે.
- > છોડમાં આ જનીનની માત્રામાં ઘટાડો થવાને કારણે, સૂર્યપ્રકાશ સરળતાથી લીલા રંગમાં બદલાતો નથી અને જ્યારે પ્રોટોકલોરોફિલાઈડની માત્રા વધારે હોય ત્યારે છોડમાં ફોટોબ્લિચિંગ જોવા મળે છે.
- > ફોટો-બ્લીચિંગની ઘટના એ રંગદ્રવ્યને કારણે થતા રંગની ખોટ છે.
- > પ્રોટોકલોરોફિલાઈડની માત્રાને સંશ્લેષણિત ક્લોરોફિલમાં રૂપાંતરિત કરવા માટે ઉપલબ્ધ વિવિધ ઉત્સેચકો પ્રમાણસર હોવા જરૂરી છે.
- > છોડ દ્વારા સંશ્લેષિત પ્રોટોકલોરોફિલાઈડની માત્રાને નિયંત્રિત કરવી મહત્વપૂર્ણ છે.

હરિતદ્રવ્ય

- > હરિતદ્રવ્ય; છોડ, શેવાળ અને સાયનોબેક્ટેરિયામાં લીલો રંગદ્રવ્ય હાજર છે. તે સૂર્યપ્રકાશને શોષી લે છે અને તેનો ઉપયોગ પાણીની મદદથી કાર્બન ડાયોક્સાઈડ અને કાર્બોહાઈડ્રેટ્સને સંશ્લેષણ કરવા માટે કરે છે.
- > છોડમાં હરિતદ્રવ્યનું સંશ્લેષણ લાંબી અને મલ્ટિ-સ્ટેપ પ્રક્રિયા દ્વારા થાય છે.
- > જ્યારે બીજ ફણગાવે છે અને જમીનમાંથી બહાર આવે છે, ત્યારે તે વૃદ્ધિ અને વિકાસ માટે હરિતદ્રવ્યનું સંશ્લેષણ કરે છે.
- > અંધારામાં હરિતદ્રવ્યના ઝડપી સંશ્લેષણને સરળ બનાવવા માટે, છોડ 'પ્રોટોકલોરોફિલાઈડ' તરીકે ઓળખાતા હરિતદ્રવ્ય પર દબાણ કરે છે અને વાદળી પ્રકાશમાં લાલ દેખાય છે.

- > પ્રકાશ-આશ્રિત ઉત્સેચકો છોડની જમીનની બહાર આવતાની સાથે જ પ્રોટોકલોરોફિલાઈડને ક્લોરોફિલમાં રૂપાંતરિત કરે છે.

અસરો

- > ભારત જેવા ઉષ્ણકટિબંધીય દેશોમાં કૃષિ ક્ષેત્ર માટે આ તારણ અત્યંત મહત્વનું છે કારણ કે મોસમી પરિસ્થિતિઓમાં બદલાતી વનસ્પતિની પ્રગતિને શ્રેષ્ઠ બનાવવાના વર્તમાન પરિણામોમાં તે મદદ કરી શકે છે.
- > ભારતના ઘણા રાજ્યોમાં (ખાસ કરીને મહારાષ્ટ્ર) ઝડપથી બદલાતી આબોહવાની સ્થિતિને કારણે પાકને ભારે નુકસાન પહોંચ્યું છે.
- > આ નુકસાન ક્યારેક ખેડૂત સમુદાય માટે ગંભીર સંકટ પેદા કરે છે.
- > પાકના નુકસાનના મુખ્ય કારણો: આ કારણોમાં તીવ્ર દુષ્કાળ, ઉચ્ચ તાપમાન અને મજબૂત પ્રકાશ શામેલ છે.
- > માટીમાંથી નીકળતા નવા અંકુર પ્રકાશના ઉચ્ચ કિરણોત્સર્ગ પ્રત્યે ખૂબ સંવેદનશીલ હોય છે. આ અભ્યાસ આવી તણાવપૂર્ણ પરિસ્થિતિઓમાં છોડના વિકાસમાં મદદરૂપ થઈ શકે છે.

પ્રકાશસંશ્લેષણ

- > પ્રકાશસંશ્લેષણ એ પ્રક્રિયા છે જેના દ્વારા લીલા છોડ અને કેટલાક અન્ય સજીવો ઓપ્ટિકલ ઊર્જાને રાસાયણિક ઊર્જામાં રૂપાંતરિત કરે છે.
- > લીલો છોડ પ્રકાશસંશ્લેષણ દરમિયાન પ્રકાશ ઊર્જા શોષી લે છે. આ ઊર્જાની મદદથી, તેઓ પાણી, કાર્બન ડાયોક્સાઈડ અને ઘણા ખનિજોને ઓક્સિજન અને ઊર્જાથી સમૃદ્ધ કાર્બનિક સંયોજનોમાં રૂપાંતરિત કરે છે.
- > પ્રકાશસંશ્લેષણને અસર કરતા પરિબળો: વિવિધ આંતરિક (છોડ) અને બાહ્ય પરિબળો પ્રકાશસંશ્લેષણની ક્રિયાને અસર કરે છે.
- > આંતરિક પરિબળોમાં પાંદડાઓની સંખ્યા, કદ, વય, દિશા, મેસોફિલ કોષો, આંતરિક ભાગમાં CO2 ની સાંદ્રતા અને હરિતદ્રવ્યની માત્રા શામેલ છે.
- > બાહ્ય પરિબળોમાં મુખ્યત્વે સૂર્યપ્રકાશની ઉપલબ્ધતા, તાપમાન, CO2 અને પાણીની સાંદ્રતા શામેલ છે.
- > ઉદાહરણ તરીકે લીલોતરી

મહત્વ

- > પૃથ્વી પર જીવન જાળવવામાં પ્રકાશસંશ્લેષણના મહત્વને અવગણી શકાય નહીં.
- > પ્રકાશસંશ્લેષણ બંધ થયા પછી, પૃથ્વી પર ખોરાક અથવા અન્ય કાર્બનિક પદાર્થોની ઉપલબ્ધતા ટૂંક સમયમાં સમાપ્ત થઈ જશે.
- > મોટાભાગના સજીવો લુપ્ત થઈ જશે અને સમય જતાં પૃથ્વીના વાતાવરણમાંથી વાયુયુક્ત ઓક્સિજન લગભગ સમાપ્ત થઈ જશે.
- > કરોડો વર્ષોથી છોડ પ્રકાશસંશ્લેષણ દ્વારા ઊર્જા ઉત્પન્ન કરે છે, જેના કારણે અશ્મિભૂત ઈંધણ (કોલસો, તેલ અને ગેસ) ની ઉપલબ્ધતા શક્ય બની છે અને હાલમાં તે ઊર્જાના મુખ્ય સ્ત્રોત છે.

500 મીટર અપાર્યર ગોળાકાર ટેલિસ્કોપ

- અરેસિબો ટેલિસ્કોપના પતન પછી, ચીન આંતરરાષ્ટ્રીય વૈજ્ઞાનિકો માટે તેનું વિશ્વનું સૌથી મોટું રેડિયો ટેલિસ્કોપ ખોલી રહ્યાં છે. 900 ટનનું રીસીવર પ્લેટફોર્મ સમાપ્ત થઈ ગયું અને વિશ્વનું બીજું સૌથી મોટું અરેસિબો ઓબ્ઝર્વેટરી પ્યુઅર્ટો રિકોમાં તૂટી ગયું. આ સાથે, ચીને તાજેતરમાં જ જાહેરાત કરી હતી કે તે તેનું વિશ્વનું સૌથી મોટું 500 મીટર અપાર્યર ગોળાકાર ટેલિસ્કોપ આંતરરાષ્ટ્રીય વૈજ્ઞાનિકો માટે ખોલશે.

Back to Basics : 500 મીટર અપાર્યર ગોળાકાર ટેલિસ્કોપ

- FASTનું નિર્માણ 2016માં પૂર્ણ થયું હતું. ટેલિસ્કોપ 175 મિલિયન ડોલરના ખર્ચે બનાવવામાં આવ્યું હતું. તેનાથી હજારો ગ્રામજનો વિસ્થાપિત થયા હતા.
- તે દાવોદંગ ડિપ્રેસનમાં સ્થિત છે. દાવોદંગ ડિપ્રેસન એ દક્ષિણ પશ્ચિમના ચીનના ગુઈઝહોમાં એક કુદરતી બેસિન છે.
- તે સૌથી મોટું અપાર્યર રેડિયો ટેલિસ્કોપ અને બીજું સૌથી મોટું સિંગલ ડીશ અપાર્યર છે. રશિયામાં RATA 600 એ વિશ્વનું સૌથી મોટું સિંગલ-ડીશ અપાર્યર ટેલિસ્કોપ છે.
- ટેલિસ્કોપમાં 500-મીટર વ્યાસની પ્રતિબિંબિત સપાટી છે. જો કે, એક સમયે ફક્ત 300 મીટર વ્યાસના વર્તુળનો ઉપયોગ કરી શકતું હતું.
- તે કુદરતી સિંહોલમાં સ્થિત છે. ધોવાણને લીધે સિંહોલ રચાય છે.
- કોસ્મિક અસાધારણ ઘટનાને શોધવા માટે તેમાં સુપર સંવેદનશીલતા છે. આમાં રેડિયો બસ્ટર્સ અને પલ્સર્સ સામેલ છે.
- તે 'સ્વર્ગની આંખ' અથવા ટિઆન્યાન તરીકે પણ ઓળખાય છે.

FASTના વિજ્ઞાન ઉદ્દેશો

- FASTના વિજ્ઞાન ઉદ્દેશો નીચે મુજબ છે
- પલ્સર અવલોકનો.
- મોટા સ્કેલ તટસ્થ હાઈડ્રોજન સર્વે
- આંતરરાષ્ટ્રીય પરમાણુઓની શોધ
- પલ્સર ટાઈમિંગ એરે
- ઈન્ટરસ્ટેલર કમ્યુનિકેશન સિગ્નલો શોધવા
- અગ્રણી આંતરરાષ્ટ્રીય ખૂબ લાંબી બેઝલાઈન ઈન્ટરફેરોમેટ્રી નેટવર્ક

માહિતી સંગ્રાહક

- FASTને લગતા ચીની વૈજ્ઞાનિકો દ્વારા આપવામાં આવેલી એકમાત્ર મુશ્કેલી એ FAST દ્વારા એકત્રિત કરવામાં આવેલા ડેટાને સંગ્રહિત કરવાનો પડકાર છે. તેનું સમાધાન આસ્ટ્રેલિયા અને યુરોપિયન યુનિયન દ્વારા પ્રદાન કરાયેલ છે. આસ્ટ્રેલિયાના પર્યમાં યુરોપિયન સર્ધર્ન ઓબ્ઝર્વેટરી અને ઈન્ટરનેશનલ સેન્ટર ફોર રેડિયો એસ્ટ્રોનોમી દ્વારા વિકસિત નેક્સ્ટ જનરેશન આર્કાઈવ સિસ્ટમ FAST દ્વારા એકત્રિત કરવામાં આવેલા મોટા પ્રમાણમાં ડેટા સંગ્રહિત કરશે અને જાળવશે.

એક્ઝોપ્લેનેટનું પ્રથમ સંભવિત રેડિયો સિગ્નલ

- વૈજ્ઞાનિકોની આંતરરાષ્ટ્રીય ટીમે એક્ઝોપ્લેનેટમાંથી પ્રથમ સંભવિત રેડિયો સિગ્નલ એકત્રિત કર્યું છે. એક્ઝોપ્લેનેટ પૃથ્વીથી 51 પ્રકાશ વર્ષ દૂર છે.

Back to Basics : એક્ઝોપ્લેનેટ વિશે

- આ સૌર સિસ્ટમથી આગળના કોઈ ગ્રહમાંથી પ્રાપ્ત થયેલું પ્રથમ રેડિયો સિગ્નલ છે. આ સંકેતો નેધરલેન્ડમાં સ્થિત લો ફીક્વન્સી એરે રેડિયો ટેલિસ્કોપ દ્વારા પ્રાપ્ત થયા હતા. એક્ઝો-ગ્રહ તાઈ બૂટસ સ્ટાર-સિસ્ટમમાં સ્થિત છે. તે વિશાળ ગ્રહની જેમ છે અને ગ્રહ તેના તારાની નજીક છે. વળી, વૈજ્ઞાનિકોની ટીમે સ્ટાર સિસ્ટમમાં એક એક્ઝોપ્લેનેટ શોધી કાઢ્યું છે જે રેડિયો સંકેતો બહાર કાઢે છે.

ટાઈ બૂટ

- ટાઈ બૂટસ એ એક્ઝોપ્લેનેટવાળી બાઈનરી સ્ટાર સિસ્ટમ છે. સ્ટાર સિસ્ટમના એક્ઝો-ગ્રહમાં રેડિયો તરંગોની શોધ પરાયું વિશ્વની તપાસ કરવાની નવી રીત ખોલે છે. ગ્રહના ચુંબકીય ક્ષેત્ર વિશે જાણવા માટે રેડિયો તરંગો મદદ કરે છે. આનાથી ખગોળશાસ્ત્રીઓને ગ્રહના આંતરિક ભાગને સમજવામાં અને તેના વાતાવરણીય ગુણધર્મો વિશે અભ્યાસ કરવામાં મદદ મળશે.
- ઉદાહરણ તરીકે, પૃથ્વીનું ચુંબકીય ક્ષેત્ર સૌર પવનથી સુરક્ષિત કરે છે અને તેને રહેવા યોગ્ય બનાવે છે.

એક્ઝોપ્લેનેટ

- તેઓ સૌરમંડળની બહારના ગ્રહો છે.
- એક્ઝોપ્લેનેટને શોધવા માટે ડોપ્લર સ્પેક્ટ્રોસ્કોપી અને ટ્રાંઝિટ ફોટોમેટ્રી એ શ્રેષ્ઠ પદ્ધતિઓ છે.
- એક્ઝોપ્લેનેટ્સ શોધી કાઢવા માટે મુશ્કેલ છે કારણ કે તેઓ ફરતા તારાઓની નજીક છે. આમ, તારાઓનું તેજ સરળતાથી શોધવામાં રોકે છે.

ટ્રાંઝિટ ફોટોમેટ્રી

- જ્યારે કોઈ ગ્રહ તેના તારાની આગળ પસાર થાય છે, ત્યારે તેને પરિવહન કહેવામાં આવે છે. જ્યારે પણ ગ્રહ તારાની સામેથી પસાર થાય છે, ત્યારે તેના તારામાંથી થોડી માત્રામાં પ્રકાશ અવરોધે છે. તેથી, તારાની તેજસ્વીતામાં ઘટાડો થશે. તારાઓની તેજ પરિવર્તનની ગણતરી કરીને ગ્રહના કદનું મૂલ્યાંકન કરવામાં મદદ મળે છે.

ડોપ્લર સ્પેક્ટ્રોસ્કોપી

- તે પરોક્ષ પદ્ધતિ છે. પદ્ધતિ રેડિયલ વેગમાં સમયાંતરે શિફ્ટની ગણતરી કરીને ગ્રહના કદની ગણતરી કરે છે. ઉપરાંત, એક્ઝોપ્લેનેટના સ્પેક્ટ્રમમાં ફેરફારનો ઉપયોગ તેમના કદની ગણતરી માટે થાય છે.

Mucormycosis અને COVID -19

- ગુજરાત સરકારે તાજેતરમાં જ 'Mucormycosis' નામના ફંગલ ચેપ અંગેની સલાહ આપી હતી. તે મૃત્યુ દર 50% સાથે ગંભીર ચેપ છે. તે રોગપ્રતિકારક શક્તિ સાથે સમાધાન કરે છે.

Back to Basics : Mucormycosis વિશે

- તે ચહેરાના વિસ્તારમાં સતત માથાનો દુઃખાવો અને ભારેપણું સાથે દુર્લભ ફંગલ ચેપ છે. હવે તે COVID -19 પુનઃપ્રાપ્ત દર્દીઓમાં વ્યાપકપણે નોંધાય છે.

COVID -19 અને Mucormycosis

- COVID-19 પુનઃપ્રાપ્ત દર્દીઓમાં હવે Mucormycosis સામાન્ય બની રહી છે. આ બતાવે છે કે કેવી રીતે COVID-19 પુનઃપ્રાપ્ત દર્દીઓ રોગપ્રતિકારક શક્તિને લગતી સમસ્યાઓનું જોખમ ધરાવે છે. UKના એક અભ્યાસ મુજબ, COVID-19 પુનઃપ્રાપ્ત દર્દીઓ બે-ત્રણ મહિનામાં 90% પ્રતિરક્ષા ગુમાવે છે.
- Mucormycosis એ ફંગલ ચેપ છે જે ગળા, નાકના ક્ષેત્રમાં ચેપ લગાવે છે અને ટૂંક સમયમાં આંખો, મગજ અને પછી આખા શરીરમાં ફેલાય છે. મગજને ચેપ લાગવાનું શરૂ થતાં આ રોગ જીવન માટે જોખમી બને છે. તેનો ઝડપી ફેલાવો સ્થિતિને બગડે છે જેમાં અનેક અંગ નિષ્ફળતા તરફ દોરી જાય છે. યોગ્ય પ્રક્રિયામાં, તે પ્રતિરક્ષાને નુકસાન પહોંચાડે છે અને દર્દીઓને ચેપગ્રસ્ત બનાવે છે.

Mucormycosisના મુખ્ય તથ્યો

- તે એક દુર્લભ ચેપ છે જે મ્યુકોમીસાયટ્સ નામના મોલ્ડના જૂથને કારણે થાય છે.
- તે સામાન્ય રીતે હવામાં ફંગલ બીજને શ્વાસ લીધા પછી ફેફસાંને અસર કરે છે. ફૂગ કટ, બર્ન અથવા ત્વચાની અન્ય પ્રકારની ઈજાઓ દ્વારા પણ માનવ શરીરમાં પ્રવેશ કરી શકે છે. આ ફૂગના બીજકણ શરીરના કોઈપણ ભાગમાં થઈ શકે છે.
- રોગનો મૃત્યુ દર 50% છે. પ્રારંભિક ઓળખ અને સારવાર વધુ સારા પરિણામ તરફ દોરી શકે છે.
- ડાયાબિટીઝ, કેન્સરવાળા લોકો અથવા ઓર્ગન ટ્રાન્સપ્લાન્ટ, સ્ટેમ સેલ ટ્રાન્સપ્લાન્ટ કરાવનારા લોકોનું જોખમ વધારે છે.
- આ રોગ લોકોમાં અથવા પ્રાણી અને લોકો વચ્ચે ફેલાતો નથી. માત્ર બીજકણના સંપર્ક દ્વારા જ લોકોને આ રોગનો ચેપ લાગે છે.
- તેને ઝાયગોમિકોસિસ પણ કહેવામાં આવે છે.
- વિવિધ પ્રકારનાં Mucormycosis નીચે મુજબ છે.
- જઠરાંત્રિય Mucormycosis
- ગેંડાની Mucormycosis
- ફેલાવેલ Mucormycosis
- પલ્મોનરી Mucormycosis
- ક્યુટેનીયસ Mucormycosis
- Mucormycosisનું ફાટી નીકળું
- 2011 માં જોપ્લિન ટોર્નાડો પછી, Mucormycosisના આશરે 18 શંકાસ્પદ કેસ નોંધાયા હતા.

- તાજેતરમાં, ડિસેમ્બર 2020 માં અમદાવાદમાં 44 કેસ નોંધાયા છે. તેમાં નવ મોતનો સમાવેશ થાય છે. આ કેસ COVID-19 ચેપ અને તેની રોગપ્રતિકારક શક્તિ સાથે જોડાયેલા છે.

ભારતીય નૌકાદળ માટે બોઇંગનું સુપર હોર્નેટ ફાઇટર જેટ

- US સ્થિત એરક્રાફ્ટ જાયન્ટ બોઇંગે તાજેતરમાં જાહેરાત કરી હતી કે કંપનીના F / A-18F સુપર હોર્નેટ ફાઇટર જેટે સફળતાપૂર્વક સ્કી-જમ્પ પૂર્ણ કર્યો છે. આ ભારતીય નૌકાદળના વિમાનવાહક જહાજો માટે યોગ્ય છે. કંપનીએ તેના “બાય ઈન્ડિયા ફોર ઈન્ડિયા” કાર્યક્રમ અંતર્ગત ભારતીય નૌકાદળને દરખાસ્ત કરી છે.

Back to Basics : સ્કી-જમ્પ

- ઉડ્ડયન ઉદ્યોગમાં, સ્કી-જમ્પ એ એક ઉપરનો વળાંક રેમ્પ છે. તે વિમાનને રન-વેથી ઉપડવાની મંજૂરી આપે છે જે વિમાનના જરૂરી ટેક ઓફ રોલ કરતા ટૂંકા હોય છે. ભારતીય નૌકાદળ હાલમાં ફક્ત એક વિમાનવાહક INS વિક્રમાદિત્ય યલાવે છે. બીજું વિમાનવાહક કેરીઅર, INS વિક્રાંત હમણાં જ દરિયાઈ કસોટીઓમાં પ્રવેશ્યું છે. બંને સ્કી-જમ્પ કેરિયર્સ છે.

સુપર હોર્નેટ ફાઇટર જેટ વિશે

- તે એક ટૂવિન એન્જિન, મલ્ટિરોલ, કેરીઅર-સક્ષમ એરક્રાફ્ટ વેરિઅન્ટ છે. તે મેકડોનલ ડગ્લાસ F / A-18 હોર્નેટના આધારે ડિઝાઇન કરવામાં આવ્યું હતું. તેમાં આંતરિક રોટરી તોપ છે. તે હવાથી હવા મિસાઇલો અને હવાથી સપાટી મિસાઇલો લઈ જઈ શકે છે. તે બાહ્ય એર રિફ્યુલિંગ સિસ્ટમ સાથે આવે છે. એર રિફ્યુલિંગ સિસ્ટમને એરિયલ રિફ્યુલિંગ તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે. તે ફ્લાઈટ દરમિયાન લશ્કરી વિમાનથી બીજામાં વિમાનમાં સ્થાનાંતરિત કરવાની પ્રક્રિયા છે. રાફેલ ફાઇટર જેટસ પણ એર રિફ્યુલિંગ સિસ્ટમથી સજ્જ છે.

સુપર હોર્નેટ ફાઇટર જેટના અન્ય સંબંધિત આપરેટર્સ

- સુપર હોર્નેટ 1999માં યુ.એસ. નેવીમાં પહેલીવાર ઉડ્ડયન સેવામાં પ્રવેશ કર્યો હતો. તેણે ઓપરેશન સધર્ન વોયમાં અગ્રણી ભૂમિકા ભજવી હતી. 1992 અને 2003ની વચ્ચે દેશના દક્ષિણ અને દક્ષિણ-મધ્ય આકાશને મોનિટર કરવા અને નિયંત્રિત કરવા માટે ઈરાકમાં શરૂ કરાયેલું આ એક U.S. ઓપરેશન હતું.
- સુપર હોર્નેટ ફાઇટર જેટસ રોયલ ઓસ્ટ્રેલિયન એરફોર્સ, કુવૈત એરફોર્સ, કેનેડા, ફિનલેન્ડ, મલેશિયા, જર્મની, સ્પેન, સ્વિટઝરલેન્ડની સેવા પણ આપે છે.

ભારત અને US વિમાનવાહક જહાજો

- ભારતીય વિમાનવાહક જહાજો STOBAR, શોર્ટ ટેક-ઓફ પરંતુ અરેસ્ટેડ રિકવરીનો ઉપયોગ કરે છે. બીજી તરફ, US એરક્રાફ્ટ કેરિયર્સ CATOBAR, કેટપલ્ટ આસિસ્ટેડ

ટેક—આફ પરંતુ અરેસ્ટેડ પુનઃપ્રાપ્તિનો ઉપયોગ કરે છે. US નેવી પાસે સુપર હોર્નેટનો કાફલો છે જે CATOBAR પ્લેટફોર્મનો ઉપયોગ કરે છે.

વર્તમાન દર્શ્ય

- > બોઈંગ તરફથી મળેલી દરખાસ્તો ભારતીય નૌકાદળ સાથેના સોદા માટે પૂરતા ન હોઈ શકે. ભારતીય નૌકાદળને હાલમાં મલ્ટિ-રોલ કેરિયર આધારિત ફાઈટર જેટની જરૂર છે. DRDO હાલ એરોનોટિકલ ડેવલપમેન્ટ એજન્સી સાથે સ્વદેશી ટૂવીન એન્જિન કેરિયર આધારિત ડેક ફાઈટર બનાવવાની તૈયારીમાં છે. તેઓ 2030ના દાયકાની શરૂઆતમાં સેવામાં પ્રવેશ કરશે.

બોઈંગે ભારતીય નૌકાદળને પ્રસ્તાવ કેમ આપ્યો?

- > ભારતીય નૌસેનાએ, 2017 માં, સિત્તેર ફાઈટર જેટ મેળવવા માટે વૈશ્વિક સ્તરે માહિતી માટે વિનંતી કરી હતી. જો કે, બજેટ પ્રતિબંધો અને વિકાસ હેઠળ સ્વદેશી ફાઈટર જેટને લીધે, ભારતીય નૌકાદળ દ્વારા ખરીદવામાં આવનારા જેટની સંખ્યાને 57થી ઘટાડીને 36 બનાવવાની છે. ઉપરાંત, આખરી નિર્ણય લેવાનો બાકી છે.

ન્યુમોનિયા સામે ભારતની પ્રથમ સ્વદેશી રસી

- > ન્યુમોનિયા સામેની પ્રથમ ભારતીય રસી સીરમ ઈન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ ઈન્ડિયા દ્વારા બનાવવામાં આવી છે. રસી ઘરેલુ ઉત્પાદકોને ટૂંક સમયમાં ઉપલબ્ધ કરાવવાની છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દો

- > ન્યુમોનિયાની રસી માટે ભારતમાં પ્રવેશ છે. જો કે, નવી સ્થાનિક રીતે વિકસિત રસી જેમ કે NYSE : PFE રસી Pfizer દ્વારા ઉત્પાદિત અને GlaxoSmithKline દ્વારા ઉત્પાદિત GSK રસી અન્ય ન્યુમોનિયાની રસી કરતા ઘણી સસ્તી છે. આ બંને રસી હાલમાં ન્યુમોનિયા સામેના રસીકરણ માટે વપરાય છે.
- > નવી વિકસિત રસીનો ઉપયોગ ‘Streptococcus ન્યુમોનિયા’ને કારણે ન્યુમોનિયા સામેના રોગપ્રતિકારક શક્તિ માટે થાય છે. આ રસીના ક્લિનિકલ ટ્રાયલ, ત્રણેય તબક્કાઓ, ભારતમાં અને ગેમ્બીયા (એક આફ્રિકન રાષ્ટ્ર)માં લેવામાં આવ્યા હતા.

પૃષ્ઠભૂમિ

- > યુનિસેફના જણાવ્યા અનુસાર દર વર્ષે પાંચ વર્ષથી ઓછી વયના એક લાખથી વધુ બાળકો ન્યુમોકોકલ રોગના કારણે મૃત્યુ પામે છે.

ન્યુમોકોકલ સંયુક્ત રસી

- > ન્યુમોકોકલ સંયુક્ત રસી હાલમાં ભારતના યુનિવર્સલ ઈમ્યુનાઇઝેશન પ્રોગ્રામ હેઠળ છે. PCV ખૂબ ખર્ચાળ છે. તે યુનિવર્સલ ઈમ્યુનાઇઝેશન પ્રોગ્રામને ફાળવવામાં આવેલા બજેટના 50% વપરાશ કરે છે. આ પ્રોગ્રામમાં અન્ય બાર

રોગોના રસીકરણનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. તે ક્ષય રોગ, ટિટાનસ, રુબેલા, જાપાનીઝ એન્સેફાલીટીસ, ઓરી, હેપેટાઈટિસ, ઉટાંટિયો, વગેરે છે.

- > ભારતના ઈમ્યુનાઇઝેશન પ્રોગ્રામનો ખર્ચ પડકાર GAVI (ગ્લોબલ એલાયન્સ ફોર વેક્સીન્સ એન્ડ ઈમ્યુનાઇઝેશન) એ 2022થી ભારત માટેનો ટેકો ઈનિશિએટિવ માટે પાછો ખેંચવાનો હતો.

ભારતમાં ન્યુમોનિયા

- > લેન્સેટના અધ્યયન મુજબ, બાળકોમાં ન્યુમોનિયાના મૃત્યુમાં ભારતનો હિસ્સો 20% છે. ભારતમાં ન્યુમોનિયાના ટોચના પાંચ ફાળો આપનારાઓમાં ઉત્તર પ્રદેશ, રાજસ્થાન, બિહાર, ઝારખંડ અને મધ્યપ્રદેશ છે.
- > ન્યુમોનિયા એ એક ચેપી બીમારી છે જે ફેફસામાં બળતરા કરે છે. ફેફસાંની હવા કોથળીઓમાં પ્રવાહી અથવા પડ ભરાઈ જાય છે. આનાથી શ્વાસ લેવામાં તકલીફ થાય છે. ન્યુમોનિયા વિવિધ માઈક્રો સજીવો જેવા કે વાયરસ, બેક્ટેરિયા અને ફૂગથી થાય છે.
- > માનવ ફેફસાંમાં 600 મિલિયનથી વધુ એર કોથળી છે. આ હવા કોથળી સ્થિતિસ્થાપક હોય છે અને તે હવામાંથી શ્વાસ લેતા હોવાથી ઓક્સિજન લેવા માટે વિસ્તૃત થાય છે.

ઈસરોની ગ્રીન પ્રોપલ્શન ટેકનોલોજી

- > ઈસરો “ગ્રીન પ્રોપલ્શન ટેકનોલોજી” વિકસાવી રહ્યાં છે. આ તકનીકનો વિકાસ ભારતના માનવ અવકાશ ઉડાન મિશન, ગગનયાન માટે કરવામાં આવી રહ્યો છે, જેને ડિસેમ્બર, 2021માં લોન્ચ કરવામાં આવનાર છે.

Back to Basics : પ્રોપલ્શન ટેકનોલોજી

- > પ્રોપલ્શન એટલે આગળ ધકેલવું અથવા ઓબ્જેક્ટને આગળ ચલાવવું. રોકેટ્સ અને વિમાનમાં, પ્રોપલ્શન ન્યુટનના ત્રીજા સિદ્ધાંતની મુજબ પેદા થાય છે, “દરેક ક્રિયા માટે, એક સમાન અને વિરોધી પ્રતિક્રિયા હોય છે”. કાર્યકારી પ્રવાહી અથવા ગેસ એન્જિનને વેગ આપે છે.

ઈસરોની ગ્રીન પ્રોપલ્શન ટેકનોલોજી

- > ઈસરોએ ગ્રીન પ્રોપ્યુલ્શન ટેકનોલોજી વિકસાવવાની સફર 2018માં શરૂ કરી હતી. ઈસરોએ ઈંધણ તરીકે ઈકો ફેન્ડલી સોલિડ પ્રોપેલન્ટ Glycidyl Azide પોલિમર GAP અને 2018માં ઓક્સિડાઈઝર તરીકે એમોનિયમ ડી-નાઈટ્રામાઈડનો વિકાસ કર્યો હતો.
- > ઈસરો કેરોસીન, હાઈડ્રોજન પેરોક્સાઈડ, લિક્વિડ ઓક્સિજન, AND-ગ્લિસરોલ-પાણી, AND-મિથેનોલ-પાણી જેવા લીલા પ્રોપેલન્ટ સંયોજનો સાથે સંકળાયેલા ટેકનોલોજી નિદર્શન પ્રોજેક્ટ ચલાવતું હતું.
- > ઈસરોએ લોચ વાહનો માટે લિક્વિડ ઓક્સિજન, લિક્વિડ હાઈડ્રોજન આધારિત પ્રોપલ્શન સિસ્ટમ્સનું પરીક્ષણ શરૂ કર્યું છે.
- > ઈસરો પહેલાથી જ તેના મિશનમાં ગ્રીન પ્રોપલ્શન ટેકનોલોજીનો ઉપયોગ કરી ચૂક્યું છે. જો કે, તકનીકોનો

ઉપયોગ ફક્ત મિશનના ભાગમાં જ થાય છે. ઉદાહરણ તરીકે, લિક્વિડ ઓક્સિજન, પ્રોપેલ્શનનું લિક્વિડ હાઈડ્રોજન મિશ્રણ GSLV MK-III પ્રક્ષેપણ વાહનના કાયોજેનિક ઉપલા સ્ટેટમાં વપરાય છે.

- > ઈસરોએ આઈસોરેનનો વિકાસ કર્યો છે. આઈસોરેન એ કેરોસીનનું રોકેટ ગ્રેડ સંસ્કરણ છે. તે પરંપરાગત હાઈડ્રોજન રોકેટ ઈંધણનો વિકલ્પ છે.
- > ઈસરોએ તેના સાઉથ એશિયા સેટેલાઈટમાં ઈલેક્ટ્રિક પ્રોપેલ્શન સિસ્ટમનું સફળતાપૂર્વક નિદર્શન કર્યું જે મે 2017 માં લોન્ચ કરવામાં આવ્યું હતું.

દક્ષિણ એશિયા સેટેલાઈટ

- > તેને GSAT-9 પણ કહેવામાં આવે છે. આ સેટેલાઈટ સાર્ક ક્ષેત્ર માટે ઈસરો દ્વારા સંચાલિત છે. આ ઉપગ્રહ શ્રીલંકા, નેપાળ, ભૂટાન, બાંગ્લાદેશ, અફઘાનિસ્તાન અને માલદીવમાં સેવા આપે છે. કાર્યક્રમમાં પાકિસ્તાનનો સમાવેશ નથી.
- > પાકિસ્તાને GSAT-9ને તકનીકી અને નાણાકીય સહાયની ઓફર કરી હતી. જોકે, ભારતે આ પ્રસ્તાવને નકારી કાઢ્યો કે તે સહયોગી ધોરણે સેટેલાઈટનો વિકાસ કરવા તૈયાર નથી

મિશન સાગર III: INS કિલ્ટન કંબોડિયા પહોંચ્યું

- > INS કિલ્ટન તાજેતરમાં મિશન સાગર-III અંતર્ગત કંબોડિયાના સિહાનુકવિલે પોર્ટ પર પહોંચ્યું હતું. તે પૂરગ્રસ્ત કંબોડિયા માટે પંદર ટન HADR (માનવતાવાદી સહાયતા અને આપત્તિ રાહત) પહોંચાડવાનું છે. કંબોડિયાની રાષ્ટ્રીય આપત્તિ વ્યવસ્થાપન સમિતિને રાહત સહાય પૂરી પાડવાની છે.

Back to Basics : મિશન સાગર-III

- > આ મિશન એ HADR દ્વારા વિદેશી દેશોને ભારતની સહાય કરવાનો એક ભાગ છે. સાગર એ ક્ષેત્રમાં બધા માટે સલામતી અને વિકાસ છે. તે વિશ્વસનીય ભાગીદાર, પ્રથમ પ્રતિસાદકર્તા અને પ્રાધાન્યપૂર્ણ સુરક્ષા ભાગીદાર તરીકે ભારતની સ્થિતિને પુનરાવર્તિત કરે છે. આ અગાઉ મિશન અંતર્ગત ભારતે વિયેતનામમાં પંદર ટન પૂરનો ટેકો મોકલ્યો હતો.

મિશન સાગર-II

- > મિશન સાગર-IIની શરૂઆત નવેમ્બર 2020માં કરવામાં આવી હતી. તે મે-જૂન 2020માં હાથ ધરવામાં આવેલા મિશન સાગરની સાથે અનુરૂપ છે. મિશન સાગર-II હેઠળ, INS ઐરાવત જીબુટી, સુદાન, દક્ષિણ સુદાન અને એરિટ્રીયાને અન્ન સહાય પહોંચાડશે.

મિશન સાગર

- > તેની શરૂઆત મે 2020 માં કરવામાં આવી હતી. આ મિશન અંતર્ગત INS કેસરી સેશેલ્સ, મોરેશિયસ, માલદીવ્સ, મડાગાસ્કર અને કોમોરોસમાં તબીબી સહાય અને ખાદ્ય ચીજો વહન કરે છે.

હિંદ મહાસાગર ક્ષેત્ર

- > હિંદ મહાસાગર ક્ષેત્રમાં હિંદ મહાસાગર અને તેની સરહદવાળા દેશોનો સમાવેશ છે. અહીં વિશ્વની એક તૃતીયાંશ વસ્તી છે જેની સંખ્યા 2.5 અબજ છે.

સાગર એટલે શું?

- > સાગર પહેલનો હેતુ સુરક્ષા, ક્ષમતા નિર્માણ, સામૂહિક ક્રિયા, દરિયાઈ જોડાણ અને ટકાઉ વિકાસ પ્રદાન કરવાનો છે. ભારતની સાગરની સૌથી મોટી શક્તિ એ છે કે તે હિંદ મહાસાગરના મધ્યમાં સ્થિત છે.

શા માટે સાગર જરૂરી છે?

- > સાગર પહેલ થકી ભારત બ્લુ ઈકોનોમી પર લાભ લઈ શકે છે. ઉપરાંત, આ પહેલ ભારતને ચાંગિયાગીરી અને આપત્તિઓ જેવા પ્રાદેશિક પ્રશ્નોના સમાધાનમાં મદદ કરશે. ચીન હિંદ મહાસાગર ક્ષેત્રમાં સ્ટ્રિંગ ઓફ પર્લ્સ વ્યૂહરચનાના રૂપમાં વ્યાપારી અને લશ્કરી અસરોને સ્થાપિત કરવામાં પોતાનો પ્રભાવ વ્યક્ત કરી રહ્યો છે. સાગર આવા મુદ્દાઓનો સામનો કરવામાં મદદ કરશે.

આકાશ મિસાઈલ સિસ્ટમ

- > વડાપ્રધાન નરેન્દ્ર મોદીની અધ્યક્ષતાવાળી મંત્રીમંડળે તાજેતરમાં આકાશ મિસાઈલ સિસ્ટમના નિકાસને મંજૂરી આપી છે. ઉપરાંત, મિસાઈલ સિસ્ટમના નિકાસને ઝડપથી મંજૂરી આપવા માટે એક સમિતિની રચના કરવામાં આવી છે.

Back to Basics : આકાશ મિસાઈલ સિસ્ટમની નિકાસ

- > ભારત સરકાર પાસે આકાશ મિસાઈલ નિકાસના 5 અબજ ડોલરનું લક્ષ્યાંક છે. સંરક્ષણ મંત્રાલય અનુસાર, આકાશ મિસાઈલોમાં 96%થી વધુ સ્વદેશી ઘટકો છે.
- > આકાશ મિસાઈલોની નિકાસ ભારત સરકારને 2025 સુધીમાં સંરક્ષણ ઉત્પાદનમાં 25 અબજ ડોલરનું ટર્નઓવર પ્રાપ્ત કરવાનું લક્ષ્ય પ્રાપ્ત કરવામાં મદદ કરશે.
- > ભારતીય સશસ્ત્ર દળ આગામી પાંચ વર્ષમાં 130 અબજ ડોલરથી વધુની મૂડી ખરીદી કરશે. આ સંરક્ષણ ઉત્પાદનને વેગ આપવા માટે પણ મદદ કરશે.

આકાશ મિસાઈલ

- > આકાશ મિસાઈલ એક ટૂંકી-અંતરની સપાટીથી હવાઈ સ્વદેશી મિસાઈલ છે જેની રેન્જ 25 કિ.મી. છે.
- > તેને ડિકેન્સ રિસર્ચ એન્ડ ડેવલપમેન્ટ ઓર્ગેનાઈઝેશન (DRDO) દ્વારા ઈન્ટિગ્રેટેડ ગાઈડેડ મિસાઈલ ડેવલપમેન્ટ પ્રોગ્રામ હેઠળ વિકસાવવામાં આવી છે. ઈન્ટિગ્રેટેડ ગાઈડેડ મિસાઈલ ડેવલપમેન્ટ પ્રોગ્રામની શરૂઆત 1984માં થઈ હતી.
- > તે ભારત ડાયનામિક્સ લિમિટેડ દ્વારા ઉત્પાદિત છે.
- > આ મિસાઈલની રેન્જ 25 કિ.મી. છે, તે કોઈપણ હવામાનમાં તેના લક્ષ્યાંકને ફટકારવાની ક્ષમતા ધરાવે છે.

- > આ મિસાઈલ હવામાં 18,000 મીટર સુધી જઈ શકે છે.
- > તેમાં ફાઈટર એરક્રાફ્ટ, કુઝ મિસાઈલો અને બેલિસ્ટિક મિસાઈલોનો નાશ કરવાની ક્ષમતા છે.
- > આકાશ મિસાઈલની દરેક રેજિમેન્ટમાં પ્રક્ષેપકો છે અને પ્રત્યેક પ્રક્ષેપણમાં ત્રણ આકાશ મિસાઈલો છે.

તાજેતરના સંરક્ષણ સુધારણા

- > નાણાપ્રધાને મે, 2020માં સંરક્ષણ ક્ષેત્રમાં અનેક સુધારાની ઘોષણા કરી. આ સુધારાઓ દેશના સંરક્ષણ ઉત્પાદન ક્ષમતાને વેગ આપવા અને નિકાસ વધારવા અને સંરક્ષણ દળોને કાર્યક્ષમ રીતે સજ્જ બનાવવાના હેતુથી છે. ભારતીય બનાવટ લશ્કરી હાર્ડવેર મેળવવા માટે એક અલગ બજેટ ખર્ચ કરવામાં આવ્યો હતો. સ્વચાલિત માર્ગ હેઠળ સંરક્ષણ ક્ષેત્રમાં સીધું વિદેશી રોકાણની મર્યાદા 49% થી વધારીને 74% કરવામાં આવી હતી. ભારતે પરંપરાગત સબમરીન, લાઈટ લડાઈ હેલિકોપ્ટર, કુઝ મિસાઈલ, પરિવહન વિમાન અને સોનાર સિસ્ટમ જેવા 101 હથિયારો અને લશ્કરી પ્લેટફોર્મની આયાત પર પ્રતિબંધ લાદ્યો હતો.

SAHAYAK-NG: ભારતનું પ્રથમ સ્વદેશી એર ડ્રોપ કન્ટેનર

- > સંરક્ષણ મંત્રાલય દ્વારા SAHAYAK-NG, એક એર ડ્રોપ કરી શકાય તેવા કન્ટેનરનું સફળતાપૂર્વક પરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું હતું. તે પ્રથમ સ્વદેશી રીતે વિકસિત એર ડ્રોપનેબલ કન્ટેનર છે.

Back to Basics : SAHAYAK-NGની મુખ્ય

લાક્ષણિકતાઓ

- > SAHAYAK-NG પચાસ કિલોગ્રામ સુધીનો પેલોડ લઈ જઈ શકે છે.
- > તેને ભારે વિમાનમાંથી છોડી શકાય છે.
- > તે GPS સક્ષમ છે.
- > તે SAHAYAK MK Iનું અદ્યતન સંસ્કરણ છે.
- > SAHAYAK-NG કન્ટેનર સંપૂર્ણપણે પાણીના ચુસ્ત છે.
- > તેઓ પાણીના પ્રવેશ આંચકાનો સામનો કરવા માટે રચાયેલ છે.
- > SAHAYAK-NG કન્ટેનરના ઢોળાવના દરને પેરાશૂટ સિસ્ટમ દ્વારા નિયંત્રિત કરવામાં આવે છે.

SAHAYAK-NG ડિઝાઇન

- > SAHAYAK-NG ડિફેન્સ રિસર્ચ ડેવલપમેન્ટ ઓર્ગનાઈઝેશન (DRDO) અને અવન્ટેલ, એક ખાનગી કંપની દ્વારા ડિઝાઇન કરવામાં આવી હતી. SAHAYAK-NGના વિકાસમાં સામેલ અન્ય કંપનીઓ NTSL, વિશાખાપટ્ટનમ અને ARDI, આગ્રા છે.

SAHAYAK-NGનું પરીક્ષણ

- > ભારતીય નૌકાદળ અને DRDO દ્વારા SAHAYAK-NGના પરિક્ષણો કરવામાં આવ્યા હતા.

SAHAYAK-NGનો લાભ

- > SAHAYAK-NG દરિયાકાંઠેથી બે હજાર કિલોમીટરથી વધુ જમાવટ કરતા જહાજોને જટિલ એન્જિનિયરિંગ સ્ટોર્સ પ્રદાન કરવામાં મદદ કરશે.
- > તે સ્પેર અને સ્ટોર્સ એકત્રિત કરવા માટે દરિયાકાંઠે નજીક આવવાની વહાણની આવશ્યકતાને ઘટાડે છે.

એર ડ્રોપના વિવિધ પ્રકારો

- > એર ડ્રોપના ત્રણ મુખ્ય પ્રકારો નીચા-વેગવાળા એરડ્રોપ, ઉચ્ચ-વેગવાળા એર ડ્રોપ અને ફી ફોલ એર ડ્રોપ છે.
- નીચા-વેગવાળા એરડ્રોપ:
 - > નીચા-વેગવાળા એરડ્રોપમાં, પેરાશૂટ જમીન પર પટકાતા પહેલા એર ડ્રોપનેબલ કન્ટેનરને શક્ય તેટલું ધીમું કરવા માટે રચાયેલ છે.
- ઊંચા વેગવાળા એર ડ્રોપ:
 - > આ પ્રકારનો અર્થ પતનને સ્થિર કરવા માટે છે. પેરાશૂટ હવાને છોડવા યોગ્ય કન્ટેનરને ધીમું કરશે પરંતુ ઓછા વેગવાળા એરડ્રોપની હદ સુધી નહીં. આ પદ્ધતિનો ઉપયોગ ભોજન માટે તૈયાર સૈન્યને પહોંચાડવા માટે કરવામાં આવે છે. લેપ્સ એ એક ઉચ્ચ વેગવાળી એરડ્રોપ સિસ્ટમ છે. લેપ્સ એ લો અલ્ટિટ્યૂડ પેરાશૂટ એક્સ્ટ્રેક્શન સિસ્ટમ છે. તે હાલમાં સૌથી અદ્યતન એર ડ્રોપ સિસ્ટમ છે. તે ટચ અને ગો ટાઈપ પેટર્નનો ઉપયોગ કરે છે જ્યાં ભારને ખૂબ ઓછી ઊંચાઈએ બહાર કાઢવામાં આવે છે.
- ફી ફોલ એરડ્રોપ:
 - > એ એરડ્રોપ જ્યાં કોઈ પેરાશૂટનો ઉપયોગ થતો નથી અને ભારને ગુરુત્વાકર્ષણ હેઠળ આવવાની મંજૂરી આપવામાં આવે છે તેને ફી ફોલ એરડ્રોપ કહેવામાં આવે છે.

રાજસ્થાનમાં એવિયન ફ્લૂ

- રાજસ્થાનના ઝાલાવાડ શહેરમાં બર્ડફ્લૂના કારણે પચાસ કાગડાઓનું મોત નીપજ્યું હોવાની પુષ્ટિ થયા બાદ એક કિલોમીટરના ત્રિજ્યામાં કરફ્યુ લગાવાયો છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દો

- 25 ડિસેમ્બર, 2020ના રોજ ઝાલાવાડ શહેરના રેડીકે બાલાજી મંદિરમાં પચાસ કાગડાઓનું મોત નીપજ્યું હતું. પશુપાલન વિભાગ અને વન્યપ્રાણી વિભાગે આ વિસ્તારનું નિરીક્ષણ કર્યું હતું અને ભોપાલની રાષ્ટ્રીય ઉચ્ચ સુરક્ષા પશુ રોગ પ્રયોગશાળામાં નમૂનાઓ મોકલ્યા હતા. પ્રયોગશાળાએ ઓળખી કાઢ્યું હતું કે પક્ષીઓને એવિયન ફ્લૂથી અસર થઈ હતી.

રાજસ્થાનમાં એવિયન ફ્લૂ માટે પગલા

- રેડીકે બાલાજી મંદિરની આજુબાજુ એક કિલોમીટર વિસ્તારમાં ઝીરો મોબિલીટી ઝોન લાદવામાં આવ્યો છે. પ્રદેશમાં કલમ 144 લાગુ કરવામાં આવી છે. આ મનુષ્યમાં રોગના ફેલાવાને રોકવા માટે છે.

એવિઆન ફ્લૂ

- એવિયન ઈન્ફ્લ્યુએન્ઝા એ એવિયન ઈન્ફ્લ્યુએન્ઝા પ્રકાર એ વાયરસને કારણે ચેપને લીધે થતો રોગ છે. આ વાયરસ

કુદરતી જળચર પક્ષીઓમાં થાય છે અને ઘરેલુ મરઘાં અને અન્ય પક્ષીઓ અને પ્રાણીઓને ચેપ લગાડવાની સંભાવના છે.

રાજસ્થાનમાં પક્ષીઓનું સામૂહિક મૃત્યુ અગાઉ થયું છે?

- હા, ડિસેમ્બર 2019માં, સાંભર સરોવર નજીક એવિયન બોટ્યુલિઝમના કારણે લગભગ 18,000 પક્ષીઓ મૃત્યુ પામ્યા હતા. એવિયન બોટ્યુલિઝમ એક જીવલેણ બીમારી છે જે ચેતાને અસર કરે છે. તે બેક્ટેરિયા દ્વારા ઉત્પાદિત ઝેરને કારણે ન્યુરોમસ્યુલર બિમારી છે.

કયા વાયરસથી એવિયન ઈન્ફ્લ્યુએન્ઝા થાય છે?

- એવિયન ઈન્ફ્લ્યુએન્ઝા ઈન્ફ્લ્યુએન્ઝા વાયરસથી થાય છે. H5N1 એ મનુષ્યને ચેપ લગાડનાર પ્રથમ એવોન ઈન્ફ્લ્યુએન્ઝા વાયરસ હતો. પ્રથમ ચેપ હોંગકોંગમાં 1997 માં થયો હતો.

શું ભારત ઈન્ફ્લ્યુએન્ઝા વાયરસથી મુક્ત છે?

- ના, જોકે, સપ્ટેમ્બર 2019 માં, વર્લ્ડ ઓર્ગેનાઇઝેશન એનિમલ હેલ્થએ ભારતને ઈન્ફ્લ્યુએન્ઝા વાયરસ, H5N1થી મુક્ત જાહેર કર્યો હતો. આ ફક્ત થોડા સમય માટે જ ચાલ્યું અને બીજો વાયરસ ફાટી નીકળ્યો.

GPSC 1/2, STI, PI, Dy.SO, Dy.MAMLATDAR, RFO, A.O., GMDC Asst., G.E.S., લેકચરર, ઓફિસ સુપ્રિન્ટેન્ડેન્ટ, બિનસચિવાલય, તલાટી, PSI, ASI, CONSTABLE તથા વર્ગ - 3 સહિતની તમામ સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષાઓ માટે ઉપયોગી

CRACK GPSC CURRENT AFFAIRS

ગુજરાત, ભારત અને વિશ્વની મહત્વની ઘટનાઓનો સમાવેશ

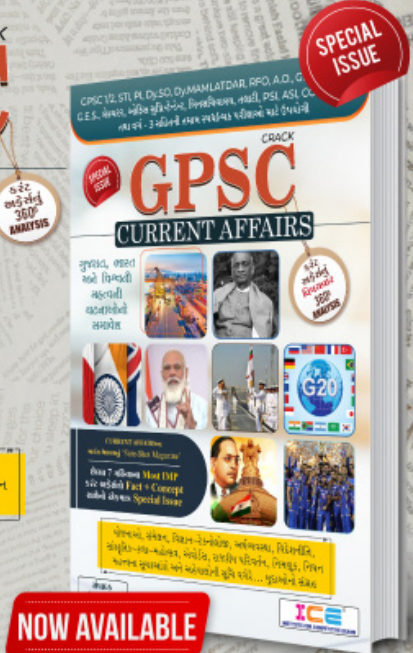
CURRENT AFFAIRSના માર્કસ મેળવવાનું 'Sure-Shot Magazine'

છેલ્લા 7 મહિનાના Most IMP કરંટ અફેર્સનો Fact + Concept સાથેનો એકમાત્ર Special Issue

યોજનાઓ, સંમેલન, વિજ્ઞાન-ટેકનોલોજી, અર્થવ્યવસ્થા, વિદેશનિતિ, સાંસ્કૃતિક-કાળ-મનોરસ, એવોર્ડ, રાજકીય પરિવર્તન, નિમજુક, નિધન મહત્વના સુચકાંકો અને અહેવાલોની સુધિ વગેરે... મુદ્દાઓનો સંગ્રહ

Available at amazon

NOW AVAILABLE

સ્વચ્છતા રેટિંગ ઓડિટ એજન્સીઓને માન્યતા આપવાની યોજના

- તાજેતરમાં ક્વોલિટી કાઉન્સિલ ઓફ ઇન્ડિયા (QCI) એ હાઈજન રેટિંગ ઓડિટ એજન્સીઓ-HRAAને મંજૂરી આપવા માટે એક યોજના બનાવી છે.
- આ પગલું એ ફૂડ સેફ્ટી એન્ડ સ્ટાન્ડર્ડ્સ ઓથોરિટી ઓફ ઇન્ડિયાની-FSSAIની ફૂડ હાઈજન રેટિંગ સ્કીમનો એક ભાગ છે.

Back to Basics : યોજના અંગે

- આનાથી દેશમાં માન્યતા પ્રાપ્ત HRAAની સંખ્યામાં વધારો કરીને સ્વચ્છતા રેટિંગમાં વધારો થશે.
- માન્ય HRAA FSSAI દ્વારા ખોરાક માટેની સ્વચ્છતા અને પ્રક્રિયાઓ અંગેની કાર્યવાહીની પાલનની પુષ્ટિ કરશે.

ફૂડ સેનિટેશન રેટિંગ સ્કીમ

- તેની શરૂઆત FSSAI દ્વારા કરવામાં આવી હતી. તે ખાદ્યપદાર્થો માટે એક પ્રમાણપત્ર પ્રણાલી છે જે ગ્રાહકોને સીધો અથવા ઓફ-પ્રિમીસ ખોરાક પૂરો પાડે છે.
- ખાદ્ય સ્વચ્છતા યોજના ગ્રાહકોને સંવેદનશીલ બનાવવા અને ખાદ્ય વેપાર ઓપરેટરોમાં આત્મનિર્ભરતાની સંસ્કૃતિ વિકસાવવામાં મદદ કરશે.
- આનાથી ખાદ્ય પુરવઠાની ગુણવત્તામાં સુધારો થશે અને સાથે સાથે ખાવાની માંગમાં પણ વધારો થશે.
- આ ઉપરાંત, તે ખોરાકની ગુણવત્તા સુધારવામાં તેમજ ભારતીય ગ્રાહકો અને ફૂડ સર્વિસ ઓપરેટરો વચ્ચે પરસ્પર વિશ્વાસ મજબૂત કરવામાં મદદ કરશે.
- આ પ્રકારનાં ધોરણો અને તેનું મૂલ્યાંકન ખોરાક પ્રદાતાઓની સામે ખોરાક પ્રદાતાઓ સાથેના ગ્રાહકોના આત્મવિશ્વાસને વેગ આપે છે.
- આ યોજના ખાદ્ય વેચતા સંસ્થાઓ (દા.ત. હોટલ, રેસ્ટોરાં, કાફેટેરિયા, ઢાબા), મીઠાઈની દુકાનો, બેકરીઓ, માંસ છૂટક સ્ટોર્સ વગેરેને લાગુ પડે છે.

ક્વોલિટી કાઉન્સિલ ઓફ ઇન્ડિયા

- QCI, વર્ષ 1997માં સ્થાપિત, ભારતીય ઉદ્યોગ સાથે ભાગીદારીમાં સંગઠનો સ્થાપવા માટે ભારત સરકારનો એક પ્રાયોગિક પ્રયોગ છે.
- ક્વોલિટી કાઉન્સિલ ઓફ ઇન્ડિયાની સ્થાપના ભારત સરકાર દ્વારા એક સ્વાયત્ત સંસ્થા તરીકે કરવામાં આવી હતી.
- ભારતીય ઉદ્યોગની QCI એસોસિએટેડ ચેમ્બર્સ ઓફ કોમર્સ એન્ડ ઇન્ડસ્ટ્રી ઓફ ઇન્ડિયા (ASSOCHAM), કોન્ફેડરેશન ઓફ ઇન્ડિયન ઇન્ડસ્ટ્રી (CII) અને FICCI નામના ત્રણ મોટા ઉદ્યોગ સંગઠનોને દર્શાવે છે.
- આ સંસ્થાની સ્થાપના મુજબ, રાષ્ટ્રીય માન્યતા માળખાની સ્થાપના અને કામગીરી ઉપરાંત શિક્ષણ, આરોગ્ય અને

ગુણવત્તાના પ્રમોશન ક્ષેત્રે માન્યતા પ્રાપ્ત કરવા માટે માન્યતા સંસ્થાઓ માટે વ્યવસ્થા કરવામાં આવી હતી.

- માન્યતા માળખા તરીકેની ભૂમિકા ભજવવા ઉપરાંત, તે National Accreditation Board for Certification Bodies-NABCB દ્વારા ઉપલબ્ધ કરાયેલ માન્યતા સેવા તરીકે ગુણવત્તા વ્યવસ્થાપન સિસ્ટમો (ISO 14001 શ્રેણી), (ISO 22000 શ્રેણી) અને ઉત્પાદન પ્રમાણપત્ર અને નિરીક્ષણ સંસ્થાઓના સંબંધમાં ગુણવત્તાના ધોરણોને અપનાવવા પણ પ્રોત્સાહિત કરે છે.

પ્રેસની સ્વતંત્રતા માટે જોખમ અહેવાલ

- કમિટી ટુ પ્રોટેક્ટ જર્નાલિસ્ટ્સ નામની સંસ્થા દ્વારા તાજેતરમાં જારી કરવામાં આવેલા અહેવાલ મુજબ, વર્ષ 2020 દરમિયાન રેકોર્ડ સંખ્યાબંધ પત્રકારોને જેલમાં ધકેલી દેવાયા.
- કમિટી ટુ પ્રોટેક્ટ જર્નાલિસ્ટ્સ એક સ્વતંત્ર અને નફાકારક સંસ્થા છે જે વિશ્વભરમાં પ્રેસની સ્વતંત્રતાને પ્રોત્સાહન આપવા માટે કામ કરે છે.
- તે હિંસા અથવા બદલાના ડર વિના, સમાચારોને સુરક્ષિત રીતે જાણ કરવાના અધિકારીઓને ટેકો આપે છે.
- વર્ષ 2020માં, જેલોમાં પત્રકારોની કુલ સંખ્યા 272 પર પહોંચી ગઈ.
- પ્રેસની આઝાદી સામે તુર્કી વિશ્વનો સૌથી મોટો ગુનેગાર છે, રાજ્ય વિરોધી આરોપોમાં ઓછામાં ઓછા 68 પત્રકારોને કેદ કરવામાં આવ્યા છે. વધુમાં, ઓછામાં ઓછા 25 પત્રકારો ઈજિપ્તની જેલોમાં છે.
- યમનના હૌતી બળવાખોરો દ્વારા અપહરણ કરાયેલા અનેક પત્રકારો સહિત મધ્ય પૂર્વ અને ઉત્તર આફ્રિકામાં ડઝનેક પત્રકારો ગુમ થયા છે અથવા હાઈજેક થયા છે.
- સત્તાવાદી નેતાઓએ COVID-19 રોગચાળા દરમિયાન પત્રકારોની ધરપકડ કરીને અહેવાલને નિયંત્રિત કરવાનો પ્રયાસ કર્યો છે.

Back to Basics : મીડિયા સ્વતંત્રતાનું મહત્વ

- સ્વતંત્ર મીડિયા લોકોનો અવાજ છે, તેમના મંતવ્યો વ્યક્ત કરવાનો અધિકાર સાથે તેમને સશક્ત બનાવે છે. આ રીતે, લોકશાહીમાં સ્વતંત્ર મીડિયાની ભૂમિકા ખૂબ મહત્વની છે.
- લોકશાહીની સુગમ કામગીરી માટે, વિચારો, માહિતી, જ્ઞાન, ચર્ચા અને વિવિધ દ્રષ્ટિકોણની અભિવ્યક્તિનું સરળ આદાનપ્રદાન કરવું ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ છે.
- સ્વતંત્ર માધ્યમો એવા વિચારોની ખુલ્લી ચર્ચાને પ્રોત્સાહન આપે છે જે વ્યક્તિઓને રાજકીય જીવનમાં સંપૂર્ણ રીતે ભાગ લેવાની, જાણકાર નિર્ણય લે છે અને પરિણામે તે એક મજબૂત સમાજ (ખાસ કરીને ભારત જેવા વિશાળ લોકશાહી)ની સ્થાપનાનો માર્ગ બનાવે છે.
- મીડિયાથી સ્વતંત્ર રહીને, લોકો સરકારના નિર્ણયો પર સવાલ ઉઠાવવા માટે તેમના અધિકારનો ઉપયોગ કરી શકશે. જ્યારે માધ્યમોને સ્વતંત્રતા મળે છે ત્યારે જ આવા વાતાવરણનું નિર્માણ થઈ શકે છે.

- તેથી, મીડિયાને લોકશાહીના ચોથા સ્તંભ તરીકે યોગ્ય રીતે ગણી શકાય, જ્યાં અન્ય ત્રણ સ્તંભો વિધાનસભા, કારોબારી અને ન્યાયતંત્ર છે.

મીડિયાની સ્વતંત્રતા માટે જોખમ

- રાજકીય નેતાઓ દ્વારા જાહેરમાં પ્રોત્સાહિત કરવામાં આવતી મીડિયા પ્રત્યેની દુશ્મનાવટ લોકશાહી માટે મોટો ખતરો છે.
- સરકારના નિયમન, બનાવટી સમાચાર અને સોશિયલ મીડિયાના મોટા પ્રભાવ પર નિયંત્રણના નામે મીડિયા પરનું દબાણ આ ક્ષેત્ર માટે ખૂબ જોખમી છે. ચૂકવેલ સમાચાર, જાહેરાત (લેખ / સંપાદકીયના રૂપમાં જાહેરાતનું પ્રકાશન) અને ભ્રષ્ટાચારથી પ્રેરિત નકલી સમાચારો મુક્ત અને નિષ્પક્ષ માધ્યમો માટે મોટો ખતરો છે.
- સૌથી મોટો મુદ્દો પત્રકારોની સલામતીનો છે, સંવેદનશીલ મુદ્દાઓને આવરી લેતા પત્રકારો પર હુમલો કરવો અથવા તેમની હત્યા કરવી ખૂબ સામાન્ય વાત છે.
- ઘણા કેસોમાં પત્રકારોને નિશાન બનાવતા / નફરતકારક / આપેલા ભાષણો સોશિયલ મીડિયા પર શેર અને પ્રસારિત કરવામાં આવે છે, તેમજ આ દ્વારા જે સોશિયલ મીડિયાનો ઉપયોગ કરીને પત્રકારોને નિશાન બનાવે છે અને પજવે છે.
- વ્યવસાયિક જૂથો અને રાજકીય શક્તિઓમાં મીડિયાના મોટા ભાગો પર મજબૂત દબાવ છે, હિતમાં વધારો અને મીડિયાની સ્વતંત્રતાને નુકસાન પહોંચાડે છે.

ભારતમાં મીડિયા સ્વતંત્રતા

- 1950 ના રોમેશ થાપર વિરુદ્ધ મદ્રાસ રાજ્યના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટે કહ્યું હતું કે તમામ લોકશાહી સંગઠનોનો પાયો પ્રેસની સ્વતંત્રતા પર આધારિત છે.
- ભારતીય બંધારણની કલમ-19 હેઠળ વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાની ખાતરી આપવામાં આવી છે.
- ભારતીય કાયદાકીય પ્રણાલી દ્વારા અખબારોની સ્વતંત્રતા સ્પષ્ટપણે સુરક્ષિત નથી, પરંતુ તે બંધારણની કલમ 19 (1) (A) હેઠળ સુરક્ષિત છે (પૂરી પાડવામાં આવેલ છે), જેમાં જણાવાયું છે કે – ‘બધા નાગરિકો અભિવ્યક્તિ માટે સ્વતંત્ર હોવા જોઈએ અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાનો અધિકાર હશે’.
- જો કે, પ્રેસની સ્વતંત્રતા પણ અમર્યાદિત નથી. અમુક કેસોમાં કલમ-19 (2) હેઠળ પ્રતિબંધો લાદવામાં આવી શકે છે, જે નીચે મુજબ છે:
- ભારતની સાર્વભૌમત્વ અને અખંડિતતા, રાજ્યની સલામતી, વિદેશી રાજ્યો સાથેના મૈત્રીપૂર્ણ સંબંધો, જાહેર હુકમ, શિષ્ટાચાર અથવા નૈતિકતા અથવા કોર્ટનો તિરસ્કાર, માનહાનિ અથવા ગુનાના કેસોમાં સંબંધિત બાબતો.

પ્રેસ કાઉન્સિલ ઓફ ઇન્ડિયા (PCI)

- તે ‘પ્રેસ કાઉન્સિલ ઓફ ઇન્ડિયા એક્ટ 1978’ હેઠળ સ્થાપિત એક નિયમનકારી સંસ્થા છે.
- તેનો હેતુ પ્રેસની સ્વતંત્રતા જાળવવા અને ભારતમાં અખબારો અને સમાચાર એજન્સીઓના ધોરણોને જાળવવા અને સુધારવાનો છે.

પ્રેસની સ્વતંત્રતા માટેની આંતરરાષ્ટ્રીય પહેલ

- પેરિસ સ્થિત રિપોર્ટર્સ વિથઆઉટ બોર્ડર્સ (RWB) દર વર્ષે વિશ્વના 180 દેશોમાં સરકારોને અને અધિકારીઓ સામે સ્વતંત્રતા વિરુદ્ધ મીડિયાને મળતા સ્વતંત્રતાના સ્તરનું મૂલ્યાંકન કરવા માટે ‘વર્લ્ડ પ્રેસ ફ્રીડમ ઇન્ડેક્સ’ પ્રકાશિત કરે છે. તેમની નીતિઓ અને પ્રેસની સ્વતંત્રતાથી વાકેફ કરે છે.
- વર્ષ 2020 માં ભારત ‘વર્લ્ડ પ્રેસ ફ્રીડમ ઇન્ડેક્સ’માં બે સ્થાન નીચે આવીને 180 દેશોમાં 142માં સ્થાને પહોંચ્યું હતું.

ઉત્તર પૂર્વીય પ્રાદેશિક વિદ્યુત વ્યવસ્થા સુધારણા પરિયોજના

- આર્થિક બાબતો અંગેની મંત્રીમંડળ સમિતિએ ઉત્તર પૂર્વીય પ્રાદેશિક વિદ્યુત સુધારણા પરિયોજના (NERPSIP)ના 6,700 કરોડના સુધારેલા ખર્ચ અંદાજ (RCE)ને મંજૂરી આપી દીધી છે.
- આંતર-રાજ્ય ટ્રાન્સમિશન અને વિતરણ પ્રણાલીને મજબૂત કરવા અને ઉત્તર પૂર્વી પ્રદેશના આર્થિક વિકાસને સુનિશ્ચિત કરવા માટેનું આ મહત્વપૂર્ણ પગલું છે.

Back to Basics : પૃષ્ઠભૂમિ

- ડિસેમ્બર, 2014માં આ પ્રોજેક્ટને પાવર મંત્રાલયની સેન્ટ્રલ સેક્ટર સ્કીમ તરીકે મંજૂરી આપવામાં આવી હતી.

ધિરાણ

- આ પ્રોજેક્ટને ભારત સરકાર દ્વારા વર્લ્ડ બેંકની સહાયથી ધિરાણ આપવામાં આવશે. ભારત સરકારે આ પ્રોજેક્ટ શરૂ કરવાની યોજના 50:50 ટકા પરવડે તેવા (50 ટકા વર્લ્ડ બેંક: 50 ટકા ભારત સરકાર)ના આધારે કરી છે, પરંતુ ક્ષમતા નિર્માણ પર 89 કરોડ રૂપિયાનો ખર્ચ ભારત સરકાર સંપૂર્ણ રીતે ઉઠાવશે.

અમલ

- આ યોજના પાવર ગ્રીડ કોર્પોરેશન ઓફ ઇન્ડિયા લિમિટેડ (POWERGRID) દ્વારા ઉત્તર પૂર્વના છ લાભાર્થી રાજ્યો – આસામ, મણિપુર, મેઘાલય, મિઝોરમ, નાગાલેન્ડ અને ત્રિપુરાના સહયોગથી અમલમાં આવશે, જેનો લક્ષ્યાંક ડિસેમ્બર 2021માં શરૂ કરવામાં આવશે.
- પાવરગ્રિડ ઊર્જા મંત્રાલય હેઠળની એક મહારત્ન કંપની છે. તે મુખ્યત્વે પાવર ટ્રાન્સમિશન બિઝનેસમાં રોકાયેલ છે અને ઈન્ટર-સ્ટેટ ટ્રાન્સમિશન સિસ્ટમ (ISTS)ની યોજના, અમલીકરણ, સંચાલન અને જાળવણીની જવાબદારી સોંપવામાં આવી છે.

જાળવણી

- પ્રોજેક્ટની શરૂઆત પછી, પ્રોજેક્ટની જાળવણી અને માલિકી સંબંધિત રાજ્ય સરકારની કંપનીમાં જશે.

ઉદ્દેશ

- આ પ્રોજેક્ટનો મુખ્ય ઉદ્દેશ ઉત્તર-પૂર્વીય ક્ષેત્રના સર્વાંગી આર્થિક વિકાસને પ્રોત્સાહન આપવાનો અને આ ક્ષેત્રમાં

આંતર-રાજ્ય ટ્રાન્સમિશન અને વિતરણ માળખું મજબૂત બનાવવાનો છે.

મહત્વ

- આ યોજનાના અમલીકરણથી વિશ્વસનીય પાવર ગ્રીડનું નિર્માણ કરવામાં સક્ષમ બનશે, જે વીજ મથકો સાથે પૂર્વોત્તર રાજ્યોની કનેક્ટિવિટી અને જોડાણમાં સુધારો કરશે. આ રીતે ગ્રીડ દ્વારા ઉત્તર પૂર્વ ક્ષેત્રના તમામ વિભાગોના ગ્રાહકોને વીજળીની સુનિશ્ચિત કરવામાં આવશે.
- આ યોજના દ્વારા લાભાર્થી રાજ્યોમાં માથાદીઠ વીજળી વપરાશમાં પણ વધારો કરવામાં આવશે, જે ઉત્તર પૂર્વી ક્ષેત્રના સર્વાંગી આર્થિક વિકાસને સુનિશ્ચિત કરશે.
- આ યોજના સાથે સંકળાયેલી એજન્સીઓ બાંધકામના કામમાં સ્થાનિક માનવશક્તિનો ઉપયોગ કરી શકશે અને આ રીતે ઉત્તર પૂર્વી ક્ષેત્રના કુશળ અને અકુશળ કામદારોને રોજગારની તકો મળશે.

પૂર્વોત્તર સંબંધિત અન્ય પહેલ

- ઉત્તર પૂર્વ ઔદ્યોગિક વિકાસ યોજના (NEIDS)
 - કેન્દ્રીય કેબિનેટે વર્ષ 2018માં આ યોજનાને મંજૂરી આપી દીધી છે અને સરકાર આ યોજના દ્વારા મુખ્યત્વે પૂર્વોત્તર રાજ્યોમાં રોજગારને પ્રોત્સાહન આપવા માટે MSME ક્ષેત્રને પ્રોત્સાહન આપી રહી છે.
- આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રવાસન માર્ટ (ITM)
 - તે એક વાર્ષિક પ્રસંગ છે જેનો હેતુ સ્થાનિક અને આંતરરાષ્ટ્રીય બજારોમાં ઉત્તર પૂર્વી ક્ષેત્રની પર્યટન સંભાવનાને પ્રકાશિત કરવાનો છે.
 - તે જાણવું જરૂરી છે કે પર્યટન મંત્રાલયની કુલ યોજનાના આશરે 10 ટકા ભાગનો ઉપયોગ પૂર્વી રાજ્યોમાં પર્યટનના વિકાસ માટે થાય છે.
- રાષ્ટ્રીય વાંસ મિશન (NBM)
 - આ ક્ષેત્ર આધારિત અને પ્રાદેશિક રીતે જુદી જુદી વ્યૂહરચના દ્વારા વાંસ ક્ષેત્રના સર્વાંગી વિકાસને પ્રોત્સાહન આપવાની આ મિશનની કલ્પના છે. આ યોજનાનો ઉદ્દેશ્ય એ છે કે વાંસ ક્ષેત્રનો સંપૂર્ણ વિકાસ તેની સંપૂર્ણ વેલ્યૂ ચેન બનાવીને અને ઉત્પાદકો (ખેડુતો)ના ઉદ્યોગ સાથે અસરકારક જોડાણ સ્થાપિત કરીને સુનિશ્ચિત કરવું.

માનવ વિકાસ સૂચકાંક:UNDP

- યુનાઈટેડ નેશન્સ ડેવલપમેન્ટ પ્રોગ્રામ (UNDP) દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલા હ્યુમન ડેવલપમેન્ટ રિપોર્ટ (HDR) 2020 મુજબ, માનવ વિકાસ સૂચકાંક (HDI)માં ભારત 131માં ક્રમે છે. ગયા વર્ષે ભારત 129માં ક્રમે હતો.
- વર્ષ 2020ના આ અહેવાલમાં, 189 દેશોને તેમના માનવ વિકાસ સૂચકાંકની સ્થિતિના આધારે ક્રમ આપવામાં આવ્યો છે.
- HDR 2020 એ પૃથ્વી પર દબાણ-સમાયોજિત માનવ વિકાસ સૂચકાંક રજૂ કર્યો છે, જે દેશના માથાદીઠ કાર્બન ડાયોક્સાઈડ ઉત્સર્જન અને સામગ્રીના પગલા દ્વારા માનક વિકાસ સૂચકાંક (HDI)ને સમાયોજિત કરે છે.

Back to Basics : અન્ય સૂચકાંકો કે જે આ અહેવાલનો

ભાગ છે તે નીચે મુજબ છે

- અસમાનતા માનવ વિકાસ સૂચકાંક (IHDI)
- જાતિ વિકાસ સૂચકાંક (GDI)
- લિંગ અસમાનતા સૂચકાંક (GII)
- બહુ-પરિમાણીય ગરીબી સૂચકાંક (MPI)
- પરિચય:
 - HDI ભારપૂર્વક ભાર મૂકે છે કે લોકો અને તેની ક્ષમતાઓને માત્ર આર્થિક વિકાસને નહીં પણ દેશના વિકાસનું મૂલ્યાંકન કરવાના અંતિમ માપદંડ તરીકે માનવું જોઈએ.
 - માનવ વિકાસ ત્રણ મૂળભૂત પરિમાણો પર આધારિત છે:
 - લાંબુ અને સ્વસ્થ જીવન,
 - જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ,
 - જીવનશૈલીનું એક શિષ્ટ ધોરણ.
 - વર્ષ 2019માં ટોચના રેન્કસ:
 - આ સૂચકાંકમાં નોર્વે પ્રથમ ક્રમે છે, ત્યારબાદ આયર્લેન્ડ, સ્વિટ્ઝર્લેન્ડ, હોંગકોંગ અને આઈસલેન્ડ છે.

એશિયન પ્રદેશની સ્થિતિ

- સિંગાપોર 11માં ક્રમે, સાઉદી અરેબિયા 40માં અને મલેશિયા 62માં સ્થાને છે, વૈશ્વિક સૂચકાંકમાં 'ખૂબ ઉચ્ચ માનવ વિકાસ' ધરાવતા એશિયન દેશોમાં ટોચનું સ્થાન રજૂ કરે છે.
- બાકીના દેશોમાં, શ્રીલંકા (72), થાઈલેન્ડ (79), ચીન (85), ઈન્ડોનેશિયા અને ફિલિપાઈન્સ (બંને 107) અને વિયેતનામ (117) 'ઉચ્ચ માનવ વિકાસ' દેશોની શ્રેણીમાં હતા.
- ભારત, ભૂટાન, બાંગ્લાદેશ, મ્યાનમાર, નેપાળ, કંબોડિયા, કેન્યા અને પાકિસ્તાન 120થી 156 ક્રમ સુધીના 'મધ્યમ માનવ વિકાસ' વર્ગના દેશોમાં સામેલ હતા.

ભારતની સ્થિતિ

- એકંદરે પ્રદર્શન:
 - વર્ષ 2019 માટે HDI 0.645 છે, જે દેશને 'મધ્યમ માનવ વિકાસ' કેટેગરીમાં અને 181 દેશોમાં 131માં સ્થાન આપે છે.
 - વર્ષ 1990 અને 2019ની વચ્ચે ભારતનું HDI મૂલ્ય 0.429 થી વધીને 0.645 થયું છે, એટલે કે તેમાં 50.3%નો વધારો થયો છે.
 - લાંબુ અને સ્વસ્થ જીવન: વર્ષ 2019માં ભારતમાં જન્મ સમયે આયુષ્ય 69.7 વર્ષ હતું, જે દક્ષિણ એશિયન સરેરાશ 69.9 વર્ષ કરતા થોડું ઓછું હતું.
 - વર્ષ 1990 અને 2019 ની વચ્ચે ભારતમાં જન્મ સમયે આયુષ્ય 11.8 વર્ષ વધ્યું છે.
- જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ:
 - બાંગ્લાદેશમાં 11.2 અને પાકિસ્તાનમાં 8.3 વર્ષની તુલનામાં ભારતમાં શાળા માટેના અપેક્ષિત વર્ષ 12.2 હતા.
 - 1990 અને 2019ની વચ્ચે, શાળાના અપેક્ષિત સરેરાશ વર્ષોમાં 3.5 વર્ષ અને શાળાના અંદાજિત વર્ષોમાં 4.5 વર્ષનો વધારો થયો છે.
- જીવનશૈલીનું યોગ્ય ધોરણ:
 - માથાદીઠ કુલ રાષ્ટ્રીય આવક (GNI)ની દ્રષ્ટિએ, ગત વર્ષની તુલનામાં ઘટાડો હોવા છતાં, વર્ષ 2019માં ભારતે કેટલાક અન્ય દેશો કરતા વધુ સારું પ્રદર્શન કર્યું છે.

- વર્ષ 1990 અને 2019 ની વચ્ચે ભારતના માથાદીઠ GNIમાં લગભગ 273.9%નો વધારો થયો છે.

પ્લેનેટરી પ્રેશર-એડજસ્ટ HDI (PHDI)

- PHDI વ્યક્તિગત ધોરણે કાર્બન ડાયોક્સાઇડ ઉત્સર્જન અને મટિરિયલ ફૂટપ્રિન્ટના દેશના માનક HDIને સમાયોજિત કરે છે.
- દેશો પ્રદર્શિત:
 - HDIમાં ટોચનું સ્થાન મેળવનાર નોર્વે, PHDI મેટ્રિકમાં માપવામાં આવે તો તે 15 સ્થાનોથી નીચે જશે, જ્યારે આયર્લેન્ડ ટેબલમાં ટોચનું સ્થાન ધરાવે છે.
 - યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ (HDI રેન્ક-17) અને કેનેડા (HDI રેન્ક-16) PHDIમાં અનુક્રમે 45 અને 40માં સ્થાને જશે, કુદરતી સંસાધનો પર વિપરીત અસર દર્શાવે છે.
 - તેલ અને ગેસથી સમૃદ્ધ ગર્લ્ડ રાજ્યોનું સ્થાન પણ ઘટ્યું છે. ચીન તેના વર્તમાન 85માં સ્થાનેથી 16 સ્થાન નીચે આવી જશે.
- ભારતનું પ્રદર્શન:
 - જો PHDIમાં આકારણી કરવામાં આવે તો ભારત રેન્કિંગમાં આઠ સ્થાને આગળ વધશે.
 - પેરિસ કરાર હેઠળ, ભારતે વર્ષ 2030 સુધીમાં તેના GDP ઉત્સર્જનને 2005ના સ્તરથી ઘટાડીને 33-35% કરવા અને બિન-અશિમભૂત બળતણ સ્ત્રોતથી ઇલેક્ટ્રિક પાવર ક્ષમતા 40% પ્રાપ્ત કરવાનું વચન આપ્યું હતું.
 - ભારતમાં સૌર ક્ષમતા માર્ચ 2014માં 2.6GWથી વધીને જુલાઈ 2019માં 30GW થઈ, પરિણામે તેણે તેનું લક્ષ્ય (20 GW) સમયપત્રકના ચાર વર્ષ પહેલાં પ્રાપ્ત કર્યું.
 - વર્ષ 2019માં, ઇન્સ્ટોલ કરેલી સૌર ક્ષમતા માટે ભારત પાંચમા ક્રમે હતું.
 - રાષ્ટ્રીય સોલર મિશનનો ઉદ્દેશ વીજ ઉત્પાદન માટે સૌર ઊર્જાને પ્રોત્સાહન આપવાનો અને અશિમભૂત બળતણ આધારિત વિકલ્પો સાથે સૌર ઊર્જાને સ્પર્ધાત્મક બનાવવાનો છે.

અન્ય સૂચકાંકો:

- અસમાનતા-સમાયોજિત માનવ વિકાસ સૂચકાંક (IHDI):
 - IHDI અસમાનતાને કારણે HDIમાં ટકાવારીનું નુકસાન રજૂ કરે છે.
 - વર્ષ 2019 માટે ભારતનો IHDIનો સ્કોર 0.537 છે. (એકંદર ખોટ 16.8%)
- જાતિ વિકાસ સૂચકાંક(GDI):
 - GDI એ જાતિના આધારે HDIમાં અસમાનતાને માપે છે.
 - વર્ષ 2019 માટેનો ભારતનો GDI સ્કોર 0.820 (વિશ્વનો 0.943) છે.
- લિંગ અસમાનતા સૂચકાંક(GII)
 - તે એક સંયુક્ત પગલું છે જે ત્રણ પરિમાણોમાં સ્ત્રી અને પુરુષો વચ્ચેની સિદ્ધિમાં અસમાનતા દર્શાવે છે:
 - પ્રજનન સ્વાસ્થ્ય
 - સશક્તિકરણ અને મજૂર બજાર.
 - GIIમાં ભારત 123માં ક્રમે છે. ગયા વર્ષે, 162 દેશોમાં તે 122માં ક્રમે હતું.
- બહુપરીમાણીય ગરીબી સૂચકાંક(MPI)

- MPIમાં એવા પરિમાણો શામેલ છે જે વિકાસશીલ દેશોના લોકો તેમના આરોગ્ય, શિક્ષણ અને જીવનધોરણમાં સામનો કરે છે.
- ભારતના MPI અંદાજ માટે સૌથી તાજેતરમાં જાહેરમાં ઉપલબ્ધ સર્વેક્ષણ 2015-2016 છે. ભારતમાં, 27.9% વસ્તી (3,77,492 હજાર લોકો) બહુ-પરિમાણીય ગરીબીથી પીડાઈ રહી છે, જ્યારે વધારાની 19.3% વસ્તી (2,60,596 હજાર લોકો)ને બહુપરીમાણીય ગરીબી હેઠળ વર્ગીકૃત કરવામાં આવી છે.

બ્રાન્ડ ઇન્ડિયા મિશન

- ભારત સરકાર દેશમાં ઉત્પાદિત ઉત્પાદનોની ગુણવત્તાને પ્રોત્સાહન આપવા માટે બ્રાન્ડ ઇન્ડિયા મિશન શરૂ કરશે. આ મિશનને વાણિજ્ય અને ઉદ્યોગ મંત્રાલય દ્વારા ચલાવવામાં આવી રહ્યું છે. આ મિશન સ્વિટ્ઝર્લેન્ડ, યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ, જર્મની અને ફ્રાન્સ જેવા અન્ય દેશોમાં સમાન નીતિઓ પર આધારિત છે.

Back to Basics : બ્રાન્ડ ઇન્ડિયા મિશન

- બ્રાન્ડ ઇન્ડિયા પહેલ હેઠળ, ભારતીય અને આંતરરાષ્ટ્રીય ગ્રાહકો બંનેને ભારતમાં બનાવવામાં આવતા ઉત્પાદનો વિશે શિક્ષિત કરવાના છે. આ મિશન ભારતને તેની નેતાગીરીની સ્થિતિ અને ગુણવત્તા પ્રત્યેની પ્રતિબદ્ધતા દર્શાવવામાં મદદ કરશે.
- મિશનનો મુખ્ય ઉદ્દેશ સ્થાનિક ઉત્પાદનમાં વધારો કરવો છે. બ્રાન્ડ ઇન્ડિયા પહેલ ભારતમાં ઉત્પાદિત ચીજવસ્તુઓને ટેગ આપશે. ટેગ પ્રાપ્ત કરવા માટે, ઉત્પાદિત માલ દેશના સૂચવેલ આરોગ્ય અને સલામતી ધોરણોનું પાલન કરે છે. ઉપરાંત, આવા ઉત્પાદિત માલમાં ઓછામાં ઓછી 20% સ્થાનિક સામગ્રી હોવી જોઈએ. ઉપરાંત, કંપનીઓએ પોતાનું મુખ્ય મથક દેશમાં રાખવું જોઈએ. આ સાથે ભારતમાં ઉત્પાદિત ઉત્પાદનને મેડ ઇન ઇન્ડિયા ટેગ પ્રાપ્ત થશે. આનાથી આર્થિક વિકાસ, નિકાસ અને રોજગારને વેગ મળશે. મિશન અંતર્ગત પ્રમાણપત્ર પ્રક્રિયા 6થી 10 દિવસમાં પૂર્ણ થવાની છે.

યોજના

- આ મિશનની શરૂઆતમાં ટાયર અને રબર ઉદ્યોગ ઇકોસિસ્ટમ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવાનું છે. આ માટે ખાનગી રોકાણના ટેકા દ્વારા રબરના વાવેતરને પ્રોત્સાહિત કરવામાં આવશે.
- આ ઉપરાંત ઔદ્યોગિક નેતાઓ દ્વારા અન્ય ક્ષેત્રની ઓળખ કરવામાં આવી રહી છે. તેઓ આગામી 10 વર્ષમાં 200 કરોડ રૂપિયાના મેન્યુફેક્ચરિંગના એક્ઝેક્શનલ એજન્ડા સાથે આવવાના છે.
- આ ધ્યેય 'ન્યુ ઇન્ડિયા'નું એક મહત્વપૂર્ણ બિલ્ડિંગ બ્લોક બનવાની અપેક્ષા છે.

ન્યુ ઇન્ડિયા

- નીતિ આયોગ દ્વારા ન્યુ ઇન્ડિયાની વ્યૂહરચના એક સાથે મૂકવામાં આવી હતી. રણનીતિ હેઠળ થિંક ટેન્કે 2022 સુધીમાં

લક્ષ્ય હાંસલ કરવાનું રાખ્યું છે. ન્યુ ઈન્ડિયા વ્યૂહરચનાએ દેશના વિકાસને પ્રાપ્ત કરવા માટે વિવિધ 41 ક્ષેત્રો પર કામ કરવાની જરૂર છે. તે વૃદ્ધિ, રોજગાર અને શ્રમ સુધારણા, તકનીકી અને નવીનતા, ઉદ્યોગ, ખેડૂતોની આવક બમણી કરવા, નાણાકીય સમાવેશ, બધા માટે આવાસો, મુસાફરી પર્યટન અને આતિથ્ય, ખનીજ, ઊર્જા, સપાટી પરિવહન, રેલ્વે, નાગરિક ઉડ્ડયન, શિપિંગ અને અંતરિયાળ જળમાર્ગ, લોજિસ્ટિક્સ, ડિજિટલ જોડાણ, સ્માર્ટ શહેરો, ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર ભારત મિશન, જળ સંસાધનો અને ટકાઉ વાતાવરણ. આ સિવાય તેમણે શિક્ષણ, આરોગ્ય માટેના માનવ સંસાધનો, પોષણ, જાહેર આરોગ્ય વ્યવસ્થાપન અને ક્રિયા, કૌશલ્ય વિકાસ, વરિષ્ઠ નાગરિકો અને અપંગતા અને ટ્રાંસજેન્ડર વ્યક્તિઓને પણ ઓળખાવી છે

યુનેસ્કોનો સ્ટેટ ઓફ એજ્યુકેશન ફોર ઈન્ડિયા રિપોર્ટ 2020

- યુનેસ્કોએ તાજેતરમાં જ સ્ટેટ ઓફ એજ્યુકેશન ફોર ઈન્ડિયા રિપોર્ટ (SER) લોન્ચ કર્યો હતો. અહેવાલમાં ભારતની નવી રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નીતિ 2020માં સમાવિષ્ટ તકનીકી અને વ્યાવસાયિક શિક્ષણ અને તાલીમ (TVET)ની દ્રષ્ટિ પ્રકાશિત કરવામાં આવી છે. યુનેસ્કોએ TVET (2016-21) માટેની એક વ્યૂહરચના વિકસાવી છે. સ્ટ્રેટેજી ડેવલપમેન્ટ ગોલ એન્ડ એજ્યુકેશન 2030 ફેમવર્ક એક્શન સાથેની વ્યૂહરચના ગોઠવણીમાં છે.

Back to Basics : ભારતમાં TVET માટેની ભલામણો

- ટ્રેનર્સ, શિક્ષકો અને આકરણીઓ માટે યોગ્ય ઈકોસિસ્ટમ બનાવવી.
- શિક્ષણ અને આજીવન ભણતરના પુનર્વિકાસ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવા.
- જુદા જુદા સક્ષમ, મહિલાઓ અને વંચિત શીખનારાઓ માટે TVETની સમાવિષ્ટ પહોંચની ખાતરી કરવી.
- તાલીમ અને વ્યાવસાયિક શિક્ષણનું ડિજિટલકરણ વિસ્તૃત કરવું.

ફાઇનાન્સિંગ TVETGF નવીન મોડેલો વિકસાવવા

- આંતર-મંત્રાલય સહયોગ માટે મજબૂત સંકલન પદ્ધતિ સ્થાપિત કરવી.
- વધુ સારી રીતે આયોજન અને દેખરેખ માટે સંશોધનનું વિસ્તરણ કરવું.
- સ્થાનિક સમુદાયોને ટેકો આપવા અને અમૂર્ત સાંસ્કૃતિક વારસો જાળવવામાં વ્યસ્ત રહી આજીવિકા પેદા કરવી.
- શીખનારાઓ અને તેમની આકાંક્ષાઓને વ્યાવસાયિક શિક્ષણ અને તાલીમ કાર્યક્રમોના કેન્દ્રમાં રાખવું જોઈએ.

TVET વિશે

- તે તકનીકીઓનો અભ્યાસ, વ્યવહારિક કુશળતા પ્રાપ્ત કરવા, વ્યવસાયો અને વિવિધ ક્ષેત્રોથી સંબંધિત સમજણ અને જ્ઞાનનો સંદર્ભ આપે છે.
- યુવા રોજગાર અને ઉદ્યોગસાહસિકતાને પ્રોત્સાહન આપવા

માટે TVET મહત્વપૂર્ણ છે. તે ઈકિવટી અને લિંગ સમાનતાને પ્રોત્સાહન આપે છે. તે ટકાઉ સમાજો અને ગ્રીન ઈકોનોમી તરફ સંક્રમણની સુવિધા આપે છે.

ભારતમાં TVETનું વર્તમાન દ્રશ્ય

- યુનેસ્કોના સ્ટેટ ઓફ એજ્યુકેશન ફોર ઈન્ડિયાના અહેવાલ મુજબ હાલમાં ભારતમાં એક હજારથી વધુ કોલેજો છે જે ગ્રેજ્યુએટ બેચલર ઓફ વોકેશન પ્રોગ્રામ હેઠળ વિશેષ ચાલે છે. આશરે 10,158 જેટલી રાજ્ય સરકારી શાળાઓ 1.2 મિલિયન વિદ્યાર્થીઓને વ્યાવસાયિક શિક્ષણ આપી રહી છે.

TVET ભારત માટે કેમ જરૂરી છે?

- TVET ભારતને મજબૂત વર્કફોર્સ બનાવવામાં મદદ કરશે. કુશળતા વિકાસ સાહસિકતાની રાષ્ટ્રીય નીતિ અનુસાર, 2022 સુધીમાં ભારત 110 મિલિયન લોકોનું કાર્યબળ બનાવવાનું લક્ષ્ય ધરાવે છે. હાલમાં ભારત સ્ટેટ ઓફ એજ્યુકેશન ફોર ઈન્ડિયાના અહેવાલ મુજબ ઘણી યોજનાઓ દ્વારા 10 કરોડ યુવાનોને તાલીમ આપી રહ્યાં છે.

ગેસ ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર બનાવવાની ભારતની યોજના

- ભારત સરકારે 2030 સુધીમાં દેશના પ્રાથમિક ઊર્જા મિશ્રણમાં નેચરલ ગેસનો હિસ્સો 6.2%થી વધારીને 15% કરવાનો છે. આ હાંસલ કરવા માટે, કઠોર ગેસ બનાવવા માટે દેશમાં ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર માટે આગામી ચાર વર્ષમાં 60 અબજ ડોલરનું રોકાણ કરવામાં આવશે. આમાં સિટી ગેસ વિતરણ નેટવર્ક, પાઈપલાઈન્સ અને LNG ટર્મિનલ્સ શામેલ છે.

Back to Basics : યોજના

- નેચરલ ગેસનો હિસ્સો વધારવા ભારત સરકારની યોજનામાં નીચેનાનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે
- પરિવહન બળતણ તરીકે LNGનો વધુ ઉપયોગ સાથે ભારત ક્લીન મોબિલીટી સોલ્યુશન્સ અપનાવશે. આમાં લાંબી હોલિંગ ટૂક્સનો પણ સમાવેશ થાય છે.
- 2019માં, વડા પ્રધાન મોદી “એક રાષ્ટ્ર એક ગેસ ગ્રીડ”. આ અંતર્ગત ભારતે 17,000 કિલો મીટર ગેસ પાઈપલાઈન ઉમેરીને તેના નેચરલ ગેસ ગ્રીડનું વિસ્તરણ કરવાનું છે.
- દેશની પુનઃકરણની ક્ષમતા વર્તમાન વાર્ષિક 42 મિલિયન ટનથી વધારીને 61 મિલિયન ટન વાર્ષિક કરવામાં આવશે. આ 2022 સુધીમાં પ્રાપ્ત થવાનું છે.
- નવેમ્બર 2020માં, ભારત સરકારે જાહેરાત કરી કે તે આગામી પાંચ વર્ષમાં તેની ઓઈલ રિફાઈનિંગ ક્ષમતા બમણી કરવાની છે.
- અગાઉ ભારતે વેપારની સુવિધા માટે દેશમાં પ્રથમ સ્વચાલિત રાષ્ટ્રીય કક્ષાના ગેસ ટ્રેડિંગ પ્લેટફોર્મની સ્થાપના કરી હતી. ઉપરાંત, સિટી ગેસ ડિસ્ટ્રિબ્યુશન પ્રોજેક્ટ્સને 400 જિલ્લાઓમાં ફેલાયેલા 232થી વધુ ભૌગોલિક વિસ્તારોમાં વિસ્તૃત કરવામાં આવ્યા છે. આમાં દેશના 53% ભૌગોલિક વિસ્તારો અને 70% લોકોનો સમાવેશ થાય છે.

- ભારત સરકારે હજાર LNG ફ્યુઅલ સ્ટેશન સ્થાપવાની યોજના બનાવી છે.
- નેશનલ બાયોફ્યુઅલ પોલિસી દ્વારા વિશાળ બાયોમાસનો ઉપયોગ કરવો પડશે. ભારત સરકારે 2023-24 સુધીમાં પાંચ હજાર CBG પ્લાન્ટ સ્થાપવાના છે. 20 અબજ ડોલરના રોકાણ દ્વારા આ પ્રાપ્ત થવાનું છે.

ભારતના ઉર્જા ક્ષેત્રના મુખ્ય ડ્રાઇવરો

- ભારત સરકારના ઉર્જા ક્ષેત્રના વિકાસના ચાવીરૂપ ડ્રાઇવરો નીચે મુજબ છે:
 - બાયો-ઈંધણના ઘરેલુ ઉપયોગ પર વધારે નિર્ભરતા
 - કોલસા અને પેટ્રોલિયમ સહિત અશ્મિભૂત ઈંધણનો સ્વચ્છ ઉપયોગ
 - ગેસ આધારિત અર્થવ્યવસ્થા તરફ આગળ વધવાના પ્રયાસો
 - 2030 સુધીમાં 450GWનું નવીનીકરણીય લક્ષ્ય હાંસલ કરવું
 - ગતિશીલતાને સુશોભિત કરવું
 - હાઈડ્રોજન જેવા ઉભરતા ઈંધણ તરફ આગળ વધવું
 - બધી ઉર્જા સિસ્ટમોમાં ડિજિટલ નવીનતાઓનો અમલ કરવો.

COVID-19 ના સંચાલન અંગે અહેવાલ

- ગૃહ બાબતોની સંસદીય સ્થાયી સમિતિએ તાજેતરમાં દેશમાં કોરોના વાયરસ રોગચાળાના સંચાલન અંગે પોતાનો અહેવાલ આપ્યો છે.

Back to Basics : અહેવાલ અંગે

- સમિતિએ પોતાના અહેવાલમાં કુલ ચાર પાસાઓના આધારે વિગતવાર મૂલ્યાંકન કર્યું છે
 - તત્પરતા
 - આરોગ્ય માળખાકીય સુવિધા
 - સામાજિક અસર
 - આર્થિક અસર

તત્પરતા

- સમસ્યા:
 - સમય જતાં જિલ્લાં કક્ષાએ ખોરાક, આશ્રય અને અન્ય સુવિધાઓ સાથે સંબંધિત માર્ગદર્શિકા અને માહિતીના અભાવને કારણે, સ્થળાંતર કામદારોમાં ચિંતા અને અનિશ્ચિતતાનું વાતાવરણ હતું, જેના પગલે તેઓના વતન અને સમગ્ર પ્રક્રિયામાં સ્થળાંતર થઈ ગયું હતું. સ્થળાંતર કામદારો, કારખાનાના કામદારો અને દૈનિક વેતન કામદારો સૌથી વધુ અસરગ્રસ્ત હતા.
- ઉકેલ:
 - ડિઝાસ્ટર મેનેજમેન્ટ એક્ટ, 2005 અને રોગચાળો અધિનિયમ, 1897 હેઠળ રોગચાળાને રોકવા માટે રાષ્ટ્રીય યોજના અને માર્ગદર્શિકા તૈયાર કરવાની જરૂર છે.
 - રાષ્ટ્રીય ડિઝાસ્ટર મેનેજમેન્ટ ઓથોરિટી (NDMA) હેઠળ એક વિશિષ્ટ પાંખની સ્થાપના થવી જોઈએ, જે રોગચાળાને લગતા વ્યવહારમાં કુશળતા ધરાવે છે અને જે જાહેર ક્ષેત્ર, કોર્પોરેટરો, બિન-સરકારી સંસ્થાઓ અને અન્ય હિસ્સેદારો સાથે સરકારની ભાગીદારી બનાવવા માટે આગળ છે.

- ભવિષ્યમાં આવા સંકટ અંગે ઝડપી જવાબ આપવા માટે કેન્દ્ર, રાજ્યો અને કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશો વચ્ચે સંકલન માટે અસરકારક સંસ્થાકીય મિકેનિઝમની જરૂર છે.

આરોગ્ય માળખાકીય સુવિધા

- સમસ્યા:
 - ખાનગી અને જાહેર હોસ્પિટલોમાં આઈસીયુ પલંગની અસંગતતા એક મોટી સમસ્યા છે.
 - ખાનગી હોસ્પિટલો જ્યાં પથારી ઉપલબ્ધ છે તે ભૌગોલિક રૂપે સામાન્ય લોકોની પહોંચથી દૂર છે અથવા તે પ્રમાણમાં ખર્ચાળ છે.
 - ઘણી ખાનગી હોસ્પિટલોમાં, ઓવરચાર્જિંગની સમસ્યાઓ, એટલે કે ઉચ્ચ ચાર્જ, કેસલેસ વગરની સુવિધાઓ, પી.પી.ઈ. કીટ અને માસ્ક વગેરે જેવી વસ્તુઓનો વપરાશ કરવા માટે વિવિધ ફી લેવામાં આવે છે.
- ઉકેલ:
 - સમિતિએ સૂચવ્યું છે કે આ સમસ્યા સાથે સંકળાવવા માટે રાષ્ટ્રીય સ્તરે એક વ્યાપક જાહેર આરોગ્ય કાયદો બનાવવો જોઈએ, જે
 - ખાનગી હોસ્પિટલોની ચકાસણી અને નિયંત્રણમાં સરકારના પ્રયત્નોને ટેકો આપવા
 - જે ડ્રગ માર્કેટિંગને કાબૂમાં કરી શકે છે અને ઉત્પાદનનું માનકીકરણ સુનિશ્ચિત કરી શકે છે.
 - સમિતિ સૂચવે છે કે વીમા દાવા અંગે દેશભરની તમામ હોસ્પિટલોના નિયમનકારી દેખરેખની જરૂર છે.
 - આ અંતર્ગત, વીમા કવચ ધરાવતા તમામ લોકો માટે કોવિડ-19 સારવાર કેસલેસ બનાવવાનું લક્ષ્ય હોવું જોઈએ.

સામાજિક અસર

- સમસ્યા:
 - સમિતિએ પોતાના અહેવાલમાં આંતર રાજ્ય સ્થળાંતર કામદારો (રોજગાર અને સેવાની શરતોનું નિયમન) અધિનિયમ 1979 ના બિનઅસરકારક અમલીકરણને મોટી સમસ્યા ગણાવી છે.
 - દેશવ્યાપી લોકડાઉન દરમિયાન પરપ્રાંતિય કામદારોના રહેઠાણોની ઓળખ અને રાહત આપવી એ એક મોટી સમસ્યા હતી, કારણ કે કેન્દ્ર અથવા રાજ્ય સરકાર પાસે સ્થળાંતર કામદારોથી સંબંધિત કોઈ ડેટા ઉપલબ્ધ નહોતો.
- ઉકેલ:
 - નીતિ નિર્માતાઓએ રોગચાળા અને લોકડાઉનથી અસરગ્રસ્ત લોકોને તાત્કાલિક રાહત આપવા શક્ય તેટલી વહેલી તકે સ્થળાંતર કરનારા કામદારોથી સંબંધિત રાષ્ટ્રીય ડેટાબેસ શરૂ કરવું જોઈએ.
 - આ ડેટાબેઝ હેઠળ, 'સ્થળાંતર કામદારોના સ્ત્રોત અને ગંતવ્ય, તેમની રોજગારની આવડત અને કુશળતા વગેરેથી સંબંધિત વિગતો શામેલ કરી શકાય છે.
 - આ ભવિષ્યમાં રોગચાળા જેવી જ કટોકટીની પરિસ્થિતિઓમાં સ્થળાંતર કામદારો માટે નીતિ નિર્માણ કરવામાં મદદ કરશે.
 - સમિતિના જણાવ્યા મુજબ, જ્યાં સુધી 'એક દેશ-એક રેશનકાર્ડ' યોજના તમામ રાજ્યો/કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશમાં સંપૂર્ણ

રીતે લાગુ ન થાય ત્યાં સુધી રેશનકાર્ડ્સના આંતર-રાજ્ય સંચાલનની મંજૂરી હોવી જોઈએ.

- 'મિડ-ડે-મિલ' યોજના શરૂ કરવી જોઈએ.
- જ્યાં સુધી શાળા ખુલે નહીં ત્યાં સુધી તે સુનિશ્ચિત કરવું જોઈએ કે સ્થાનિક વહીવટ સમયસર રાશન / ભથ્થું આપે.

આર્થિક અસર

■ સમસ્યા:

- સરકારી યોજનાઓનું નબળું અમલીકરણ.
- લોન વિતરણમાં વિલંબ.
- લોકડાઉન અને રોજગારના ઘટાડાને કારણે રોજગારનું નુકસાન, ખાનગી વપરાશમાં નોંધપાત્ર ઘટાડો થયો.

■ ઉપાય:

- અર્થવ્યવસ્થાને પાટા પર લાવવા અને રોગચાળાથી અસરગ્રસ્ત વિસ્તારો, ખાસ કરીને MSMEને આર્થિક પુનર્જીવનની ખાતરી કરવા માટે વધુ સરકારી યોજનાઓ અને દબલ કરવાની જરૂર છે.

સંસદીય સમિતિઓ

- સંસદીય સમિતિઓનો ઉપયોગ સંસદના વિવિધ કાર્યોને અસરકારક રીતે કરવા માટે માધ્યમ તરીકે કરવામાં આવે છે. આ સમિતિઓમાં વિવિધ પક્ષોના સાંસદોના નાના જૂથોનો સમાવેશ થાય છે, જેઓ તેમના અંગત હિતો અને વિશેષતાના આધારે વહેંચાયેલા છે.
- સંસદીય સમિતિઓ સામાન્ય રીતે બે પ્રકારની હોય છે.

■ સ્થાયી સમિતિઓ:

- તેઓ સતત સ્વભાવના હોય છે, એટલે કે, તેમનું કાર્ય સામાન્ય રીતે સતત ચાલતું રહે છે. તેને નીચેના જૂથોમાં વર્ગીકૃત કરી શકાય છે:
- નાણાકીય સમિતિઓ
- ખાતાકીય સ્થાયી સમિતિઓ
- ગૃહના દૈનિક કાર્યોથી સંબંધિત પ્રવૃત્તિઓ

■ અસ્થાયી સમિતિઓ અથવા એડ-હોક સમિતિઓ:

- એડ-હોક સમિતિઓ અસ્થાયી સ્વભાવની હોય છે અને આ સમિતિઓ તેમને સોંપાયેલ વિશિષ્ટ કાર્યના અંત પછી રદ કરવામાં આવે છે.

પૂર્વ-શિક્ષણની માન્યતા કાર્યક્રમ(RPL)

- કૌશલ્ય વિકાસ અને ઉદ્યમ મંત્રાલય પંચાયતી રાજ વિભાગના સહયોગથી- કામદારો માટે 'પૂર્વ-શિક્ષણની માન્યતા કાર્યક્રમ(RPL)' નામના વિશેષ કાર્યક્રમ માટે આયોજન કરી રહ્યાં છે.
- કૌશલ્ય વિકાસ અને ઉદ્યમ મંત્રાલયના (kill Acquisition and Knowledge Awareness for Livelihood Promotion- SANKALP)-સંકલ્પ યોજના હેઠળ અમલમાં મૂકાયેલ આ કાર્યક્રમ વારાણસી અને ચાંદૌલીમાં શરૂ કરવામાં આવ્યો છે.

Back to Basics : RPL કાર્યક્રમ

- કૌશલ્ય વિકાસ કાર્યક્રમોના વધુ સારા આયોજન અને અમલીકરણ માટે વિકેન્દ્રીયકરણ અને સ્થાનિક શાસનને પ્રોત્સાહન આપવાનું લક્ષ્ય છે.
- રાષ્ટ્રીય કૌશલ્ય વિકાસ નિગમ દ્વારા તેનો અમલ કરવામાં આવી રહ્યો છે.
- તે ઔપચારિક માધ્યમથી વધુ હસ્તગત શિક્ષણનું મૂલ્ય ઓળખે છે અને વ્યક્તિની કુશળતા માટે સરકારનું પ્રમાણપત્ર પ્રદાન કરે છે.
- આ પ્રોગ્રામ ડિજિટલ અને નાણાકીય સાક્ષરતાની વિભાવનાઓ માટે ત્રણ વર્ષ માટે મફત જોખમ અને આકસ્મિક વીમા કવચ પણ પ્રદાન કરશે.
- RPL કાર્યક્રમમાં ભાગ લેવા માટે કોઈપણ ઉમેદવાર પાસેથી કોઈ ફી લેવામાં આવતી નથી, પરંતુ દરેક સફળ અને પ્રમાણપત્ર માંગનારા ઉમેદવારને 500 રૂપિયા આપવામાં આવે છે.
- રાજ્ય કૌશલ્ય વિકાસ મિશન / જિલ્લા કૌશલ્ય સમિતિઓ અને જિલ્લા અમલીકરણ એજન્સીઓની પસંદગી અને પ્રોગ્રામના સફળ અમલ માટે મદદ કરે છે.
- કૌશલ્ય વિકાસ અને ઉદ્યોગસાહસિક મંત્રાલય અને પંચાયતી રાજ મંત્રાલય દ્વારા આ યોજના પર નજર રાખવામાં આવી રહી છે, આ માટે તેમને પંચાયતી રાજ નિયામક, ઉત્તર પ્રદેશ અને રાજ્ય કૌશલ્ય વિકાસ મિશન, ઉત્તર પ્રદેશ દ્વારા મદદ મળી રહી છે.
- આ પહેલ 'ગ્રામ પંચાયતના સ્તરે કૌશલ્ય વિકાસ યોજના' ના વ્યાપક કાર્યક્રમનો એક ભાગ છે, જે દેશભરની વિવિધ જિલ્લાઓની ગ્રામ પંચાયતોમાં સંગઠિત રીતે RPLને માન્યતા આપવાની શરૂઆત કરી રહી છે.

મદદ

- આપણા દેશની લગભગ 70 ટકા વસ્તી ગ્રામીણ ભારતમાં રહે છે, તેથી જિલ્લા કુશળતા વિકાસ યોજનાઓની સફળતા માટે જિલ્લા પંચાયતોનો સમાવેશ મહત્વપૂર્ણ છે. ઉપરાંત, આ પ્રકારનું સમાવિષ્ટ કૌશલ્ય ભારત અભિયાનના કિસ્સામાં વ્યાપક સ્તરની સુવિધા પ્રદાન કરશે.
- RPL દેશમાં પહેલેથી જ કામ કરનારા લોકોની કુશળતાને પ્રમાણિત માળખા સાથે ગોઠવશે અને ઉમેદવારોને વિશ્વાસ, આદર અને માન્યતા આપશે.
- યુવાનોના અનૌપચારિક શિક્ષણના નિયમ-વફાદારીને ટેકો આપવાથી તેમના જીવન ટકાવી રહેવાની તકો મેળવવા અને અન્યના જ્ઞાનના આધારે વિશેષાધિકાર જેવી અસમાનતાઓમાં ઘટાડો જેવા પ્રયત્નો પૂર્ણ થશે.
- તાલીમાર્થીઓની કુશળતાને માન્યતા આપવા ઉપરાંત, તે તેમને ગ્રામ પંચાયતના વિકાસ કાર્યોને કારણે સર્જાયેલી કાર્યની તકો સાથે પણ જોડશે.
- ગ્રામ પંચાયત કક્ષાએ કૌશલ્ય વિકાસની યોજના, ખરા અર્થમાં વિકેન્દ્રીકરણમાં ફાળો આપશે.
- આજીવિકા વૃદ્ધિ માટે સ્કીલ એકિવિઝિશન એન્ડ નોલેજ અવેરનેસ (SANKALP) યોજના

- > તે વિકેન્દ્રીકરણ, ફાળવણી અને ગુણવત્તા સુધારણા પર વિશેષ ધ્યાન કેન્દ્રિત કરીને કૌશલ્ય વિકાસ ઉદ્યોગ સાહસિકતા (MSDE)નાં પરિણામ આધારિત કેન્દ્રિય પ્રાયોજિત કાર્યક્રમ છે.
- > તે કેન્દ્રિય પ્રાયોજિત યોજના છે જે વર્લ્ડ બેંકના સહયોગથી તૈયાર કરવામાં આવી છે.
- > તેનો હેતુ રાષ્ટ્રીય કૌશલ્ય વિકાસ મિશન (NSDM) ના આદેશને લાગુ કરવાનો છે.
- > તે કેન્દ્રિય અને રાજ્ય બંને એજન્સીઓને સમાવિષ્ટ એકંદર કૌશલ્ય નિર્માણ પ્રણાલી પર કેન્દ્રિત છે.
- > તેનાં અંતર્ગત ચાર મુખ્ય પરિણામ ક્ષેત્રોની ઓળખ કરવામાં આવી છે, જે નીચે મુજબ છે:
- > સંસ્થાકીય મજબુતીકરણ (રાષ્ટ્રીય, રાજ્ય અને જિલ્લા સ્તરે);
- > કૌશલ્ય વિકાસ કાર્યક્રમોની ગુણવત્તાની ખાતરી;
- > કુશળતાના વિકાસમાં વંચિત વસ્તીનો સમાવેશ;
- > જાહેર ખાનગી ભાગીદારી (PPP) દ્વારા કુશળતા વધારવી.

ગ્રીન નેશનલ હાઇવે કોરિડોર પરિયોજના

- > ગ્રીન નેશનલ હાઇવે કોરિડોર પરિયોજના-GNHCP ના અમલીકરણ માટે ભારત સરકાર અને વિશ્વ બેંકે 500 મિલિયનના પ્રોજેક્ટ પર હસ્તાક્ષર કર્યા છે.

Back to Basics : પ્રોજેક્ટ વિશે

- > માર્ગ પરિવહન અને હાઇવે મંત્રાલય- MoRTH એ ‘ગ્રીન હાઇવે પોલિસી’ની ઘોષણા બાદ સપ્ટેમ્બર, 2015માં રાષ્ટ્રીય ગ્રીન હાઇવે મિશન-NGHMની શરૂઆત કરી હતી.
- > ગ્રીન નેશનલ હાઇવે કોરિડોર પરિયોજના (GNHCP) NGHMના અમલીકરણ અને ગ્રીન અને સલામત પરિવહનની જોગવાઈને સમર્થન આપે છે.
- > આ પ્રોજેક્ટનો હેતુ પણ પસંદ કરેલા રાજ્યોમાં સલામત અને ગ્રીન રાષ્ટ્રીય ધોરીમાર્ગ કોરિડોર પ્રદર્શિત કરવાનો છે અને ગ્રીન અને સલામત તકનીકીઓના ક્ષેત્રમાં માર્ગ પરિવહન અને હાઇવે મંત્રાલયની ક્ષમતા (MoRTH)ને વધારવાનો છે.

પ્રોજેક્ટ ઘટકો

- ગ્રીન હાઇવે કોરિડોર સુધારણા અને જાળવણી:
 - > તે રાજસ્થાન, હિમાચલ પ્રદેશ, ઉત્તર પ્રદેશ અને આંધ્રપ્રદેશ રાજ્યોમાં આશરે 783 કિલોમીટરના પસંદ કરેલા રાષ્ટ્રીય ધોરીમાર્ગોને આવરે છે. લાંબા રાજમાર્ગોના અપગ્રેડ અને જાળવણીમાં પાંચ વર્ષનો સમાવેશ થાય છે.
- સંસ્થાકીય ક્ષમતા ઉન્નતીકરણો:
 - > આ કુદરતી સંસાધનોના બચાવ અને રાષ્ટ્રીય ધોરીમાર્ગ નેટવર્કની આબોહવાની નબળાઈમાં સુધારો લાવવા અને ગ્રીનહાઉસ ગેસ (GHG) ઉત્સર્જન ઘટાડવાના પ્રયત્નોમાં MoRTHની ક્ષમતા વધારવામાં મદદ કરશે.
- માર્ગ સલામતી:
 - > આ માર્ગ સલામતી ડેટા વિશ્લેષણ અને હાઇવે સલામતી નિરીક્ષણમાં સુધારો કરવાના સંદર્ભમાં સપોર્ટ પ્રદાન કરશે.
- સરકાર અને વિશ્વ બેંક વચ્ચેના કરાર અંગે:

- > ઈન્ટરનેશનલ બેંક ફોર રિકન્સ્ટ્રક્શન એન્ડ ડેવલપમેન્ટ તરફથી 500 મિલિયનની લોન-IBRDની પાકતી મુદત પાંચ વર્ષની છૂટ સાથે 18.5 વર્ષ છે.

પ્રોજેક્ટનું મહત્વ

- > ભારતમાં આશરે 40 ટકા માર્ગ ટ્રાફિક રાષ્ટ્રીય રાજમાર્ગો દ્વારા થાય છે. જો કે, આ હાઇવેના ઘણા ભાગો છે જેમની ક્ષમતા અપૂરતી છે અને ડ્રેનેજને લગતી રચના નબળી છે. આ સિવાય, આ ભાગોમાં અકસ્માતગ્રસ્ત બ્લોક સ્પોટો પણ હાજર છે.
- > પરિવહન સંબંધિત માળખાકીય સુવિધા સીમલેસ કનેક્ટિવિટી પ્રદાન કરવી અને લોજિસ્ટિક્સ ખર્ચ ઘટાડવાનો છે.
- > ઐતિહાસિક દ્રષ્ટિએ, ભારતમાં પરિવહન ક્ષેત્રે સ્ત્રીઓ માટે મર્યાદિત રોજગારની તકો પૂરી પાડી છે. આ પ્રોજેક્ટ મંત્રાલયને પરિવહન ક્ષેત્રે લિંગ સંબંધિત મુદ્દાઓની ઊંડાણપૂર્વક વિશ્લેષણ દ્વારા તેમજ મહિલા-આગેવાની હેઠળ ના સૂક્ષ્મ સાહસો અને હાઇવે કોરિડોરમાં ગ્રીન ટેકનોલોજીનો ઉપયોગ કરવા મહિલાઓને સામૂહિક તાલીમ આપીને મહિલાઓને રોજગાર બનાવવા માટે મદદ કરશે.
- > તે ભારતમાલા પરિયોજના કાર્યક્રમ-BPPને પણ ટેકો આપશે.
- ગ્રીન હાઇવે પોલિસી 2015ની મુખ્ય લક્ષણિકતાઓ:
 - > આ નીતિનો હેતુ દેશના હાઇવે કોરિડોરમાં સમુદાયો, ખેડુતો, એનજીઓ, ખાનગી ક્ષેત્ર અને વન વિભાગ સહિત અન્ય સરકારી સંસ્થાઓની ભાગીદારીથી હરિયાળીને પ્રોત્સાહન આપવાનો છે.
 - > આ નીતિ વિકાસના માર્ગમાં આવતા મુદ્દાઓને ધ્યાનમાં લે છે અને ટકાઉ વિકાસનો માર્ગ મોકલે છે.
 - > કોઈપણ ક્ષેત્રમાં વૃક્ષોનું વાવેતર જમીનની યોગ્યતા અને આબોહવાની પરિસ્થિતિઓ પર આધારિત છે.
 - > તેનો હેતુ રાષ્ટ્રીય ધોરીમાર્ગો પર વૃક્ષો અને છોડને વાવીને વાયુ પ્રદૂષણ અને ધૂળની અસરોને ઘટાડવાનો છે. આ વૃક્ષો અને છોડને હવાના પ્રદૂષકો માટે કુદરતી સિંક તરીકે કામ કરશે અને પાળાના ઢોળાવ પર જમીનના ધોવાણને અટકાવશે.

વર્લ્ડ બેંક

- પૃષ્ઠભૂમિ:
 - > ઈન્ટરનેશનલ બેંક ફોર રિકન્સ્ટ્રક્શન એન્ડ ડેવલપમેન્ટ-IBRDની સ્થાપના અમેરિકાના ન્યૂ હેમ્પશાયરમાં બ્રેટન વુડ્સ કોન્ફરન્સ દરમિયાન 1944માં થઈ હતી. પુન:નિર્માણ અને વિકાસ માટેની આંતરરાષ્ટ્રીય બેંકને વિશ્વ બેંક કહેવામાં આવે છે.
 - > બ્રેટન વુડ્સ કોન્ફરન્સ સત્તાવાર રીતે સંયુક્ત રાષ્ટ્રની વિત્તીય અને નાણાકીય પરિષદ તરીકે ઓળખાય છે.
 - > વર્લ્ડ બેંક વિકાસ સાથે સંબંધિત 5 સંસ્થાઓનું જૂથ છે. તેથી જ તેને વર્લ્ડ બેંક ગ્રુપ પણ કહેવામાં આવે છે.

વિશ્વ બેંક જૂથમાં સમાવિષ્ટ સંસ્થાઓ

- > પુન:નિર્માણ અને વિકાસ માટેની આંતરરાષ્ટ્રીય બેંક (IBRD): તે લોન, શાખ અને અનુદાન પ્રદાન કરે છે.
- > આંતરરાષ્ટ્રીય વિકાસ સંગઠન (IDA): તે ઓછી આવકવાળા

- દેશોને નીચી અથવા શૂન્ય વ્યાજની લોન પ્રદાન કરે છે.
- આંતરરાષ્ટ્રીય નાણાકીય નિગમ (IFC): તે કંપનીઓ અને સરકારોને રોકાણ, સલાહકાર અને એસેટ મેનેજમેન્ટ સેવાઓ પ્રદાન કરે છે.
 - બહુપક્ષીય રોકાણ સિક્યોરિટીઝ એજન્સી (MIGA): તે રોકાણકારોને યુદ્ધ જેવા રાજકીય જોખમોથી સુરક્ષિત કરે છે.
 - ઈન્ટરનેશનલ સેન્ટર ફોર સેટલમેન્ટ ઓફ ઈન્વેસ્ટમેન્ટ વિવાદો (ICSID): રોકાણકારો અને દેશો વચ્ચે રોકાણ સંબંધિત વિવાદોનું સમાધાન કરે છે.
 - ભારત ICSIDનો સભ્ય નથી.
 - તાજેતરમાં જ 'વર્લ્ડ બેંક' એ 'વિશ્વના અર્થશાસ્ત્રમાં રહેતા' આંતરરાષ્ટ્રીય તુલના કાર્યક્રમ-ICP 'અંતર્ગત સંદર્ભ વર્ષ 2017 માટે નવા 'પરચેલિંગ પાવર પેરિટિસ-PPP' રજૂ કર્યા છે. જે વિશ્વની અર્થવ્યવસ્થામાં જીવન ખર્ચના તફાવતને સમાયોજિત કરે છે.
 - તેણે લોજિસ્ટિક્સ પર્ફોર્મન્સ ઈન્ડેક્સ પણ બનાવ્યો છે.
 - વર્લ્ડ બેંક દ્વારા પ્રકાશિત અહેવાલ:
 - માનવ મૂડી સૂચકાંકો અહેવાલ
 - વૈશ્વિક આર્થિક સંભાવના
 - વેપાર સુવિધા સૂચકાંક
 - દક્ષિણ એશિયા આર્થિક ધ્યાન કેન્દ્રિત અહેવાલ
 - ગરીબી અને વહેંચાયેલ સમૃદ્ધિનો અહેવાલ
 - વિશ્વ વિકાસ અહેવાલ
 - વર્લ્ડ બેંક દ્વારા સમર્થિત યોજનાઓ:
 - રાષ્ટ્રીય જળવિજ્ઞાન પરિયોજના
 - Strengthening Teaching-Learning and Results for States- STARS પરિયોજના
 - રાષ્ટ્રીય પોષણ મિશન
 - રાષ્ટ્રીય સ્વચ્છ ગંગા મિશન
 - રાષ્ટ્રીય બાયોફાર્મા મિશન
 - અટલ ભૂજળ યોજના

ગેસ ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર બનાવવા માટે રોકાણ

- 2024 સુધીમાં દેશમાં ગેસ ક્ષેત્રના માળખાગત વિકાસ અને ઉર્જા ક્ષેત્રમાં ગેસનો હિસ્સો 15% વધારવાના ઉદ્દેશ્ય સાથે સરકાર આશરે 60 અબજ યુએસ ડોલરનું રોકાણ કરશે.
- હાલમાં દેશના કુલ ઊર્જા મિશ્રણ ગેસનો હિસ્સો ફક્ત 6% છે.
- **Back to Basics : સૂચિત ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર યોજના**
 - આમાં પાઈપલાઈન્સ, LNG (લિક્વિફાઈડ નેચરલ ગેસ) ટર્મિનલ્સ અને CGD (સિટી ગેસ ડિસ્ટ્રિબ્યુશન) નેટવર્ક શામેલ છે.
 - રાષ્ટ્રીય ગેસ ગ્રીડ પૂર્ણ કરવા માટે, લગભગ 14,300 કિ.મી. વધારાની પાઈપલાઈનો વિકસિત કરવાની કલ્પના કરવામાં આવી છે જે વિકાસના વિવિધ તબક્કાઓ હેઠળ છે.
 - હાલમાં, દેશમાં 6 LNG રી-ગેસિફિકેશન ટર્મિનલ કાર્યરત છે.
 - સરકાર દેશભરમાં 1000 LNG ફ્યુઅલ સ્ટેશન બનાવવાની પણ યોજના બનાવી રહી છે.
 - દેશના લગભગ 53% ભૌગોલિક ક્ષેત્ર અને કુલ વસ્તીના

70% વિસ્તાર આવરી લેવાની સંભાવના સાથે CGD પ્રોજેક્ટ્સનું કવરેજ 400 જિલ્લામાં ફેલાયેલા 232 ભૌગોલિક વિસ્તારોમાં વિસ્તૃત થઈ રહ્યું છે.

- રાષ્ટ્રીય ગેસ ગ્રીડ:
 - વર્ષ 2000માં રાષ્ટ્રીય ગેસ ગ્રીડ-NNGની કલ્પના કરવામાં આવી હોવાથી, ભારતે 16,000 કિ.મી.થી વધુ ગેસ નેટવર્ક બનાવ્યું છે.

તાજેતરની પહેલ

- પ્રધાનમંત્રી ઉર્જા ગંગા પ્રોજેક્ટ:
 - તે ઉત્તર પ્રદેશ, બિહાર, ઝારખંડ, ઓડિશા અને પશ્ચિમ બંગાળની ઊર્જા આવશ્યકતાઓને પહોંચી વળવા પ્રયાસ કરે છે.
- ઉત્તર પૂર્વ ક્ષેત્ર (NER) ગેસ ગ્રીડ:
 - તે આસામ, સિક્કિમ, મિઝોરમ, મણિપુર, અરેણાયલ પ્રદેશ, ત્રિપુરા, નાગાલેન્ડ અને મેઘાલયથી પસાર થશે.
- સિટી ગેસ ડિસ્ટ્રિબ્યુશન (CGD) નેટવર્ક:
 - પેટ્રોલિયમ અને નેચરલ ગેસ રેગ્યુલેટરી બોર્ડ (PNGRB) એક્ટ, 2006 હેઠળ, PNGRBએ દેશના નિયુક્ત ભૌગોલિક ક્ષેત્રમાં સિટી ગેસ ડિસ્ટ્રિબ્યુશન નેટવર્ક વિકસાવવા માટે સંસ્થાઓને સત્તા આપી છે.
 - CGD ક્ષેત્રના ચાર અલગ ભાગો છે, કોમ્પ્રેસ્ડ નેચરલ ગેસ (CNG) નો ઉપયોગ મુખ્યત્વે વાહન ઈંધણ તરીકે થાય છે અને પાઈપ નેચરલ ગેસ (PNG) નો ઉપયોગ ઘરેલું, વ્યાપારી અને ઔદ્યોગિક ક્ષેત્રે થાય છે.

સંબંધિત સરકારી નવીનીકરણો

- નેચરલ ગેસ માર્કેટિંગ રિફોર્મ્સ:
 - તાજેતરમાં કેબિનેટ કમિટી ઓન ઈકોનોમિક અફેર્સ (CCEA) એ ઘરેલું સંશોધન અને તેલ અને ગેસના ઉત્પાદનમાં વધારો કરવા સંશોધન અને લાઈસેન્સિંગ ક્ષેત્રમાં સુધારા અંગેના નીતિ માળખાને મંજૂરી આપી છે.
- ઇન્ડિયન ગેસ એક્સચેન્જ:
 - દેશના કાર્યક્ષમ અને મજબૂત ગેસ માર્કેટ અને ગેસ વ્યવસાયને પ્રોત્સાહન આપવા માટે જૂન 2020 માં ભારતનું પહેલું રાષ્ટ્રીય કક્ષાના સ્વચાલિત ગેસ ટ્રેડિંગ પ્લેટફોર્મનું અનાવરણ કરાયું હતું.
- પ્રધાનમંત્રી ઉજ્જવલા યોજના:
 - તેનો ઉદ્દેશ ગરીબ પરિવારોને મફત LPG જોડાણ આપવાનું છે.
- ગેસ 4 ઇન્ડિયા અભિયાન:
 - તે મલ્ટી-ઈવેન્ટ અભિયાન છે જેનો હેતુ લોકોને કુદરતી વાયુને બળતણ તરીકે વાપરવાના રાષ્ટ્રીય, સામાજિક, આર્થિક અને ઈકોલોજિકલ ફાયદાઓ વિશે જાગૃત કરવા છે.
- હાઇડ્રોકાર્બન એક્સ્પ્લોરેશન અને લાઈસેન્સિંગ નીતિ-સહાય:
 - તે હાઈડ્રોકાર્બનના સંશોધન અને ઉત્પાદનના ક્ષેત્રમાં કરાર અને નાણાકીય મોડેલ છે. તે સમગ્ર કરાર વિસ્તારમાંથી પરંપરાગત અને બિન-પરંપરાગત હાઈડ્રોકાર્બનની શોધ અને ઉત્પાદન માટે એક અથવા સાર્વત્રિક લાઈસન્સ પ્રદાન કરે છે.

- આ હેઠળ, સંકુચિત કુદરતી ગેસ આધારિત જાહેર પરિવહનને પ્રોત્સાહન આપવામાં આવે છે.
- ટ્રાન્સબાઉન્ડરી ગેસ પાઇપલાઇન:
- તુર્કમેનિસ્તાન-અફઘાનિસ્તાન-પાકિસ્તાન-ભારત (TAPI) પાઇપલાઇન.
- મધ્ય પૂર્વથી ભારત ડીપ-વોટર પાઇપલાઇન.

કુદરતી ગેસ

- કુદરતી ગેસ મુખ્યત્વે પૃથ્વી હેઠળ જમા થયેલ પેટ્રોલિયમમાં થી લેવામાં આવે છે. તે કાચા તેલના સ્તરની ઉપર સ્થિત છે, કારણ કે ગેસ તેલ કરતાં હળવા હોય છે.
- ઊંચા તાપમાન અને દબાણથી પેટ્રોલિયમ અને કોલસામાં રૂપાંતર થાય છે તેમજ પૃથ્વી હેઠળ કુદરતી રીતે દફનાવવામાં આવેલા છોડ અને પ્રાણીઓના અવશેષો તરફ દોરી જાય છે.
- ભારતમાં, કુદરતી ગેસ સંસાધનો જેસલમેર, કૃષ્ણ ગોદાવરી ડેલ્ટા, ત્રિપુરા અને મુંબઈના કેટલાક અપતટીય વિસ્તારોમાં છે.
- ગેસ ઓથોરિટી ઓફ ઈન્ડિયા લિમિટેડની સ્થાપના વર્ષ 1984માં કુદરતી ગેસના પરિવહન અને બજાર માટે જાહેર ક્ષેત્ર તરીકે કરવામાં આવી હતી.

ગેસ આધારિત અર્થતંત્રની જરૂરિયાત

- સમાવિષ્ટ ઉર્જા:
- કુદરતી ગેસ કેલરીફિક મૂલ્યની દ્રષ્ટિએ કોઈપણ અશ્મિભૂત બળતણ કરતાં વધુ ઊર્જાનું ઉત્પાદન કરે છે.
- શુદ્ધ બળતણ:
- પર્યાવરણને અનુકૂળ, સલામત અને સસ્તું બળતણ હોવાને કારણે, કુદરતી ગેસ એ કોલસો અને અન્ય પ્રવાહી ઈંધણ કરતાં વધુ સારું બળતણ છે.
- ઉત્સર્જન પ્રતિબદ્ધતા:
- ડિસેમ્બર, 2015માં ભારતે COP-21માં પેરિસ કરાર માટે પ્રતિબદ્ધતા દર્શાવી હતી, જે મુજબ 2030 સુધીમાં ભારત 2005ના સ્તરના 33%-35% જેટલું કાર્બન ઉત્સર્જન ઘટાડશે.
- પરચુરણ કાર્યક્રમો:
- કુદરતી ગેસનો ઉપયોગ ઘરેલુ રસોઈ બળતણ, પરિવહન ક્ષેત્રના બળતણ તેમજ ખાતર ઉદ્યોગો અને વ્યાપારી એકમોના બળતણ તરીકે થઈ શકે છે.
- પ્રગતિનો સૂચક:
- વૈશ્વિક મોરચે, કુદરતી ગેસનો ઉપયોગ પ્રશંસાત્મક પરિણામો લાવી રહ્યો છે. આંતરરાષ્ટ્રીય ઉર્જા એજન્સી દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલા તાજેતરના અહેવાલમાં બતાવવામાં આવ્યું છે કે વિશ્વભરમાં પ્રથમ વખત કુદરતી ગેસ દ્વારા ઉત્પાદિત વીજળીનો જથ્થો કોલસા કરતા વધારે હતો.

કેચ ધી રેઇન: રાષ્ટ્રીય જળ મિશન

- તાજેતરમાં, રાષ્ટ્રીય જળ મિશન-NWM, જલ શક્તિ મંત્રાલય (નહેરુ યુવા કેન્દ્ર સંગઠન-NYKS), યુવા બાબતો અને રમત મંત્રાલય 'કેચ ધી રેઇન' નામથી જાગૃતિ અભિયાન શરૂ કર્યું છે.

- ટેગ લાઇન: 'વરસાદના પાણીનું સંરક્ષણ, જ્યાં પણ શક્ય હોય, જેવી રીતે પણ શક્ય હોય'.

Back to Basics : ઉદ્દેશ

- રેઇન વોટર હાર્વેસ્ટિંગ સ્ટ્રક્ચર્સનું નિર્માણ- તમામ શરતોના આધારે આબોહવાની સ્થિતિને અનુરૂપ વરસાદના પાણીને સંગ્રહિત કરવા માટે RWHS.
- અભિયાનના અમલીકરણ માટે અસરકારક પ્રસિદ્ધિ અને માહિતી, શિક્ષણ અને સંદેશાવ્યવહાર-IEC પ્રવૃત્તિઓ દ્વારા લોકોને બોટમ સ્તરે જોડવા.

પ્રવૃત્તિઓ

- જળ સંચય માટે ખાડા બનાવવું, છત પર RHWS બનાવવું અને ચેકડેમના નિર્માણને પ્રોત્સાહિત કરવું.
- સંગ્રહ કરવાની ક્ષમતા વધારવા માટે અતિક્રમણ અને ટાંકીના કાદવ દૂર કરવા.
- કેચમેન્ટ વિસ્તારોમાંથી પાણી પહોંચાડતા પાણીની ચેનલોમાં થી અવરોધ દૂર કરવા.
- પાણીને પાછું લાવવા માટે નાના કુવાઓ અને ઊંડા કુવાઓ જેવી પરંપરાગત જળસંચયના માળખાને સુધારવા.
- જલ શક્તિ અભિયાન-2 ની તૈયારીના ભાગરૂપે, નહેરુ યુવા કેન્દ્ર સંગઠન ડિસેમ્બર 2020થી માર્ચ 2021 સુધી દેશના 623 જિલ્લાઓમાં વિવિધ IEC પ્રવૃત્તિઓ દ્વારા 'કેચ ધ રેન' જાગૃતિ અભિયાન હાથ ધરશે.
- IEC પ્રવૃત્તિઓમાં શૈક્ષણિક અને પ્રેરણાત્મક કાર્યક્રમો, લોક જાગૃતિ અભિયાન, દિવાલ લેખન, બેનર અને ઈ-બેનર બનાવટ સહિતની વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ શામેલ હશે.
- રાજ્યોને દરેક જિલ્લામાં વરસાદ કેન્દ્રો ખોલવા વિનંતી કરવામાં આવી છે, જે બધા માટે તકનીકી માર્ગદર્શન કેન્દ્ર તરીકે કાર્ય કરશે.

મહત્વ

- જળ સંરક્ષણ અને વરસાદના પાણીના સંગ્રહ માટે ધ્યાન આપવાની જરૂરિયાત પર ભાર મૂકીને યુવાનો પાણીના મહત્વને સમજી શકશે.
- જળ સંરક્ષણના મુદ્દા પર ટોચની અગ્રતા એ જળ વ્યવસ્થાપન માટે એકીકૃત અભિગમ અપનાવવાની રહેશે.
- "પરિસરમાંથી શૂન્ય અથવા ફક્ત મર્યાદિત પાણી"નો વિચાર જમીનના ભેજ અને ભૂગર્ભજળના સ્તરને સુધારવામાં મદદ કરશે.
- શહેરી વિસ્તારોમાં, તે રસ્તાઓ પર પાણી ભરાયેલું ઘટાડશે જે રસ્તાઓ ભરાય છે અને શહેરી પૂરને રોકવામાં મદદ કરશે.

જળસંગ્રહ માટે લેવામાં આવેલા પગલા

- મહાત્મા ગાંધી રાષ્ટ્રીય ગ્રામીણ રોજગાર ગેરંટી અધિનિયમ (મનરેગા):
- તેનો હેતુ ભૂગર્ભ જળ સંચયમાં સુધારો લાવવા, જળસંચય અને સંગ્રહ સંગ્રહની વ્યવસ્થા ઉભી કરવાનો છે અને સરકારને કાયદા હેઠળ એક પ્રોજેક્ટ તરીકે જળ સંરક્ષણ શરૂ કરવામાં સક્ષમ બનાવ્યું છે.

- **જળ ક્રાંતિ અભિયાન:**
 - બ્લોક કક્ષાની જળ સંરક્ષણ યોજનાઓ દ્વારા ગામડા અને શહેરોમાં ક્રાંતિ લાવવાનો આ એક સક્રિય પ્રયાસ છે.
 - ઉદાહરણ તરીકે, તેની અંતર્ગત શરૂ કરાયેલી જલ ગ્રામ યોજનાનો ઉદ્દેશ જળસંચય અને બચાવ માટે પાણીની તંગીના ક્ષેત્રમાં બે મોડેલ ગામોનો વિકાસ કરવાનો છે.
- **રાષ્ટ્રીય જળ મિશન:**
 - તેનો ઉદ્દેશ એકીકૃત જળ સંસાધન વિકાસ અને સંચાલન દ્વારા પાણીનું બચાવ, બગાડ ઘટાડવું અને બહાર અને રાજ્યોની અંદર પાણીનું વધુ યોગ્ય વિતરણ સુનિશ્ચિત કરવું છે.
- **નીતી આયોગનો સંયુક્ત જળ સંચાલન સૂચકાંક:**
 - તે પાણીના અસરકારક ઉપયોગના લક્ષ્યને પ્રાપ્ત કરવાનું લક્ષ્ય ધરાવે છે.
- **જળ =ર્જ અને પાણી જીવન મિશન મંત્રાલય:**
 - પાણીના પ્રશ્નોને સાકલ્યવાદી રીતે વ્યવહાર કરવા માટે જળ ઊર્જા મંત્રાલયની રચના કરવામાં આવી હતી.
 - જલ જીવન મિશનનું લક્ષ્ય વર્ષ 2024 સુધીમાં તમામ ગ્રામીણ ઘરોમાં પાઈપ વડે પાણી પુરવઠો સુનિશ્ચિત કરવાનું છે.
- **અટલ ભૂગર્ભ જળ યોજના:**
 - જળ વપરાશકાર સંગઠનો, જળ બજેટ, ગ્રામ પંચાયત મુજબની પાણી સુરક્ષા યોજનાઓની તૈયારી અને અમલીકરણ દ્વારા સમુદાયની ભાગીદારી સાથે ભૂગર્ભ જળના ટકાઉ સંચાલન માટેની તે કેન્દ્રિય ક્ષેત્રની યોજના છે.
- **જલ શક્તિ અભિયાન:**
 - જુલાઈ 2019માં તે દેશમાં જળ સંરક્ષણ અને જળ સુરક્ષા માટેના અભિયાન તરીકે શરૂ કરવામાં આવ્યું હતું.
- **રાષ્ટ્રીય જળ એવોર્ડ:**
 - આ પુરસ્કાર જળ સંપત્તિ વિભાગ, નદી વિકાસ અને ગંગા કાયાકલ્પ, જળ ઊર્જા મંત્રાલય દ્વારા આયોજન કરવામાં આવ્યું છે.
 - તે દેશભરમાં વ્યક્તિઓ અને સંગઠનો દ્વારા કરવામાં આવેલા સારા કામ અને પ્રયત્નો અને જળ-સમૃદ્ધ ભારત માટે સરકારની દ્રષ્ટિ પર કેન્દ્રિત છે.

અનુસૂચિત જાતિ માટેની પોસ્ટ-મેટ્રિક શિષ્યવૃત્તિ યોજનામાં ફેરફાર

- તાજેતરમાં, આર્થિક બાબતોની કેબિનેટ સમિતિએ 'અનુસૂચિત જાતિના વિદ્યાર્થીઓને પોસ્ટ-મેટ્રિક શિષ્યવૃત્તિ' (PMS-SC)માં ફેરફારને મંજૂરી આપી છે.
- કેન્દ્ર સરકાર અનુસૂચિત જાતિને લગતા આ પ્રયત્નોને આગળ વધારવા માટે પ્રતિબદ્ધ છે, જેથી ઉચ્ચ શિક્ષણમાં અનુસૂચિત જાતિના વિદ્યાર્થીઓનો 'ગ્રોસ એનરોલમેન્ટ રેશિયો' (GER) 5 વર્ષના ગાળામાં રાષ્ટ્રીય સ્તરે પહોંચી શકે.
- ગ્રોસ એનરોલમેન્ટ રેશિયો (GER) એ શિક્ષણના કોઈપણ સ્તરે નોંધાયેલા વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યાને સંદર્ભિત કરે છે, જેમાં તેમની ઉંમર ગમે તેટલી હોય.
- ઉચ્ચ શિક્ષણમાં હાલનો કુલ નોંધણી રેશિયો (GER) 26.3 ટકા છે.
- કેબિનેટ સમિતિના તાજેતરના નિર્ણય મુજબ, હાલની કેન્દ્રીય

સહાય, જે વર્ષ 2017-18થી 2019-20 દર વર્ષે આશરે 1100 કરોડ રૂપિયા હતી, તે વર્ષ 2020-21 થી 2025-26 દરમિયાન 5 ગણી વધશે અને આ રકમ દર વર્ષે 6000 કરોડ થશે.

Back to Basics : અનુસૂચિત જાતિ માટે પોસ્ટ-મેટ્રિક શિષ્યવૃત્તિ

- તે કેન્દ્રિય પ્રાયોજિત યોજના છે, જે રાજ્ય અને કેન્દ્રશાસિત પ્રશાસનના વહીવટ દ્વારા લાગુ કરવામાં આવે છે.
- આ અંતર્ગત પોસ્ટ મેટ્રિક અથવા પોસ્ટ માધ્યમિક કક્ષાએ અભ્યાસ કરતા અનુસૂચિત જાતિના વિદ્યાર્થીઓને આર્થિક સહાય પૂરી પાડવાની વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે, જેથી તેઓ પોતાનું શિક્ષણ પૂરું કરી શકે અને આર્થિક અવરોધનો સામનો ન કરે.
- આ શિષ્યવૃત્તિ ફક્ત ભારતમાં અભ્યાસ માટે ઉપલબ્ધ છે અને રાજ્ય / કેન્દ્રશાસિત રાજ્ય સરકાર દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવે છે.
- આ યોજના નબળા વિદ્યાર્થીઓની નોંધણી, સમયસર ચુકવણી, જવાબદારી, સતત દેખરેખ અને સંપૂર્ણ પારદર્શિતા પર કેન્દ્રિત છે.
- આવક મર્યાદા: આ શિષ્યવૃત્તિ એવા વિદ્યાર્થીઓને આપવામાં આવે છે જેમના માતાપિતા અથવા તમામ સ્ત્રોતોમાંથી વાલીની આવક વાર્ષિક રૂ. 2,50,000 કરતાં વધારે નથી.

નવા ફેરફારો

- **નામાંકન અભિયાન:**
 - ગરીબ અનુસૂચિત જાતિના વિદ્યાર્થીઓ કે જેમણે દસમા ધોરણમાં ઉત્તીર્ણ થયા છે તેમની પસંદગીના ઉચ્ચ શિક્ષણ અભ્યાસક્રમોમાં પ્રવેશ માટે મદદ કરવા માટે એક ઝુંબેશ શરૂ કરવામાં આવી છે.
 - અનુમાન મુજબ હાલમાં આશરે 1.36 કરોડ ગરીબ વિદ્યાર્થીઓ આર્થિક અવરોધને કારણે દસમા ધોરણથી આગળ અભ્યાસ કરી શકતા નથી, આ અભિયાન દ્વારા તેઓ આગામી 5 વર્ષમાં ઉચ્ચ શિક્ષણ પ્રણાલીમાં શામેલ થશે.
- **સુરક્ષિત ઓનલાઇન પ્લેટફોર્મ:**
 - આ યોજના મજબૂત સુરક્ષા પગલાઓ સાથે ઓનલાઇન પ્લેટફોર્મ પર ચલાવવામાં આવશે, જે પારદર્શિતા, જવાબદારી, કાર્યક્ષમતા અને સમયમર્યાદા વિના વિલંબની ખાતરી કરશે.
 - બધા રાજ્યો અરજદારની યોગ્યતા, જાતિની સ્થિતિ, આધાર ઓળખ અને બેંક ખાતાની વિગતો ઓનલાઇન પોર્ટલ પર જ તપાસ કરશે.
- **સીધો લાભ સ્થાનાંતરણ:**
 - આ યોજના હેઠળ, વિદ્યાર્થીઓને સીધા લાભ લાભ સ્થાનાંતરણ (DBT) દ્વારા, તે અંતર્ગત આધાર સક્ષમ ચુકવણી પ્રણાલી દ્વારા આર્થિક સહાય પૂરી પાડવામાં આવશે, જ્યારે પહેલા આ યોજનામાં કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા સૌ પ્રથમ રાજ્ય સરકારને ભંડોળ પૂરું પાડવામાં આવતું હતું.
 - નવી સિસ્ટમ અંતર્ગત રાજ્ય સરકાર દ્વારા સમયસર તેમનો હિસ્સો સ્થાનાંતરિત થતાં જ વિદ્યાર્થીઓને DBT દ્વારા કેન્દ્રનો હિસ્સો પણ મળશે.

- ધિરાણ:
- > કેબિનેટ સમિતિએ કેન્દ્ર અને રાજ્યો માટે 60:40 ની નવી ધિરાણ પદ્ધતિ સાથે કુલ 59,048 કરોડના રોકાણને મંજૂરી આપી છે.
- > નાણાકીય વર્ષ 2021-22થી અમલમાં આવતા આ ફેરફારો હેઠળ, કેન્દ્ર સરકારનો હિસ્સો સંબંધિત રાજ્ય સરકારે તેનો હિસ્સો જાહેર કર્યો છે તેની ખાતરી કર્યા પછી જ રજૂ કરવામાં આવશે.
- > આ ફેરફારો આ યોજનામાં કેન્દ્ર સરકારની વધુ ભાગીદારીની ખાતરી કરશે.
- મજબૂત મોનિટરિંગ સિસ્ટમ:
- > સામાજિક નિરીક્ષણ, તૃતીય પક્ષો દ્વારા વાર્ષિક મૂલ્યાંકન અને દરેક સંસ્થાના અર્ધ-વાર્ષિક સ્વ-ઓડિટ અહેવાલો દ્વારા મોનિટરિંગ મિકેનિઝમને વધુ મજબૂત બનાવવામાં આવશે.

‘એડોપ્ટ અ હેરિટેજ: અપની ઘરોહર, અપની પહેચાન’ પરિયોજના

- > તાજેતરમાં ‘એડોપ્ટ અ હેરિટેજ: અપની ઘરોહર, અપની પહેચાન પરિયોજના’ની સમીક્ષા બેઠકનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું.

Back to Basics : અપની-ઘરોહર-અપની-પહેચાન

- આરંભ:
- > તે 27 સપ્ટેમ્બર 2017 ના રોજ વિશ્વ પર્યટન દિવસ નિમિત્તે રજૂ કરવામાં આવી હતી.
- > વિશ્વ પર્યટન દિવસ દર વર્ષે 27 સપ્ટેમ્બરના રોજ ઉજવવામાં આવે છે.
- સંબંધિત મંત્રાલયો / એજન્સીઓ:
- > આ પર્યટન મંત્રાલય, સંસ્કૃતિ મંત્રાલય અને ભારતીય પુરાતત્વીય સર્વે (ASI), રાજ્ય / કેન્દ્રશાસિત રાજ્ય સરકારોનો સહયોગી પ્રયાસ છે.

ઉદ્દેશ્ય

- > ઉદ્દેશ્ય આયોજિત અને તબક્કાવાર રીતે ભારતભરમાં ફેલાયેલા હેરિટેજ / પ્રાકૃતિક / પર્યટક સ્થળોમાં પર્યટન મૈત્રીપૂર્ણ અને તબક્કાવાર સુવિધાઓ વિકસાવવી અને તેનો વિકાસ કરવાનો છે.

અમલીકરણ

- > સાઈટ્સ / સ્મારકો ટૂરિસ્ટ ફુટફોલ અને દૈનિકતાના આધારે પસંદ કરવામાં આવે છે અને ખાનગી અને જાહેર ક્ષેત્રની કંપનીઓ અને વ્યક્તિઓ દ્વારા પાંચ વર્ષના પ્રારંભિક સમયગાળા માટે અપનાવી શકાય છે, જે સ્મારક મિત્ર તરીકે ઓળખાય છે.
- > વારસા સ્થળે તમામ સુવિધાઓ વિકસાવવાના બિડરના ઉદ્દેશ્યના આધારે પર્યટન સચિવ અને સંસ્કૃતિ સચિવની સહ-અધ્યક્ષતા હેઠળ ‘નિરીક્ષણ અને દેખરેખ સમિતિ’ દ્વારા સ્મારક મિત્રોની પસંદગી કરવામાં આવે છે.
- > તેમાં કોઈ નાણાકીય બોલી શામેલ નથી.

- > કોર્પોરેટ સેક્ટર સાઈટ જાળવવા માટે કોર્પોરેટ સોશિયલ રિસ્પોન્સિબિલિટી (CSR) ભંડોળનો ઉપયોગ કરે તેવી અપેક્ષા છે.

વિશેષતા

- > મૂળભૂત સુવિધાઓમાં શુદ્ધ પીવાના પાણીની વ્યવસ્થા, લાઈટ્સ, સાઈટ્સની સુવિધામાં સરળતા, બ્યુટિફિકેશન અને સાઈટ્સની સફાઈ, એપ્લિકેશન આધારિત બહુભાષી ઓડિઓ ગાઈડ્સ, ડિજિટલ અને ટિકિટિંગ ક્રિઓસ્કની સ્થાપના, સંકેત નિર્દેશાત્મક અને દિશાત્મક અને વાઈ-ફાઈ વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.
- > અદ્યતન સુવિધાઓમાં વિઝિટર ફેસિલિટેશન સેન્ટર, સાઉન્ડ અને લાઈટ શો-3D પ્રોજેક્શન મેપિંગ (આંતરિક અને બાહ્ય), નાસ્તા કાઉન્ટર અને સ્મારિકા દુકાન અને વૃદ્ધિ પામેલ વાસ્તવિકતાનો અનુભવ અને વર્ચુઅલ વાસ્તવિકતા શામેલ છે.
- સ્મારક મિત્રોને લાભ:
- > તેઓને સ્થળ પરિસર અને ઈનકેડિબલ ભારત વેબસાઈટ પર મર્યાદિત દૈનિકતા મળશે.
- સ્થિતિ:
- > પ્રોજેક્ટ અંતર્ગત, દેશભરમાં 25 સાઈટ્સ માટે અને 12 ટેકનોલોજી હસ્તક્ષેપ માટે 12 સ્મારક મિત્રો સાથે 27 એમઓયુ પર હસ્તાક્ષર થયા છે.
- પર્યટનને પ્રોત્સાહન આપવા માટેની અન્ય યોજનાઓ:
- > દેખો અપના દેશ
- > આઈકોનિક ટૂરિસ્ટ સાઈટ્સ
- > સ્વદેશ દર્શન
- > તીર્થયાત્રાધામ કાયાકલ્પ અને આપ્રયાત્મિક હેરિટેજ ઓગમેન્ટેશન ડ્રાઈવ- પ્રસાદ (PRASHAD)

શેરી વિકેતાઓ માટે ‘મે ભી ડિજિટલ’ અભિયાન

- > કેન્દ્રીય આવાસ અને શહેરી બાબતોના મંત્રાલય ટૂંક સમયમાં શેરી વિકેતાઓ માટે ‘મે ભી ડિજિટલ’ અભિયાન શરૂ કરશે જેથી તેઓ ડિજિટલી ચુકવણી સ્વીકારી શકે.
- > કોરોના વાયરસ રોગચાળાને પગલે શેરી વિકેતાઓને માઈક્રો લોન પ્રદાન કરવાના હેતુથી આ અભિયાન પ્રધાનમંત્રી સ્ટ્રીટ વેન્ડર સેલ્ફ રિલાયન્ટ ફંડ (પીએમ સ્વનિધિ) એટલે કે પીએમ સ્વનિધિ યોજનાની સફળતાથી પ્રેરિત છે.

Back to Basics : ‘મે ભી ડિજિટલ’ અભિયાન

- > આ અભિયાનના ભાગ રૂપે, 10 જાન્યુઆરી, 2021થી 22 જાન્યુઆરી, 2021ની વચ્ચે, પીએમ સ્વનિધિ યોજના હેઠળ 10,000 રૂપિયાની લોન મેળવનારા દેશભરના 10 લાખથી વધુ શેરી વિકેતાઓને ડિજિટલ પેમેન્ટ સિસ્ટમનો ઉપયોગ કરવાની તાલીમ આપવામાં આવશે.
- > આ ઝુંબેશ શેરી વિકેતાઓને માત્ર ડિજિટલ માધ્યમ દ્વારા ચુકવણી પ્રાપ્ત કરવામાં સક્ષમ બનાવશે નહીં, પરંતુ વિશિષ્ટ ક્યૂઆર કોડનો ઉપયોગ કરીને જથ્થાબંધ વેપારીઓ પાસેથી ખરીદેલી સામગ્રી માટે ચુકવણી કરવાનું પણ શીખવશે.

- > વ્યવહારો માટે જરૂરી એપ્લિકેશનો વિકેતાઓના મોબાઇલ ફોનમાં ઉપલબ્ધ હશે અને તેમને સુરક્ષિત ચુકવણી કરવા માટે તાલીમ આપવામાં આવશે.

પીએમ સ્વાનિધિ યોજના

- > તે જૂન 2020માં શરૂ કરાયેલા કેન્દ્રીય ગૃહ અને શહેરી બાબતોના મંત્રાલયની એક મુખ્ય યોજના છે. આ હેઠળ નાના વેચાણકર્તાઓ અને શેરી વિકેતાઓ તેમના ધંધાને ફરીથી શરૂ કરવા માટે 10,000 રૂપિયા સુધીની વર્કિંગ મૂડી તરીકે લોન આપી શકશે.
- > ઉપરાંત, આ હેઠળ લોન મેળવવા માટે, અરજદારોને કોઈપણ પ્રકારના જામીન અથવા કોલેટરલની જરૂર રહેશે નહીં.
- > આંકડા મુજબ, આ યોજનાનો લાભ લેતા માત્ર 20 ટકા નાના દુકાનદારો અથવા શેરી વિકેતાઓ ડિજિટલ માધ્યમ દ્વારા ચુકવણી પ્રાપ્ત કરવામાં સક્ષમ છે.

ભારતમાં શેરી વિકેતાઓ

- > નિયમો અનુસાર, જે લોકો પાસે કાયમી દુકાન નથી, તેમને શેરી વિકેતા માનવામાં આવે છે.
- > સરકારના અંદાજ મુજબ, દેશભરમાં કુલ (બિન-કૃષિ) શહેરી અનૌપચારિક રોજગારના લગભગ 14 ટકા લોકો શેરી વિકેતાઓ છે.
- > ભારતમાં અંદાજે 50-60 મિલિયન શેરી વિકેતાઓ છે, જેમાં થી મોટાભાગના દિલ્હી, મુંબઈ, કોલકાતા અને અમદાવાદ જેવા શહેરોમાં છે.

સમસ્યાઓ

- > ઘણા શહેરોમાં, શેરી વિકેતાઓને આપવામાં આવેલા લાઈસન્સ માટેની મહત્તમ મર્યાદા સંપૂર્ણપણે અવાસ્તવિક છે, ઉદાહરણ તરીકે, મુંબઈમાં શેરી વિકેતાઓ માટે મહત્તમ લાઈસન્સ મર્યાદા ફક્ત 15,000 છે, જ્યારે અંદાજિત 2.5 લાખ વિકેતાઓ છે.
- > આનો અર્થ એ છે કે આ વિસ્તારોમાં મોટાભાગના વેચાણકર્તાઓ ગેરકાયદેસર રીતે કાર્ય કરે છે, જે તેમને સ્થાનિક પોલીસ અને મ્યુનિસિપલ અધિકારીઓના શોષણ અને ગેરવસૂલીકરણ માટે સંવેદનશીલ બનાવે છે.
- > સ્થાનિક સંસ્થાઓ ઘણી વાર સ્થળ ખાલી કરાવવા અને શેરી વિકેતાઓનો માલ જપ્ત કરવાની ઝુંબેશ ચલાવે છે અને ગેરકાયદેસર હોવાને કારણે તેમને ભારે દંડ ફટકારવામાં આવે છે.

શેરી વિકેતા સંસ્થાઓ

- > નેશનલ એસોસિએશન ઓફ સ્ટ્રીટ વેન્ડર્સ ઓફ ઈન્ડિયા (NASVI): તે સભ્યપદ આધારિત સંસ્થા છે, જે ભારતના લગભગ તમામ ભાગોના 10,00,000 શેરી વિકેતાઓનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે.
- > રાષ્ટ્રીય હોકર ફેડરેશન: તે દેશના 28 રાજ્યોમાં શેરી વિકેતાઓનું સંઘ છે, જેમાં 11 સેન્ટ્રલ ટ્રેડ યુનિયન અને 20 થી વધુ આંતરરાષ્ટ્રીય ટ્રેડ યુનિયન સહિત 1,188 યુનિયનો છે.
- શેરી વિકેતાઓ માટે અન્ય પહેલ:
 - > સ્ટ્રીટ વેન્ડર્સ (આજીવિકા અને સ્ટ્રીટ વેંડિંગ રેગ્યુલેશન

પ્રોટેક્શન) એક્ટ, 2014: જાહેર ક્ષેત્રમાં શેરી વિકેતાઓને નિયમિત કરવા અને તેમના હકની સુરક્ષા માટે આ કાયદો ઘડવામાં આવ્યો હતો.

- > આ કાયદા શેરી વિકેતાઓને તે વ્યક્તિ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે, જે કોઈપણ જાહેર સ્થળે અથવા ખાનગી ક્ષેત્ર પર, અસ્થાયી માળખાથી અથવા સ્થાને સ્થાને સ્થળાંતર કરીને, સામાન્ય લોકોને રોજિંદા ઉપયોગની વસ્તુઓ અથવા સેવાઓ પ્રદાન કરે છે.
- > શેરી વિકેતાઓને નીચેની યોજનાઓના કાર્યક્ષેત્રમાં લાવવા સરકારે પણ તેના પ્રકારનો પ્રથમ સામાજિક-આર્થિક સર્વે શરૂ કર્યો છે:
 - > પ્રધાનમંત્રી જીવન જયોતિ વીમા યોજના
 - > પ્રધાનમંત્રી સુરક્ષા બીમા યોજના
 - > જન ધન યોજના
 - > બિલ્ડિંગ અને અન્ય બાંધકામ કામદાર અધિનિયમ, 1996
 - > પ્રધાન મંત્રી શ્રમ-યોગી માનધન યોજના
 - > પ્રધાનમંત્રી પ્રસૂતિ વંદના યોજના

આગળનો રસ્તો

- > શેરી વિકેતાઓ માટે અનેક યોજનાઓ ચલાવવામાં આવી રહી છે, પરંતુ હજી પણ આ યોજનાઓના અમલીકરણ, ઓળખ, જાગૃતિ અને પહોંચને લગતા વિવિધ તબક્કાઓમાં ગાબડાં છે, જેનું સમયસર નિરાકરણ લાવવાની જરૂર છે.
- > આ ઉપરાંત પ્રસૂતિ ભથ્થું, અકસ્માત રાહત, વિકેતા બાળકોને ઉચ્ચ શિક્ષણ માટે સહાય અને કોઈપણ સંકટ સમયે પેન્શન જેવા લાભ શેરી વિકેતાઓને આપવા જોઈએ.

માનવ સ્વતંત્રતા સૂચકાંક, 2020

- > માનવ સ્વતંત્રતા સૂચકાંક કેટો ઈન્સ્ટિટ્યૂટ અને ફેઝર ઈન્સ્ટિટ્યૂટ દ્વારા પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યો છે. તે 2008થી 2018 સુધીના ડેટાનો ઉપયોગ કરે છે. ઈન્ડેક્સ અનુસાર, વૈશ્વિક સ્તરે 2008થી વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતામાં ઘટાડો થયો છે. માનવ સ્વતંત્રતા સૂચકાંક, 2020માં ભારત 111માં સ્થાને છે. 2019માં, ભારત 94માં ક્રમે હતું.

Back to Basics : માનવ સ્વતંત્રતા સૂચકાંક વિશે

- > સૂચકાંક વ્યક્તિગત અને આર્થિક સ્વતંત્રતાના 79 અલગ સૂચકાંકોનો ઉપયોગ કરે છે. તેમાં સરકારનું કદ, કાયદાનું શાસન, સલામતી અને સુરક્ષા, નાગરિક સમાજ, સંપત્તિના અધિકાર, અભિવ્યક્તિ, ધર્મ, આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે વેપાર કરવાની સ્વતંત્રતા વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.
- > માનવ સ્વતંત્રતા સૂચકાંકનો પુરોગામી વિશ્વની સ્વતંત્રતાનો સૂચકાંક હતો

માનવ સ્વતંત્રતા સૂચકાંક, 2020 વિશે

- > તે મૂળભૂત રીતે આર્થિક, નાગરિક અને વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતા પર આધારિત દેશને સ્થાન આપે છે. માનવ સ્વતંત્રતા સૂચકાંકમાં ભારત ચીન અને બાંગ્લાદેશથી આગળ છે. ચીન અને બાંગ્લાદેશ અનુક્રમે 129 અને 139 ક્રમે છે. ન્યુઝીલેન્ડ, સ્વિટ્ઝર્લેન્ડ અને હોંગકોંગે પ્રથમ ત્રણ સ્થાન મેળવ્યું છે. જો

કે, આ ક્ષેત્રમાં ચીનના આક્રમક દબલને કારણે ભવિષ્યમાં હોંગકોંગનો ક્રમ ઘટવાની ધારણા છે.

■ માનવ સ્વતંત્રતા સૂચકાંકમાં ભારતનો સ્કોર નીચે મુજબ હતો:

- વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતામાં ભારતે 10 માંથી 6.30 બનાવ્યા.
- આર્થિક સ્વતંત્રતામાં ભારતે 10માંથી 6.56 બનાવ્યા.
- માનવ સ્વતંત્રતામાં ભારતે 10માંથી 6.43 બનાવ્યા.
- દેશમાં યુદ્ધના દશ્યોને કારણે સીરિયાએ સૂચકાંકમાં છેલ્લું સ્થાન મેળવ્યું હતું.

અહેવાલના મુખ્ય તારણો

- વિશ્વની 15% વસ્તી દેશના સૌથી મુક્ત ચતુર્થામાં રહે છે.
- વિશ્વની 34% વસ્તી દેશોના તળિયાના ભાગમાં રહે છે.
- 2008થી અત્યંત મુક્ત અને ઓછાં મુક્ત દેશો વચ્ચેનું અંતર વધી રહ્યું છે.
- ભારતમાં ઈન્ટરનેટની સ્વતંત્રતા ઓછી થઈ રહી છે. અહેવાલ મુજબ, ભારતમાં જમ્મુ-કાશ્મીરને બાદ કરતા વારંવાર ઈન્ટરનેટ શટ ડાઉન થતું હતું.

અન્ય રેકોર્ડિંગ

- એપ્રિલ 2020માં બહાર પાડવામાં આવેલા પ્રેસ ફ્રીડમ ઈન્ડેક્સમાં ભારતનો ક્રમ 142 હતો. ડેમોક્રેસી ફ્રીડમ હાઉસ રિપોર્ટ અનુસાર, 2019-20 માં ભારતમાં ઈન્ટરનેટ ફ્રીડમમાં ત્રીજા વર્ષમાં ઘટાડો થયો.

રાષ્ટ્રીય ડિજિટલ આરોગ્ય મિશન

- ભારત સરકારે તાજેતરમાં નેશનલ ડિજિટલ હેલ્થ મિશનની હેલ્થ ડેટા મેનેજમેન્ટ નીતિને મંજૂરી આપી છે. તે લાગુ કાયદાઓ અને નિયમોનું પાલન સુનિશ્ચિત કરવા માટે ડેટાની ગોપનીયતા સુરક્ષાના અનુસરણ માટેના ન્યૂનતમ ધોરણનું નિર્ધારણ કરે છે. નીતિ એ રાષ્ટ્રીય ડિજિટલ આરોગ્ય ઈકોસિસ્ટમ પર માર્ગદર્શિકા દસ્તાવેજ તરીકે કાર્ય કરવાની છે.

Back to Basics : રાષ્ટ્રીય ડિજિટલ આરોગ્ય મિશન વિશે

- ડિજિટલ તકનીકીઓ અપનાવવાના રાષ્ટ્રીય આરોગ્ય નીતિના લક્ષ્યોના જવાબમાં, આરોગ્ય અને કુટુંબ કલ્યાણ મંત્રાલયે રાષ્ટ્રીય આરોગ્ય સ્ટેક માટે એક માળખું વિકસાવવા માટે જે.સત્યનારાયણની અધ્યક્ષતામાં એક સમિતિની રચના કરી. આ સમિતિએ ડિજિટલ આરોગ્યને સંપૂર્ણ રીતે અમલમાં મૂકવાની ક્રિયા યોજના સાથે રાષ્ટ્રીય ડિજિટલ હેલ્થ બ્લુપ્રિન્ટ

(NDHB) બનાવ્યું. NDHB વધુ નેશનલ ડિજિટલ હેલ્થ મિશનમાં વિકસિત થયું. વડા પ્રધાન નરેન્દ્ર મોદીએ સ્વતંત્રતા દિવસ 2020 પર રાષ્ટ્રીય ડિજિટલ હેલ્થ મિશન (NDHM) ની સ્થાપનાની જાહેરાત કરી. આ મિશનનો હેતુ રાષ્ટ્રીય ડિજિટલ આરોગ્ય ઈકોસિસ્ટમ બનાવવાનો છે જે સાર્વત્રિક આરોગ્ય કવરેજને સમર્થન આપે છે, આધાર ઓળખ કાર્યક્રમ અને અન્ય સરકારી કાર્યક્રમો સાથે સહયોગ કરે છે. આયુષ્માન ભારત યોજના. NDHMમાં હેલ્થ આઈડી, ડિજિ-ડોક્ટર, ટેલિમેડિસિન, ઈ-ફાર્મસી અને હેલ્થકેર રજિસ્ટ્રી શામેલ છે.

મુખ્ય વિશેષતાઓ

- આરોગ્ય અને પરિવાર કલ્યાણ મંત્રાલય હેઠળ રાષ્ટ્રીય આરોગ્ય ઓથોરિટી દ્વારા આ મિશનનો અમલ કરવામાં આવે છે. આ નીચેના પ્રયેય પ્રાપ્ત કરવાનું લક્ષ્ય ધરાવે છે:
- ડિજિટલ હેલ્થ સિસ્ટમ્સ સ્થાપિત કરવા આ સિસ્ટમો માળખાગત આવશ્યકતાઓ અને મુખ્ય ડિજિટલ આરોગ્ય ડેટા મેનેજ કરશે
- રજિસ્ટ્રીઓ બનાવવી, રજિસ્ટ્રીઓ આરોગ્યસંભાળ વ્યવસાયિકો, ક્લિનિકલ સંસ્થાઓ, આરોગ્યસંભાળ વ્યવસાયિકો, દવાઓ અને ફાર્મસીઓના તમામ વિશ્વસનીય ડેટા ધરાવે છે.
- પ્રમાણિત વ્યક્તિગત આરોગ્ય રેકોર્ડ સ્થાપિત કરવા
- આરોગ્ય સંબંધિત ટકાઉ વિકાસ લક્ષ્યો હાંસલ કરવા
- આરોગ્ય સંભાળ સેવાઓ રાષ્ટ્રીય સ્તરે પોર્ટેબલ બનાવવા માટે
- રાષ્ટ્રીય ડિજિટલ હેલ્થ મિશનના ચાર મુખ્ય ઘટકો છે રાષ્ટ્રીય આરોગ્ય ઈલેક્ટ્રોનિક રજિસ્ટ્રીઝ, રાષ્ટ્રીય આરોગ્ય અનલિટિક્સ પ્લેટફોર્મ, ફેડરલ પર્સનલ હેલ્થ રેકોર્ડ્સ ફેમવર્ક અને અન્ય હોરિઝોન્ટલ ઘટકો (જેમ કે પેમેન્ટ ગેટવે)

જમ્મુ અને કાશ્મીર માટે SEHAT યોજના

- 26 ડિસેમ્બર, 2020ના રોજ વડા પ્રધાન નરેન્દ્ર મોદી જમ્મુ-કાશ્મીરના કેન્દ્ર શાસિત ક્ષેત્ર માટે SEHAT યોજના શરૂ કરવાના છે. SEHAT એ આરોગ્ય અને ટેલિમેડિસિન માટેનો સામાજિક પ્રયાસ છે.

Back to Basics : યોજનાની મુખ્ય સુવિધાઓ

- આ યોજનામાં જમ્મુ-કાશ્મીરના રહેવાસીઓને 5 લાખ રૂપિયા સુધીના આરોગ્ય કવરની મફત કેશલેસ સારવાર આપવામાં આવશે.

- > યોજનાના લાભાર્થીઓને કાર્ડ આપવાનું છે.
- > સામાન્ય સેવા કેન્દ્રો યોજનાના અમલીકરણમાં અસરકારક રીતે વાપરવાના છે.
- > આ યોજનામાં વડા પ્રધાન જન આરોગ્ય યોજનાના તમામ ઈન્ડોર પેશન્ટ વિભાગના કેસોનો સમાવેશ કરવામાં આવશે.
- > મહત્તમ સંખ્યામાં લોકોને આવરી લેવા માટે આ યોજના આરોગ્યમિત્રોની મદદ પણ લેશે.
- > જમ્મુ-કાશ્મીર તબીબી પુરવઠા નિગમ યોજના હેઠળની હોસ્પિટલો માટે તબીબી પુરવઠો પૂરો પાડવાનો છે.

પ્રધાનમંત્રી જન આરોગ્ય યોજના

- > આ યોજના જમ્મુ અને કાશ્મીરમાં 2018 માં શરૂ કરવામાં આવી હતી, એટલે કે, કલમ 370 નાબૂદ થયા પહેલા જ. પશ્ચિમ બંગાળ, ઓડિશા અને તેલંગાણા એવા રાજ્યો છે કે જેમણે વડા પ્રધાન જન આરોગ્ય યોજના અથવા આયુષ્માન ભારતનો અમલ કર્યો નથી. અગાઉ દિલ્હીમાં પણ આ યોજના અમલમાં નહોતી. જો કે, ત્યારબાદ તેનો અમલ એપ્રિલ 2020 માં કરવામાં આવ્યો હતો.

ટેલિમેડિસિન

- > ટેલિમેડિસિન ભારતના મોટા પડકારને દૂર કરે છે. મોટા ભૌગોલિક અંતર અને મર્યાદિત સંસાધનોને કારણે મુખ્ય પડકાર વ્યક્તિગત આરોગ્ય સંભાળ છે.
- > તે સેવાઓ પર સમયસર અને ઝડપી પ્રવેશમાં વધારો કરે છે.
- > રેકોર્ડની જાળવણીની સંભાવના વધારે છે.
- > તે દર્દીઓની સલામતી અને આરોગ્ય કાર્યકરની સલામતી પૂરી પાડે છે ખાસ કરીને એવા સંજોગોમાં જ્યાં ચેપી ચેપનું જોખમ હોય છે.

ઈ-સંજીવની OPD પોર્ટલ

- > તેને નવેમ્બર 2019માં લોન્ચ કરવામાં આવ્યું હતું અને તેને ખૂબ મોટી સફળતા મળી હતી. ટૂંકા ગાળામાં, ઈ-સંજીવનીએ 1.5 લાખથી વધુ પરામર્શ કરી હતી. અત્યાર સુધી 23 રાજ્યોએ ઈ-સંજીવની લાગુ કરી છે. પ્લેટફોર્મ 40થી વધુ આનલાઈન OPD માટે સલાહ પૂરી પાડે છે. આમાં નેત્રરોગવિજ્ઞાન, ત્વચારોગવિજ્ઞાન, મનોચિકિત્સા, સ્ત્રીરોગવિજ્ઞાન, બિન-સંચાર રોગ, એડ્સ, વગેરે શામેલ છે.

પીએમ કિસાન યોજના

- > વડા પ્રધાન નરેન્દ્ર મોદી વડા પ્રધાન-કિસાન સન્માન નિધિ અંતર્ગત રૂ. 18,000 કરોડ રજૂ કરશે. આશરે નવ કરોડ ખેડૂતોને આ ભંડોળનો લાભ મળવાનો છે.

Back to Basics : વડા પ્રધાન-કિસાન યોજના

- > તે સૌ પ્રથમ તેલંગાણા સરકાર દ્વારા રાયથુ બંધુ યોજના તરીકે લાગુ કરવામાં આવી હતી. રાયથુ બંધુ યોજના અંતર્ગત યોગ્ય રકમ સીધી પાત્ર ખેડૂતોને આપવામાં આવી હતી.
- > 2019-20ના બજેટ દરમિયાન જાહેરાત કરવામાં આવી હતી કે આ યોજનાને દેશવ્યાપી યોજના તરીકે લાગુ કરવામાં આવશે. આને સૌ પ્રથમ વડા પ્રધાન નરેન્દ્ર મોદીએ 2019માં ઉત્તરપ્રદેશના ગોરખપુરમાં શરૂ કરી હતી.
- > પીએમ-કિસાન યોજના હેઠળ, ખેડૂતોને ત્રણ હપ્તામાં દર વર્ષે 6,000 રૂપિયા આપવામાં આવે છે. નાના અને સીમાંત બંને ખેડૂત આ યોજનાનો લાભ માણવા પાત્ર છે.
- > આ યોજનાને ફેબ્રુઆરી 2020 માં એક વર્ષ પૂર્ણ થયું. ત્યાં સુધીમાં 8 કરોડ 46 લાખથી વધુ ખેડૂતો પ્રધાનમંત્રી કિસાન સન્માન નિધિ હેઠળ આવરી લેવામાં આવ્યા છે.

ઉદ્દેશ્ય

- > આ યોજનાનો મુખ્ય ઉદ્દેશ ખેડૂતોની આવકના સ્ત્રોતને વધારવાનો છે.
- > આર્થિક જરૂરિયાતોને પૂરક બનાવવાનો અને પાક આરોગ્ય અને યોગ્ય ઉપજની ખાતરી કરવાનો હેતુ છે.

રાયથુ બંધુ યોજના

- > આ યોજના દેશમાં પ્રથમ પ્રકારની હતી. તે 2018માં શરૂ કરવામાં આવી હતી. યોજના હેઠળ પાત્ર ખેડૂતોને એક વર્ષમાં બે પાક માટે એકર દીઠ રૂ.4000. ખેડૂતો માટે નાણાંનો ઉપયોગ બાગાયતી અને કૃષિ બંને પાકને આવરી લેવા માટે કરશે.

અન્ય રાજ્યો દ્વારા સન્માન કાર્યક્રમો

- > નીચે મુજબ અન્ય રાજ્યો દ્વારા શરૂ કરાયેલા અન્ય સન્માન કાર્યક્રમો છે:
- > મધ્ય પ્રદેશ દ્વારા ભાવાંતર ભૂગતાન યોજના
- > ઓડિશાની આજીવિકા અને આવક વધારવા માટે કૃષક સહાયતા યોજના(KALIA)

પૃષ્ઠભૂમિ

- > યોજના અંતર્ગત આ સાતમા હપ્તાની શરૂઆત કરવામાં આવી છે. છટ્ટો હપ્તો 2020 ના ઓગસ્ટમાં બહાર પાડવામાં આવ્યો હતો. લગભગ 17,100 કરોડ રૂપિયા ટ્રાન્સફર કરવામાં આવ્યાં હતા.
- > હપ્તા વર્ષમાં ત્રણ વખત આપવામાં આવે છે. નાણાકીય વર્ષનો પ્રથમ હપ્તો એપ્રિલ અને જુલાઈ, ઓગસ્ટ અને નવેમ્બર, ડિસેમ્બર અને માર્ચની વચ્ચે આપવામાં આવે છે.

ઇ-સંપદા મોબાઇલ એપ્લિકેશન

- > શહેરી બાબતોના મંત્રાલયે તાજેતરમાં એક નવી મોબાઇલ એપ્લિકેશન અને 'ઇ-સંપદા' નામનું પોર્ટલ શરૂ કર્યું છે. આ એપ્લિકેશન સેવાઓ માટે એક લાખથી વધુ સરકારી રહેણાંક મકાનોની ફાળવણી અને સરકારી સંસ્થાઓને કચેરીની જગ્યા ફાળવણી જેવી સેવાઓ માટે એક જ વિંડો પ્રદાન કરે છે.
- > સરકારી રહેણાંક આવાસોની ફાળવણી ડિરેક્ટોરેટ ઓફ એસ્ટેટ દ્વારા સંચાલિત થાય છે. આ પોર્ટલ શહેરી બાબતોના મંત્રાલય હેઠળ કાર્યરત સ્થાવર મિલકતો દ્વારા શરૂ કરવામાં આવ્યો હતો.

Back to Basics : ઇ સંપદા વિશે

- > “એક રાષ્ટ્ર, એક પ્રણાલી”ના ઉદ્દેશો પ્રાપ્ત કરવા માટે, ચાર વેબસાઇટ્સ eawas.nic.in, gpra.nic.in, estates.gov.in અને holidayhomes.nic.in અને m-અશોકા-5 જેવી બે મોબાઇલ એપ્લિકેશન અને m-આવાસ એક તરીકે સંકલિત કરવામાં આવ્યા છે. આ કંપનીઓને એક પ્લેટફોર્મ હેઠળ બધી સેવાઓ પ્રાપ્ત કરવાનો માર્ગ મોકળો કરશે.
- > આ એપ્લિકેશન સરકારી અધિકારીઓ અને વિભાગો માટે રહેવાની સરળતાને પ્રોત્સાહન આપશે.
- > સિસ્ટમમાં સ્વચાલિત પ્રક્રિયાઓ વધુ પારદર્શિતા તરફ દોરી જશે.
- > તે વપરાશકર્તાને ફરિયાદ નોંધવા, વર્ચુઅલ સુનાવણી માટે હાજર થવા અને દસ્તાવેજો સબમિટ કરવાની પણ મંજૂરી આપે છે.
- > એપ્લિકેશન વહીવટી ખર્ચ, સંસાધનો ઘટાડવામાં મદદ કરશે અને સમયનો બચાવ પણ કરશે.
- > ઉપરાંત, વપરાશકર્તાના વધુ સારા અનુભવ માટે ચેટબોટ સુવિધા પણ આપવામાં આવી છે.
- > જવાબદારીની ખાતરી કરવા માટે પ્રવૃત્તિ લોગ અને સેવા સ્તરના બેચમાર્ક શામેલ કરવામાં આવ્યાં છે.

પૃષ્ઠભૂમિ

- > ભારત સરકાર મોટા પાયે “એક રાષ્ટ્ર એક પ્રણાલી”નો પ્રચાર કરી રહી છે. આ પ્રણાલી હેઠળ, વન નેશન વન રેશનકાર્ડ અત્યાર સુધીના અઠાવીસ રાજ્યો દ્વારા લાગુ કરાઈ છે. દેશમાં વીજ મથકો અને મુખ્ય સબસ્ટેશન્સને જોડવા માટે વન નેશન વન ગ્રીડ શરૂ કરવામાં આવી છે. આ સુનિશ્ચિત કરશે કે દેશમાં ક્યાંય પણ ઉત્પન્ન થતી વીજળીનો ઉપયોગ બીજી જગ્યાએ માંગને સંતોષવા માટે થઈ શકે છે.
- > વળી, સરકાર “એક રાષ્ટ્ર, એક ચૂંટણી”ની કલ્પનાને આગળ ધપાવી રહી છે. આ અંતર્ગત બંને રાજ્ય અને કેન્દ્રિય ચૂંટણીઓ એક સાથે યોજવામાં આવશે. આ દબાણ કરવામાં આવી રહ્યું છે કારણ કે તેનાથી ચૂંટણી ખર્ચમાં ઘણો ઘટાડો થશે.
- > તાજેતરમાં, ભારત સરકારે જાહેરાત કરી હતી કે સેન્ટ્રલ ઈન્વેસ્ટમેન્ટ સેલ એપ્રિલ 2021માં શરૂ કરવામાં આવશે. સેલ સુનિશ્ચિત કરશે કે એક પ્લેટફોર્મ હેઠળ રોકાણકારને તમામ જરૂરી માહિતી અને મંજૂરી મળે. તે વન સ્ટોપ ડિજિટલ પ્લેટફોર્મ તરીકે કાર્ય કરશે.

INCOIS, ડિજિટલ મહાસાગર એપ્લિકેશન

- > પૃથ્વી વિજ્ઞાન મંત્રાલય દ્વારા સમુદ્રી ડેટા અને આગાહી સેવાઓ વિશેની માહિતી શેર કરવા માટે ડિજિટલ મહાસાગર એપ્લિકેશનોની શરૂઆત કરવામાં આવી હતી. INCOIS દ્વારા વિકસિત ડિજિટલ મહાસાગર પ્લેટફોર્મ હેઠળ એપ્લિકેશન શરૂ કરવામાં આવી છે. ઈન્ડિયન નેશનલ સેન્ટર ફોર ઓશન ઈન્ફર્મેશન (INCOIS) વિવિધ હિતધારકોને સલાહકાર સેવાઓ અને માહિતી પ્રદાન કરે છે. આમાં સમુદ્રવિજ્ઞાન સંશોધન, સમુદ્ર રાજ્યની આગાહી, ફિશિંગ ઝોન સલાહકારીઓ, ઉચ્ચ તરંગ ચેતવણીઓ, તોફાનમાં વધારો, સુનામીની વહેલી ચેતવણીઓ અને તેલનું ઢોળાવું જેવી સલાહકારી સેવાઓ પર આધારિત ડેટા શામેલ છે.

Back to Basics : ડિજિટલ મહાસાગર પ્લેટફોર્મ વિશે

- > ડિજિટલ મહાસાગર પ્લેટફોર્મમાં ભૌગોલિક ટેકનોલોજીમાં ઝડપી પ્રગતિઓ અપનાવીને વિજ્ઞાતીય સમુદ્રવિષયક ડેટાને ગોઠવવા વિકસિત કરવામાં આવેલા એપ્લિકેશનોનો સમૂહ શામેલ છે.
- > તે વપરાશકર્તાઓની વિશાળ શ્રેણીની બધી ડેટા સંબંધિત આવશ્યકતાઓના વન સ્ટોપ સોલ્યુશન તરીકે કામ કરશે. આમાં સંશોધન સંસ્થાઓ, વ્યૂહાત્મક વપરાશકર્તાઓ,

ઓપરેશનલ એજન્સીઓ, શૈક્ષણિક સમુદાય, નીતિ નિર્માતાઓ, દરિયાઈ ઉદ્યોગ અને લોકો શામેલ છે.

- > તે સમુદ્ર ડેટા મેનેજમેન્ટ માટેનું તેનું પ્રથમ પ્લેટફોર્મ છે. આ પ્લેટફોર્મ ડિજિટલ ઇન્ડિયા પ્રોગ્રામમાં ફાળો આપશે.
- > પ્લેટફોર્મ ડેટા ઇન્ટિગ્રેશન, ડેટા વિશ્લેષણ, ડેટા વિઝ્યુલાઇઝેશન, ડેટા ફ્યુઝન અને ડેટા વિશ્લેષણ માટે ઓનલાઇન ઇન્ટરેક્ટિવ વેબ-આધારિત વાતાવરણની સુવિધા આપે છે જેમાં સમુદ્રવિષયક સુવિધાઓના ઉત્ક્રાંતિનું મૂલ્યાંકન થાય છે.

મહત્વ

- > ડિજિટલ મહાસાગર પ્લેટફોર્મ મહાસાગરોના ટકાઉ સંચાલન અને 'બ્લુ ઇકોનોમી'ના વિસ્તરણમાં મુખ્ય ભૂમિકા ભજવશે.
- > ડિજિટલ મહાસાગર પ્લેટફોર્મ તમામ હિંદ મહાસાગર રિમ દેશોમાં સમુદ્ર ડેટા મેનેજમેન્ટ પર ક્ષમતા નિર્માણના પ્લેટફોર્મ તરીકે પ્રોત્સાહન આપવાનું છે.

હિંદ મહાસાગર રિમ એસોસિએશન

- > હિંદ મહાસાગર રિમ એસોસિએશનમાં ચીન સભ્યોનો સમાવેશ થાય છે. તેઓ ભારત, બાંગ્લાદેશ, સેશેલ્સ, કોમોરોસ, મડાગાસ્કર, મોરેશિયસ, માલદીવ, ઓમાન, મોઝામ્બિક, ઓસ્ટ્રેલિયા, ઇન્ડોનેશિયા, કેન્યા, ઈરાન, મલેશિયા, મેડાગાસ્કર, સિંગાપોર, દક્ષિણ આફ્રિકા, તાંઝાનિયા, શ્રીલંકા, યુએઈ, થાઇલેન્ડ અને યમન છે. IORAના દસ સંવાદ ભાગીદારોમાં જર્મની, ઈટાલી, ચાઇના, ઈજિપ્ત, ફ્રાંસ, ઈટાલી, જાપાન, તુર્કી, યુકે, કોરિયા રિપબ્લિક, યુએસએ, યુકે છે. IORA 2015 માં યુનાઇટેડ નેશન્સ જનરલ એસેમ્બલી અને આફ્રિકન યુનિયનનો સભ્ય બન્યો.

વૈશ્વિક પ્રવાસી રિશ્તા પોર્ટલ અને એપ્લિકેશન

- > ભારત સરકારે વૈશ્વિક પ્રવાસી રિશ્તા પોર્ટલ અને મોબાઇલ એપ્લિકેશન શરૂ કરી. આ એપ્લિકેશનનો હેતુ સમગ્ર વિશ્વમાં ફેલાયેલા ભારતીય ડાયસ્પોરાને જોડવાનો છે.

Back to Basics : ગ્લોબલ પ્રવાસી રિશ્તા પોર્ટલ અને

મોબાઇલ એપ લોન્ચ કરવાનો મુખ્ય હેતુ

- > ગ્લોબલ પ્રવાસી રિશ્તા પોર્ટલ અને મોબાઇલ એપ્લિકેશન વિશ્વભરમાં ફેલાયેલા 3.12 કરોડ ભારતીય ડાયસ્પોરાને કનેક્ટ કરવામાં મદદ કરશે. તે ભારતીય મિશન (એટલે

કે દૂતાવાસો), વિદેશ બાબતોના મંત્રાલય અને ભારતીય ડાયસ્પોરા વચ્ચે ત્રિ-માર્ગ સંદેશાવ્યવહાર બનાવશે. ભારતીય ડાયસ્પોરા એટલે વેરવિખેર વસ્તી જેનું મૂળ ભારત છે. (ડાયસ્પોરા તેમના સ્વદેશી ક્ષેત્રથી દૂર વસ્તીનો વ્યાપક ફેલાવો કરી રહ્યા છે.)

- > એપ્લિકેશનનો ઉપયોગ ભારતીય ડાયસ્પોરા દ્વારા પોર્ટલ અને મિશન મારફતે કરવાનો છે.
- > વૈશ્વિક પ્રવાસી રિશ્તા પોર્ટલ અને મોબાઇલ એપ્લિકેશન શરૂ કરવાનું કારણ
- > હજી સુધી, વિશ્વભરમાં ભારતીય ડાયસ્પોરા સાથે જોડાવા માટે મંત્રાલય સાથે કોઈ અસરકારક સંચાર ચેનલ ઉપલબ્ધ નથી. ભારતીય ડાયસ્પોરા અને વિદેશ મંત્રાલય કટોકટી દરમિયાન સંદેશાવ્યવહાર માટે ટ્વિટર, ફેસબુક, વ્હોટ્સએપ જેવા સોશયલ મીડિયા પ્લેટફોર્મનો ઉપયોગ કરે છે.

કયા મંત્રાલયે ગ્લોબલ પ્રવાસી રિશ્તા પોર્ટલ અને મોબાઇલ એપ્લિકેશન શરૂ કરી?

- > વિદેશ મંત્રાલયે વૈશ્વિક પ્રવાસી રિશ્તા પોર્ટલ અને મોબાઇલ એપ્લિકેશન શરૂ કરી. જેનું લોકાર્પણ વિદેશ રાજ્ય પ્રધાન વી મુરલીધરન દ્વારા કરાયું હતું.

વૈશ્વિક પ્રવાસી રિશ્તા પોર્ટલ અને મોબાઇલ એપ્લિકેશનના ફાયદા

- > બનાવેલ પોર્ટલ ભારતીય ડાયસ્પોરા સભ્યોની નોંધણીને સક્ષમ કરશે. આમાં PIO (પર્સન ઓફ ઇન્ડિયન ઓરિજિન), NRI (બિન-નિવાસી ભારતીય) અને OCI (ઓવરસીઝ સિટિઝન્સ ઓફ ઇન્ડિયા) નો સમાવેશ થાય છે.
- > આ પોર્ટલ ભારતીય ડાયસ્પોરા સભ્યોને નવી અને હાલની સરકારી યોજનાઓ સાથે જોડવામાં મદદ કરશે.
- > એપ્લિકેશન અને પોર્ટલ કટોકટી વ્યવસ્થાપન દરમિયાન સહાયરૂપ મદદ આપશે. ભારતીય ડાયસ્પોરા કટોકટી દરમિયાન સમયસર કાઉન્સેલર સેવાઓ અને અધિકારીઓ સુધી પહોંચી શકે છે.
- > પોર્ટલ ભારતીય ડાયસ્પોરાને પાસપોર્ટ, વિઝા અને અન્ય કાઉન્સેલર સેવાઓ જેવી ઉપયોગી માહિતી પ્રદાન કરશે.
- > ઘડતર નીતિઓમાં ભારતીય ડાયસ્પોરા પાસેથી ઉપયોગી અભિપ્રાય લેવા ભારત સરકારના મંચ તરીકે પણ કાર્ય કરશે.
- > તે સર્વેક્ષણની પ્રક્રિયાને સરળ બનાવશે.

ભારત જળ પ્રભાવ સમિતિ

- તાજેતરમાં, નેશનલ ક્લીન ગંગા મિશન અને સેન્ટર ફોર ગંગા રિવર બેસિન મેનેજમેન્ટ એન્ડ સ્ટડીઝ દ્વારા પાંચમી ઈન્ડિયા વોટર ઈફેક્ટ સમિતિ-IWISનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું.

Back to Basics : પરિષદ વિશે

- ઈન્ડિયા વોટર ઈમ્પ્રુવમેન્ટ 2020 એ 5 દિવસીય સંમેલન છે જેમાં ભારત સહિત વિવિધ દેશોના નિષ્ણાતો અને સંશોધનકારો જળ સંરક્ષણ, જળ સુરક્ષા અને નદીઓના પુનર્જીવનના પગલાં અંગે ચર્ચા કરવા માટે જોડાશે.

■ થીમ:

- આ વર્ષે ‘અર્થ ગંગા-નદી સંરક્ષણ સિંક્રનાઈઝડ ડેવલપમેન્ટ’ (Arth Ganga – River Conservation Synchronised Development)
- કોન્ફરન્સ દરમિયાન, નોર્વેજીયન ઈન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ બાયોકોનોમી રિસર્ચ-NIBIO અને સી-ગંગાએ સંયુક્તપણે ભારતમાં કાદવ વ્યવસ્થાપનના વિકાસ માટે એક એમઓયુ પર હસ્તાક્ષર કર્યા.

રાષ્ટ્રીય સ્વચ્છ ગંગા મિશન

- નેશનલ ક્લીન ગંગા મિશન (NMCG) રાષ્ટ્રીય ગંગા નદી બેસિન ઓથોરિટીનું અમલીકરણ એકમ છે.
- નોંધનીય છે કે વર્ષ 2016માં સ્થાપિત રાષ્ટ્રીય ગંગા પરિષદે રાષ્ટ્રીય ગંગા નદી વેલી ઓથોરિટીની જગ્યા લીધી છે.
- NMGCની સ્થાપના વર્ષ 2011માં રજિસ્ટર્ડ સોસાયટી તરીકે થઈ હતી.
- તેમાં દ્વિ-સ્તરનું સંચાલન માળખું છે, જેમાં સંચાલક પરિષદ અને કારોબારી સમિતિનો સમાવેશ થાય છે.

NMGCના ઉદ્દેશો

- વ્યાપક આયોજન અને સંચાલન માટે આંતર-ક્ષેત્રીય સંકલનને પ્રોત્સાહન આપવા નદીના તટપ્રદેશના અભિગમને અપનાવવો જેથી ગંગા નદીમાં પ્રદૂષણ નિયંત્રણ તેમજ સંરક્ષણની ખાતરી મળે.
- પાણીની ગુણવત્તા અને પર્યાવરણના ટકાઉ વિકાસને સુનિશ્ચિત કરવાના ઉદ્દેશ સાથે ગંગા નદીમાં ન્યુનતમ ઈકોલોજીકલ પ્રવાહ જાળવવો.
- વર્ષ 2014માં, ‘નમામિ ગંગે કાર્યક્રમ’ રાષ્ટ્રીય નદી ‘ગંગા’ના સંરક્ષણ અને કાયાકલ્પના અને ઉદ્દેશ પ્રદૂષણના અસરકારક નાબૂદી હેતુઓ પૂરા કરવા માટે એકીકૃત સંરક્ષણ અભિયાન તરીકે શરૂ કરવામાં આવ્યો હતો.
- રાષ્ટ્રીય સ્વચ્છ ગંગા મિશન (NMGC) અને તેના રાજ્ય કક્ષાના સમકક્ષ સંગઠનો દ્વારા આ કાર્યક્રમનો અમલ કરવામાં આવી રહ્યો છે.
- આ કાર્યક્રમનું કુલ બજેટ 20000 કરોડ છે.

તેના મુખ્ય આધારસ્તંભ નીચે મુજબ છે:

- ગટર વ્યવસ્થાની માળખાકીય સુવિધાઓ અને ઔદ્યોગિક કચરો નિકાલ
- રિવર ફ્રન્ટ ડેવલપમેન્ટ અને નદી સફાઈ
- જૈવવિવિધતા અને વનીકરણ
- લોક જાગૃતિ.

ગંગા નદી બેસિન સંચાલન અને અધ્યાયન કેન્દ્ર (સી ગંગા)

- તેની સ્થાપના વર્ષ 2016માં ઈન્ડિયન ઈન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ ટેકનોલોજી-કાનપુર ખાતે કરવામાં આવી હતી.
- તે ગંગા નદીના બેસિનના ટકાઉ વિકાસ માટે જ્ઞાન અને માહિતીના નિર્માણ અને પ્રસાર તરફ કામ કરે છે.
- આ કેન્દ્ર રાષ્ટ્રીય સ્વચ્છ ગંગા મિશન (NMGC) માટે થિંક ટેન્કનું કામ કરે છે.

પશ્ચિમી વિક્ષોભ

- તાજેતરના પશ્ચિમી વિક્ષોભ, જમ્મુ અને કાશ્મીર, હિમાચલપ્રદેશ અને ઉત્તરાખંડમાં હિમવર્ષાના વધતા પ્રમાણ અને દિલ્હીના તાપમાનમાં ઝડપી ઘટાડો માટે જવાબદાર છે. અન્ય ઘણા રાજ્યોમાં, પશ્ચિમી વિક્ષોભ એ ધુમ્મસયુક્ત પરિસ્થિતિઓનું નિર્માણ કરીને તેની પકડ વધુ કડક કરી દીધી છે.

Back to Basics : પશ્ચિમી વિક્ષોભ

- તે પશ્ચિમથી વિશ્વના પૂર્વ ભાગની યાત્રા કરે છે. વિક્ષોભ એટલે હવાનું દબાણ ઓછું કરતું ક્ષેત્ર.
- પશ્ચિમી વિક્ષોભ એ બાહ્ય ઉષ્ણકટિબંધીય ચક્રવાત છે જે ભૂમધ્યપ્રદેશમાં ઉદભવે છે. પવન 43 કિમી / કલાકની ઝડપે મુસાફરી કરે છે. આ પશ્ચિમી વિક્ષોભ હિમાલય દ્વારા અટકાવવામાં આવે ત્યાં સુધી મુસાફરી ચાલુ રાખે છે.
- પશ્ચિમી વિક્ષોભ વેસ્ટરલીઝ (પ્રવર્તમાન પવનો જે પશ્ચિમથી પૂર્વ તરફ ફૂંકાય છે) દ્વારા ચલાવાય છે.
- પશ્ચિમી વિક્ષોભ એ નીચા દબાણનું ક્ષેત્ર છે જે ઉત્તર-પશ્ચિમ ભારતમાં અચાનક વરસાદ, બરફવર્ષા અને ધુમ્મસ લાવવા માટે જવાબદાર છે.
- દર શિયાળામાં સરેરાશ, ચારથી પાંચ પશ્ચિમી વિક્ષોભ થાય છે. એક પશ્ચિમી વિક્ષોભ દ્વારા બનાવવામાં આવેલી હવામાન પરિસ્થિતિઓ, ધુમ્મસયુક્ત વાતાવરણ અથવા વરસાદ કહે છે, આગામી પશ્ચિમી વિક્ષોભ પહોંચે ત્યાં સુધી રહે છે.

પશ્ચિમી વિક્ષોભનું મહત્વ

- આ પશ્ચિમી વિક્ષોભ ઉત્તર પશ્ચિમ ભારતમાં મધ્યમથી ભારે વરસાદ લાવે છે. રવિ પાક માટે વરસાદ મહત્વપૂર્ણ છે જે દેશની અન્ન સલામતી પૂરી કરવામાં મદદ કરે છે. વરસાદની માત્રા અને તેમનું વિતરણ દરેક પશ્ચિમી વિક્ષોભ સાથે બદલાય છે.
- પશ્ચિમી વિક્ષોભ પણ વધારે વરસાદ લાવે છે જેના કારણે

પાકને નુકસાન, પૂર અને હિમપ્રપાત થાય છે.

યોમાસુ અને પશ્ચિમી વિક્ષોભ

- શિયાળા પછી ભારતમાં પશ્ચિમી વિક્ષોભ પહોંચે છે. એપ્રિલ અને મે મહિનામાં, એટલે કે, ઉનાળા દરમિયાન તેઓ ઉત્તર ભારત તરફ જાય છે.
- દક્ષિણ પશ્ચિમ યોમાસુ પશ્ચિમી વિક્ષોભથી વિપરીત હિમાલયમાં પૂર્વથી પશ્ચિમ તરફ પ્રગતિ કરે છે. જ્યારે દક્ષિણ પશ્ચિમ યોમાસુ અને પશ્ચિમી વિક્ષોભ મળે છે, જે ખૂબ જ દુર્લભ છે, ગાઢ વાદળછાયું છે અને ભારે વરસાદ થાય છે. 2013નું ઉત્તર ભારત પૂર, જેમણે પાંચ હજારથી વધુ લોકોને મોતને ઘાટ ઉતાર્યા એ આવા એક ક્રિયાપ્રતિક્રિયાનું પરિણામ છે.

ચિલ્લે-ચિલ્લાઈ કલા

- 21 ડિસેમ્બર, 2020ના રોજ કશ્મીર ખીણની ઉપરના ભાગોમાં કડકડતી શિયાળાની ઋતુનો 40 દિવસનો પરંપરાગત સમયગાળો 'ચિલ્લે-ચિલ્લાઈ કલા' શરૂ થયો છે.
- આ 31 જાન્યુઆરી 2021 સુધી ચાલુ રહેશે.

Back to Basics : ચિલ્લે-ચિલ્લાઈ કલા વિશે

- ભારત હવામાન વિભાગ(IMD) અનુસાર, 21 ડિસેમ્બરથી 30 જાન્યુઆરી સુધીના સમયગાળાને કાશ્મીરની સ્થાનિક ભાષામાં ચિલ્લે-ચિલ્લાઈ કલા કહેવામાં આવે છે.
- આ 40 દિવસોમાં હિમવર્ષાની સંભાવના સૌથી વધુ છે અને મહત્તમ તાપમાનમાં ઘટાડો થાય છે, એટલે કે તે શૂન્ય ડિગ્રીની નીચે અથવા તેની આસપાસ આવે છે.
- આ 40 દિવસ પછી, શીત લહેર ચાલુ રહે છે, તેથી, ચિલ્લે-ચિલ્લાઈ કલા પછી 20 દિવસ પછી ચિલ્લાઈ ખુદ તરીકે ઓળખાય છે અને ત્યારબાદ 10 દિવસ પછી તેને ચિલ્લોઈ બચ્યા તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.
- 21 ડિસેમ્બરનો દિવસ ઉત્તર ગોળાર્ધમાં શિયાળુ સંક્રાંતિ તરીકે ઉજવવામાં આવે છે.

E20 બળતણ

- તાજેતરમાં, ભારત સરકારે ઈથેનોલ જેવા ગ્રીન બળતણને પ્રોત્સાહન આપવા E20 બળતણ અપનાવવા અંગેના જાહેર સૂચનો આમંત્રિત કર્યા છે.
- રચના: E20 બળતણ એ ગેસોલિન અને ઈથેનોલ (20%) નું મિશ્રણ છે.
- હાલમાં, ઈથેનોલ મિશ્રણનું સ્વીકૃત સ્તર 10% છે, જોકે 2019 માં ભારત માત્ર 5.6% પર પહોંચ્યું છે.
- મહત્વ:
 - આ કાર્બન ડાયોક્સાઈડ, હાઈડ્રોકાર્બન વગેરેના ઉત્સર્જનને ઘટાડવામાં મદદ કરશે.
 - આ ઓઈલ આયાત બિલને ઘટાડવામાં પણ મદદ કરશે, જે વિદેશી વિનિમય બચત અને ઊર્જા સુરક્ષાને સુનિશ્ચિત કરશે.
- વાહનની સુસંગતતા:
 - વાહનની સુસંગતતા માટે, આ મિશ્રણમાં ઈથેનોલની ટકાવારી

વાહન ઉત્પાદક દ્વારા નિર્ધારિત કરવામાં આવશે અને વાહન પર સ્ટીકર મૂકીને સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવવામાં આવશે.

Back to Basics : ગ્રીન બળતણ

- ગ્રીન ફ્યુઅલને બાયોફ્યુઅલ તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે, જે છોડ અને પ્રાણી પદાર્થમાંથી નીકળતું એક નિસ્ચંદિત બળતણ છે. તે વ્યાપકપણે ઉપયોગમાં લેવામાં આવતા અશિમભૂત ઈંધણની તુલનામાં પર્યાવરણને અનુકૂળ છે.

ગ્રીન બળતણનાં પ્રકારો

- બાયો-ઇથેનોલ:
 - તે આથો પ્રક્રિયાની મદદથી મકાઈ અને શેરડીમાંથી બનાવવામાં આવે છે.
 - લિટર પેટ્રોલની તુલનામાં એક લિટર ઈથેનોલ લગભગ બે તૃતીયાંશ ઊર્જા ધરાવે છે.
 - જ્યારે પેટ્રોલ સાથે ભળી જાય છે, ત્યારે તે દહન કામગીરીમાં સુધારો કરીને કાર્બન મોનોક્સાઈડ અને સલ્ફર ઓક્સાઈડના ઉત્સર્જનને ઘટાડે છે.
- બાયો ડીઝલ:
 - તે વનસ્પતિ તેલ જેવા કે સોયાબીન, પામ અથવા વનસ્પતિ કચરો તેલ અને પ્રાણી ચરબીમાંથી મેળવવામાં આવે છે, તેને 'ટ્રાંસેસ્ટરિફિકેશન' કહેવામાં આવે છે.
 - તે ડીઝલ કરતા ઘણા ઓછા હાનિકારક વાયુઓ બહાર કાઢે છે.
- બાયો ગેસ:
 - તે પ્રાણી અને માણસોના ગટર જેવા જૈવિક પદાર્થોના એનારોબિક વિઘટન દ્વારા રચાય છે.
 - બાયોગેસમાં મુખ્યત્વે મિથેન અને કાર્બન ડાયોક્સાઈડ ગેસ હોય છે, જોકે તેમાં હાઈડ્રોજન સલ્ફાઈડ, હાઈડ્રોજન, કાર્બન મોનોક્સાઈડ અને સિલોક્સિનનું પ્રમાણ ખૂબ ઓછું હોય છે.
 - તેનો ઉપયોગ સામાન્ય રીતે હીટિંગ, વીજળી અને ઓટોમોબાઈલના કામમાં થાય છે.
- બાયો-બ્યુટેનોલ:
 - તે બાયોઈથેનોલ જેવા સ્ટાર્ચના આથો દ્વારા પણ તૈયાર કરવામાં આવે છે.
 - અન્ય ગેસોલીન વિકલ્પોમાં બ્યુટેનોલની ઊર્જા સૌથી વધુ છે. ઉત્સર્જન ઘટાડવા માટે તે ડીઝલ સાથે ભેળવી શકાય છે.
 - તેનો ઉપયોગ કાપડ ઉદ્યોગમાં દ્રાવક અને પરફ્યુમ ઉદ્યોગમાં આધાર તરીકે થાય છે.
- બાયોહાઇડ્રોજન:
 - બાયો-હાઈડ્રોજન બાયોગેસ જેવું છે. તે પાયરોલિસીસ, ગેસિફિકેશન અથવા કાર્બનિક આથો જેવી વિવિધ પ્રક્રિયાઓનો ઉપયોગ કરીને ઉત્પન્ન થઈ શકે છે.
 - અશિમભૂત ઈંધણ માટે આ યોગ્ય પસંદગી હોઈ શકે છે.

બાયોફ્યુઅલને પ્રોત્સાહન આપવા માટેની પહેલ

- ઇથેનોલ મિં પેટ્રોલ પ્રોગ્રામ:
 - આ કાર્યક્રમ મકાઈ, જુવાર, બાજરી, ફળો, શાકભાજીનો કચરો, વગેરે જેવા અનાજમાંથી બળતણ કાઢવા માટે શરૂ કરવામાં આવ્યો છે.
- પ્રધાનમંત્રી JI-VAN યોજનાલ 2019:

- > આ યોજનાનો ઉદ્દેશ વ્યાપારી પ્રોજેક્ટ્સની સ્થાપના માટે ઈકોસિસ્ટમ બનાવવી અને 2G ઈથેનોલ ક્ષેત્રમાં સંશોધન અને વિકાસને પ્રોત્સાહન આપવાનો છે.
- ગોબર ઘન યોજના, 2018:
 - > તે ઘન કચરો અને પશુઓના છાણને ખાતર, બાયોગેસ અને બાયો-CNG ક્ષેત્રોમાં ઉપયોગ માટે રૂપાંતરિત કરવા પર કેન્દ્રિત છે. આનાથી ગામડાં સાફ રહે છે અને ગ્રામીણ પરિવારોની આવકમાં વધારો થાય છે.
 - > તે સ્વચ્છ ભારત મિશન (ગ્રામીણ) હેઠળ શરૂ કરાઈ હતી.
- RUCO પહેલ:
 - > ફૂડ સેફ્ટી એન્ડ સ્ટાન્ડર્ડ્સ ઓથોરિટી (FSSAI) દ્વારા શરૂ કરાયેલ RUCO (રિસ્પોન્સ યુઝ્ડ ફૂડિંગ ઓઈલ) પહેલ, વપરાયેલ રસોઈ તેલને બાયો ડિઝલમાં સંગ્રહિત અને રૂપાંતરિત કરી શકશે.

બાયોફ્યુઅલ પર રાષ્ટ્રીય નીતિ, 2018

- > આ નીતિ દ્વારા, શેરડીનો રસ, ખાંડથી સમૃદ્ધ ઘટકો, સ્ટાર્ચ સામગ્રી અને ઘઉં, તૂટેલા ચોખા અને સડેલા બટાટા જેવા અનાજને નુકસાન પહોંચાડતા કાચા માલનો ઉપયોગ ઈથેનોલના ઉત્પાદન માટે થયો છે.
- > નીતિમાં 'બેઝિક બાયો ફ્યુઅલ' એટલે કે ફર્સ્ટ જનરેશન (1G) બાયોઈથેનોલ અને બાયોડિઝલ અને 'વિકસિત બાયો ઈથેનોલ' એટલે કે સેકન્ડ જનરેશન (2G) ઈથેનોલ અને કોર્પોરેશન સોલિડ વેસ્ટથી લઈને ડ્રોપ-ઈથેનોલ થર્ડ જનરેશન (3G) ને બાયોફ્યુઅલ, બાયો CNG વગેરે તરીકે વર્ગીકૃત કરવામાં આવી છે, જેથી દરેક વર્ગમાં યોગ્ય વૈજ્ઞાનિક અને આર્થિક પ્રોત્સાહનો વધે.
- > વધારાના ઉત્પાદનના તબક્કા દરમિયાન, ખેડૂતોને તેમની ઉપજ માટે યોગ્ય ભાવ ન મળવાનું જોખમ રહેલું છે. આને ધ્યાનમાં રાખીને, નીતિ રાષ્ટ્રીય બાયોફ્યુઅલ કોઓર્ડિનેશન કમિટીની મંજૂરી સાથે ઈથેનોલના ઉત્પાદન માટે (તેને પેટ્રોલ સાથે જોડવા માટે) સરપ્લસ અનાજનો ઉપયોગ કરવાની મંજૂરી આપે છે.
- > બાયોફ્યુઅલ માટેની પોલિસીમાં 2G ઈથેનોલ બાયો-રિફાઈનરીને 1G બાયોફ્યુઅલની તુલનામાં વધારાના ટેક્સ પ્રોત્સાહનો, ઊંચી ખરીદી કિંમત વગેરે ઉપરાંત 6 વર્ષમાં 5000 કરોડ રૂપિયાના ભંડોળ યોજના માટે વાયબિલીટી ગેપ ફંડિંગ તરીકે સૂચવવામાં આવ્યું છે.

આગળનો રસ્તો

- > ભારત પાસે મોટી કૃષિ અર્થવ્યવસ્થા બનવા માટે મોટી સંખ્યામાં કૃષિ અવશેષો ઉપલબ્ધ છે, તેથી દેશમાં બાયોફ્યુઅલના ઉત્પાદનનો અવકાશ વિશાળ છે. બાયોફ્યુઅલ નવા રોકડ પાકના રૂપમાં ગ્રામીણ અને કૃષિ વિકાસમાં મદદ કરી શકે છે.
- > શહેરોમાં પેદા થતો કચરો અને મ્યુનિસિપલ કચરાનો ઉપયોગ સુનિશ્ચિત કરીને ટકાઉ બાયોફ્યુઅલના ઉત્પાદન માટે પ્રયત્નો કરવા જોઈએ. સારી રીતે ડિઝાઈન કરેલી અને અમલમાં મુકેલી બાયોફ્યુઅલ નીતિ ખોરાક અને ઊર્જા બંને પ્રદાન કરી શકે છે.
- > સમુદાય આધારિત બાયોડિઝલ વિતરણ કાર્યક્રમ જે

સ્થાનિક અર્થવ્યવસ્થાને લાભ આપે છે તે ફિડસ્ટોક વિકસિત ખેડૂતો દ્વારા બળતણના ઉત્પાદન અને વિતરણ માટે અંતિમ ઉપભોક્તાને આવકાર્ય પગલું હશે.

મહાનદીના પૂરના મેદાનોનું સંરક્ષણ

- > તાજેતરમાં જ નેશનલ ગ્રીન ટ્રિબ્યુનલ-NGTએ મહાનદીના ફ્લડપ્લેઈન ઝોનને ઓળખવા માટે એક ઉચ્ચ સ્તરીય સમિતિની રચના કરી છે.
- > નોંધનીય છે કે મહાનદી ઓડિશાની સૌથી લાંબી નદી છે.

Back to Basics : પૃષ્ઠભૂમિ

- > જાન્યુઆરી, 2020માં, ઓડિશાના મુખ્યમંત્રીએ ઘોષણા કરી હતી કે મહાનદીમાંથી 424 એકર જમીન પુનઃનિર્મિત કરેલ કટકના લોકોના જીવનમાં ઈકોલોજીકલ, મનોરંજન, રમતગમત, સાંસ્કૃતિક અને તકનીકી મૂલ્યના વધારા માટે ઉપયોગ કરવામાં આવશે.
- > એક સ્થાનિક નાગરિકે NGTને રાજ્ય સરકારની યોજનાની વિરુદ્ધ અપીલ કરી હતી કે, ગેરકાયદે બાંધકામ પ્રવૃત્તિઓ નદીના ઈકોલોજીને પ્રતિકૂળ અસર કરશે અને મહાનદીના પ્રવાહને પણ અસર કરશે.

NGTનો આદેશ

- > નદીના પૂરગ્રસ્ત ક્ષેત્રને નુકસાન પહોંચાડ્યા વિના રિવરફ્રન્ટ વિકસિત થાય છે તેની ખાતરી કરવા માટે NGTએ સેન્ટ્રલ વોટર કમિશન, નેશનલ ઈન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ હાઈડ્રોલોજી અને રાજ્ય અને સેન્ટ્રલ પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડના નિષ્ણાતોની પેનલ બનાવી છે.
- પૂરના મેદાનોના નિયમન માટેની જોગવાઈઓ:
 - > જળ સંસાધન, નદી વિકાસ અને ગંગા કાયાકલ્પ મંત્રાલય દ્વારા વર્ષ 2016 " પર્યાવરણ (સંરક્ષણ) અધિનિયમ, 1986 'હેઠળ ગંગા નદીના સંદર્ભમાં બહાર પાડવામાં આવેલા જાહેરનામા સિવાય દેશમાં પૂરના મેદાનોના નિયમન માટે કોઈ કેન્દ્રીય કાયદો નથી.
 - > વર્ષ 2016માં જારી કરવામાં આવેલ આ જાહેરનામા અનુસાર, ગંગા નદી અથવા તેની સહાયક નદીઓના સક્રિય પૂરના મેદાનમાં કોઈપણ પ્રકારનાં બાંધકામ પર પ્રતિબંધ મૂકવામાં આવ્યો હતો.
 - > જો કે કેટલાક રાજ્યોમાં પૂરના મેદાનોને નિયંત્રિત કરવા માટે કાયદા છે:
 - > મણિપુર પૂર ઝોનિંગ એક્ટ, 1978
 - > ઉત્તરાખંડ ફ્લડ ગ્રાઉન્ડસ એન્કલોઝર એક્ટ, 2012
- પૂર વિસ્તાર:
 - > પૂર ભરેલું મેદાન એ નદીની બાજુમાં એક સમતલ નીચલો વિસ્તાર છે, જે મુખ્યત્વે નદીઓમાં પૂર દરમિયાન રેતી અને અન્ય પદાર્થોના જમાવના કારણે રચાય છે.
 - > આ રેતાળ ભરાયેલા મેદાનોમાં અસાધારણ જળચર પ્રાણીઓ હોય છે.
 - > કેટલાક પૂરથી ભરાયેલા મેદાનો (જેમ કે હિમાલય નદીઓના

પૂરના મેદાનો) માં વર્ષભરની નદીઓના કુદરતી પ્રવાહ કરતા 20 ગણું વધારે પાણી હોય છે.

મહાનદી

- > મહાનદી એ ઓડિશા રાજ્યની સૌથી મોટી નદી અને દ્વીપકલ્પ ભારતની ત્રીજી સૌથી મોટી નદી (ગોદાવરી અને કૃષ્ણા નદીઓ પછી) છે.
- ઉત્પત્તિ:
 - > નદી અમરકંટકની દક્ષિણમાં, છત્તીસગઢ રાજ્યના બસ્તર પર્વતોમાં સિહાવા નજીક નીકળે છે.
- મહાનદીની મુખ્ય ઉપનદીઓ:
 - > શિવનાથ નદી
 - > હંસદેવ નદી
 - > માંડ નદી
 - > ઈબ નદી
 - > જોક નદી
 - > તેલ નદી
- મહાનદી પ્રવાહ:
 - > મહાનદી છત્તીસગઢ, મધ્યપ્રદેશ, ઓડિશા, ઝારખંડ અને મહારાષ્ટ્ર રાજ્યમાં વહે છે.
 - > તેનું બેસિન ઉત્તરમાં મધ્ય ભારતની ટેકરીઓ, દક્ષિણ અને પૂર્વમાં પૂર્વી ઘાટ અને પશ્ચિમમાં મૈકલ રેન્જથી ઘેરાયેલ છે.

શીત અયન(Winter Solstice)

- > 21 ડિસેમ્બર અથવા શિયાળુ અયન એ ઉત્તર ગોળાર્ધમાં વર્ષનો સૌથી ટૂંક દિવસ હોય છે. આ દિવસે, દક્ષિણ ગોળાર્ધમાં ઉનાળાના અયનકાળ(ઉત્તરાયણ) વર્ષનો સૌથી લાંબો દિવસ હોય છે.

Back to Basics : અયન

- > 'Solstice' એ લેટિન શબ્દ છે જેનો અર્થ છે 'અટકેલ સૂર્ય'. તે એક કુદરતી ઘટના છે જે પૃથ્વીના દરેક ગોળાર્ધમાં વર્ષમાં બે વાર ઉનાળામાં અને શિયાળામાં એકવાર થાય છે.

મોસમી-રૂપરેખાંકન

- > આ સમયે, મકર રાશિના જાતક પર સૂર્ય ઉભો ચમકે છે. આ સ્થિતિને શીત અયન કહેવામાં આવે છે.
- > દક્ષિણ ગોળાર્ધમાં આ સમયે, દિવસનો સમયગાળો લાંબો છે અને રાત ટૂંકી છે.
- > હકીકતમાં, દક્ષિણ ગોળાર્ધમાં સૂર્યને દિશા આપવાની પ્રક્રિયા, 23 સપ્ટેમ્બરથી શરૂ થાય છે, જ્યારથી દક્ષિણ ગોળાર્ધના દિવસો મોટા અને રાત નાની બને છે.
- > આ સમયે ઉત્તરી ગોળાર્ધમાં ચોક્કસ વિરૂદ્ધ પરિસ્થિતિ જોવા મળે છે.
- > 22 ડિસેમ્બર પછી, 21 માર્ચ સુધીમાં, સૂર્ય ફરીથી વિષુવવૃત્ત તરફ દોરી જાય છે અને ધીરે ધીરે ઉનાળાની ઋતુ દક્ષિણ ગોળાર્ધમાં સમાપ્ત થાય છે.
- > વૈદિક પરંપરા અનુસાર, અવકાશમાં પૃથ્વીના ઉત્તરીય ગોળાર્ધમાં ગતિને સૂર્ય સિદ્ધાંત દ્વારા સમજાવવામાં આવી છે, જે ઉત્તરાયણ (મકરસંક્રાંતિ અને કર્કસંક્રાંતિ વચ્ચેનો

સમયગાળો) દર્શાવે છે, તેથી, શિયાળુ અયનકાળ ઉત્તરાયણનો પ્રથમ દિવસ થાય છે.

- ખાસ શીત અયન 2020:
 - > આ વર્ષે એક દુર્લભ ખગોળશાસ્ત્રીય ઘટનામાં, ગુરુ અને શનિ લગભગ 400 વર્ષ પછી એક ચમકતા તારાની જેમ એકબીજાની ખૂબ નજીક દેખાશે.
- જોડાણ:
 - > જો પૃથ્વી પરથી બે અવકાશી પદાર્થો એકબીજાની નજીક દેખાય છે, તો તેને મહા સંયોગ કહેવામાં આવે છે.
- મહા સંયોગ:
 - > શનિ અને ગુરુના જોડાણની સ્થિતિને મહા સંયોગ કહેવામાં આવે છે.
- ભૌગોલિક કારણો:
 - > દિવસો ટૂંકા માટેનું કારણ એ છે કે તેની ધરી પર પૃથ્વીનું ઝુકાવ છે.
 - > પૃથ્વી તેના ભ્રમણકક્ષાની ધરી પર 23.5ના ખૂણા પર નમેલી છે. પૃથ્વીના આકારને લીધે, પૃથ્વી તેના અડધા ભાગ પર સૂર્યપ્રકાશ મેળવે છે, તેથી તેના અડધા ભાગ પર આખો દિવસ રહે છે, જ્યારે બાકીના અડધા ભાગ પર તે સમયે પ્રકાશ સુધી પહોંચતો નથી, તેથી તેના અડધા ભાગ પર રાત રહે છે.
 - > પૃથ્વીનો ઝોક વિવિધ ઋતુઓ માટે પણ જવાબદાર છે. આ ઘટના ઉત્તરથી દક્ષિણ ગોળાર્ધમાં અને ઊલટું, સૂર્યના વર્ષમાં ઋતુ ફેરફારોનું કારણ છે.

દીપડાઓની વસ્તીમાં વધારો

- > તાજેતરમાં, પર્યાવરણ, વન અને હવામાન પરિવર્તન મંત્રાલયે 'સ્ટેટસ ઓફ લિઓપાર્ડ ઈન ઈન્ડિયા 2018' શીર્ષક એક અહેવાલ બહાર પાડ્યો છે. આ અહેવાલ મુજબ 2014થી અત્યાર સુધીમાં ભારતમાં દીપડાઓની વસ્તી 60% વધી છે.
- > વર્ષ 2014માં દીપડાઓની અંદાજિત વસ્તી 8,000ની આસપાસ હતી જે વધીને 12,852 થઈ ગઈ છે.
- > દીપડાઓની મહત્તમ વસ્તી મધ્યપ્રદેશમાં (3,421) છે, ત્યારબાદ કર્ણાટક (1,783) અને મહારાષ્ટ્ર (1,9090) અનુક્રમે બીજા અને ત્રીજા સ્થાને છે.

Back to Basics : ક્ષેત્રવાર વિતરણ

- > મધ્ય ભારત અને પૂર્વીય ઘાટમાં દીપડાઓ સૌથી વધુ છે (8071).
- > પશ્ચિમ ઘાટમાં દીપડાઓની કુલ સંખ્યા 3,387 છે.
- > શિવાલિક અને ગંગાના મેદાનોમાં દીપડાઓની કુલ સંખ્યા 1,253 છે.
- > ઈશાન પર્વતોમાં દીપડાઓની કુલ સંખ્યા 141 છે.
- > અહેવાલમાં જણાવ્યા અનુસાર છેલ્લા 100-125 વર્ષમાં દીપડાઓના રહેઠાણ ક્ષેત્રમાં ભારે ઘટાડો થયો છે જ્યારે દીપડાઓની અંદાજિત સંખ્યામાં વધારો થયો છે.
- ગણતરીમાં ઉપયોગમાં લેવાતી તકનીકીઓ:
 - > કેમેરા ટ્રેપ
 - > સેટેલાઈટ ઈમેજિંગ
 - > વાઈલ્ડલાઈફ ઈન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ ઈન્ડિયા અને નેશનલ ટાઈગર

કન્ઝર્વેશન ઓથોરિટી દ્વારા ફિલ્ડ વર્ક.

■ મર્યાદિત અવકાશ:

- > આ વસતી ગણતરી માત્ર વાઘની વસ્તીવાળા વિસ્તારોમાં પ્રોજેક્ટ ટાઈગર હેઠળ કરવામાં આવી છે, જ્યારે દીપડાની હાજરી સર્વવ્યાપક છે.
- > દીપડાઓ અન્ય કૃષિ વિસ્તારો, બિન-જંગલો (ચા અને કોફીના વાવેતર) અને ઉત્તર-પૂર્વના મોટાભાગના ભાગોમાં પણ જોવા મળે છે પરંતુ આ વિસ્તારોની ગણતરી કરવામાં આવ્યા નથી.

■ દીપડાઓની ભયની પરિસ્થિતિ:

- > જંગલોના ટુકડાઓ અને જંગલોની ગુણવત્તાના અધોગતિને કારણે વસવાટની ખોટ થાય છે.
- > મનુષ્ય અને દીપડાઓ વચ્ચે સંઘર્ષ.
- > ગેરકાયદેસર શિકાર.
- > કુદરતી શિકારના મેદાનની ખોટ (જ્યાં તેઓ શિકાર કરી શકે છે).

■ સંરક્ષણ સ્થિતિ:

- > IUCNની રેડ યાદીમાં દીપડાઓને સંવેદનશીલ તરીકે વર્ગીકૃત કરવામાં આવ્યા છે.
- > 'જંગલી પ્રાણીસૃષ્ટિ અને ફ્લોરા-CITES'ના જોખમી પ્રજાતિમાં આંતરરાષ્ટ્રીય વેપાર પરના સંમેલન' અંતર્ગત તેને પરિશિષ્ટ-1 માં સમાવવામાં આવેલ છે.

■ CITESનું પરિશિષ્ટ I:

- > આમાં તે પ્રજાતિઓ શામેલ છે જે જોખમમાં છે અને જે વેપારથી વધુ મોટો ખતરો હોઈ શકે છે.
- > ભારતીય વાઈલ્ડલાઈફ (સંરક્ષણ) અધિનિયમ, 1972 ની સૂચિ-1 હેઠળ દીપડાના શિકાર પર પ્રતિબંધ છે.
- > અનુસૂચિ-1 અને અનુસૂચિ-2 હેઠળ ભાગ-2, ભયમાં રહેલ જાતિઓને સંપૂર્ણ રક્ષણ પૂરું પાડે છે. ગુના પર સૌથી વધુ દંડ આ અનુસૂચિ હેઠળ સૂચવવામાં આવ્યો છે.

■ ભારતની વાઈલ્ડલાઈફ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ

- > ભારતની વાઈલ્ડલાઈફ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ કેન્દ્રિય પર્યાવરણ, વન અને હવામાન પરિવર્તન મંત્રાલય હેઠળની એક સ્વતંત્ર સંસ્થા છે. તેની રચના વર્ષ 1982 માં થઈ હતી.
- > તે ચંદ્રબાની, દહેરાદૂન (ઉત્તરાખંડ) માં સ્થિત છે.
- > આ સંસ્થા જોખમમાં મુકાયેલા સજીવો, જૈવવિવિધતા, વન્યપ્રાણી નીતિ, બાયો-વિકાસ અને હવામાન પરિવર્તન જેવા ક્ષેત્રોમાં સંશોધન કાર્યક્રમો યોજે છે.

■ રાષ્ટ્રીય ટાઈગર કન્ઝર્વેશન ઓથોરિટી

- > નેશનલ ટાઈગર કન્ઝર્વેશન ઓથોરિટી એ પર્યાવરણ, વન અને આબોહવા પરિવર્તન મંત્રાલય હેઠળ એક વૈધાનિક સંસ્થા (વૈધાનિક સંસ્થા) છે.
- > ટાઈગર ટાસ્ક ફોર્સ (વર્ષ 2005)ની ભલામણોને પગલે તેની રચના કરવામાં આવી હતી.
- > વર્ષ 2006માં, વાઈલ્ડલાઈફ (પ્રોટેક્શન) એક્ટ, 1972 ની જોગવાઈઓમાં સુધારો કરીને ટાઈગર કન્સર્વેશન ઓથોરિટીની સ્થાપના કરવામાં આવી. ઓથોરિટીની પ્રથમ બેઠક નવેમ્બર 2006માં યોજાઈ હતી.

જૈવવિવિધતા સંચાલન સમિતિઓ

- > નેશનલ ગ્રીન ટ્રિબ્યુનલે કોવીડ-19 રોગચાળાને કારણે જૈવવિવિધતા મેનેજમેન્ટ સમિતિ (BMC) ની રચના અને પીપલ્સ જૈવવિવિધતા રજિસ્ટર (PBR) ની તૈયારી માટેની સમયમર્યાદા વધારી દીધી છે.

Back to Basics : જૈવવિવિધતા

મેનેજમેન્ટ સમિતિઓ (BMC)

- > જૈવિક વિવિધતા અધિનિયમ 2002 મુજબ, "જૈવિક વિવિધતાના સંરક્ષણ, ટકાવ વપરાશ અને દસ્તાવેજીકરણને પ્રોત્સાહન આપવા' માટે દેશભરના સ્થાનિક સંસ્થાઓ દ્વારા BMCs બનાવવામાં આવે છે.

■ માનખું:

- > તેમાં ચેરમેન અને સ્થાનિક સંસ્થા દ્વારા નિયુક્ત મહત્તમ છ વ્યક્તિઓનો સમાવેશ કરવામાં આવશે, જેમાંથી ઓછામાં ઓછા એક તૃતીયાંશ મહિલા હોવી જોઈએ અને 18% SC/STના સભ્યો હોવા જોઈએ.
- > BMCનું મુખ્ય કાર્ય સ્થાનિક લોકો સાથે પરામર્શ કરીને પીપલ્સ જૈવવિવિધતા રજિસ્ટર તૈયાર કરવાનું છે.

■ પીપલ્સ જૈવવિવિધતા રજિસ્ટર (PBR):

- > આ રજિસ્ટર ક્ષેત્રના છોડ, ખાદ્ય સ્ત્રોતો, વન્યપ્રાણી, ઔષધીય સ્ત્રોતો વગેરેમાં જૈવવિવિધતાના સંપૂર્ણ દસ્તાવેજીકરણ રેકોર્ડ કરે છે.

■ PBRના ફાયદા:

- > એક સાડું PBR એ રહેણાંક પરિવર્તન કેવી રીતે થઈ રહ્યું છે તે ઓળખવામાં મદદ કરશે, આ ઉપરાંત તે આપણા જંગલોને સમજવામાં અને મૂલ્યાંકન કરવામાં મદદરૂપ થશે.

■ બાયોપાયરેસીને અટકાવવું:

- > સ્વદેશી અને સ્થાનિક સમુદાયો પરંપરાગત જ્ઞાનનો ભંડાર છે અને તેમના જ્ઞાન અને વ્યવહાર જૈવવિવિધતાના સંરક્ષણ અને ટકાવ વિકાસમાં મદદ કરે છે.
- > એક બોટમ-અપ પ્રક્રિયા હોવાથી, તે સાંસ્કૃતિક અને કુદરતી જૈવવિવિધતાના ઓવરલેપને સમજવાનું એક સાધન પણ છે.
- > તે સમાવિષ્ટ અભિગમ દ્વારા વિકેન્દ્રિત માર્ગની કલ્પના કરે છે.

ભારતમાં જૈવવિવિધતા શાસન

- > જૈવવિવિધતા શાસન દ્વારા, નીતિનિર્માણ અને નિર્ણય લેવાની પ્રક્રિયામાં તમામ હિસ્સેદારોની ભાગીદારી પર ભાર મૂકવામાં આવે છે, જેથી કાયદાની અસરકારક, નિયમ આધારિત અને પારદર્શક પ્રણાલી અપનાવવામાં આવે, જે આનુવંશિક સંસાધનોના વાજબી અને ન્યાયી વહેંચણીની બાંધધરી આપે.
- > ભારતનો બાયોલોજિકલ જૈવવિવિધતા એક્ટ 2002, નાગોયા પ્રોટોકોલ સાથે ગાઢ સુમેળને પ્રતિબિંબિત કરે છે અને બાયોલોજિકલ જૈવવિવિધતાના કન્વેન્શનની જોગવાઈઓનો અમલ કરવાનો છે.
- > ભારતનો 'બાયોલોજિકલ ડાયવર્સિટી એક્ટ' - 2002 નાગોયા પ્રોટોકોલના ઉદ્દેશો સાથે સુસંગત છે.
- > આ અધિનિયમને ભારતમાં જૈવવિવિધતાના સંરક્ષણ તરફ એક મહત્વપૂર્ણ પગલા તરીકે જોવામાં આવ્યું હતું, કારણ કે તે કુદરતી સંસાધનો ઉપરના દેશોના સાર્વભૌમ અધિકારને

- માન્યતા આપે છે.
- એક્ટ દ્વારા સ્થાનિક વસ્તીને 'એક્સેસ અને બેનિફિટ શેરિંગ-ABS' પર ભાર મૂક્યો હતો.
- આ કાયદો જૈવ સંસાધન સંચાલનના પ્રશ્નોના વિકેન્દ્રિત રીતે ધ્યાન આપવાનો પ્રયત્ન કરે છે.
- અધિનિયમ હેઠળ ત્રિ-સ્તરની રચનાઓની કલ્પના કરવામાં આવી છે:
- રાષ્ટ્રીય સ્તરે રાષ્ટ્રીય જૈવવિવિધતા ઓથોરિટી (NBA).
- રાજ્ય કક્ષાએ રાજ્ય જૈવવિવિધતા મંડળ (SSB).
- સ્થાનિક સ્તરે જૈવવિવિધતા વ્યવસ્થાપન સમિતિઓ (BMC).
- આ અધિનિયમ પર પ્રતિબંધ 'આનુવંશિક પદાર્થના સ્થાનાંતરણ' ની શરૂઆત ભારતમાં સક્ષમ અધિકારીઓની વિશિષ્ટ મંજૂરી વિના થાય છે.
- આ કાયદો જૈવવિવિધતાને લગતા જ્ઞાન પર બૌદ્ધિક સંપત્તિનો દાવો કરનારા કોઈપણને આદર સાથે દેશની તરફેણને મજબૂત બનાવે છે.

જૈવવિવિધતા સંમેલન

- જૈવવિવિધતાના સંરક્ષણ માટે કાયદેસર રીતે બંધનકર્તા સંધિ 1993 થી અમલમાં છે. તેના 3 મુખ્ય ઉદ્દેશો છે:
- જૈવવિવિધતાનું સંરક્ષણ.
- જૈવવિવિધતા ઘટકોનો ટકાવ ઉપયોગ.
- આનુવંશિક સંસાધનોના ઉપયોગથી ઉદ્ભવતા લાભોની યોગ્ય અને ન્યાયી વહેંચણી.

એકિવફાયર મેપિંગ અને મેનેજમેન્ટ

- એકિવફાયર મેપિંગ પ્રોગ્રામ હેઠળ, અદ્યતન હેલિબોર્ન જિઓફિઝિકલ સર્વે (હેલિકોપ્ટર દ્વારા સર્વે) અને અન્ય વૈજ્ઞાનિક અધ્યયન માટે, સેન્ટ્રલ ગ્રાઉન્ડ વોટર બોર્ડ-CGWB, હાઈડ્રોપાવર મંત્રાલય અને રાષ્ટ્રીય વૈજ્ઞાનિક અને ઔદ્યોગિક સંશોધન મંડળ ઈન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ જિઓફિઝિકલ રિસર્ચ (CSIR-NGRI) વચ્ચે સમજૂતી અંગેના હસ્તાક્ષર થયા છે.
- ભૌગોલિક માહિતીનો ઉપયોગ પૃથ્વીની સપાટી અને ઉપસપાટીના ભૌતિક ગુણધર્મો વિશેની માહિતી પ્રદાન કરવા માટે થાય છે. આમ ભૌગોલિક ડેટા, હાઈડ્રોકાર્બન, ખનિજો, થાપણો અને અન્ય પ્રાકૃતિક સંસાધનો શોધી કાઢવામાં મદદ કરી શકે છે.
- ઉદાહરણ તરીકે- ભૂગર્ભ જળ મેપિંગ અને ખનિજ મેપિંગ.

Back to Basics : અભ્યાસના ઉદ્દેશો

- હેલિબોર્ન ભૌગોલિક અભ્યાસનો ઉપયોગ કરીને ઉચ્ચ-રીઝોલ્યુશન એકિવફાયર મેપિંગ અને કૃત્રિમ રિચાર્જ માટેની સાઈટ્સ ઓળખવી.
- હેલિબોર્ન ભૌગોલિક ભૌતિક સરવેનો મુખ્ય ફાયદો એ છે કે તે ઝડપી, ઉચ્ચ ડેટા સઘન, સચોટ અને આર્થિક છે.
- આડા અને ઊભા મેદાનો પર આધારિત 3D જિઓફિઝિકલ મોડેલ્સ બનાવવું અને ભૌગોલિક વિષયોનું મેપિંગ બનાવવું.
- અસંતૃપ્ત અને સંતૃપ્ત એકિવફાયર્સના સીમાંકન સાથે મુખ્ય

જળચર પ્રાણીઓની જલીય ભૂમિતિ.

- ભૂગર્ભ જળ સંગ્રહિત થયેલ ખડકોને જળભૂત કહેવામાં આવે છે. આ સામાન્ય રીતે કાંકરી, રેતી, રેતીના પથ્થર અથવા યૂનાના પથ્થરોથી બનેલા હોય છે.
- પેલીઓચેનલ (નદીના તટ) નેટવર્કનું અવકાશી અને સઘન વિતરણ, જો તેનો એકિવફાયર સિસ્ટમ સાથે કોઈ સંબંધ છે.
- પેલીઓચેનલ એ સુકી નદી અથવા પ્રવાહ ચેનલનો અવશેષ છે અને નવા કાંપ દ્વારા ભરવામાં આવે છે.
- કૃત્રિમ અથવા વ્યવસ્થાપિત જળચર રીચાર્જ દ્વારા ભૂગર્ભ જળ ગટર અને પાણીના સંગ્રહ માટે યોગ્ય સ્થળોની પસંદગી.
- આ અભ્યાસથી ટૂંકા સમયમાં ભૂગર્ભ જળના ડેટા ઉત્પન્ન થવાની અપેક્ષા છે અને તેના દ્વારા CGWBને પાણીની અછતવાળા વિસ્તારોમાં ભૂગર્ભ જળ વ્યવસ્થાપન યોજના ઝડપથી આગળ વધારવામાં મદદ મળશે.

ભારત અને ભૂગર્ભ જળ

- ભારત વિશ્વના ભૂગર્ભ જળનો સૌથી મોટો વપરાશકાર છે અને દર વર્ષે 253 અબજ ઘનમીટર (BCM)ના દરે ભૂગર્ભ જળનો ઉપયોગ કરવામાં આવી રહ્યો છે.
- તે લગભગ 25% વૈશ્વિક ભૂગર્ભ જળ નિષ્કર્ષણ માટેનો હિસ્સો ધરાવે છે.
- કુલ 6584 આકારણી એકમોમાંથી, 1034 ને 'અતિ-શોષિત', 253 ને 'ક્રિટિકલ', 681 ને 'સેમી-ક્રિટિકલ' અને 4520 'સલામત' તરીકે વર્ગીકૃત કરવામાં આવેલ છે.
- બાકીના 96 મૂલ્યાંકન એકમોને ખારાશની સમસ્યાઓને લીધે તાજા ભૂગર્ભ જળની ઉપલબ્ધતા ન હોવાને કારણે 'ખારા' તરીકે વર્ગીકૃત કરવામાં આવે છે.

પાણીની ઉપલબ્ધતા

- ભારતમાં લગભગ 1123 BCM જળ સંસાધનો ઉપલબ્ધ છે, જેમાંથી 690 BCM સપાટીનું પાણી છે અને બાકીના 433 BCM ભૂગર્ભ જળ છે.
- ઉપલબ્ધ કુલ ભૂગર્ભ જળમાંથી, 90% સિંચાઈ હેતુ માટે વપરાય છે જે મુખ્યત્વે કૃષિ હેતુ માટે છે.
- બાકીના 10%નો ઉપયોગ ઘરેલું અને ઔદ્યોગિક હેતુ બંને માટે થાય છે.

ભારતમાં જળ સંકટ

- 2018માં નીતિ આયોગ દ્વારા પ્રકાશિત સંયુક્ત જળ સંચાલન સૂચકાંક-CWMIના અહેવાલ મુજબ, 21 મોટા શહેરો (દિલ્હી, બેંગલોર, ચેન્નાઈ, હૈદરાબાદ અને અન્ય) વર્ષ 2020 સુધીમાં શૂન્ય ભૂગર્ભ જળ સપાટી પર પહોંચશે, 100 મિલિયન લોકોને અસર થવાની સંભાવના છે.
- CWMIના અહેવાલમાં એમ પણ કહેવામાં આવ્યું છે કે વર્ષ 2030 સુધીમાં દેશમાં પાણીની માંગ ઉપલબ્ધ પુરવઠાથી બમણી થવાની સંભાવના છે, જેના કારણે લાખો લોકોમાં પાણીની તીવ્ર તંગી સર્જાશે અને દેશના GDPના 6%નું નુકસાન થઈ શકે છે
- મહારાષ્ટ્ર સહિત લગભગ અડધો દેશ પાણીની અછતનો સામનો કરી રહ્યો છે. મહારાષ્ટ્ર, તામિલનાડુ, કર્ણાટક, રાજસ્થાન તેમજ ગુજરાત, પંજાબ અને હરિયાણાના કેટલાક

ભાગોમાં અભૂતપૂર્વ પાણીની તંગીનો સામનો કરવો પડી રહ્યો છે.

- નેશનલ એકિવિટીયર મેપિંગ અને મેનેજમેન્ટ પ્રોગ્રામ (NAQUIM)
- પાણી એ રાજ્યની સૂચિનો વિષય છે, તેથી મુખ્યત્વે રાજ્યોની જવાબદારી છે કે દેશમાં જળ વ્યવસ્થાપન ક્ષેત્રે ભૂગર્ભ જળ સંરક્ષણ અને કૃત્રિમ પાણીના રિચાર્જ સંબંધિત પહેલ કરે.
- NAQUIM એ દેશની ભૂગર્ભ જળ સ્તરની માપન સિસ્ટમના મેપિંગ અને સંચાલન માટે હાઈડ્રો પાવર મંત્રાલયની પહેલ છે.
- તેનો અમલ સેન્ટ્રલ ગ્રાઉન્ડ વોટર બોર્ડ (CGWB) દ્વારા કરવામાં આવી રહ્યો છે.
- આ યોજનાનો ઉદ્દેશ સૂક્ષ્મ સ્તરે ભૂગર્ભ જળ સ્તરને ઓળખવા, ઉપલબ્ધ ભૂગર્ભ જળ સંસાધનોની માત્રા નક્કી કરવા અને સહભાગી સંચાલન માટેની સંસ્થાકીય ગોઠવણી અને ભૂગર્ભ જળ સપાટીની લાક્ષણિકતાઓને માપવા માટે યોગ્ય યોજનાઓ પ્રસ્તાવિત કરવાનો છે.

સેન્ટ્રલ ગ્રાઉન્ડ વોટર બોર્ડ (CGWB)

- CGWB એ ભારત સરકારના જળ સંસાધન મંત્રાલય (જળ ઊર્જા મંત્રાલય)ની ગૌણ કચેરી છે.
- આ અગ્રણી રાષ્ટ્રીય એજન્સીને દેશના ભૂગર્ભ જળ સંસાધનોના વૈજ્ઞાનિક ધોરણે સંચાલન, અન્વેષણ, દેખરેખ, અંદાજ, વૃદ્ધિ અને નિયમનની જવાબદારી સોંપવામાં આવી છે.
- સેન્ટ્રલ ગ્રાઉન્ડ વોટર બોર્ડની સ્થાપના કૃષિ મંત્રાલય હેઠળ સમન્વેષી ટ્યુબ વેલ્સ ઓર્ગેનાઈઝેશનનું નામ બદલીને વર્ષ 1970 માં કરવામાં આવ્યું હતું. વર્ષ 1972 દરમિયાન, તે ભૂસ્તરશાસ્ત્ર સર્વેના ભૂગર્ભ જળ વિભાગમાં ભળી ગયું હતું.
- સેન્ટ્રલ ગ્રાઉન્ડ વોટર બોર્ડ એ બહુએકમી વૈજ્ઞાનિક સંસ્થા છે જે ભૂગર્ભ જળના વૈજ્ઞાનિકો, ભૂ-ભૌતિકવિજ્ઞાનીઓ, રસાયણશાસ્ત્રીઓ, જળવિજ્ઞાનીઓ, જળ મૌસમ વિજ્ઞાનીઓ અને ઈજનેરોનો સમાવેશ કરે છે.

રાષ્ટ્રીય ભૂ-ભૌતિક સંશોધન સંસ્થા (CSIR-NGRI)

- નેશનલ જિઓફિઝિકલ રિસર્ચ ઇન્સ્ટિટ્યુટ એ સાયન્ટિફિક એન્ડ ઓદ્યોગિક સંશોધન પરિષદની એક ઘટક સંશોધન પ્રયોગશાળા છે.
- તેની સ્થાપના વર્ષ 1961માં પૃથ્વી સિસ્ટમ અને તેના વ્યાપક રીતે જોડાયેલા સબસિસ્ટમના અત્યંત જટિલ બંધારણ અને પ્રક્રિયાઓના મલ્ટિડિસિપ્લિનરી વિસ્તારોમાં સંશોધન કરવાના ઉદ્દેશથી કરવામાં આવી હતી.
- સંશોધન પ્રવૃત્તિઓ મુખ્યત્વે ભૂગોળ, ભૂકંપ જોખમ અને કુદરતી સંસાધનો એમ ત્રણ વિષયો હેઠળ હાથ ધરવામાં આવે છે.
- NGRI પ્રાથમિક ભૂમિ સંસાધનોને ઓળખવા માટે તકનીકી અમલીકરણનો સમાવેશ કરે છે જે માનવ સંસ્કૃતિના આધારસ્તંભ છે અને વૈકલ્પિક ઊર્જા સ્ત્રોતો અને ખનિજો તેમજ ભૂગર્ભજળ, હાઈડ્રોકાર્બન આર્થિક વિકાસના સ્ત્રોત છે.

ઇનલેન્ડ જળમાર્ગ માટે નવા રૂટ્સ

- ભારત સરકારે તાજેતરમાં જ અંતરિયાળ જળમાર્ગો દ્વારા ફેરી સેવાઓ માટેના નવા રૂટની ઓળખ કરી છે. આ દરિયાઈ શિપિંગને પ્રોત્સાહન આપવા અને પર્યટનને વેગ આપવા માટે કરવામાં આવી રહ્યાં છે.

Back to Basics : નવા રૂટ્સ વિશે

- નવા માર્ગોમાં હજીરા, સોમનાથ મંદિર, ઓખા અને જામનગરનો સમાવેશ થાય છે. સાગરમાલા પ્રોજેક્ટ અંતર્ગત આંતરરાષ્ટ્રીય માર્ગો સાથેના સ્થળોની પણ ઓળખ કરવામાં આવી છે. સાગરમાલા પ્રોજેક્ટનો ઉદ્દેશ 7,500 કિલોમીટર લાંબા દરિયાકિનારાનો ઉપયોગ કરીને દેશમાં બંદરની આગેવાની હેઠળના વિકાસને પ્રોત્સાહન આપવાનો છે.
- આશરે છ આંતરરાષ્ટ્રીય રૂટની ઓળખ કરવામાં આવી છે. આ માર્ગોમાં ચાર આંતરરાષ્ટ્રીય સ્થળો જેવા કે સેશેલ્સ, બાંગ્લાદેશનો ચેટગ્રામ, મડાગાસ્કર અને શ્રીલંકાના જાફનાનો સમાવેશ થાય છે.

મુખ્ય વિશેષતાઓ

- બંદરો, શિપિંગ અને જળમાર્ગ મંત્રાલયે ઘોઘા અને હજીરા વચ્ચે તાજેતરમાં શરૂ કરાયેલ RO-PAX વેસેલ સેવાની સફળતાની નકલ કરવાની યોજના બનાવી છે.
- નવા રૂટ્સ શોધવાનો મુખ્ય ઉદ્દેશ પરિવહનના મોડને પૂરક બનાવવાનો છે. આનાથી પર્યટનને વેગ મળશે પરંતુ દૈનિક મુસાફરો અને કાર્ગો પરિવહન માટે પણ ફાયદાકારક રહેશે. ઉપરાંત, અંતર્ગત જળમાર્ગ મોટા પ્રમાણમાં કાર્બન ફૂટપ્રિન્ટ ઘટાડવામાં મદદ કરે છે.

ભારતમાં જળ પરિવહન

- ભારતની ઇનલેન્ડ વોટર વે ઓથોરિટીએ 2021-22 સુધીમાં દેશની કાર્ગો હેન્ડલિંગ ક્ષમતાને 100 મિલિયન ટન સુધી વધારવાની યોજના બનાવી છે. 2017-18માં તે 55 મિલિયન ટન હતું. તે 2018-19માં વધીને 72 મિલિયન ટન થઈ ગઈ છે.
- હાલમાં ભારતમાં જળ પરિવહનનો ખર્ચ કિલોમીટર દીઠ 50 પૈસા છે. તે રેલ્વેમાં એક કિલોમીટર દીઠ 1 અને રસ્તાઓ દ્વારા પ્રતિ કિલોમીટર 1.50 છે. જો કે, યુરોપિયન યુનિયનની તુલનામાં ભારતમાં જળમાર્ગોના ખર્ચ 18% વધારે છે અને ચીનના ખર્ચ કરતા 8%થી 10% વધારે છે. વળી, ચાઈના, યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ અને યુરોપિયન યુનિયન જેવા અન્ય દેશોની તુલનામાં, જળમાર્ગો દ્વારા નૌકાદળ હેઠળના ફિટ પરિવહનનો ઉપયોગ ભારતમાં થાય છે. યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સમાં 21%ની તુલનામાં અંતરિયાળ જળમાર્ગો દ્વારા ફિટ કાર્ગોની ચળવળ 0.1% છે.
- રાષ્ટ્રીય જળમાર્ગ અધિનિયમ, 2016 પસાર કરવામાં આવ્યો હતો જેમાં દેશમાં 106 વધારાના રાષ્ટ્રીય જળમાર્ગની દરખાસ્ત કરવામાં આવી હતી.

કૃષ્ણ ગોદાવરી બેસિનનું R-Cluster

- રિલાયન્સ ઈન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ અને બ્રિટિશ પેટ્રોલિયમ દ્વારા તાજેતરમાં R-Clusterથી ગેસનું ઉત્પાદન શરૂ કરવાની જાહેરાત કરી હતી. R-Cluster એશિયામાં સૌથી ઊંડુ આફ શોર ગેસ ક્ષેત્ર છે. રિલાયન્સ ઈન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ અને બ્રિટિશ પેટ્રોલિયમ દ્વારા સંયુક્ત રીતે વિકસિત ત્રણ ઊંડા પાણીના ગેસ પ્રોજેક્ટ્સમાં તે પ્રથમ છે.

Back to Basics : R-Cluster

- R-Cluster એક ઓફ-શોર ગેસ ક્ષેત્ર છે જે કૃષ્ણ ગોદાવરી બેસિનના KG-D6 બ્લોકનો એક ભાગ છે. બ્લોકમાં અન્ય 2 ડીપ-વોટર ગેસ પ્રોજેક્ટ્સ સેટેલાઈટ ક્લસ્ટર અને MJ ગેસ ક્ષેત્ર છે. R-Cluster એશિયામાં સૌથી ઊંડુ ઓફ શોર ગેસ ક્ષેત્ર છે અને 12.9 MMSCMSDનું ટોચનું ઉત્પાદન થવાની અપેક્ષા છે જે હાલમાં ભારતના કુદરતી ગેસ આઉટપુટના 10% છે.
- બ્રિટિશ પેટ્રોલિયમ અને રિલાયન્સ ઈન્ડિયા લિમિટેડ ત્રણ ક્ષેત્રો પર સંયુક્ત રૂપે 40,000 કરોડનું રોકાણ કરશે. આ ઉત્પાદન 2020 મે, સુધીમાં શરૂ થવાનું હતું, પરંતુ COVID-19ને કારણે વિલંબ થયો. સેટેલાઈટ ક્લસ્ટર 2021-22માં ઉત્પાદન શરૂ કરશે.
- તે કાકીનાડા કાંઠેથી હાલના KG D 6 કન્ટ્રોલ અને રાઈઝર પ્લેટફોર્મથી 60 કિલોમીટર દૂર સ્થિત છે.

R-Clusterનું મહત્ત્વ

- ત્રણેય પ્રાકૃતિક ગેસના ઘરેલું ઉત્પાદનને વેગ આપવા માટે યોજના બનાવવામાં આવી રહી છે. આનાથી ભારતની ઊર્જા બાસ્કેટમાં કુદરતી ગેસનો હિસ્સો હવે 2030માં 6.2%થી વધીને 15% થશે. આનાથી ભારતની આયાત પરની અવલંબન ઘટશે અને ઊર્જા સુરક્ષામાં સુધારો થશે.

ભારતમાં કુદરતી ગેસ

- માર્ચ 2018 સુધીમાં ભારતમાં અંદાજિત કુદરતી ગેસનો ભંડાર 1,339 અબજ ઘનમીટર હતો. દેશનો સૌથી મોટો કુદરતી ગેસ અનામત પૂર્વીય અને પશ્ચિમી ઓફશોરમાં સ્થિત છે. ભારતમાં પ્રથમ કુદરતી ગેસ ભંડારની શોધ 1889માં આસામના દીગબોઈમાં થઈ હતી. ભારતમાં, કુદરતી ગેસનો ઉપયોગ ખાતરો, સ્ટીલ, પેટ્રોકેમિકલ અને મોટા પ્રમાણમાં સિટી ગેસ વિતરણમાં થાય છે.

બંગાળ બેસિન-ભારતનું આઠમું કાર્યાત્મક બેસિન

- ઓઈલ એન્ડ નેચરલ ગેસ કોર્પોરેશન દ્વારા તાજેતરમાં બંગાળ બેસિનમાં સ્થિત અશોકનગર-1થી તેલનું ઉત્પાદન શરૂ કરાયું હતું. આ સાથે બંગાળ બેસિન ભારતમાં આઠમું તેલ ઉત્પાદન કરતું બેસિન બને છે. ભારતના અન્ય તેલ ઉત્પન્ન કરનાર બેસિન મુંબઈ ઓફશોર, કૃષ્ણ-ગોદાવરી નદીના તટપ્રદેશ, કાવેરી, આસામ શેલ્ડ, રાજસ્થાન, આસામ-અરકણ, કમ્બે અને ફોલ્ડ બેલ્ટમાં સ્થિત છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- ભારત સરકારની પ્રારંભિક મુદ્રીકરણ યોજના હેઠળ અશોકનગર-1ની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી. આનાથી ONGCએ ભારતમાં આઠ ઉત્પાદક બેસિનમાંથી સાત શોધી કાઢ્યા છે. કંપની દેશમાં સ્થાપિત 83% તેલ અને ગેસ અનામતને આવરી લે છે.
- હાઈડ્રોકાર્બન ડિરેક્ટોરેટ જનરલના જણાવ્યા મુજબ, ભારતમાં ઇવીસ એકમો આવેલા છે. તેઓ 3.4 મિલિયન ચોરસ કિલો મીટર આવરે છે. આ લેન્ડ બેસિનો પર છે, ત્રણ આફ શોર બેસિન અને સાત જમીન અને ઓફશોર બંને પર સ્થિત છે.

તેલ ઉત્પાદન પર ભારતનું લક્ષ્યાંક

- ભારતનો હેતુ તેલની આયાત ઘટાડવાનો છે. આ હાંસલ કરવા માટે, ભારતે વર્ષ 2013-14માં 77% ટકાની તુલનામાં 2022 સુધીમાં આયાત પરની તેની તેલ નિર્ભરતા ઘટાડીને 67% કરવાની યોજના બનાવી છે.

ભારતમાં તેલ અને ગેસ ઉદ્યોગ

- ભારત તેના સ્વદેશી ક્રૂડ ઓઈલ ઉત્પાદનથી 35.2 મિલિયન ટન પેટ્રોલિયમ પેદા કરે છે. ભારત 204.9 મિલિયન ટન પેટ્રોલિયમ ઉત્પાદનોનો વપરાશ કરે છે. ચીન પછી ભારત ક્રૂડ ઓઈલનો બીજો સૌથી મોટો આયાત કરનાર દેશ છે.
- ભારત વીજળી ઉત્પન્ન કરવા માટે તેલ અને કુદરતી ગેસનો પણ ઉપયોગ કરે છે. ઓઈલ અને નેચરલ ગેસ કોલસા પછી વીજળી ઉત્પાદનનો બીજો અને ત્રીજો સૌથી મોટો સ્ત્રોત છે. ભારતમાં ઉત્પાદિત વીજળીના 10.34% ક્રૂડ તેલનો હિસ્સો છે. બીજી તરફ, ભારતમાં ઉત્પાદિત કુલ વીજળીના 8.7% જેટલા કુદરતી ગેસનો હિસ્સો છે.
- ભારત મુખ્યત્વે ઈરાક, સાઉદી અરેબિયા, ઈરાન, નાઈજીરિયા, UAE, વેનેઝુએલા, કુવૈત, મેક્સિકો, અંગોલા, યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ, મલેશિયા, ઓમાન, બ્રાઝિલ, કતાર અને રશિયાથી તેલની આયાત કરે છે.

બંગાળ બેસિન વિશે

- બંગાળ બેસિનમાં તેલ અને ગેસ અનામતની શોધ સૌ પ્રથમ 2018 માં થઈ હતી. તે મહાનદી-બંગાળ-અંદમાન બેસિન હેઠળ આવે છે. ONGC એ બેસિનમાં તેલ અને કુદરતી ગેસની શોધમાં અત્યાર સુધીમાં 3,381 કરોડ રૂપિયા ખર્ચ કર્યા છે.

હવાઈ બિગ આઇલેન્ડ પર કિલાઉઆ જ્વાળામુખી

- હવાઈના મોટા ટાપુમાં કિલાઉઆ જ્વાળામુખી તાજેતરમાં એક ભૂકંપ પછી આ વિસ્તારમાં ત્રાટક્યો હતો. ભૂકંપનું કેન્દ્ર કિલાઉઆ જ્વાળામુખીની નીચે સ્થિત હતું.

Back to Basics : કિલાઉઆ જ્વાળામુખી વિશે

- કિલાઉઆ જ્વાળામુખી ભૂકંપના કારણે છેલ્લે 2018માં

સક્રિય થયો હતો.

- > માઉન્ટ કિલાઉઆ એ હવાઈયન હોટસ્પોટનો બીજો સૌથી નાનો જ્વાળામુખી છે.
- > તે હવાઈ ટાપુની રચના કરેલા પાંચ જ્વાળામુખીમાં સૌથી વધુ સક્રિય છે.
- > માળખાકીય રીતે, માઉન્ટ કિલોઆ પાસે તાજેતરમાં રચાયેલ કાલ્ડેરા છે. જ્વાળામુખી પછીના ટૂંકા ગાળામાં મેગ્માના મોટા પ્રમાણમાં ભરાઈ જાય તે પછી કાલ્ડેરા રચાયેલી એક હોલો સ્ટ્રક્ચર છે. તે પછી ગ્રાઉન્ડ સપાટી ખાલી મેગ્મા ચેમ્બરમાં નીચેની તરફ તૂટી પડે છે. આ પતન સપાટી પર મોટા પ્રમાણમાં વિનાશ ઘોડી દે છે. આને કાલ્ડેરા કહેવામાં આવે છે.
- > તેમાં બે સક્રિય અણબનાવ ઝોન છે. રિફ્ટ ઝોન એ શિલ્ડ વોલ્કેનોઝની સુવિધાઓ છે જેમાં રેખીય તિરાડોનો સમૂહ છે જે જ્વાળામુખીના ગર્ભમાં વિકસે છે (એડિફાઈસ એક મોટી રચના છે.) અસ્થિભંગ ઝોન મેગ્મા એમ્પ્લેસમેન્ટ દ્વારા ઉત્પન્ન થયેલ ગુરુત્વાકર્ષણના તાણને કારણે થાય છે.
- > કિલાઉઆ એક શીલ્ડ જ્વાળામુખી છે. શિલ્ડ જ્વાળામુખી એ એક પ્રકારનો જ્વાળામુખી છે જે પ્રવાહી લાવાથી બનેલું છે. તે યોદ્ધા ઢાલ જેવું લાગે છે અને આ રીતે નામ શીલ્ડ જ્વાળામુખી. શિલ્ડ જ્વાળામુખીનો લાવા પ્રવાહ સ્ટ્રેટો જ્વાળામુખી કરતા વધારે છે.

હવાઈ હોટસ્પોટ

- > તે જ્વાળામુખીનું કેન્દ્ર છે જે હવાઈ આઈલેન્ડ્સની નજીક સ્થિત છે. હોટસ્પોટ્સ એ જ્વાળામુખીના પ્રદેશો છે જે અંતર્ગત આવરણ દ્વારા ખવડાવવામાં આવે છે જે આસપાસના આવરણ કરતાં ગરમ હોય છે.
- > હોટસ્પોટની સ્થિતિ ટેક્ટોનિક પ્લેટની સીમાઓથી સ્વતંત્ર છે. ટેક્ટોનિક પ્લેટો સામાન્ય રીતે હોટસ્પોટ્સની ઉપર જાય છે. ટેક્ટોનિક પ્લેટો હોટસ્પોટ્સની ઉપર જતાની સાથે જ્વાળામુખી બનાવવામાં આવે છે.

હવાઈ આઇલેન્ડના પાંચ મુખ્ય જ્વાળામુખી

- > હવાઈ આઇલેન્ડ પાંચ અલગ અલગ જ્વાળામુખીથી બનેલું છે જેમ કે કોહલા (લુપ્ત), મૌના કીઆ (નિષ્ક્રિય), હુ આલાલાઈ (નિષ્ક્રિય), મૌના લોઆ (સક્રિય) અને કિલાઉઆ (સક્રિય). હવાઈ આઇલેન્ડ હાલમાં જ્વાળામુખી મૌના લોઆ અને કિલાઉઆને કારણે વિકસી રહ્યાં છે.

લદાખનું ત્સો કર વેટલેન્ડ સંકુલ-ભારતની 42મી રામસર સાઇટ

- > ભારતે તાજેતરમાં જ ત્સો કર વેટલેન્ડ સંકુલને તેની 42મી રામસર સ્થળ તરીકે ઉમેર્યું. કેન્દ્ર શાસિત લદાખમાં આ બીજું

રામસર સ્થળ છે.

Back to Basics : ત્સો કર વિશે

- > ત્સો કર બેસિન એક ઉચ્ચ ઊંચાઈના વેટલેન્ડ સંકુલમાં સ્થિત છે. તેમાં બે મુખ્ય વોટરબોડીઝ સ્ટાટર્સાપુક ત્સો અને ત્સો કરનો સમાવેશ છે. સ્ટાટર્સાપુક ત્સો દક્ષિણમાં 438 હેક્ટરનું તાજા પાણીનું સરોવર છે. ત્સો કર સરોવર 1800 હેક્ટરનું એક અતિસંવેદનશીલ સરોવર છે.
- > બર્ડ લાઈફ ઈન્ટરનેશનલ મુજબ ત્સો કર બેસિન A1 કેટેગરીનો મહત્વપૂર્ણ બર્ડ એરિયા છે. તે સેન્ટ્રલ એશિયન ફ્લાય વેમાં એક મુખ્ય સ્ટેજિંગ સાઈટ છે. વળી, આ સ્થળ ભારતમાં બ્લેક નેકડ કેન્સનું સૌથી મહત્વપૂર્ણ સંવર્ધન ક્ષેત્ર છે.
- > તેને ત્સો કર સરોવર પણ કહેવામાં આવે છે. તે રુપુશુ પઠારમાં સ્થિત એક વધઘટવાળું મીઠું સરોવર છે.

મહત્વપૂર્ણ પક્ષી ક્ષેત્ર

- > મહત્વપૂર્ણ પક્ષી ક્ષેત્ર એ એક પક્ષી વસ્તીના સંરક્ષણ માટેના માપદંડના સમૂહ દ્વારા આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે ઓળખાયેલું ક્ષેત્ર છે. બર્ડ લાઈફ ઈન્ટરનેશનલ દ્વારા તેનો વિકાસ કરવામાં આવ્યો હતો. વિશ્વભરમાં 12,000 મહત્વપૂર્ણ પક્ષી ક્ષેત્ર છે.

વૈશ્વિક મહત્વપૂર્ણ પક્ષી ક્ષેત્ર માપદંડ

- > માપદંડના આધારે, વૈશ્વિક મહત્વપૂર્ણ પક્ષી ક્ષેત્રોને નીચે મુજબ વર્ગીકૃત કરવામાં આવે છે:
 - A 1 કેટેગરી:
 - > વૈશ્વિક સ્તરે ભયમાં આવતી પ્રજાતિઓ. આ કેટેગરી હેઠળ ની સાઈટ્સ પક્ષીઓની વસ્તી ધરાવે છે જેને ભય ધરાવતી પ્રજાતિઓની IUCN રેડ સૂચિ દ્વારા સંવેદનશીલ જોખમમાં મુકેલી, જોખમમાં મુકેલી અથવા સંવેદનશીલ તરીકે વર્ગીકૃત કરવામાં આવી છે.
 - A 2 કેટેગરી:
 - > પ્રતિબંધિત શ્રેણી પ્રજાતિઓ
 - > A 3:
 - > બાયોમ પ્રતિબંધિત પ્રજાતિઓ
 - > A 4:
 - > મંડળો

સેન્ટ્રલ એશિયન ફ્લાય વે

- > સેન્ટ્રલ એશિયન ફ્લાય વે આર્કટિક મહાસાગર અને હિંદ મહાસાગરની વચ્ચે યુરેશિયાના ખંડોના ક્ષેત્રને આવરે છે. તે સાઈબિરીયામાં ઉત્તરીય સૌથી વધુ સંવર્ધન મેદાન, ભારત, પશ્ચિમ એશિયા, માલદીવ અને બ્રિટિશ હિંદ મહાસાગર

પ્રદેશોમાં બિન-સંવર્ધન શિયાળાનાં મેદાનોને આવરી લે છે.

ત્સોમોરીરી

- 2002માં ત્સોમોરીરીને રામસાર સ્થળ તરીકે સમાવવામાં આવ્યું હતું. તે એક ખારા પાણીનું સરોવર છે જે દરિયાની સપાટીથી 4,595 મીટરની ઊંચાઈએ આવેલું છે. આ સાઈટ ચાઈનાની બહાર બ્લેક-નેકડ કેન્સનું એકમાત્ર સંવર્ધન સ્થળ છે. આ પક્ષીઓ જોખમમાં મૂકાયેલા છે.

લદાખમાં હવામાન કેન્દ્ર

- કેન્દ્રીય પૃથ્વી વિજ્ઞાન પ્રધાન ડો. હર્ષવર્ધન દ્વારા તાજેતરમાં લદાખના કેન્દ્ર શાસિત ક્ષેત્રમાં હવામાન ખાતાના કેન્દ્રનું ઉદઘાટન કરાયું હતું. હવામાન કેન્દ્ર આ પ્રદેશ માટે હવામાનની આગાહી પ્રદાન કરશે અને પ્રદેશમાં હવામાનની આગાહીની પ્રારંભિક ચેતવણી પ્રણાલીને મજબૂત બનાવશે.

Back to Basics : હવામાન કેન્દ્ર વિશે

- લદાખનું આ પહેલું હવામાન કેન્દ્ર છે.
- 3500 મીટરની ઊંચાઈએ સ્થિત હવામાન કેન્દ્ર ભારતનું સૌથી ઉંચું કેન્દ્ર છે.
- કેન્દ્ર ટૂંકા અંતરની હવામાન આગાહી (ત્રણ દિવસ), મધ્યમ રેન્જ હવામાન આગાહી (બાર દિવસ) અને લાંબા અંતરની હવામાન આગાહી (એક મહિના) પ્રદાન કરશે.
- તે કારગિલ અને લેહ જેવા બે જિલ્લામાં હવામાનની આગાહી પૂરી પાડશે. ઉપરાંત, કેન્દ્ર નુબ્રા, ડ્રેસ, પેંગોંગ સરોવર, કારગિલ, ખાલસી, ચાંગથાંગ જેવા પર્યટક સ્થળો માટે હવામાનની આગાહી પૂરી પાડશે.
- કેન્દ્રો દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવતી મુખ્ય સેવાઓ કૃષિ, પર્વતારોહણ, ટ્રેકિંગ, ફ્લેશ ફ્લડ ચેતવણી, હાઈવેની આગાહી, નીચા તાપમાન અને ઉચ્ચ તાપમાન માટેની આગાહી છે.

મહત્વ

- આત્યંતિક હવામાનની સ્થિતિને કારણે લદાખમાં આ કેન્દ્ર સ્થાપવું મહત્વપૂર્ણ છે. લદાખમાં વિવિધ વાતાવરણની ઘટનાઓ જેવી કે વાદળ વિસ્ફોટો, પૂર, હિમનદી સરોવરોનો ફેલાવો, હિમપ્રપાત અને દુષ્કાળનો અનુભવ થાય છે. લદાખમાં ચાર સ્વાલિત હવામાન મથકો છે. ભારતીય હવામાન મથક નુબ્રા, ઝાંસ્કર, પાર્કચીક, વગેરે જેવા સ્થળોએ નિરીક્ષણોના નેટવર્કમાં સુધારો લાવવા માટે વધુ સ્વાલિત હવામાન મથકો સ્થાપિત કરવાની યોજના ધરાવે છે.

ભારતમાં હવામાન કેન્દ્રો

- ભારતીય હવામાન વિભાગ પાસે છ પ્રાદેશિક હવામાન કેન્દ્રો છે જેમ કે કોલકાતા, ગુહાટી, મુંબઈ, નવી દિલ્હી, ચેન્નાઈ અને નાગપુર.
- અન્ય IMD એકમો જેમ કે એગ્રોમીટરોલોજીકલ એડવાઈઝરી સર્વિસ સેન્ટર, આગાહી કચેરીઓ, હાઈડ્રો-મીટરોલોજીકલ ઓફિસો, ક્ષેત્ર ચક્રવાત ચેતવણી કેન્દ્રો સામાન્ય રીતે વિવિધ નિરીક્ષણો સાથે સહ-સ્થિત હોય છે.

IMDની અન્ય અવલોકન સંપત્તિ

- કલ્પના-1 એ ઈસરો દ્વારા શરૂ કરાયેલ પ્રથમ સમર્પિત હવામાન આધારિત ઉપગ્રહ હતો. ટેલિકોમ્યુનિકેશન્સ જેવી અન્ય સેવાઓ સિવાય હવામાનશાસ્ત્રની જરૂરીયાતોને પૂર્ણ કરવા માટે પણ INSAT શ્રેણી શરૂ કરવામાં આવી હતી.
- IMD 100 ગ્લેશીયર અને સપાટીના નિરીક્ષણોનું નેટવર્ક પણ ચલાવે છે.

મણિપુર-નાગાલેન્ડ સરહદ પરલ ઝૂઝકોઉ ખીણમાં જંગલની આગ

- મણિપુર-નાગાલેન્ડ સરહદ પર સ્થિત ઝૂઝકોઉ ખીણમાં એક જંગલની આગને કારણે પર્યાવરણને ભારે નુકસાન થયું હતું.

Back to Basics : ભારતનાં કયા રાજ્યોમાં જંગલની આગની સંભાવના છે?

- ફોરેસ્ટ સર્વે ઓફ ઈન્ડિયા, 2020 મુજબ, છત્તીસગઢ, મિઝોરન, મણિપુર, મધ્યપ્રદેશ અને ઓડિશાના જંગલો જંગલમાં લાગેલી આગમાં સૌથી વધુ સંવેદનશીલ છે.

ભારતમાં જંગલની આગ કેવી રીતે શોધી શકાય છે?

- જ્યારે MODIS અને VIIRS (ઈન્સ્ટોલ કરેલા ઉપગ્રહો) દ્વારા ભારતમાં જંગલની આગ મળી આવે છે, ત્યારે માહિતી ભારતના વન સર્વેક્ષણ (FSI)ને આપવામાં આવે છે. FSI ડિજિટાઈઝ્ડ સીમાઓને ઓવર લેપ કરતા ડેટાનું વિશ્લેષણ કરે છે અને ચોક્કસ વનવિભાગને સ્થાન નિર્દેશ કરે છે. ત્યારબાદ જંગલનો હવાલો સંભાળતા વિભાગીય વન અધિકારીને રેગીંગ આગ અંગે માહિતી આપવામાં આવે છે.

ભારતમાં જંગલની આગ શોધવા માટે કેટલો સમય લાગે છે?

- ફોરેસ્ટ સર્વે ઓફ ઈન્ડિયાના જણાવ્યા અનુસાર, આગને કાબૂ માં લેવામાં અને વિભાગીય વન અધિકારી સુધી પહોંચવામાં બે કલાક લાગે છે. પહેલાં તે છ કલાક હતા. સમય વીતી ગયો છે કારણ કે પૃથ્વીની ફરતે આવેલા બે ઉપગ્રહોની આવર્તન દરરોજ બે વારથી દરરોજ બે કલાક વધી છે.

ભારતમાં જંગલની આગને શોધવા માટે MODIS અને VIIRSની ભૂમિકા

- MODIS એ નાસાના મધ્યમ રીઝોલ્યુશન ઈમેજિંગ સ્પેક્ટ્રોમીટર છે. VIIRS એ દૃશ્યમાન ઈન્ફ્રારેડ ઈમેજિંગ રેડિયોમીટર સ્યુટ છે. ફોરેસ્ટ સર્વે ઓફ ઈન્ડિયાના જણાવ્યા મુજબ, MODIS એ ભારતમાં 29,547 આગને શોધી કાઢી હતી. MODIS મધ્યમ રીઝોલ્યુશન ઈમેજિંગ સ્પેક્ટ્રો-રેડિયોમીટર છે. VIIRS વાદળો, સમુદ્રનો રંગ, સમુદ્ર સપાટીનું તાપમાન, ધ્રુવીય પવન, એરોસોલ્સ, જંગલની આગ, ગ્લેશીયર અને બરફના ડેટા પ્રદાન કરે છે.
- MODIS ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ ટેરા અને એક્વા જેવા બે નાસા ઉપગ્રહોમાં મૂકવામાં આવ્યું છે.
- VIIRS સુઓમી NPP સેટેલાઈટ પર મૂકવામાં આવ્યો છે. સુઓમી NPP એ નાસા દ્વારા શરૂ કરાયેલ સુઓમી રાષ્ટ્રીય ધ્રુવીય પરિભ્રમણ ભાગીદારી છે.

ખુદીરામ બોઝ

- કેન્દ્રીય ગૃહમંત્રી અમિત શાહે સ્વતંત્રતા સેનાની ખુદીરામ બોઝની પ્રતિમાને શ્રદ્ધાંજલિ અર્પી હતી.

Back to Basics : ખુદીરામ બોઝ વિશે

- ખુદીરામ બોઝનો જન્મ વર્ષ 1889માં પશ્ચિમ બંગાળના મેદિનીપુર જિલ્લાના એક નાના ગામમાં થયો હતો.
- શ્રી અરવિંદ અને ભગિની નિવેદિતાના પ્રવચનોથી પ્રેરાઈને ખુદીરામ બોઝ કિશોરાવસ્થાના શરૂઆતના વર્ષોમાં ક્રાંતિકારી પ્રવૃત્તિઓમાં સામેલ થયા.
- 1905માં બંગાળનું વિભાજન થયું ત્યારે, તેમણે બ્રિટીશ શાસનના આ પગલાનો સક્રિયપણે વિરોધ કર્યો.
- 15 વર્ષની ઉંમરે, બોઝ 20 મી સદીની પ્રારંભિક સંસ્થાઓમાં ની એક અનુશીલન સમિતિમાં જોડાયા, જેણે બંગાળમાં ક્રાંતિકારી પ્રવૃત્તિઓને પ્રોત્સાહન આપ્યું.
- બોસના જીવનની નિર્ધારિત ક્ષણ વર્ષ 1908 માં આવી જ્યારે તેમને તેમના ક્રાંતિકારી ભાગીદાર પ્રફુલ્લ યાકી સાથે કિંગ્સફોર્ડ મુઝફ્ફરપુરના જિલ્લા મેજિસ્ટ્રેટની હત્યાની જવાબદારી સોંપી હતી.
- નોંધનીય છે કે મુઝફ્ફરપુરમાં સ્થાનાંતરિત થતાં પહેલા કિંગ્સફોર્ડ બંગાળના ડિસ્ટ્રિક્ટ મેજિસ્ટ્રેટ હતા અને ક્રાંતિકારીઓ અને સામાન્ય નાગરિકો પરના અત્યાચારને કારણે ઘણા યુવા ક્રાંતિકારીઓ તેમની સામે ગુસ્સે હતા. બંનેએ કિંગ્સફોર્ડની હત્યાના ઘણા પ્રયત્નો કર્યા, અને 30 એપ્રિલ 1908 ના રોજ કિંગ્સફોર્ડની કાર પર બોમ્બ ફેંકવામાં આવ્યો, જોકે તે આ હુમલામાં બચી ગયો હતો, પરંતુ તેમાં અન્ય એક બ્રિટીશ અધિકારીના પરિવારનું મોત નીપજ્યું હતું. ત્યારબાદ ખુદીરામ બોઝની ધરપકડ કરવામાં આવી હતી અને કોર્ટે તેને મૃત્યુદંડની સજા ફટકારી હતી.
- 11 ઓગસ્ટ, 1908 ના રોજ તેને ફાંસી આપવામાં આવી.

મદન મોહન માલવીયા જયંતી

- ભારતના વડા પ્રધાને પંડિત મદન મોહન માલવીયાને તેમની 159 મી જન્મજયંતિ (25 ડિસેમ્બર, 2020) પર શ્રદ્ધાંજલિ આપી હતી.

Back to Basics : મદન-મોહન-માલવીયા

- જન્મ: પંડિત મદન મોહન માલવીયાનો જન્મ 25 ડિસેમ્બર, 1861ના રોજ ઉત્તર પ્રદેશના અલાહાબાદ (હાલ પ્રયાગરાજ) માં થયો હતો.

સંક્ષિપ્ત પરિચય

- તે મહાન શિક્ષણવિદ, મહાન વક્તા અને પ્રખ્યાત રાષ્ટ્રીય નેતા હતા.

- તેમણે સ્વતંત્રતા સંગ્રામની ચળવળ, ઉદ્યોગોને પ્રોત્સાહન, દેશના આર્થિક અને સામાજિક વિકાસ, શિક્ષણ, ધર્મ, સમાજસેવા, હિન્દી ભાષાના વિકાસ અને રાષ્ટ્રીય મહત્વને લગતી અન્ય ઘણી પ્રવૃત્તિઓમાં ભાગ લીધો હતો.
- મહાત્મા ગાંધીએ તેમને ‘મહાત્મા’ની પદવી આપી અને ભારતના બીજા રાષ્ટ્રપતિ ડો. રાધાકૃષ્ણને તેમને ‘કર્મયોગી’ નો દરજ્જો આપ્યો હતો.

'આઝાદીની લડતમાં ભૂમિકા

- ગોપાલ કૃષ્ણ ગોખલે અને બાલ ગંગાધર તિલક બંનેના અનુયાયી હોવાને કારણે, તેઓ અનુક્રમે ઉદારવાદીઓ અને રાષ્ટ્રવાદીઓ અને મધ્યમવાદીઓ અને ઉગ્રવાદીઓ બંને વચ્ચેની વિચારધારાના નેતા માનવામાં આવ્યાં હતાં.
- જ્યારે મહાત્મા ગાંધીએ 1930 માં મીઠા સત્યાગ્રહ અને સવિનય કાનૂનભંગ આંદોલન શરૂ કર્યું ત્યારે તેમણે તેમાં સક્રિય ભાગ લીધો અને ધરપકડ કરવામાં આવી હતી.

કોંગ્રેસમાં ભૂમિકા

- વર્ષ 1909, વર્ષ 1918, વર્ષ 1932 અને વર્ષ 1933 માં તેઓ ચાર વખત કોંગ્રેસ સમિતિના પ્રમુખ તરીકે ચૂંટાયા.

જ્ઞાનો

- માલવીયા જીને ‘ગિરમિટીયા મઝહુર’ સિસ્ટમનો અંત લાવવાની ભૂમિકા માટે યાદ કરવામાં આવે છે.
- ‘ગિરમિટીયા મઝહુર’ સિસ્ટમ બંધાયેલ મજૂર પ્રણાલીનો એક પ્રકાર છે, જે 1835 માં ગુલામી નાબૂદ થયા પછી સ્થપાઈ હતી.
- વેસ્ટ ઈન્ડીઝ, આફ્રિકા અને દક્ષિણ-પૂર્વ એશિયામાં બ્રિટીશ વસાહતોમાં ખાંડ, કપાસ અને ચાના વાવેતર અને રેલ્વે બાંધકામના પ્રોજેક્ટ્સમાં કામ કરવા માટે ‘ગિરમિટીયા મઝહુર’ ભરતી કરવામાં આવ્યા હતા.
- હરિદ્વારના ભીમગૌડા ખાતે ગંગાના પ્રવાહને અસર કરતી બ્રિટિશ સરકારની નીતિઓથી ડરીને, માલવીયા જીએ વર્ષ 1905માં ગંગા મહાસભાની સ્થાપના કરી.
- તે એક સફળ સમાજ સુધારક અને નીતિ નિર્માતા હતા, જેમણે 11 વર્ષ (1909-1920) સુધી ‘શાહી વિધાન પરિષદ’ના સભ્ય તરીકે સેવા આપી હતી.
- તેમણે ‘સત્યમેવ જયતે’ શબ્દને લોકપ્રિય બનાવ્યો. જોકે, આ વાક્ય મૂળ ‘મુંડાકોપનિષદ’નો છે. હવે આ શબ્દ ભારતનું રાષ્ટ્રીય સૂત્ર છે.
- તે માલવીયા જીના પ્રયત્નોને કારણે જ બ્રિટીશ-ભારતીય અદાલતમાં દેવનાગરી (હિન્દી લિપિ) રજૂ કરવામાં આવી હતી.
- તેમણે હિન્દુ-મુસ્લિમ એકતા જાળવવાની દિશામાં પણ મહત્વનું કાર્ય કર્યું હતું. તેઓ સાંપ્રદાયિક સુમેળને લગતા વિષયો પર ભાષણો આપવા માટે જાણીતા હતા.

- > જાતિના ભેદભાવ અને બ્રાહ્મણવાદી પિતૃસત્તા અંગેના પોતાના મત વ્યક્ત કરવા બદલ તેમને બ્રાહ્મણ સમુદાયમાંથી હાંકી કાઢવામાં આવ્યા હતા.
- > તેમણે વર્ષ 1915માં હિન્દુ મહાસભાની સ્થાપનામાં પણ મહત્વની ભૂમિકા ભજવી હતી.
- > માલવીયા જીએ વર્ષ 1916માં બનારસ હિન્દુ યુનિવર્સિટી (BHU) ની સ્થાપના પણ કરી હતી.

પત્રકાર

- > એક પત્રકાર તરીકે તેમણે વર્ષ 1907માં હિન્દી સાપ્તાહિક 'અભ્યુદય' શરૂ કર્યું હતું, જે વર્ષ 1915માં દૈનિક બનાવવામાં આવતું હતું, ઉપરાંત તેમણે વર્ષ 1910 માં હિન્દી માસિક સામયિક 'મર્યાદા' શરૂ કર્યું હતું.
- > વર્ષ 1909 માં તેમણે અંગ્રેજી દૈનિક અખબાર 'લીડર' પણ શરૂ કર્યું.
- > માલવીયા જી હિન્દી સાપ્તાહિક 'હિન્દુસ્તાન' અને 'ઈન્ડિયન યુનિયન'ના સંપાદક પણ હતા.
- > તે ઘણા વર્ષોથી હિન્દુસ્તાન ટાઈમ્સના બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટરના અધ્યક્ષ પણ હતા.
- > મૃત્યુ: 12 નવેમ્બર, 1946ના રોજ 84 વર્ષની વયે તેમનું અવસાન થયું.

એવોર્ડ અને સન્માન

- > વર્ષ 2014માં, તેમને મરણોત્તર દેશના સર્વોચ્ચ નાગરિક સન્માન ભારત રત્નથી નવાજવામાં આવ્યા હતા.
- > 2016માં, ભારતીય રેલ્વેએ માલવીયા જીના સન્માનમાં વારાણસી-નવી દિલ્હી 'મહામન એક્સપ્રેસ' શરૂ કરી હતી.

ભારતીય હેરિટેજ સંસ્થા

- > કેન્દ્રીય સંસ્કૃતિ પ્રધાન શ્રી પ્રહલાદસિંહ પટેલે તાજેતરમાં ભારતીય હેરિટેજ સંસ્થા સ્થાપના દરખાસ્તની સમીક્ષા કરી હતી.

Back to Basics : ભારતીય હેરિટેજ સંસ્થા વિશે

- > ભારતીય હેરિટેજ સંસ્કૃતિ મંત્રાલય હેઠળની એક પ્રસ્તાવિત સંસ્થા છે. 2020-21ના બજેટના ભાગ રૂપે તેની જાહેરાત કરવામાં આવી હતી. તે સોસાયટીઝ નોંધણી અધિનિયમ, 1860 અને H.I.ની સ્થાપના માટે UGC માર્ગદર્શિકા અનુસાર સ્થાપિત થવાની છે. તે કળા અને હેરિટેજ અધ્યયનમાં ઉત્કૃષ્ટતા કેન્દ્ર તરીકે સ્થાપિત થવાનું છે અને તેને 'ડીમ્ડ યુનિવર્સિટી'નો દરજ્જો મળશે. IGNCA અને ભારતના રાષ્ટ્રીય આર્કાઇવ્સ જેવી વિવિધ સંસ્થાઓ દ્વારા હાલમાં પ્રમાણપત્ર અને ડિપ્લોમા અભ્યાસક્રમો ચલાવવામાં આવે છે, જેને IIC હેઠળ લાવવાના છે.

મહત્વ

- > પુરાતત્વ અને સંગ્રહશાસ્ત્ર જેવા વિષયોમાં જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા માટે સંસ્થાની સ્થાપના કરવામાં આવી રહી છે. ભારત હાલમાં આ બંને શાખાઓમાં પ્રશિક્ષિત માનવબળથી પાછળ છે.

પૃષ્ઠભૂમિ

- > નાણાં પ્રધાને સંસ્કૃતિ મંત્રાલય અને અન્ય પ્રવૃત્તિઓ સ્થાપવા માટે 3,150 કરોડ રૂપિયા ફાળવ્યા છે. સંસ્થાની સાથે નાણાં પ્રધાને ઝારખંડના રાંચીમાં આદિવાસી સંગ્રહાલય બનાવવાની પણ દરખાસ્ત કરી હતી. ઉપરાંત, ભંડોળનો ઉપયોગ હસ્તિનાપુર, રાખીગઢી, શિવસાગર, અદિચનલ્લુર અને ઘોળાવીરામાં પાંચ આર્કોલોજિક સાઈટ્સના વિકાસ માટે કરવામાં આવશે.

રાખીગઢી

- > તે હરિયાણામાં આવેલું છે. તે હડપ્પન સંસ્કૃતિના પાંચ નગરોમાંનું એક છે. અહીં હડપ્પન સંસ્કૃતિની લગભગ બાવન કબરો મળી આવી હતી.

હસ્તિનાપુર

- > તે ઉત્તરપ્રદેશના મેરઠ જિલ્લામાં સ્થિત છે. આ સાઈટ પર કરવામાં આવેલી સૌથી નોંધપાત્ર શોધ એ નવો સિરામિક ઉદ્યોગ હતી. તેને પેઈન્ટેડ ગ્રે વેર નામ આપવામાં આવ્યું હતું અને તેનો ઈન્ડો-આર્યન દ્વારા ઉપયોગ થતો હતો.

શિવસાગર

- > આ સ્થળ પર ખોદકામ 2007-08માં કરવામાં આવ્યું હતું. આ સ્થળે મળેલા માળખાકીય અવશેષો વાસણો, બાઉલ, ડીશ, વાજ, ટેરાકોટા ધૂમ્રપાન પાઈપો હતા.

ઘોળાવીરા

- > તે ગુજરાતમાં આવેલું છે. આ સાઈટ અનન્ય છે કારણ કે આ સાઈટ પર સંપૂર્ણ પાણીની વ્યવસ્થા મળી હતી. તે હડપ્પન સંસ્કૃતિનું છે

એડિક્નાલ્લુર

- > તે તમિલનાડુમાં સ્થિત છે. પ્રાચીન તમિળ-બ્રહ્મી લિપિની શોધ, તૂટેલા માટીના વાસણોનો ભાગ અને જીવંત અવશેષોના અવશેષોની શોધ માટે આ ત્રણ મહત્વના તારણો માટે આ સ્થળ મહત્વ ધરાવે છે.

હિમાલય-સિરો

- તાજેતરમાં હિમાલયના સીરો પ્રથમ વખત હિમાલયના શીત રણ વિસ્તારમાં (સ્પીતી, હિમાચલ પ્રદેશ) જોવા મળ્યો છે.

Back to Basics : હિમાલય-સિરોનું વર્ણન

- હિમાલયનો સિરો બકરી, ગર્ધડો, ગાય અને ડુક્કર જેવો દેખાય છે.
- શારીરિક ખૂબીઓ:
 - તે એક મધ્યમ કદનું સસ્તન છે જેમાં મોટા માથા, જાડા ગળા, ટૂંકા અંગો, ખચ્ચર જેવા કાન અને કાળા વાળ છે.
- પેટા જાતિ:
 - સિરોની ઘણી જાતો છે અને તે બધા એશિયામાં જોવા મળે છે.
 - હિમાલયન સિરો અથવા કર્કવૃત સુમાટેરેન્સીસ થાર હિમાલય ક્ષેત્રમાં મર્યાદિત છે.
- આહાર:
 - હિમાલયના સેરોઝ શાકાહારી છે.

ભૌગોલિક પરિસ્થિતિ

- ટ્રાંસ હિમાલય પર્વત અથવા તિબેટ હિમાલય મહાન હિમાલયની ઉત્તરમાં કારાકોરમ, લદાખ, ઝાસ્કર અને કૈલાસ રેન્જનો સમાવેશ કરેલો છે.
- તેઓ સામાન્ય રીતે ઊંચાઈ પર જોવા મળે છે જેની ઊંચાઈ 2,000મી.થી 4,000 મી. છે. તેઓ પૂર્વી, મધ્ય અને પશ્ચિમ હિમાલયમાં જોવા મળે છે, પરંતુ ટ્રાંસ હિમાલયના પ્રદેશમાં મળતા નથી.

નવીનતમ દેખાવ

- હિમાચલ પ્રદેશના સ્પીતીમાં હુરલિંગ ગામની નજીક હિમાલયની સિરો જોવા મળ્યાં હતા.
- સ્પીતી પશ્ચિમ હિમાલયના ઠંડા પર્વતીય રણ વિસ્તારમાં સ્થિત છે અને આ ખીણ દરિયા સપાટીથી સરેરાશ 4270 મીટરની ઊંચાઈએ છે.
- હિમાચલ પ્રદેશમાં માનવો દ્વારા આ પ્રથમ વખત સિરો જોવા મળેલ છે.
- સિરો રૂપી ભબા વન્યપ્રાણી અભયારણ્ય અને ચંબામાં પણ જોવા મળ્યા છે.
- આ અભયારણ્ય સ્થાનિક રીતે વ્યાપક આલ્પાઈન ગોચર તેમજ અસંખ્ય ટ્રેક, રસ્તાઓ અને પાસ માટે જાણીતું છે જે તેને પડોશી ગ્રેટ હિમાલય રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન અને પિન વેલી રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાનથી જોડે છે.

સુરક્ષા સ્થિતિ

- IUCN રેડ સૂચિ : સંવેદનશીલ
- CITES : પરિશિષ્ટ-1
- વન્યપ્રાણી સંરક્ષણ અધિનિયમ, 1972 : શેડ્યૂલ-1

વન્યજીવન (સંરક્ષણ) અધિનિયમ, 1972

- દેશની પર્યાવરણીય અને પર્યાવરણીય સલામતી સુનિશ્ચિત કરવાના ઉદ્દેશ્યથી વન્યપ્રાણીઓ, પક્ષીઓ અને છોડના બચાવ માટે અને તેમની સાથે સંબંધિત અથવા આકસ્મિક બાબતોની જોગવાઈ માટે આ ધારો બનાવવામાં આવ્યો હતો. જમ્મુ-કાશ્મીર સિવાય આખા ભારતમાં આ લાગુ પડે છે. આ અધિનિયમનો ઉદ્દેશ સૂચિબદ્ધ ભયગ્રસ્ત વનસ્પતિ, પ્રાણીસૃષ્ટિ અને પર્યાવરણની દ્રષ્ટિએ મહત્વપૂર્ણ રક્ષિત વિસ્તારોને સુરક્ષા આપવાનો છે.
- સરકારે વન્યપ્રાણીસૃષ્ટિના રક્ષણ અને વન્યપ્રાણીસૃષ્ટિ અને તેમના વ્યુત્પત્તિઓના ગેરકાયદેસર વેપારને અસરકારક રીતે નિયંત્રણમાં લાવવાના ઉદ્દેશ્યથી ભારત સરકારે આ કાયદો ઘડ્યો છે. જાન્યુઆરી 2003માં તેમાં સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો અને કાયદામાં ગુનાઓ માટે સજા અને દંડ વધુ કડક બનાવવામાં આવ્યા હતા.

વિજય દિવસ

- 1971ના યુદ્ધમાં પાકિસ્તાન પર ભારતની જીતની ઉજવણી માટે દર વર્ષે 16 ડિસેમ્બરે વિજય દિવસની ઉજવણી કરવામાં આવે છે.
- વર્ષ 2020માં, વિજય દિવસના 50 વર્ષ પૂર્ણ થયા છે અને સરકાર આ પ્રસંગની ઉજવણી માટે 'સુવર્ણ વિજય વર્ષ' કાર્યક્રમનું આયોજન કરી રહી છે.
- રાષ્ટ્રીય યુદ્ધ સ્મારક તે બધા સૈનિકોને સમર્પિત છે જેમણે સ્વતંત્રતા પછી દેશની રક્ષા માટે પોતાનો જીવ બલિદાન આપ્યો. તે જ સમયે, આ સ્મારક શાંતિ કામગીરીમાં બલિદાન આપનારા સૈનિકોની પણ યાદ કરે છે.
- બંગાળી મુસ્લિમો અને હિન્દુઓની રક્ષા માટે ભારત સરકારે 3 ડિસેમ્બર, 1971ના રોજ પાકિસ્તાન સાથે યુદ્ધ કરવાનું નક્કી કર્યું હતું.
- આ યુદ્ધ ભારત અને પાકિસ્તાન વચ્ચે 13 દિવસ સુધી ચાલ્યું હતું.
- 16 ડિસેમ્બર, 1971ના રોજ, પાકિસ્તાની સેનાના વડા, 93,000 સૈનિકો સાથે, મુક્તિ વાહિની સહિત, ઢાકામાં ભારતીય સૈન્યમાં બિનશરતી શરણાગતિ સ્વીકારી.
- મુક્તિ વાહિની એ સશસ્ત્ર સંગઠનોનો ઉલ્લેખ કરે છે કે જેઓ બાંગ્લાદેશ મુક્તિ યુદ્ધ દરમિયાન પાકિસ્તાની સૈન્ય સામે લડ્યાં હતા. તે એક ગોરિલ્લા પ્રતિકાર આંદોલન હતું.
- બાંગ્લાદેશનો જન્મ આ દિવસે થયો હતો. તેથી, બાંગ્લાદેશ દર વર્ષે 16 ડિસેમ્બરે, સ્વતંત્રતા દિવસ (બિજોય ડિબોસ) ઉજવે છે.

સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ

- 15 ડિસેમ્બર, 2020ના રોજ, વડા પ્રધાન નરેન્દ્ર મોદીએ તેમની 70મી પુણ્યતિથિએ એક મજબૂત, સુદ્રઢ અને સમૃદ્ધ ભારતનો પાયો નાખનારા લોખંડી પુરુષ સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલને શ્રદ્ધાંજલિ અર્પી.

- > સરદાર પટેલનો જન્મ 31 ઓક્ટોબર, 1875ના રોજ ગુજરાતમાં થયો હતો.
- > તેઓ લંડન કાયદાના અધ્યયન માટે ગયા હતા અને ભારત પાછાં અભ્યાસ માટે આવ્યા હતા.
- > વર્ષ 1917માં, તેઓ મહાત્મા ગાંધીજીને મળ્યાં અને ગાંધીજીથી પ્રેરાઈને ભારતીય સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામમાં જોડાયા.
- > 1920માં, સરદાર પટેલ ગુજરાત પ્રદેશ કોંગ્રેસ સમિતિના અધ્યક્ષ બન્યા અને તેમણે પ્રતિબંધ, અસ્પૃશ્યતા અને જાતિના ભેદભાવ વિરુદ્ધ પ્રબળ કામગીરી કરી.
- > 1928માં ભારતીય સ્વતંત્રતા લડત દરમિયાન વલ્લભભાઈ પટેલે ગુજરાતમાં મુખ્ય ખેડૂત આંદોલનનું નેતૃત્વ કર્યું હતું, ત્યારબાદ તેમને 'સરદાર'નું બિરુદ આપવામાં આવ્યું હતું.
- > સ્વતંત્રતા સમયે, સરદાર પટેલને તત્કાલીન 562 રજવાડાઓ સ્વતંત્ર ભારતમાં શામેલ કરવાની મહત્વપૂર્ણ કામગીરી સોંપવામાં આવી હતી, જે તેમણે ખૂબ સારી રીતે નિભાવી હતી, જેના કારણે તેમને 'ભારતના લોખંડી પુરુષ' પણ કહેવામાં આવે છે.
- > 15 ડિસેમ્બર, 1950ના રોજ બોમ્બેમાં તેમનું અવસાન થયું.
- > વર્ષ 1991માં તેમને મરણોત્તર ભારત રત્નથી નવાજવામાં આવ્યા હતા.
- > સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલના નામે ગુજરાતમાં 'સ્ટેચ્યુ ઓફ યુનિટી' સ્મારક બનાવવામાં આવ્યું છે.

રોડમ નરસિંહા

- > પ્રખ્યાત એરોસ્પેસ વૈજ્ઞાનિક અને પદ્મ વિભૂષણ એવોર્ડ આપવામાં આવેલ રોડમ નરસિંહનું 14 ડિસેમ્બર, 2020ના રોજ 87 વર્ષની વયે અવસાન થયું છે.
- > 20 જુલાઈ, 1933ના રોજ જન્મેલા પ્રોફેસર રોડમ નરસિંહા એરોસ્પેસ ક્ષેત્રે નોંધપાત્ર ખ્યાતિ મેળવી હતી.
- > તેમણે વર્ષ 1962થી 1999 દરમિયાન ભારતીય વિજ્ઞાન સંસ્થા (IISc)માં એરોસ્પેસ એન્જિનિયરિંગના શિક્ષક તરીકે તેમજ રાષ્ટ્રીય એરોસ્પેસ લેબોરેટરીઝ (NAL)ના નિયામક પદ તરીકે સેવા આપી હતી.
- > એરોસ્પેસ ક્ષેત્રે તેમનું યોગદાન આપતાં તેમને કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા 2013માં ભારતનો બીજો સર્વોચ્ચ નાગરિક એવોર્ડ પદ્મ વિભૂષણથી નવાજવામાં આવ્યા હતા. ભારતની વિજ્ઞાન નીતિઓને ઘડવામાં રોડમ નરસિંહાની મહત્વની ભૂમિકા છે.

બોરિસ જહોનસન

- > બ્રિટીશ વડા પ્રધાન બોરિસ જહોનસન આવતા વર્ષે 26 જાન્યુઆરીએ પ્રજાસત્તાક દિનની પરેડમાં મુખ્ય મહેમાન બનશે.
- > 2019 માં પદ સંભાળ્યા પછી, બોરિસ જહોનસનની ભારત મુલાકાત વ્યૂહાત્મક દ્રષ્ટિકોણથી ખૂબ મહત્વની રહેશે.
- > 1993 માં બ્રિટીશ વડા પ્રધાન જહોન મેજર મુખ્ય મહેમાન તરીકે ભારત આવ્યા તે પહેલાં, મુખ્ય અતિથિ તરીકે પ્રજાસત્તાક દિનની પરેડ સમારોહમાં ભાગ લેવા આજાદી પછી બોરીસ જહોનસન ભારતના બીજા બ્રિટીશ વડા પ્રધાન હશે.

- > બોરિસ જહોનસનની ભારત મુલાકાતથી બંને દેશો વચ્ચેના સંબંધોમાં વધુ સુધારો થવાની અપેક્ષા છે.
- > ધ્યાન રાખો કે આ મુલાકાત એવા સમયે થઈ રહી છે જ્યારે બ્રેક્કિંગ પ્રક્રિયા પૂર્ણ થવાની આરે છે, યુકેને વેપાર સહિતના વિવિધ પાસાઓ પર નવા ભાગીદારોની જરૂર છે અને ભારત આ ભૂમિકા સારી રીતે નિભાવી શકે છે.
- > આ ઉપરાંત, બ્રિટનના વડા પ્રધાન બોરિસ જહોનસને ભારતના વડા પ્રધાનને આવતા વર્ષે યોજનારી G7 સમિટમાં ભાગ લેવા આમંત્રણ આપ્યું છે, જેનું આયોજન બ્રિટન કરે છે.
- > ભારત એ ત્રણ દેશોમાંથી એક છે જેને યુકે દ્વારા G7 સમિટ માટે અતિથિ રાષ્ટ્ર તરીકે આમંત્રિત કરાયા છે, અન્ય બે દેશો ઓસ્ટ્રેલિયા અને દક્ષિણ કોરિયા છે.

યોગાસનને એક સ્પર્ધાત્મક રમત તરીકે ઓળખવામાં આવશે(8)

- > યુવા બાબતો અને રમત મંત્રાલયે યોગાસનને ઔપચારિક રીતે એક સ્પર્ધાત્મક રમત તરીકે માન્યતા આપી છે, જે તેને સરકારનું સમર્થન આપશે.
- > યોગાસનની રમત બનીને, તેમાં નવી તકનીકીઓ અને નવી વ્યૂહરચના ઉમેરી શકાય છે, જે ખેલાડીઓ અને અધિકારીઓને આ ક્ષેત્રમાં કારકિર્દી બનાવવાની વધુ સારી તક આપશે.
- > ઉપરાંત, યોગાસનને રમત તરીકેની માન્યતા તેનામાં સ્પર્ધા પેદા કરશે, જે વિશ્વના લોકોની રુચિમાં વધારો કરશે.
- > ઓગસ્ટ 2019માં, યોગ નિષ્ણાંત ડો.ઈશ્વર બાસાવરદીની અધ્યક્ષતામાં નેશનલ યોગાસન સ્પોર્ટ્સ ફેડરેશન (NYSF)ની પણ રચના કરવામાં આવી હતી અને યુવા બાબતો અને રમત મંત્રાલયે રાષ્ટ્રીય યોગાસન સ્પોર્ટ્સ ફેડરેશન (યોગને રમત તરીકે વિકાસ આપવા અને તેના વિકાસની ખાતરી આપવા)નું આયોજન કર્યું હતું.
- > હવે, સરકાર દ્વારા યોગને એક સ્પર્ધાત્મક રમત તરીકે પ્રોત્સાહન આપવા માટે ઘણા મહત્વના પગલા લેવામાં આવશે, જેમાં 2021ની શરૂઆતમાં 'રાષ્ટ્રીય વ્યક્તિગત યોગાસન સ્પોર્ટ ચેમ્પિયનશિપ' નામના વર્ચુઅલ મોડમાં પાયલોટ યોગ સ્પર્ધા યોજવાનો સમાવેશ થાય છે.

સુભાષચંદ્ર બોઝ મ્યુઝિયમ

- > નેતાજી સુભાષચંદ્ર બોઝની 125 મી વર્ષગાંઠ નિમિત્તે કેન્દ્ર સરકાર કોલકાતામાં એક સંગ્રહાલય બનાવવાની તેમજ નવી દિલ્હીના લાલ કિલ્લાના હાલના સંગ્રહાલયના વિસ્તરણની યોજના બનાવી રહી છે.
- > આ સિવાય સરકારે સુભાષચંદ્ર બોઝ દ્વારા લખાયેલા કેટલાક પુસ્તકો ફરીથી પ્રકાશિત કરવા અને વિદ્યાર્થીઓ માટે તેમના નામે ફેલોશિપ શરૂ કરવાનું પણ કહ્યું છે.
- > નવી દિલ્હીના લાલ કિલ્લામાં સ્થિત ત્રણ માળનું સંગ્રહાલય વડાપ્રધાને વર્ષ 2019માં શરૂ કર્યું હતું.
- > નોંધનીય છે કે આ મ્યુઝિયમ તે જ સ્થળે બનાવવામાં આવ્યું છે જ્યાં સુભાષચંદ્ર બોઝના બ્રિટીશ નેશનલ આર્મી (INA)ના સૈનિકોએ બ્રિટિશરો દ્વારા કોર્ટ-માર્શલ કરાવ્યા હતા.

- > સુનવણી 5 નવેમ્બર, 1945ના રોજ શરૂ થઈ અને 3 જાન્યુઆરી, 1946 સુધી ચાલુ રહી હતી.

ગોવાના મુક્તિ દિવસ

- > ગોવામાં પોર્ટુગીઝ શાસનના 450 વર્ષ પૂરા થવા માટે 19 ડિસેમ્બરે દર વર્ષે ગોવા મુક્તિ દિવસની ઉજવણી કરવામાં આવે છે.
- > પોર્ટુગીઝે વર્ષ 1510માં ભારતના ઘણા ભાગોમાં વસાહતો કરી હતી, પરંતુ 19મી સદીના અંત સુધીમાં ભારતમાં પોર્ટુગીઝ વસાહત ફક્ત ગોવા, દમણ અને દીવ, દાદરા અને નગર હવેલી અને અંજેડિવા ટાપુઓ સુધી મર્યાદિત રહી ગઈ હતી.
- > ગોવા મુક્તિ આંદોલન, જે પોર્ટુગીઝ વસાહતી શાસનનો અંત લાવવા માંગતું હતું, તે ઘણા નાના પાયે બળવો સાથે શરૂ થયો, પરંતુ 1940-1960 વર્ષની વચ્ચે તેની ટોચ પર પહોંચ્યું. 15 ઓગસ્ટ, 1947ના રોજ ભારત સ્વતંત્ર થયું ત્યારે ગોવામાં હજી પોર્ટુગીઝ શાસન હતું.
- > પોર્ટુગીઝ શાસકોએ ગોવા અને અન્ય ભારતીય પ્રદેશો છોડવાની ના પાડી. પોર્ટુગીઝ શાસકો સાથેની વાટાઘાટો અને રાજદ્વારી પ્રયાસોની નિષ્ફળતા પછી ભારતના તત્કાલીન વડા પ્રધાન જવાહરલાલ નહેરુએ લશ્કરી દખલની પસંદગી કરી હતી.
- > 18 ડિસેમ્બરે, ભારતીય નૌકાદળ, વાયુસેના અને સૈન્ય દ્વારા ગોવામાં લશ્કરી ઓપરેશન 'ઓપરેશન વિજય' હાથ ધરવામાં આવ્યું હતું અને 19 ડિસેમ્બર, 1961ના રોજ ગોવાને પોર્ટુગીઝની પકડમાંથી મુક્ત કરવામાં આવ્યું હતું.

ચંગ ચેમ્પિયન્સ ઓફ ધ અર્થ : UN

- > સંયુક્ત રાષ્ટ્ર પર્યાવરણ કાર્યક્રમ (UNEP) દ્વારા જાહેર કરાયેલા પ્રતિષ્ઠિત 'ચંગ ચેમ્પિયન ઓફ ધ અર્થ'ના સાત વિજેતાઓમાં એક 29 વર્ષિય ભારતીય ઉદ્યોગસાહસિક છે. પર્યાવરણને લગતા પડકારોને નવા વિચારો અને નવીન પગલાઓ દ્વારા હલ કરવા તરફ કામ કરી રહેલા લોકોને આ એવોર્ડ આપવામાં આવે છે.

Back to Basics : ચંગ ચેમ્પિયન્સ ઓફ ધ અર્થ વિષે

- > ચંગ ચેમ્પિયન્સ ઓફ ધ અર્થની શરૂઆત 2017માં કરવામાં આવી હતી, જેનો ઉદ્દેશ 18થી 30 વર્ષની વયની વ્યક્તિઓને પ્રોત્સાહિત કરવાનું છે, જેમની પાસે સકારાત્મક પર્યાવરણીય પ્રભાવ ઊભો કરવાની સંભાવના છે.
- > વર્ષ 2020માં, વિશ્વના દરેકમાંથી સાત યુવાન ચેમ્પિયનની પસંદગી કરવામાં આવશે, આ આફ્રિકા, યુરોપ, લેટિન અમેરિકા, ઉત્તર અમેરિકા, પશ્ચિમ એશિયા અને બે એશિયા અને પેસિફિકના છે.
- દરેક વિજેતાને નીચેના ફાયદા થશે:
 - > યુએસ ડોલરમાં 10,000 ડોલર.
 - > સંયુક્ત રાષ્ટ્રની ઉચ્ચ સ્તરીય બેઠકની હાજરી.
 - > ચેમ્પિયન્સ ઓફ ધ અર્થ એવોર્ડ સમારોહમાં મહાનુભાવોનો પરિચય.

- > ઓનલાઇન અને વૈશ્વિક માધ્યમો દ્વારા ઇન્ટરવ્યુ અને પ્રચાર અને માન્યતા.

- વર્ષ 2020ના 7 વિજેતાઓ:
 - > ફતેમા અલ્જેલા, કુવૈત: ફતેહમાએ 'ઇકો સ્ટાર'ની સ્થાપના કરી, એક નફાકારક રિસાયક્લિંગ પહેલ. તે કુવૈતમાં શાળાઓ, ઘરો અને વ્યવસાયોના કચરાના બદલામાં ઝાડ અને છોડની આપલે કરે છે.
 - લેફ્ટરિસ અપાકિસલ ગ્રીસ:
 - > (મેડિટેરેનિયન ક્લિનઅપ) આ ટ્રેન, સ્થાનિક માછીમારી સમુદાયને સમુદ્રમાંથી પ્લાસ્ટિક એકત્રિત કરવા માટે સશક્તિકરણ અને પ્રોત્સાહિત કરે છે અને એકત્રિત પ્લાસ્ટિકનું રિસાયકલ કરવામાં આવે છે.
 - મેક્સ હિડાલ્ગો ક્વિન્ટોલ પેરુ (ચાવા):
 - > તેઓએ વાતાવરણીય ભેજ અને ઝાકળમાંથી દરરોજ 300 લિટર પાણી ઉત્પન્ન કરવામાં સક્ષમ પોર્ટેબલ પવનનું ટર્બાઇન્સ બનાવ્યું છે.
 - નીરિયા એલિસિયા ગાર્સિયાલ યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ:
 - > (Run4Salmon) યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાં, ગાર્સિયાએ ચિનૂક Salmon જાતિઓનું રક્ષણ કરવામાં ઘણાં વર્ષો કાપ્યાં છે, જે પશ્ચિમ અમેરિકામાં લાંબા સમયથી જોખમમાં છે.
 - નજમ્બી મતીલ કેન્યા:
 - > (ગ્રીન કેન્યાનું નિર્માણ) રિસાયકલ પ્લાસ્ટિક, કચરો અને રેતીમાંથી ઓછા ખર્ચે બાંધકામ સામગ્રી બનાવવા બદલ તેમને આ એવોર્ડ આપવામાં આવી રહ્યો છે.
 - શિયાઓઆન રેનલ ચીન:
 - > (MyH2O) તે સ્વચ્છ પાણી માટેનો એક ડેટા પ્લેટફોર્મ છે જે ગ્રામીણ ચીનના એક હજાર ગામોમાં ભૂગર્ભ જળ ગુણવત્તાની ચકાસણી કરે છે અને રેકોર્ડ કરે છે, જેનાથી તેઓ શુદ્ધ પાણી ઉપલબ્ધ છે તે સ્થાનની જાણ કરી શકે છે.
 - વિદ્યુત મોહનલ ભારત:
 - > (ટેકાચાર) તેમણે સસ્તી અને પોર્ટેબલ બાયોમાસ અપગ્રેડિંગ ઉપકરણો બનાવ્યાં છે.

ટેકાચાર

- ટેકાચારના સંબંધમાં:
 - > ટેકાચાર એ વિદ્યુત મોહન દ્વારા વર્ષ 2018માં સ્થાપિત એક સામાજિક સાહસ છે.
 - > આ એન્ટરપ્રાઇઝ બેડૂતોને તેમના પાકનો કચરો ન બાળી નાખવા પ્રેરે છે અને આ કચરોનો ઉપયોગ કરીને, આવક મેળવવાની વધારાની રીતો આપે છે.
 - > તે આબોહવા પરિવર્તન, જૈવવિવિધતામાં ઘટાડો અને પ્રદૂષણના ત્રિ-તબક્કાના સંકટનો અર્થપૂર્ણ અને તાત્કાલિક સમાધાન છે.
- પ્રક્રિયા:
 - > ટેકાચારમાં, ભાતની ભૂકી, સ્ટ્રો અને નાળિયેરની છાલ બેડુતો પાસેથી ખરીદવામાં આવે છે અને કોલસામાં રૂપાંતરિત થાય છે.
- લાભ:
 - > કૃષિ અવશેષોને ખુલ્લામાં બાળી નાખવું એ વિશ્વના ઘણા ભાગોમાં વાયુ પ્રદૂષણનું એક મુખ્ય પરિબળ છે અને આ નવીન તકનીક, બેડુતોને તે સમજવામાં મદદ કરી શકે છે કે આપણા

પર્યાવરણને સ્વચ્છ રાખવામાં મદદ કરવા માટે કચરો હાલમાં કેટલા મૂલ્યવાન સાધન તરીકે બદલી શકાય છે.

- > તે ગ્રામીણ ખેડૂતોને તેમના પાકના અવશેષોને બળતણ, ખાતરો અને સક્રિયકૃત કાર્બન જેવા મૂલ્ય વર્ધક રસાયણોમાં ફેરવેને 40% વધુ આવક મેળવવામાં સક્ષમ બનાવે છે.

■ ક્ષમતા:

- > વર્ષ 2030 સુધીમાં, ટેકાચાર આ સમસ્યાથી પ્રભાવિત 300 મિલિયન ખેડૂતોની સમસ્યાનું નિરાકરણ લાવી શકે છે, તેનાથી ગ્રામીણ આવકમાં US 4 બિલિયન અમેરિકન ડોલરનો વધારો થશે અને રોજગાર પણ વધશે અને CO₂ ઉત્સર્જનમાં પણ ઘટાડો થશે.

સંયુક્ત રાષ્ટ્ર પર્યાવરણ કાર્યક્રમ(UNEP)

- > તે સંયુક્ત રાષ્ટ્રની એક એજન્સી છે. સ્ટોકહોમમાં આયોજિત માનવ પર્યાવરણ પર યુનાઈટેડ નેશન્સ કોન્ફરન્સ દરમિયાન 1972માં તેની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી.
- > તેનું મુખ્ય મથક નૈરોબી (કેન્યા)માં છે. આ સંગઠનનો ઉદ્દેશ માનવ પર્યાવરણને અસર કરતી તમામ બાબતોમાં આંતરરાષ્ટ્રીય સહયોગ વધારવાનો અને પર્યાવરણીય માહિતીના સંગ્રહ, મૂલ્યાંકન અને પરસ્પર સમર્થનની ખાતરી આપવાનો છે.
- > UNEP પર્યાવરણીય સમસ્યાઓના તકનીકી અને સામાન્ય નિદાન માટે ઉત્પ્રેરક તરીકે સેવા આપે છે.
- > UNEPએ યુએનનાં અન્ય સંસ્થાઓ સાથે સહયોગ કરીને સેંકડો પ્રોજેક્ટ્સ પર સફળતાપૂર્વક કામ કર્યું છે.
- મુખ્ય અહેવાલો:
 - > ઉત્સર્જન ગેપ અહેવાલ, વૈશ્વિક પર્યાવરણ આઉટલુક, ઈંટિયર્સ, ઈન્વેસ્ટ ઇન્ટુ હેલ્થી પ્લાનેટ.
- મુખ્ય અભિયાનો:
 - > બીટ પ્રદૂષણ, UN75, વિશ્વ પર્યાવરણ દિવસ, વાઈલ્ડ ફોર લાઈફ.

ઇ સંજીવની ટેલિમેડિસિન

- > આરોગ્ય અને પરિવાર કલ્યાણ મંત્રાલયે તાજેતરમાં જાહેરાત કરી હતી કે સંજીવની ટેલિમેડિસિન એક મિલિયન ટેલિ-પરામર્શને પાર કરી ગઈ છે. ઓનલાઈન આરોગ્ય સેવાઓ પહોંચાડવામાં ઈ સંજીવની એ પ્રથમ પ્રકારની છે.

ઇ સંજીવનીની પ્રગતિ

- > તે 28 રાજ્યો અને કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશોમાં બે પ્રવાહોનો ઉપયોગ કરે છે. ઈ સંજીવની AB-HWC ડોક્ટરને ડોક્ટરની ટેલી સલાહ માટે સક્ષમ બનાવે છે. હાલમાં તેનો ઉપયોગ 6,000થી વધુ આરોગ્ય અને સુખાકારી કેન્દ્રોમાં કરવામાં આવી રહ્યો છે. 20,000થી વધુ ડોક્ટરો, પેરામેડિક્સ અને નિષ્ણાતોને ઈ સંજીવની AB-HWCનો ઉપયોગ કરવા માટે તાલીમ આપવામાં આવી છે. બીજો પ્રવાહ ઈ સંજીવની ઓપીડી દર્દીઓને તેમના ઘરોમાં સીમિત રાખવાની દૂરસ્થ આરોગ્ય સેવાઓ પ્રદાન કરે છે.
- > ઈ સંજીવની દ્વારા સૌથી વધુ ટેલી-પરામર્શ કરાવનારા ટોચના બે રાજ્યોમાં તમિલનાડુ અને આંધ્રપ્રદેશ છે.

Back to Basics : ઇ સંજીવની વિશે

- > ઈ સંજીવની અંતર્ગત ડોક્ટર-થી-ડોક્ટર ટેલિમેડિસિન સિસ્ટમ આયુષ્માન ભારત આરોગ્ય અને સુખાકારી કેન્દ્ર (AB-HWC) યોજના હેઠળ લાગુ કરવામાં આવી છે. સમુદાયો સુધી પ્રાથમિક આરોગ્ય સંભાળ સેવાઓની વિસ્તૃત શ્રેણી પહોંચાડવા માટે AB-HWC શરૂ કરવામાં આવ્યું હતું.
- > સંજીવની હેઠળ તમામ 1,50,000 HWCને ડિસેમ્બર, 2022 સુધી એક હબ હેઠળ કનેક્ટ કરવામાં આવશે. આ મોડેલ હેઠળ, ગૌણ મથકો હબ હેઠળ સ્થાપિત કરવામાં આવશે. કેન્દ્રથી સીધા જોડાયેલા કેન્દ્રો સખત સંભાળ લેતા દર્દીઓની સંભાળ લેશે. ગૌણ સંસ્થાઓ એવા દર્દીઓને રુટિંગ કરશે જેમને કેન્દ્રમાં વધુ સઘન સંભાળની જરૂર હોય છે અને મર્યાદિત સેવાઓ પ્રદાન કરશે.
- > ઈ સંજીવની ઓપીડી (આઉટ પેશન્ટ ડિપાર્ટમેન્ટ) સેવાઓ 40થી વધુ ઓનલાઈન સેવાઓનું આયોજન કરે છે. તે દર્દીને ડોક્ટરને ટેલિ-પરામર્શ માટે સક્ષમ બનાવે છે. ઈ સંજીવની ઓપીડી અંતર્ગત સેવાઓ વિના મૂલ્યે આપવામાં આવે છે. તે એક દ્વિમાર્ગી ક્રિયાપ્રતિક્રિયા છે. ઈ સંજીવની ઓપીડી હેઠળ સમાવિષ્ટ વિશેષતાઓમાં માનસશાસ્ત્ર, સ્ત્રીરોગવિજ્ઞાન, એડ્સ માટે એન્ટિ રેટ્રો વાયરલ થેરાપી (ART), બીન-કમ્યુનિકેબલ રોગો, વગેરે છે.

આગળ રસ્તો

- > ઈ સંજીવની એ ગ્રામીણ વિસ્તારના લોકો માટે એક ગેમ ચેન્જર બની શકે છે. જેમની પાસે તબીબી નિષ્ણાતોની સહેલી પહોંચ ન હોય અને તેવા લોકો શહેરોમાં સ્થિત છે એવા લોકો માટે ખૂબ ફાયદાકારક છે. ભારત સરકારની આ ટેલિમેડિસિન સેવાઓ ડિજિટલ ભારતને અનુરૂપ છે.

EVs માટે Li-આયન બેટરી તકનીકને સ્વદેશી બનાવવાનો પ્રોજેક્ટ

- > IIT હૈદરાબાદ ઈનક્યુબેટેડ સ્ટાર્ટઅપ Pure EV એ CSIR-સેન્ટ્રલ ઈલેક્ટ્રોકેમિકલ રિસર્ચ ઈન્સ્ટિટ્યૂટ (CECRI) સાથે સમજૂતી પત્ર પર હસ્તાક્ષર કર્યા છે. કરાર હેઠળ, સ્ટાર્ટઅપ અને CSIR ઈલેક્ટ્રિક વાહનો માટે લિથિયમ-આયન બેટરી તકનીક વિકસાવવા સંયુક્ત સંશોધન કરશે આ લિથિયમ આયન તકનીકને સ્વદેશીકરણ કરવામાં મદદ કરશે. હાલમાં ભારત ચીનમાંથી લિથિયમ સેલની આયાત કરી રહ્યું છે.
- > લિથિયમ-આયન બેટરીના ઉત્પાદનમાં ચીનના માર્કેટ ઈજારાને ધ્યાનમાં લેવા ભારતે CSIR ઈનોવેશન સેન્ટર ફોર નેક્સ્ટ જનરેશન એનર્જી સ્ટોરેજ સોલ્યુશન્સ (ICeNGESS) નામનો પ્રોજેક્ટ શરૂ કર્યો છે. આ યોજનાનો મુખ્ય ઉદ્દેશ 100 મેગાવોટનાં સ્કેલમાં લિથિયમ-આયન બેટરીનું ઉત્પાદન કરવાનો છે. શુદ્ધ EV સાથે સહી થયેલ એમઓયુ આ યોજનાનો એક ભાગ છે.

Back to Basics : ભારતમાં LIBsનું રિસાયક્લિંગ

- > ઈલેક્ટ્રિક વાહનોની નીતિ (FAME-II)માં એડોપ્શન અને મેન્યુફેક્ચરીંગ કહે છે કે, 2030 સુધીમાં ભારતના સંપૂર્ણ પરિવહનના ઓછામાં ઓછા 30% ઈલેક્ટ્રીકરણ થવાનું

છે. ભારત સરકાર પણ દેશમાં ઇલેક્ટ્રિક વાહનોનો ઉપયોગ વધારવા માટે અનેક પગલાં લઈ રહી છે. તેથી, LIBsમાં મોટી સંખ્યામાં વધારો થવાનો છે. બોટમલાઈન, આ LIBsના રિસાયક્લિંગને વધારવી જરૂરી છે. હાલમાં ફક્ત 5% LIBsનું રિસાયકલ કરવામાં આવી રહ્યું છે.

- > ચાઈના લગભગ 67,000 ટન LIBsનું રિસાયકલ કરે છે. આ વિશ્વવ્યાપી રિસાયક્લિંગ માટે ઉપલબ્ધ LIB શેરોમાંથી 69% છે.
- > બીજી બાજુ, ઇલેક્ટ્રિક વાહનોના વપરાયેલા LIBs તેમના મૂળ ચાર્જના લગભગ 60% થી 70% ટકાવી રાખે છે. આનો અર્થ એ કે નિવૃત્ત બેટરીનો ઉપયોગ પવન, સૌર અને અન્ય એપ્લિકેશનોમાં થઈ શકે છે.

લિથિયમ આયન સેલ મેન્યુફેક્ચરીંગ માટે PLI યોજના

- > પ્રોડક્શન લિંક્સ પ્રોત્સાહન યોજના હેઠળ ભારત સરકારે 18,000 કરોડ રૂપિયાની સબસિડી ફાળવી છે. આ સ્થાનિક લિથિયમ-આયન બેટરી ઉત્પાદક કંપનીઓને તેમના ઉત્પાદનમાં વધારો કરવા માટે ઉત્તેજિત કરશે. નવેમ્બર 2020 માં ભારત સરકારે જાહેર કરેલા 3 ટ્રિલિયન રૂપિયાના પ્રોત્સાહનોનો આ એક ભાગ છે. આ હેઠળ દસ ક્ષેત્રોની પસંદગી કરવામાં આવી હતી અને આમાંથી લિથિયમ-આયન બેટરી મેન્યુફેક્ચરીંગ છે.

ગ્રીન એમોનિયા

- > ભારત સરકાર તાજેતરમાં ગ્રીન એમોનિયા પ્રોજેક્ટ્સ માટે દેશની આયાત અવલંબન ઘટાડવા માટે બોલી લગાવવા આમંત્રિત કરે છે. કેન્દ્રીય વીજળી અને નવા અને નવીનીકરણીય ઊર્જા મંત્રાલય મુજબ, ગ્રીન એમોનિયા પ્રોજેક્ટ્સ માટેની બિડ SECI (સોલર એનર્જી કોર્પ ઓફ ઇન્ડિયા લિમિટેડ) દ્વારા હાથ ધરવામાં આવશે.

Back to Basics : ગ્રીન એમોનિયા પ્રોજેક્ટ્સ

- > ખાતરોના ઉત્પાદન માટે, ભારત દર વર્ષે એમોનિયાની નોંધપાત્ર પ્રમાણમાં આયાત કરે છે. 2019માં, એમોનિયાની કુલ આયાત 478 અબજ યુએસ ડોલર જેટલી હતી. એમોનિયાનું સેવન કરનારા મુખ્ય સેગમેન્ટોમાં યુરિયા અને એમોનિયમ ફોસ્ફેટ છે. આ સેગમેન્ટ્સ દેશમાં એમોનિયા વપરાશમાં 93.8% હિસ્સો ધરાવે છે. 2008થી, ભારત એમોનિયાનો ચોખ્ખો આયાત કરનાર છે અને 2022 સુધી તે સમાન વલણ પર ચાલુ રહેવાની ધારણા છે. આ દૃશ્ય બદલવા માટે ગ્રીન એમોનિયા પ્રોજેક્ટ્સ શરૂ કરવામાં આવશે.

ગ્રીન એમોનિયા

- > ગ્રીન એમોનિયા એ એમોનિયાને સૂચવે છે, જે એક પ્રક્રિયા દ્વારા બનાવવામાં આવ્યું છે જે 100% નવીનીકરણીય અને કાર્બન-મુક્ત છે. ગ્રીન એમોનિયા બનાવવાની એક રીત છે. પાણીના વિદ્યુત વિચ્છેદનમાંથી હાઈડ્રોજન અને હવાથી નાઈટ્રોજનનો ઉપયોગ કરીને. ત્યારબાદ આ બંને તત્ત્વોને હબર પ્રક્રિયામાં રાખવામાં આવે છે. પ્રક્રિયામાં, નાઈટ્રોજન અને હાઈડ્રોજન એમોનિયા ઉત્પન્ન કરવા માટે ઉચ્ચ દબાણ

અને તાપમાનમાં એક સાથે પ્રતિક્રિયા આપે છે.

- > હાલમાં, એમોનિયા બનાવવું એ કોઈ ગ્રીન પ્રક્રિયા નથી. તે હવે મિથેનથી બનાવવામાં આવે છે. તેને સ્ટીમ મિથેન રિફોર્મિંગ (SMR) પ્રક્રિયા કહે છે. લગભગ 90% કાર્બન ડાયોક્સાઈડ SMR પ્રક્રિયામાંથી ઉત્પન્ન થાય છે.

એમોનિયા શા માટે ખૂબ મહત્વનું છે?

- > વિશ્વમાં ઉત્પાદિત 80% એમોનિયાનો ઉપયોગ કૃષિમાં ખાતર તરીકે થાય છે. ખાતરોમાં એમોનિયા નાઈટ્રોજન મુક્ત કરે છે, જે પાકના વિકાસ માટે જરૂરી પોષક તત્ત્વો છે. નાઈટ્રોજન એ ન્યુક્લિક એસિડ્સ, DNA અને RNAનું મુખ્ય તત્ત્વ છે અને આ રીતે બધા જૈવિક અણુઓ માટે મહત્વપૂર્ણ છે.
- > જમીનમાં વધારે નાઈટ્રોજનને યુટ્રોફિકેશન કહે છે.
- > એમોનિયા એ નાઈટ્રોજન ચક્રનો મુખ્ય ભાગ છે

બીલીમોરા-વાઘાઈ લાઇન

- > બિલીમોરા વાઘાઈ લાઇન એ ગુજરાતમાં 107 વર્ષ જુની સાંકડી ગેજ રેલ્વે લાઇન છે. 2018 માં, તે ભારતીય રેલ્વે દ્વારા 'ઔદ્યોગિક વારસો' તરીકે બચાવવા માટે મૂકવામાં આવેલા 5 રૂટોમાંનો એક હતો. જો કે, હવે આર્થિક અવરોધોના કારણે તે કાઢી મૂકવામાં આવી રહ્યું છે.
- > ટકાઉપણના પ્રશ્નોના કારણે પશ્ચિમ રેલ્વે દ્વારા સ્કેપ કરવામાં આવેલ તે 11 લાઇનોમાંની એક છે. રેલ્વે બોર્ડ તાજેતરમાં પશ્ચિમ રેલ્વેની પ્રણાલીને તેની સિસ્ટમમાં તેના સાંકડી ગેજ વિભાગો અને અન્ય બિનિકોનોમિક શાખા લાઇનોને કાયમી ધોરણે બંધ કરવાની દરખાસ્તને મંજૂરી આપી હતી.

Back to Basics : બંધ કરવાની બીજી લાઇનો

- > નડિયાદ-ભાદરણ
- > અંકલેશ્વર-રાજપીપળા
- > બોર્યાવી જંકશન-વડતાલ સ્વામી નારાયણ
- > કોસંબા-ઉમરપાડા
- > સંલય-ટીંબા
- > ઝગડિયા-નેત્રંગ
- > છૂછાપુરા-ટંકલા
- > છોટા ઉદેપુર-જંબુસર
- > સાંકડા ગેજ લાઇનો ચોરંડા-મોટી કોરલ, બીલીમોરા-વાઘાઈ, ચાંદોદ-માલસર છે.

બીલીમોરા-વાઘાઈ ટ્રેન વિશે

- > આ ગાયકવાડ વંશ દ્વારા શરૂ કરવામાં આવી હતી, જેણે બરોડા રાજ્ય પર શાસન કર્યું હતું. તે લાઇન બ્રિટીશરોએ નાખી હતી અને સયાજીરાવ ગાયકવાડ-IIIની માલિકીના ગાયકવાડ બરોડા સ્ટેટ રેલ્વે દ્વારા સંચાલન કરવામાં આવતું હતું. GBSRની માલિકી બરોડાના રજવાડા રાજ્યની હતી. રાજ્યમાં ગાયકવાડ વંશનું શાસન હતું. તેનો ઉપયોગ ગાયકવાડ શાસકો જંગલોમાંથી કિંમતી સાગ લાકડાના પરિવહન કરવા માટે કરતા હતા.
- > આઝાદી પછી, GBSR પશ્ચિમ રેલ્વેમાં ભળી ગયું. સ્ટીમ

એજિનથી ચાલતી એક સાંકડી-ગેજ ટ્રેન ચોવીસ વર્ષથી વધુ સમયથી રૂટમાં દોડી રહી હતી. ત્યારબાદ તેને મુંબઈ ચર્ચગેટ સ્ટેશનમાં રેલ્વે વારસા તરીકે મૂકવામાં આવ્યું.

બિલીમોરા-વાઘાઈ લાઈન કેમ ભંગાર થઈ રહી છે?

- મુખ્યત્વે આદિવાસી લોકો દ્વારા ટ્રેન સેવાનો ઉપયોગ કરવામાં આવી રહ્યો છે. તેઓ બિલીમોરા ખાતે વેચવા માટે તેમની શાકભાજી લઈ જાય છે. ટ્રેન દિવસમાં માત્ર બે જ સફર કરતી હતી. વળી, ટ્રેનના આગમન અને પ્રસ્થાનનો સમય પણ ચોક્કસ નહોતો. આ એટલા માટે છે કે ટિકિટ ગાર્ડ દ્વારા વેચવામાં આવતી હતી અને તેના દ્વારા તમામ ટિકિટ વેચ્યા પછી જ ટ્રેનને શરૂ કરાતી હતી. આ આર્થિક કારણોસર, માર્ગ કાઢવામાં આવી રહ્યો છે.

આંતરરાષ્ટ્રીય સ્થળાંતર દિવસ: 18 ડિસેમ્બર

- દર વર્ષે, સંયુક્ત રાષ્ટ્ર અને અન્ય ઘણા આંતરરાષ્ટ્રીય સંગઠનો દ્વારા 18મી ડિસેમ્બરે આંતરરાષ્ટ્રીય સ્થળાંતર દિવસની ઉજવણી કરવામાં આવે છે. આ વર્ષે, આંતરરાષ્ટ્રીય સ્થળાંતર દિવસ નીચેની થીમ હેઠળ ઉજવવામાં આવે છે
- થીમ:
- માનવ ગતિશીલતાનું પુનર્નિર્માણ

Back to Basics : પૃષ્ઠભૂમિ

- આંતરરાષ્ટ્રીય સ્થળાંતર દિવસની ઉજવણીનો ઠરાવ 1990માં આંતરરાષ્ટ્રીય કન્વેન્શન દરમિયાન તમામ સ્થળાંતર કામદારો અને તેમના પરિવારોના સભ્યોના અધિકારના રક્ષણ અંગેના આંતરરાષ્ટ્રીય અધિવેશન દરમિયાન સ્વીકારવામાં આવ્યો હતો. યુનાઈટેડ નેશન્સ દ્વારા આ દિવસની ઉજવણી હિજરતીઓ દ્વારા કરવામાં આવેલા યોગદાનને પ્રકાશિત કરવા માટે કરવામાં આવી છે. યુએન અનુસાર, વિશ્વમાં લગભગ 272 મિલિયન સ્થળાંતર છે. આમાં 41 મિલિયન આંતરિક વિસ્થાપિત વ્યક્તિઓનો સમાવેશ થાય છે.

18 ડિસેમ્બર કેમ પસંદ કરાઈ?

- ડિસેમ્બર 18ની પસંદગી કરવામાં આવી હતી કારણ કે, આ તારીખે, બધા સ્થળાંતર કામદારો અને તેમના પરિવારોના સભ્યોના હક્કોના રક્ષણ પરના આંતરરાષ્ટ્રીય સંમેલનનો સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો હતો.

ભારતમાં સ્થળાંતર

- કોવિડ-19 કટોકટી સાથે, ભારતમાં સ્થળાંતર વધ્યું છે. 2011ની વસ્તી ગણતરી પ્રમાણે, અહીં 45.6 કરોડ લોકો સ્થળાંતર કર્યા હતાં. આ દેશની વસ્તીના આશરે 38% છે. 2001માં, સ્થળાંતર કરનારાઓની વસ્તી 31.5 કરોડ હતી. 2001 અને 2011ની વચ્ચેની સ્થળાંતરિત વસ્તીમાં 18% વધારો થયો છે.
- ભારતમાં, આંતર-રાજ્ય સ્થળાંતરના મોટા કારણો લગ્ન અને કુટુંબીક હતા. નરની તુલનામાં સ્ત્રી સ્થળાંતર વધારે હતું. 39% પુરૂષોની સરખામણીએ 83% સ્ત્રીઓ લગ્ન અને પરિવાર માટે સ્થળાંતરિત થઈ.

સ્થળાંતરકારો માટેના પડકારો

- વંશીય હિંસા, કુદરતી આફતો અને રોજગારને કારણે વિશ્વમાં સ્થળાંતર વધી રહ્યું છે. સોશિયલ મીડિયા દ્વારા સ્થળાંતર કરનારાઓ વિરુદ્ધ હિંસામાં વધારો થયો છે. શહેરી વિસ્તારોમાં, સ્થળાંતર કરનારાઓને પીવાનું શુદ્ધ પાણી, વીજળી, સલામત ઘરો વગેરે જેવી મૂળભૂત સુવિધાઓની પહોંચનો અભાવ છે.
- તેમની નોકરીની અસ્થિર પ્રકૃતિને કારણે, સ્થળાંતર કરનારાઓને ઘણીવાર ગેરકાયદેસર રહેવાસી તરીકે જાહેર કરવામાં આવે છે.
- આબોહવા પરિવર્તનને લીધે તાજેતરમાં સ્થાનાંતરણનો મોટો માહોલ સર્જાયો છે.
- તાજેતરમાં, ઉત્તર પૂર્વના મજૂરોના સમૂહ સ્થળાંતર સામે બનાવટી સંદેશાઓ ઉભા કરવામાં આવ્યાં હતા.

ખેડૂતોને પ્રથમ મૂકવા: સરકારી ઇ-પેમ્ફ્લેટ

- ભારત સરકારે તાજેતરમાં ‘પુટિંગ ફાર્મર્સ ફર્સ્ટ’ નામની સો પાનાની ઇ-બુકલેટ બહાર પાડી છે. આ પુસ્તિકામાં ત્રણ ખેડૂત કાયદાના કાયદા પછી કરાર ખેતીથી લાભ મેળવતા ખેડૂતોની સફળતાની વાર્તાઓ પ્રકાશિત કરવામાં આવી છે.

Back to Basics : પૃષ્ઠભૂમિ

- દિલ્હીમાં તાજેતરમાં ઘડવામાં આવેલા ખેડૂત કાયદાઓ અંગે ખેડૂતો વિરોધ કરી રહ્યા છે.
- આ કાયદા નીચે મુજબ છે:
- ખેડૂતો (સશક્તિકરણ અને સુરક્ષા) ભાવ ખાતરી અને ફાર્મ સેવાઓ અધિનિયમ, 2020નો કરાર
- ખેડૂતો વેપાર અને વાણિજ્ય (પ્રમોશન અને સુવિધા) અધિનિયમ, 2020.
- આવશ્યક કોમોડિટીઝ (સુધારો) અધિનિયમ, 2020.
- ભારત સરકારના જણાવ્યા મુજબ વચેટિયાઓને હટાવવા અને દેશમાં ક્યાંય પણ ખેડૂતોને તેમની પેદાશો વેચવાની છૂટ આપવા માટે કાયદા ઘડવામાં આવ્યાં હતા.
- બીજી તરફ, ખેડૂતોનું માનવું છે કે કાયદાથી ન્યૂનતમ ટેકાના ભાવની વ્યવસ્થાને દૂર કરવામાં આવશે અને કૃષિ બજારો તેમને મોટા કોર્પોરેટરોની દયા પર છોડી દેશે.

પેમ્ફ્લેટની મુખ્ય વિશેષતાઓ

- ઉત્તર ગુજરાતના 2,500થી વધુ બટાટા ખેડૂતો બટાકાની પ્રોસેસિંગ કંપની હાઈફન ફૂડ્સ સાથેના કરાર હેઠળ એકર દીઠ 40,000 રૂપિયાની કમાણી કરી રહ્યા છે.
- ટેક્નિકો એગ્રી સાયન્સ સાથેના કરાર હેઠળ ઉત્તરીય હરિયાણા, પંજાબ અને પશ્ચિમ ઉત્તર પ્રદેશના આશરે હજાર બીજ બટાટા ખેડૂત કિંમતથી 35% વધુ માર્જન મેળવી રહ્યા છે.
- ઉપરોક્ત ખેડૂતોએ ભાવ ખાતરી અને ફાર્મ સેવાઓ અધિનિયમ, 2020ના ખેડૂત (સશક્તિકરણ અને સુરક્ષા) કરારથી લાભ મેળવ્યો છે.

ખેડૂત સુધારાના ફાયદા

- સિંગલ યુનિફાઇડ માર્કેટ
- કાયદાકીય માળખું ખેડૂત હકોનું રક્ષણ કરે છે.
- APMC ઈજારાશાહીનો અંત. તેઓ વધારાની માર્કેટિંગ ચેનલો સાથે કાર્ય કરવાનું ચાલુ રાખશે.
- ખેડૂતોને તેમની પેદાશો જ્યાં જોઈએ છે અને કોને જોઈએ છે તે વેચવાની સ્વતંત્રતા
- ફાર્મ ગેટની નજીકના ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરનો વિકાસ
- કર, બજાર ફી અને તેમના ઉત્પાદન માટેના સારા ભાવમાં ઘટાડો
- કરાર ઉછેર: ભાવની ખાતરી અને ફૂડ પ્રોસેસિંગ ક્ષેત્ર સાથે જોડાણોને વેગ આપવા

સુધારાઓની જરૂર શા માટે છે?

- માહિતી અસમપ્રમાણતા
- અપૂરતી માળખાકીય સુવિધાઓ અને ધિરાણ સુવિધાઓ
- ઊંચા બજાર ચાર્જ સાથે અસુગમતા અને અપૂરતા બજારો
- લાઈસન્સ આપવા પર પ્રતિબંધ

વાંદરાઓનું પુનર્વસન કેન્દ્ર

- તાજેતરમાં, તેલંગાણામાં વાંદરાઓ માટે એક વાનર પુનર્વસન કેન્દ્રની સ્થાપના કરવામાં આવી છે.
- વાંદરા માટેનું આ દેશનું બીજું કેન્દ્ર છે. અગાઉ હિમાચલ પ્રદેશમાં આવા કેન્દ્રની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી.
- વાંદરામાં સસ્તન પ્રાણીઓના જૂથનો સમાવેશ થાય છે જેમાં લીમર્સ, લોરીઝ, ટારસિઅર્સ, વાંદરા, વાનર અને માણસોનો સમાવેશ થાય છે.
- આ અગાઉ પર્યાવરણ, વન અને હવામાન પરિવર્તન મંત્રાલયે હિમાચલ પ્રદેશમાં વાંદરાઓને (રીસસ મૈકાક) 'વર્મિન' તરીકે ઘોષણા કરી હતી.
- આ અંતર્ગત, સ્થાનિક અધિકારીઓએ સિમલામાં કેટલાક ચિકિત્સા ગૈર-વન વિસ્તારોમાં એક વર્ષ માટે આ પ્રાણીને મારી નાખવાની છૂટ આપી હતી.
- રાજ્ય સરકારે જંગલોની બહાર આ પ્રજાતિના વિપુલ પ્રમાણને કારણે ખેતીને થયેલા મોટા પાયે નુકસાન સહિતના જાન-માલનું નુકસાન પણ નોંધાવ્યું છે.
- રીસસ મૈકાક મંકી વાઈલ્ડલાઈફ (પ્રોટેક્શન) એક્ટ, 1972 ના શેડ્યૂલ-II હેઠળ સુરક્ષિત છે. જો તે માનવ જીવન અથવા સંપત્તિ માટે ખતરો છે, તો કાયદો ચોક્કસ સમયગાળા માટે તેને 'વર્મિન' જાહેર કરીને તેનો શિકાર કરવાની મંજૂરી આપે છે.

Back to Basics : વર્મિન પ્રાણીઓ

- વન્યપ્રાણી સંરક્ષણ અધિનિયમ, 1972ની કલમ 62 મુજબ, રાજ્યો દ્વારા વન્યપ્રાણીસૃષ્ટિની એક સૂચિ કેન્દ્રને મોકલવામાં આવે છે, જેમાં વિનંતી કરવામાં આવી છે કે પસંદ કરેલા પ્રાણીને વર્મિન જાહેર કરવામાં આવે અને તેની હત્યા કરવામાં આવે.
- વન્યપ્રાણી કાયદો જાતિઓને I થી V સુધીના અનુસૂચિમાં વહેંચે છે. અધિનિયમની અનુસૂચિ 1 અને અનુસૂચિ 2 નો બીજો ભાગ વન્યપ્રાણીઓને સંપૂર્ણ સંરક્ષણ આપે છે. તેથી,

સખત સજાની જોગવાઈ છે.

- જંગલી ડુક્કર, નીલગાય અને રીસસ મૈકાક અનુસૂચિ II અને III હેઠળ સુરક્ષિત છે, પરંતુ ચોક્કસ પરિસ્થિતિઓમાં તેનો શિકાર કરી શકાય છે.

મોક એગ

- તાજેતરમાં IIT દિલ્હીના વૈજ્ઞાનીકોની ટીમે યુનાઈટેડ નેશન ડેવલપમેન્ટ પ્રોગ્રામ (UNDP) એક્સિલરેટર લેબ ઈન્ડિયા દ્વારા 'પ્લાન્ટ બેસ મોક એગ' ના નવીનતા માટે આયોજિત ઈનોવેશન કોમ્પિટિશન (ઈનોવેટ 4 SDG) જીતી હતી.
- UNDP એક્સિલરેટર લેબ ઈન્ડિયા નવીનતાઓ દ્વારા ભારતમાં કેટલાક મુખ્ય મુદ્દાઓ, જેમ કે હવા પ્રદૂષણ, સતત જળ વ્યવસ્થાપન, વગેરેને હલ કરવાનો પ્રયાસ કરી રહી છે.
- નવીનતા લાવનાર વિજેતા ટીમને ઈનામ રૂપે 5,000 યુ.એસ. ડોલર પ્રદાન થયા હતા.

Back to Basics : મોક એગ વિશે

- તે કૃષિ પાકથી ખૂબ જ સરળ રીતે વિકસિત કરવામાં આવ્યું છે જેમાં પ્રોટીન જોવા મળે છે. તે ઈંડા જેવું જ સ્વાદ ધરાવે છે અને તે સમાન દેખાય છે, અને તે પોષણ લાક્ષણિકતાઓમાં મરઘાં ઈંડા જેવું જ છે.
- મોક એગ, આહાર-વિશિષ્ટ હોવા છતાં, શુદ્ધ શાકાહારી લોકોની આરોગ્ય જાગૃતિ અને પ્રોટીન આવશ્યકતાઓને પૂરા પાડે છે.
- ટીમે ફળો અને શાકભાજીનો ઉપયોગ કરીને પ્લાન્ટ આધારિત ચિકન અને માછલીના માંસ એનાલોગ ઉત્પાદનો પણ બનાવ્યા છે.
- આ ઈંડા આધારિત ખોરાક, જે ઈંડા, માછલી અને ચિકન જેવા જ છે, લોકોને કુપોષણનો સામનો કરવામાં મદદ કરવા અને સ્વચ્છ પ્રોટીનયુક્ત ખોરાક મેળવવાના હેતુથી વિકસિત કરવામાં આવ્યા છે.

લીજન ઓફ મેરિટ: USA

- તાજેતરમાં યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ ઓફ અમેરિકા (USA) એ ભારત, જાપાન અને ઓસ્ટ્રેલિયાના વડા પ્રધાનોને 'લીજન ઓફ મેરિટ' આપ્યું છે.

Back to Basics : લીજન-ઓફ-મેરિટ

- Quad જૂથને 2017થી ઉપયોગી રાખવામાં આ ચારેય દેશો મહત્વપૂર્ણ છે. ક્વાડ જૂથ ભારત-પ્રશાંત વ્યૂહરચનાનો એક ભાગ છે અને તેનો હેતુ આ ક્ષેત્રમાં ચીનના વધતા વર્ચસ્વનો સામનો કરવાનો છે.
- એવોર્ડ અંગે:
- USAના સર્વોચ્ચ સૈન્ય ચિહ્નોમાંના એક, એવોર્ડની સ્થાપના 1942 માં ભૂતપૂર્વ રાષ્ટ્રપતિ ફ્રેન્કલિન ડી. રૂઝવેલ્ટ દ્વારા કરવામાં આવી હતી.
- આ એવોર્ડ USAના સશસ્ત્ર દળના સભ્યો અને વિદેશી (એટલે કે નોન-USA) સશસ્ત્ર દળના સભ્યો, તેમજ કેટલીકવાર રાજ્ય અથવા સરકારના વડાઓને આપવામાં આવે છે.

વિદેશીઓને આ એવોર્ડ

- નીચેની ચાર કેટેગરીમાં પ્રદાન કરવામાં આવી છે: મુખ્ય કમાન્ડર, કમાન્ડર, અધિકારી અને સેનાપતિ.
- ભૂતકાળમાં, આ એવોર્ડ બે ભારતીયને આપવામાં આવ્યો છે: ફીલ્ડ માર્શલ કે.એમ. કરિયપ્પા અને વર્ષ 1955 માં જનરલ એસ.એમ. શ્રીનાગેશ.
- હાલમાં પુરસ્કારો:
 - ભારતીય વડા પ્રધાનને 'ભારત-અમેરિકા સંબંધોને આગળ વધારવાની' ભૂમિકા માટે આ એવોર્ડ આપવામાં આવ્યો છે.
 - ભારત અને યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ વચ્ચે દ્વિપક્ષીય સંબંધો સુધારવાના પ્રયત્નોને આ એવોર્ડ માન્યતા આપે છે, જે ભારત-યુ.એસ. વ્યૂહાત્મક ભાગીદારી સંબંધમાં પ્રતિબિંબિત થાય છે.
 - "વૈશ્વિક પડકારોને પહોંચી વળવા અને સામૂહિક સુરક્ષાને પ્રોત્સાહન આપવા' માટે ઓસ્ટ્રેલિયન વડા પ્રધાનને એવોર્ડ એનાયત કરાયો હતો.
 - જાપાનના વડા પ્રધાનને 'સ્વતંત્ર અને ખુલ્લા ભારત-પ્રશાંત માટે નેતૃત્વ અને દ્રષ્ટિ પ્રદાન કરવા' માટે આ એવોર્ડથી નવાજવામાં આવ્યા છે.

રાષ્ટ્રીય ખેડૂત દિવસ

- ભારતમાં દર વર્ષે 23 ડિસેમ્બરના રોજ રાષ્ટ્રીય ખેડૂત દિવસનું આયોજન કરવામાં આવે છે જેથી સમાજના વિકાસમાં ખેડૂતોના યોગદાનને પ્રકાશિત કરી શકાય.
- ભારત એ ગામડાઓનો દેશ છે, જ્યાં મોટાભાગની વસ્તી તેમના આજીવિકા માટે પ્રત્યક્ષ અથવા પરોક્ષ રીતે કૃષિ પર નિર્ભર છે. આવી સ્થિતિમાં રાષ્ટ્રીય ખેડૂત દિવસ ભારતના સામાન્ય નાગરિકોને ખેડૂતોની સમસ્યાઓ જાણવા અને તેમની ચર્ચા કરવાની તક પૂરી પાડે છે.

Back to Basics : રાષ્ટ્રીય ખેડૂત દિવસ વિશે

- ભારતના પાંચમા વડા પ્રધાન ચૌધરી ચરણસિંહની જન્મજયંતિ નિમિત્તે આ દિવસનું આયોજન કરવામાં આવે છે.
- ચૌધરી ચરણસિંહનો જન્મ 23 ડિસેમ્બર, 1902ના રોજ ઉત્તર પ્રદેશના હાપુર જિલ્લામાં થયો હતો.
- વડા પ્રધાન તરીકે ચરણસિંહનો કાર્યકાળ અલ્પજીવી રહ્યો. તેઓ બે વખત ઉત્તરપ્રદેશના મુખ્યમંત્રી બન્યા અને કેન્દ્ર સરકારમાં અનેક મંત્રી પદ પર ફરજ બજાવી હતી, જ્યારે મહત્વપૂર્ણ હોદ્દાઓ સંભાળીને તેમણે ખેડૂતોના કલ્યાણ માટે ઘણી યોજનાઓ અમલમાં મૂકી હતી.
- તેઓ એ ઉત્તર પ્રદેશ જમીનદારી નાબૂદી અધિનિયમના મુખ્ય આર્કિટેક્ટ તરીકે માનવામાં આવે છે.
- ચરણસિંહે જમીનદારી નાબૂદ, જમીન સુધારણા અને ખેડૂતોને આર્થિક રીતે આત્મનિર્ભર બનાવવા સંબંધિત અનેક પુસ્તકો પણ લખ્યા હતા.
- સરકારે આ દિવસની શરૂઆત વર્ષ 2001માં ચૌધરી ચરણસિંહના ખેડૂતોના કલ્યાણમાં ફાળાને ધ્યાનમાં રાખીને કરી હતી.

વિશ્વભારતી યુનિવર્સિટી, શાંતિનિકેતન

- વડાપ્રધાન નરેન્દ્ર મોદીએ 24 ડિસેમ્બરે વીડિયો કોન્ફરન્સ દ્વારા પશ્ચિમ બંગાળના શાંતિનિકેતનમાં વિશ્વ ભારતી યુનિવર્સિટીની શતાબ્દી ઉજવણીને સંબોધન કર્યું હતું.

Back to Basics : વિશ્વભારતી યુનિવર્સિટી, શાંતિનિકેતન વિશે

- 1921માં ગુરૂદેવ રવીન્દ્રનાથ ટાગોર દ્વારા સ્થાપિત વિશ્વ ભારતી યુનિવર્સિટી, દેશની સૌથી પ્રાચીન કેન્દ્રીય યુનિવર્સિટી છે.
- મે, 1951માં સંસદના અધિનિયમ દ્વારા વિશ્વ ભારતીને સેન્ટ્રલ યુનિવર્સિટી અને રાષ્ટ્રીય મહત્વની સંસ્થા જાહેર કરવામાં આવી હતી.
- ગુરૂદેવ રવીન્દ્રનાથ ટાગોર પરંપરાગત રીતે વર્ગખંડોમાં અપાયેલા શિક્ષણનો વિરોધ કરતા હતા, તેમણે અભિપ્રાય આપ્યો કે ભણતર માટે પ્રકૃતિ સાથે ભાગીદારી જરૂરી છે.
- તેમણે શિક્ષણને એક સર્વાંગી વિકાસ પ્રક્રિયા તરીકે ડિઝાઇન કરી, જ્યાં શિક્ષકો વિદ્યાર્થીઓને ભાવનાત્મક, બૌદ્ધિક અને આધ્યાત્મિક ઉત્થાન માટે માર્ગદર્શક તરીકે કાર્ય કરશે.
- આ જ અધ્યાપન પદ્ધતિનો ઉપયોગ વર્ષ 1921માં સ્થપાયેલી વિશ્વભારતી યુનિવર્સિટીમાં પણ થયો હતો, જોકે વિશ્વભારતી યુનિવર્સિટીએ પણ સમય જતાં તેની શિક્ષણ પદ્ધતિમાં પરિવર્તન લાવ્યું છે અને આધુનિક શિક્ષણ પ્રણાલીની અનુરૂપ બનાવવામાં આવ્યું છે.

રાષ્ટ્રીય ગ્રાહક દિવસ

- દેશમાં ગ્રાહકોના મહત્વ, તેમના અધિકારો અને જવાબદારીઓ વિશે જાગૃતિ લાવવા માટે દર વર્ષે 24 ડિસેમ્બરે રાષ્ટ્રીય ગ્રાહક દિવસની ઉજવણી કરવામાં આવે છે.
- ભારતની મોટી વસ્તી અભણ છે, તેમના હક અને ફરજો પ્રત્યે અજાણ છે, પરંતુ ભણેલા લોકો પણ ગ્રાહક હક્કોની બાબતમાં તેમના અધિકાર પ્રત્યે ઉદાસીન લાગે છે.
- લોકોને આ અંગે જાગૃત કરવા માટે દર વર્ષે આ દિવસનું આયોજન કરવામાં આવે છે.
- વર્ષ 1986માં આ દિવસે રાષ્ટ્રપતિએ ગ્રાહક સુરક્ષા અધિનિયમ, 1986 ને મંજૂરી આપી હતી.
- ઉપભોક્તા સુરક્ષા અધિનિયમનો મુખ્ય ઉદ્દેશ ગ્રાહકોને વિવિધ પ્રકારના શોષણ સામે રક્ષણ આપવાનો છે જેમ કે ખામીયુક્ત ચીજો, અસંતોષકારક સેવાઓ અને અયોગ્ય વેપાર વ્યવહાર.
- વર્ષ 2020 માટેના આ દિવસની થીમ 'સતત ઉપભોક્તા' છે.
- આ થીમ વૈશ્વિક સ્વાસ્થ્ય સંકટ, હવામાન પરિવર્તન અને જૈવવિવિધતામાં ઘટાડો વગેરેને પહોંચી વળવા તાત્કાલિક પગલાં લેવાની જરૂરિયાત દર્શાવે છે.
- તે જાણીતું છે કે વૈશ્વિક સ્તરે, દર વર્ષે 15 માર્ચે વિશ્વ ગ્રાહક અધિકાર દિવસનું આયોજન કરવામાં આવે છે.

સુશાસન દિવસ

- > પૂર્વ વડા પ્રધાન અટલ બિહારી વાજપેયીના જન્મદિવસની ઉજવણી માટે દર વર્ષે 25 ડિસેમ્બરે ગુડ ગવર્નન્સ ડેની ઉજવણી કરવામાં આવે છે.
- > આ દિવસનો ઉદ્દેશ્ય ભારતીય નાગરિકો, ખાસ કરીને વિદ્યાર્થીઓને, જેઓ દેશનું ભાવિ છે, તેઓને સરકારની જવાબદારીઓ અને ફરજો વિશે જાણવાની તક પૂરી પાડવાનો છે.
- > 23 ડિસેમ્બર, 2014 ના રોજ, અટલ બિહારી વાજપેયી અને પંડિત મદન મોહન માલવીયા (મરણોત્તર)ને ભારતનો સર્વોચ્ચ નાગરિક એવોર્ડ ભારત રત્નથી નવાજવામાં આવ્યા હતા.
- > ગુડ ગવર્નન્સ ડે એ બધી સરકારોને યાદ અપાવે છે કે સુશાસન સંપૂર્ણપણે ન્યાયી, પારદર્શક અને વિકાસલક્ષી હોવું જોઈએ.

Back to Basics : અટલ બિહારી વાજપેયી વિશે

- > પૂર્વ વડા પ્રધાન અટલ બિહારી વાજપેયીનો જન્મ 25 ડિસેમ્બર, 1924ના રોજ ગ્વાલિયરમાં થયો હતો.
- > વાજપેયીએ સ્વતંત્ર સેનાની તરીકે રાજકીય કારકીર્દિની શરૂઆત કરી હતી.
- > ચૂંટણીલક્ષી રાજકારણમાં તેમની સફર 1957 ની સાલમાં શરૂ થઈ હતી, જ્યારે તેમણે લોકસભાની ચૂંટણી ત્રણ બેઠકો પરથી લડી હતી અને ઉત્તર પ્રદેશના બલરામપુર મતદારક્ષેત્રમાંથી ચૂંટાયા હતા.
- > વાજપેયી લગભગ પાંચ દાયકા સુધી સંસદ સભ્ય હતા અને આ સમયગાળા દરમિયાન તેઓ દસ વખત લોકસભા અને બે વખત રાજ્યસભામાં ચૂંટાયા હતા.
- > વડાપ્રધાન તરીકે પાંચ વર્ષનો કાર્યકાળ પૂર્ણ કરનાર તે પ્રથમ બિન-કોંગ્રેસ ભારતીય નેતા હતા.

કોલસાની આયાત મોનીટરીંગ સિસ્ટમ

- > કેન્દ્ર સરકાર 1 ફેબ્રુઆરી, 2021થી કોલસા આયાત મોનીટરીંગ સિસ્ટમ (CIMS) લાગુ કરશે, જે અંતર્ગત કોલસા આયાતકારોને ઓનલાઇન સિસ્ટમ દ્વારા આગોતરી માહિતી સબમિટ કરવી અને સ્વચાલિત નોંધણી નંબર મેળવવો ફરજિયાત કરવામાં આવશે.
- > કોલ ઇમ્પોર્ટ મોનીટરીંગ સિસ્ટમ (CIMS)ને લગતા નવા નિયમો એન્થ્રાસાઇટ કોલસો, બિટ્યુમિનસ કોલસો, કોકિંગ કોલસા અને સ્ટીમ કોલસાને લાગુ પડશે.
- > આ સિસ્ટમ કેન્દ્ર સરકારને આયાત કરવામાં આવતા વિવિધ કેટેગરીના કોલસા પર નજર રાખવા અને તે મુજબ નીતિપૂર્ણ નિર્ણય લેવામાં મદદ કરશે.
- > આ હેઠળ જારી થયેલ સ્વચાલિત નોંધણી નંબર 75 દિવસના સમયગાળા માટે માન્ય રહેશે.
- > નોંધનીય છે કે, અગાઉ સ્થાનિક ઉત્પાદકોને પ્રોત્સાહિત કરવા અને આયાત પર નજર રાખવા માટે સરકારે ઘણી સ્ટીલ વસ્તુઓ માટે આયાત મોનીટરીંગ સિસ્ટમ શરૂ કરી હતી.

વિશ્વ લઘુમતી અધિકાર દિવસ

- > 18 ડિસેમ્બર, 2020 ના રોજ, રાષ્ટ્રીય લઘુમતી પંચે વિશ્વ લઘુમતી અધિકાર દિવસની ઉજવણી કરી.
- > 18 ડિસેમ્બર 1992ના રોજ, સંયુક્ત રાષ્ટ્રએ ધાર્મિક અથવા ભાષાકીય રાષ્ટ્રીય અથવા વંશીય લઘુમતીઓથી સંબંધિત વ્યક્તિના હક અંગેનું નિવેદન અપનાવ્યું હતું.
- > રાષ્ટ્રીય લઘુમતી આયોગ અધિનિયમ, 1992 ની કલમ 2 (C) ને સરકારે 'કેન્દ્રીય સૂચિત સમુદાય' તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરી છે.
- > ભારતમાં, તે મુસ્લિમ, ખ્રિસ્તી, શીખ, બૌદ્ધ, પારસી અને જૈન ધર્મ માટે લાગુ પડે છે.

Back to Basics : TMA પાઠ ફાઉન્ડેશન વિ યુનિયન

ઓફ ઇન્ડિયાના કેસ

- > આ કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટના 11 ન્યાયાધીશોની બંધારણીય બંચે કહ્યું છે કે રાજ્યના કાયદાના સંબંધમાં ધાર્મિક અથવા ભાષાકીય લઘુમતી નક્કી કરતી એન્ટિટી માત્ર એક રાજ્ય હોઈ શકે છે.
- > લઘુમતીને નિર્ધારિત કરવાના કેન્દ્રીય કાયદા માટે પણ, એકમનો આધાર રાજ્ય હશે, સમગ્ર ભારતનો નહીં. આમ ધાર્મિક અને ભાષીય લઘુમતીઓને, જેને કલમ 30 માં સમાન દરજ્જો આપવામાં આવે છે, તે રાજ્ય સ્તરે નક્કી થવું જોઈએ.

લઘુમતીઓને લગતી બંધારણીય બેગવાઈઓ

- > ભારતીય સંવિધાનમાં 'લઘુમતી' શબ્દની વ્યાખ્યા નથી. જો કે બંધારણ ધાર્મિક અને ભાષાકીય લઘુમતીઓને માન્યતા આપે છે.
- > લઘુમતી શબ્દ ભારતીય સંવિધાનની કલમ 29, 30, 350A અને 350B માં વપરાય છે, પરંતુ તેની વ્યાખ્યા અન્યત્ર આપવામાં આવી નથી.
- **કલમ 29:**
 - > તેમાં જણાવાયું છે કે ભારતના પ્રદેશમાં અથવા તેના કોઈપણ ભાગમાં વસતા નાગરિકોનું કોઈપણ જૂથ, જેની પોતાની વિશિષ્ટ ભાષા, લિપિ અથવા સંસ્કૃતિ છે, તેને જાળવી રાખવાનો અધિકાર હશે.
 - > જો કે, સુપ્રીમ કોર્ટે જણાવ્યું હતું કે આ કલમનો અવકાશ ફક્ત લઘુમતીઓ સુધી મર્યાદિત નથી, કારણ કે કલમમાં 'નાગરિકોના વર્ગ' શબ્દનો ઉપયોગ લઘુમતીઓ તેમજ બહુમતીનો સમાવેશ કરે છે.
- **કલમ 30:**
 - > કલમ 30 જણાવે છે કે ધર્મ અથવા ભાષા પર આધારિત તમામ લઘુમતી વર્ગોને તેમના હિતનું શિક્ષણ, સ્થાપના અને વહીવટ કરવાનો અધિકાર હશે.
 - > કલમ 30 હેઠળ સંરક્ષણ ફક્ત લઘુમતીઓ (ધાર્મિક અથવા ભાષાકીય) સુધી મર્યાદિત છે અને તે નાગરિકોના કોઈપણ વર્ગ સુધી વિસ્તૃત (કલમ 29 હેઠળ) કરી શકાતું નથી.
- **કલમ 350B:**
 - > મૂળભૂત રીતે, ભારતીય સંવિધાનમાં ભાષાકીય લઘુમતીઓ માટેના વિશેષ અધિકારીઓ અંગે કોઈ જોગવાઈ કરવામાં આવી ન હતી. તે બંધારણમાં 7મા બંધારણીય સુધારા

અધિનિયમ, 1956 દ્વારા કલમ 350B તરીકે ઉમેરવામાં આવ્યો.

- > તેમાં ભારતના રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા નિયુક્ત ભાષાકીય લઘુમતીઓ માટે વિશેષ અધિકારીની જોગવાઈ છે.

રાષ્ટ્રીય લઘુમતી આયોગ

- > લઘુમતી કમિશન એ એક વૈધાનિક સંસ્થા છે, જે રાષ્ટ્રીય લઘુમતી આયોગ અધિનિયમ, 1992 હેઠળ સ્થપાયેલી છે.
- > આ સંસ્થા ભારતના લઘુમતી સમુદાયોના હક્કો અને હિતોની રક્ષા માટે અપીલ કરવાના મંચ તરીકે કામ કરે છે.

■ માળખું:

- > રાષ્ટ્રીય લઘુમતી આયોગ અધિનિયમ મુજબ, પંચને અધ્યક્ષ અને ઉપાધ્યક્ષ સહિત કુલ સાત સભ્યો રાખવા માટે ફરજિયાત છે, જેમાં મુસ્લિમ, ખ્રિસ્તી, શીખ, બૌદ્ધ, પારસી અને જૈન સમુદાયોના સભ્યો શામેલ છે.

■ કાર્ય:

- > સંઘ અને રાજ્યો હેઠળ લઘુમતીઓના વિકાસની પ્રગતિનું મૂલ્યાંકન કરવું.
- > સંવિધાન અને સંઘ અને રાજ્યના કાયદામાં લઘુમતીઓને પૂરી પાડવામાં આવતી સલામતીની દેખરેખ રાખવી.
- > ઉદાહરણ— લઘુમતી શિક્ષણ સંસ્થાઓ માટે રાષ્ટ્રીય આયોગ (NCMEI) અધિનિયમ, 2004: તે સરકાર દ્વારા સૂચિત છ ધાર્મિક સમુદાયોના આધારે શૈક્ષણિક સંસ્થાઓને લઘુમતીનો દરજ્જો આપે છે.
- > આ સુનિશ્ચિત કરે છે કે વડા પ્રધાનના 15-મુદ્દાના કાર્યક્રમનો અમલ થયો છે અને તે કાર્યક્રમ ખરેખર લઘુમતી સમુદાયો માટે કાર્યરત છે.
- > લઘુમતી સમુદાયોના હિતોની રક્ષા માટે નીતિઓના અસરકારક અમલીકરણ માટે જરૂરી ભલામણો કરવી.
- > લઘુમતીઓને તેમના હક અને સલામતીથી વંચિત રાખવા સંબંધિત વિશિષ્ટ ફરિયાદોની તપાસ કરવી.
- > લઘુમતીઓ સામેના કોઈપણ પ્રકારનાં ભેદભાવને કારણે ઉદભવતા સમસ્યાઓનો અભ્યાસ કરવા / મેળવવા અને આ સમસ્યાઓ દૂર કરવા ભલામણો કરવી.
- > લઘુમતીઓના સામાજિક, આર્થિક અને શૈક્ષણિક વિકાસથી સંબંધિત વિષયોના અભ્યાસ, સંશોધન અને વિશ્લેષણ માટે.
- > કોઈપણ લઘુમતી સમુદાયને લગતા પગલાં અપનાવવા કેન્દ્રીય અથવા રાજ્ય સરકારોને સૂચન કરવા.
- > લઘુમતીઓને લગતી વિશેષ મુશ્કેલીઓ અંગે કેન્દ્ર અને રાજ્ય સરકારોને સમયાંતરે અથવા વિશિષ્ટ અહેવાલો પ્રદાન કરવા.
- > કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા જણાવેલ અન્ય કોઈ બાબત.

સ્વદેશી રમત અને ખેલો ઇન્ડિયા

- > હરિયાણામાં યોજનાર ખેલો ઇન્ડિયા યુથ ગેમ્સ 2021માં ચાર સ્વદેશી રમતો — ગતકા, કલારિપયટ્ટુ, થાન્ગ-તા અને મલ્લખંભને યુવા બાબતો અને રમત મંત્રાલયે મંજૂરી આપી દીધી છે.
- > ખેલો ઇન્ડિયા યુથ ગેમ્સ-2021 (KIYG) હરિયાણામાં આયોજિત કરવામાં આવશે.
- > ગુહાટી (આસામ)માં KIYG 2020નું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું.

Back to Basics : ખેલો ઇન્ડિયા

- > KIYG, રમતગમતના પ્રોત્સાહન માટે સુધારેલા રાષ્ટ્રીય કાર્યક્રમનો ભાગ છે, 'ખેલો ઇન્ડિયા', જેને કેન્દ્રીય મંત્રીમંડળે વર્ષ 2017 માં મંજૂરી આપી હતી.
- > ખેલો ઇન્ડિયા યોજનાનો ઉદ્દેશ દેશભરમાં રમતોને પ્રોત્સાહન આપવાનો છે અને તેથી તેની કોસ-કટિંગ પ્રભાવ જેમ કે—બાળકો અને યુવાનોનો સાકલ્યવાદી વિકાસ, સમુદાય વિકાસ, સામાજિક એકતા, લિંગ સમાનતા, તંદુરસ્ત જીવનશૈલી, રાષ્ટ્રીય ગૌરવ અને રમતગમતનો વિકાસ અને આર્થિક તકો દ્વારા રમતગમતની ક્ષમતાઓનો ઉપયોગ કરવાની મંજૂરી આપે છે.
- > આ યોજના અંતર્ગત વિવિધ સ્તરે અગ્રતા રમતગમતની શાખાઓમાં માન્યતા પ્રાપ્ત પ્રતિભાશાળી રમતવીરોને 8 વર્ષ માટે વાર્ષિક રૂ. 5 લાખની નાણાકીય સહાય આપવામાં આવે છે.
- ગતકા:
 - > તે શીખ ધર્મ સાથે સંકળાયેલી એક પરંપરાગત માર્શલ આર્ટ છે.
 - > પંજાબી નામ 'ગતકા' એમાં વપરાયેલ લાકડાના લાકડીનો સં દર્ભ આપે છે.
 - > તે લડાઈ પ્રશિક્ષણનું એક પરંપરાગત દક્ષિણ એશિયન સ્વરૂપ છે જેમાં તલવારો વાપરતા પહેલા લાકડાના ડંડા દ્વારા તાલીમ આપવામાં આવે છે.
 - > ગતકાની રમત (ખેલ) અથવા ધાર્મિક વિધિ (રશ્મી) તરીકે કરવામાં આવે છે. આ રમત બે લોકો દ્વારા લાકડીઓનો ઉપયોગ કરીને રમવામાં આવે છે જેને ગતકા કહેવામાં છે. લાકડીઓની સાથે આ રમતમાં ઢાલનો પણ ઉપયોગ થાય છે.
 - > એવું માનવામાં આવે છે કે છટ્ટા શીખ ગુરૂ હરગોવીંદે મોગલ સમયગાળા દરમિયાન આત્મરક્ષણ માટે 'કિરપાણ' અપનાવી હતી અને દસમા શીખ ગુરૂ ગોવિંદસિંહે બધાને આત્મરક્ષણ માટે શસ્ત્રોનો ઉપયોગ કરવો ફરજિયાત બનાવ્યો હતો.
 - > તે પહેલા ગુરૂદ્વારાઓ, નગર કીર્તન અને અખાડા સુધી મર્યાદિત હતી, પરંતુ વર્ષ 2008 માં ગતકા ફેડરેશન ઓફ ઇન્ડિયાની રચના થયા પછી તેનો સમાવેશ રમતગમત વર્ગમાં કરવામાં આવ્યો હતો.
- કલારિપયટ્ટુ:
 - > કલારિપયટ્ટુ એ બે શબ્દો કલારી અને પયટ્ટુનું સંયોજન છે જેનો શાબ્દિક અર્થ થાય છે યુદ્ધની કવાયત.
 - > સંગમ સાહિત્યમાં પણ કલારિપયટ્ટુનો ઉલ્લેખ છે. તેના મૂળ અંગે બે મત છે કેટલાક લોકો કેરળને તેના મૂળનું સ્થળ માને છે, જ્યારે કેટલાક આખા દક્ષિણ ભારતને ધ્યાનમાં લે છે.
 - > આ લશ્કરી કળાની પ્રેક્ટિસ કરવામાં આવતી જગ્યાને 'કલારી' કહે છે. તે મલયાલમ શબ્દ છે જે જીમનો એક પ્રકાર છે.
 - > કલારીનો શાબ્દિક અર્થ 'ગ્રેશીંગ ફ્લોર' અથવા 'બેટલગ્રાઉન્ડ' છે.
- મલ્લખંભ:
 - > મલ્લનો અર્થ અહીં શારિરીક બળ અને ખંભનો અર્થ થાંભલો છે.
 - > મલ્લખંભનો ઉલ્લેખ 12મી સદીના ચાલુક્ય ગ્રંથોમાં જોવા મળે છે. પેશ્વા બાજુરાવ દ્વિતીયના ગુરૂ બાલમભટ્ટ દાદા દેવધરે તેની પ્રથા ફરી શરૂ કરી હતી.

- > આમાં, ખેલાડીઓ જમીનમાં ધંસેલ પોલ ઉપર ચઢીને કુશળતા દર્શાવે છે.
- > મલ્લખંભનો બીજો પ્રકાર દોરડાઓનો ઉપયોગ કરે છે. આમાં સહભાગીઓ દોરડાની મદદથી લટકીને વિવિધ યોગ પ્રવૃત્તિઓ કરે છે.
- > આ રમત શરીરના તમામ ભાગોનો વિકાસ કરે છે અને જીવન માટે જરૂરી શારીરિક શક્તિ, સહનશક્તિ, ગતિ, શક્તિ, ચપળતા, સુગમતા અને હિંમત ઝડપથી વિકસિત થઈ શકે છે.
- > ઉજ્જૈનનું રાષ્ટ્રીય સ્તરે મલ્લખંભના પ્રખ્યાત કેન્દ્રોમાં એક વિશેષ સ્થાન છે.
- > વર્ષ 2013માં, મધ્યપ્રદેશ સરકારે તેને પોતાની રાજ્ય રમતગમત જાહેર કરી હતી.

થાંગ-તા

- > હ્યુએન લેંગલોન મણિપુરની ભારતીય માર્શલ આર્ટ છે.
- > મેઈતી ભાષામાં, હ્યુએનનો અર્થ યુદ્ધ છે જ્યારે લેંગલોનનો અર્થ શુદ્ધ જ્ઞાન અથવા કલા હોઈ શકે છે.
- હ્યુએન લેંગલોનના બે મુખ્ય ઘટકો છે:
 - > થાંગ તા (સશસ્ત્ર લડત).
 - > સરિત સરક (સશસ્ત્ર વિના લડત)
 - > હ્યુએન લેંગલોનના પ્રાથમિક શસ્ત્રો થંગ (તલવાર) અને તા (માલા) છે. અન્ય શસ્ત્રોમાં ઢાલ અને કુહાડીનો સમાવેશ થાય છે.

સામાજિક ઉદ્યમ

- > તાજેતરમાં કોન્ફેડરેશન ઓફ ઈન્ડિયન ઈન્ડસ્ટ્રી (south rigion) એ સામાજિક ઉદ્યમવૃત્તિ પર સ્પર્ધા જાહેર કરી છે.
- > આ સ્પર્ધા હાલના સામાજિક ઉદ્યોગો માટે છે (જે તેમના પ્રારંભિક તબક્કે છે) અને જે વિદ્યાર્થીઓનાં વિચારો ઉદ્યોગસાહસિક તેમજ સામાજિક રીતે કેન્દ્રિત છે અને સમાજ પર નોંધપાત્ર અસર કરે છે તેવા વિદ્યાર્થીઓ માટે છે.
- > ભારતના વિકાસ, ઉદ્યોગ, સરકાર અને નાગરિક સમાજ વચ્ચેની ભાગીદારી માટે અનુકૂળ વાતાવરણ બનાવવા માટે ભારતીય ઉદ્યોગ સંઘ સલાહકાર અને સલાહકાર પ્રક્રિયાઓ દ્વારા કાર્ય કરે છે. CII એ એક બિન-સરકારી, બિન-લાભકારી, ઉદ્યોગ સંચાલિત અને ઉદ્યોગ સંચાલિત સંસ્થા છે.

Back to Basics : સામાજિક ઉદ્યોગસાહસિકતાનો અર્થ

- > તે એક ખ્યાલ છે જે ચેરિટેબલ બિન-લાભકારી સંસ્થાના સિદ્ધાંતો સાથે વ્યવસાયિક એન્ટરપ્રાઇઝના વિચારને મિશ્રિત કરે છે.
- > તે સામાજિક અસમાનતાઓને દૂર કરવા માટે ઓછા ખર્ચે ઉત્પાદનો અને સેવાઓ સહિતના વ્યવસાયિક મોડેલોના વિકાસ પર ભાર મૂકે છે.
- > આ ખ્યાલ આર્થિક પહેલને સફળ બનાવવામાં મદદ કરે છે અને તેના અંતર્ગત કરવામાં આવતા તમામ રોકાણો સામાજિક અને પર્યાવરણીય મિશન પર કેન્દ્રિત છે.
- > સામાજિક ઉદ્યમીઓને સામાજિક સંશોધક પણ કહેવામાં આવે છે. તેઓ પરિવર્તનના એજન્ટો તરીકે કાર્ય કરે છે

અને નોંધપાત્ર ફેરફાર કરવા માટે તેમના નવીન વિચારોનો ઉપયોગ કરે છે. તેઓ સમસ્યાઓ ઓળખે છે અને તેમની યોજના દ્વારા તેમને હલ કરે છે.

- > સામાજિક જવાબદારી અને ESG (પર્યાવરણીય, સામાજિક અને શાસન) ના રોકાણોની સાથે સામાજિક ઉદ્યમવૃત્તિની કલ્પના પણ ઝડપથી વિકસી રહી છે.
- > સામાજિક ઉદ્યમવૃત્તિના ઉદાહરણોમાં ગરીબ બાળકો માટે શૈક્ષણિક કાર્યક્રમો શરૂ કરવા, પછાત વિસ્તારોમાં બેંકિંગ સેવાઓ પ્રદાન કરવી અને રોગચાળાને લીધે અનાથ બાળકોને મદદ કરવી તે સામેલ છે.

ભારતમાં આવશ્યકતા

- > ભારતને ઘણાં સામાજિક ઉદ્યોગસાહસિકોની જરૂર છે જે સ્વચ્છતા, શિક્ષણ, જળ સંરક્ષણ, લિંગ પૂર્વગ્રહ, પ્રાથમિક આરોગ્ય, સ્ત્રી ભૂણ હત્યા, કાર્બન ઉત્સર્જન વગેરે જેવી સામાજિક સમસ્યાઓથી સંબંધિત વિવિધ વિષયોને ધ્યાનમાં લેવા આ સમસ્યાઓના નવીન સમાધાનો પૂરા પાડી શકે છે. આ સમસ્યાઓ સતત સમાજ રહે છે અને તેથી તેને તાત્કાલિક હલ કરવામાં આવે તે જરૂરી છે.

ભારતમાં ઉદાહરણો

- પ્રવાહ અને કમ્યુનીટી:
 - > આ બંને સંસ્થાઓ યુવા લોકોને નેતૃત્વની સંભાવના વિકસાવવા માટે તાલીમ આપે છે. વર્ષ 2020 માં, આ બંને સંસ્થાઓ શ્રેય ફાઉન્ડેશન અને જયુબિલન્ટ ભારતીય ફાઉન્ડેશન દ્વારા સ્થાપવામાં આવેલ સોશિયલ એન્ટરપ્રિન્યોર ઓફ ધ યર એવોર્ડ જીતી ગઈ હતી.
 - > વર્ષ 1993 માં સ્થપાયેલ પ્રવાહ સંસ્થા ભારતમાં સાયકો-સામાજિક દબલ દ્વારા યુવા ટ્રાન્સફોર્મરના વિકાસમાં ફાળો આપી રહી છે, પરિણામે આ યુવાનો વધુ સમાવિષ્ટ સમાજનું નિર્માણ કરી શકશે.
 - > કમ્યુનીટી, જેની સ્થાપના વર્ષ 2008માં કરવામાં આવી હતી, તે પ્રવાહ જેવા સંગઠનોની સામૂહિકતા પર ભાર મૂકે છે.
- ડો.ગોવિંદપ્પા વેંકટસ્વામીની અરવિંદ આઇ હોસ્પિટલ:
 - > તેનું વ્યવસાયિક મોડેલ ખૂબ જ સામાજિક તેમજ ટકાઉ છે. તેની સ્થાપનાનો હેતુ ભારતમાં ગરીબ લોકોમાં અંધત્વ દૂર કરવાનો છે (ખાસ કરીને ગ્રામીણ ભારતમાં લઘુત્તમ દૈનિક વેતન સાથે જેઓ તબીબી સારવાર લઈ શકતા નથી).

પડકારો

- વ્યવસાય યોજના:
 - > બજારની વાસ્તવિકતાઓ અને ગ્રાહકોની આંતરદષ્ટિ પર આધારિત કોઈ યોજના બનાવવી અને નિશ્ચિત કરવી મુશ્કેલ છે કારણ કે સામાજિક ઉદ્યમીઓને વધુ સારી યોજના બનાવવા માટે એડવોકેટ, ચાર્ટર્ડ એકાઉન્ટન્ટ્સ અને વરિષ્ઠ ઉદ્યમીઓની મદદની જરૂર છે.
- વિશિષ્ટ ભૌગોલિકશ્રેણી સુધી મર્યાદિત:
 - > ભંડોળના અભાવ અથવા સ્થાપકોના મર્યાદિત નેટવર્કને લીધે, યોજનાઓ ચોક્કસ ભૌગોલિક શ્રેણી સુધી મર્યાદિત હોય છે.

ઉપાયો

- > કંપની એક્ટ 2013, જે કંપનીઓને કોર્પોરેટ સોશિયલ રિસ્પોન્સિબિલિટી (CSR) ના રૂપમાં તેમના સરેરાશ ચોખ્ખા નફાના 2% દાન આપવા માટે ફરજ પાડે છે, તેણે સામાજિક ઉપક્રમોમાં રોકાણને ઉત્તેજિત કર્યું છે. પરંતુ સાચા અર્થમાં તેના ફાયદા પ્રાપ્ત કરવા માટે, તેને વધુ સંકલન કરવાની જરૂર છે.
- > પરોપકાર સાહસિક કંપનીઓ અથવા ઈકોસિસ્ટમ એજન્ટો સામાજિક ઉદ્યોગસાહસિક રોકાણકારોનો વર્ગ ગોઠવીને મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા ભજવી શકે છે. રોકાણકારોના વર્ગને ગોઠવવાનું કાર્ય તેઓ જે ચેક આપે છે તેના કદ (એટલે કે ભંડોળ), તેઓ જે ક્ષેત્ર પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે તે વિસ્તાર અને તેમની વિશિષ્ટ પ્રાથમિકતાઓ અને સૌથી અગત્યની તેમની ઓળખને સરળ બનાવીને કરી શકાય છે.
- > આ સિવાય 'ઈફેક્ટ એસેસમેન્ટ' પણ જરૂરી છે
- > બધા રોકાણકારો પરિણામો જોવા માંગે છે, પરંતુ જ્યારે હસ્તક્ષેપની અવધિ ખૂબ લાંબી હોય ત્યારે પરિણામો કેવી રીતે માપી શકાય.
- > બાળકોને તેમની શાળામાં મધ્યાહન ભોજન કેટલું પૂરું પાડવામાં આવે છે તે હેતુપૂર્વક માપી શકાય છે, પરંતુ વિદ્યાર્થીઓમાં આત્મવિશ્વાસ વધારવા માટે ગોઠવાયેલા સ્પોર્ટ્સ પ્રોગ્રામની અસરકારકતા નક્કી કરવી મુશ્કેલ છે.

સંબંધિત પ્રયાસો

- > સોશયલ સ્ટોક એક્સચેન્જ (SSE) ની રચના માટે ભારતીય સિક્યોરિટીઝ એન્ડ એક્સચેન્જ બોર્ડની પહેલ સામાજિક ક્ષેત્રના સંગઠનોને ભંડોળ પૂરું પાડવા એક નવું પ્લેટફોર્મ પૂરા પાડતા તેમજ દાતાઓ અને રોકાણકારો બંને દ્વારા ભારતમાં સામાજિક અને પર્યાવરણીય પ્રભાવ તરફના રોકાણને પ્રોત્સાહન આપશે. સામાજિક પ્રભાવને માપવા અને જાણ કરવા માટે એક માનક માળખા ગોઠવશે.
- ગ્રામીણ વિકાસ ટ્રસ્ટ(GVT):
- > 'કૃષક ભારતી સહકારી લિમિટેડ-કિભકો' દ્વારા વર્ષ 1999 માં સ્થાપિત થયેલ રાષ્ટ્ર-સ્તરની સંસ્થા છે, જે સમાજમાં ગરીબ અને પછાત સમુદાયોને મદદ કરે છે (ખાસ કરીને મહિલાઓ) અને આદિજાતિની વસ્તી).
- > GVT સામાજિક ઉદ્યમવૃત્તિને મોટા પાયે સામાજિક પરિવર્તન લાવવાની પ્રક્રિયા તરીકે જુએ છે.
- આગળનો માર્ગ:
- > સામાજિક ઉદ્યમકતા પણ સમય જતાં વિકસિત થઈ છે અને અનેક નવીન અને નફાકારક વિચારો આપ્યા છે જે સામાજિક સમસ્યાઓનો હલ કરે છે. દેશમાં અમૂલ, બેઅરફૂટ કોલેજ, ગ્રામીણ બેંક, વગેરે જેવા સફળ ઉદાહરણો પહેલેથી જ છે, જો સામાજિક ઉદ્યોગોમાં વધુ વિચારો અને યોગ્ય રોકાણોની ખાતરી કરવામાં આવે તો ઘણા વધુ સામાજિક રીતે સંબંધિત ઉદ્યોગો સ્થાપિત કરી શકાય છે.

શ્રીનિવાસ રામાનુજન

- > દર વર્ષે મહાન ગણિતશાસ્ત્રી શ્રીનિવાસ રામાનુજન (22 ડિસેમ્બર) ની જન્મજયંતિ રાષ્ટ્રીય ગણિત દિન તરીકે ઉજવવામાં આવે છે.

Back to Basics : શ્રીનિવાસ રામાનુજન વિશે

- > શ્રીનિવાસ રામાનુજનનો જન્મ 22 ડિસેમ્બર 1887 ના રોજ તમિલનાડુના ઈરોડ (મદ્રાસ પ્રેસિડેન્સી) માં થયો હતો અને તેનું મૃત્યુ 26 એપ્રિલ 1920 ના રોજ 32 વર્ષની વયે તમિલનાડુ ના કુંબકોનમમાં થયું હતું.
- > રામાનુજને ખૂબ જ નાની ઉંમરે ગણિતની કુશળતા મેળવી હતી, 12 વર્ષની ઉંમરે, તેમણે ત્રિકોણમિતિમાં નિપુણતા મેળવી હતી.
- > વર્ષ 190માં તેમને મદ્રાસ યુનિવર્સિટીમાંથી શિષ્યવૃત્તિ મળી, પરંતુ પછીના વર્ષે શિષ્યવૃત્તિ પાછી ખેંચી લેવામાં આવી, કારણ કે તે ગણિત સિવાયના અન્ય કોઈ વિષય પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરી રહ્યા ન હતા.
- > વર્ષ 1913માં તેણે બ્રિટીશ ગણિતશાસ્ત્રી ગોડફ્રે એચ. હાર્ડી સાથે પત્રવ્યવહાર શરૂ કર્યો, ત્યારબાદ તે કેમ્બ્રિજની ટ્રિનિટી કોલેજમાં સ્થળાંતરીત થયા.
- > 1918 માં, તેઓ લંડનની રોયલ સોસાયટીમાં ચૂંટાયા.
- > રામાનુજન બ્રિટનની રોયલ સોસાયટીના સૌથી યુવા સભ્યોમાં ના એક હતા અને કેમ્બ્રિજ યુનિવર્સિટીના ટ્રિનિટી કોલેજના ફેલો તરીકે ચૂંટાયેલા પ્રથમ ભારતીય હતા.

ગણિતમાં ફાળો

- ફોર્મ્યુલા અને સમીકરણો:
- > રામાનુજનને તેમના 32 વર્ષના ટૂંકા જીવનકાળમાં આશરે 3,900 પરિણામો (સમીકરણો અને ઓળખ) નું સંકલન કર્યું છે. તેમના સૌથી મહત્વપૂર્ણ કાર્યોમાં પાઈની અનંત શ્રેણીનો સમાવેશ થાય છે.
- > તેમણે પાઈના અંકોની ગણતરી માટે ઘણા સૂત્રો પ્રદાન કર્યા હતા જે પરંપરાગત પદ્ધતિઓથી અલગ હતા.
- રમત સિદ્ધાંત:
- > તેમણે ઘણી પડકારજનક ગાણિતિક સમસ્યાઓ હલ કરવા માટે નવીન વિચારો રજૂ કર્યા, જેમણે રમતના સિદ્ધાંતના વિકાસમાં મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા ભજવી.
- > રમતના સિદ્ધાંતમાં તેમનું યોગદાન સંપૂર્ણ અંતઃજ્ઞાન પર આધારિત છે અને તે ગણિતના ક્ષેત્રમાં હજી પણ માનથી માનવામાં આવે છે.

રામાનુજનનાં પુસ્તકો

- > 1976 માં, જ્યોર્જ એન્ડ્રુઝે ટ્રિનિટી કોલેજના પુસ્તકાલયમાં રામાનુજનની એક નોટબુક શોધી કાઢી. આ નોટબુક પાછળથી એક પુસ્તક તરીકે પ્રકાશિત કરવામાં આવી હતી.

રામાનુજન નંબર

- > ગણિતમાં રામાનુજનનો સૌથી મોટો ફાળો રામાનુજન નંબર એટલે કે 1729 ગણાય છે.
- > આ સૌથી નાની સંખ્યા છે જે બે સમઘનનો સરવાળો બે અલગ અલગ રીતે લખી શકાય છે.
- > 1729 એ 10 અને 9 ના સમઘનનો સરવાળો છે – 10 નું ઘન 1000 છે અને 9 નું ઘન 927 છે અને આ બંને ઉમેરવાથી અમને 1729 મળે છે.

- > 1729 એ 12 અને 1 ના સમઘનનો સરવાળો પણ છે – 12 નું ઘન 1728 છે અને 1 નું ઘન 1 છે અને આ બંને ઉમેરવાથી આપણને 1729 મળે છે.
- અન્ય યોગદાન:
- > રામાનુજનના અન્ય નોંધપાત્ર યોગદાનમાં હાયપર જિઓમેટ્રિક સિરીઝ, રીમન સિરીઝ, એલિપ્ટિક ઇન્ટિગ્રલ, મોક થેટા ફંક્શન અને થિયરી ઓફ ડાયવર્જન્ટ સિરીઝ વગેરેનો સમાવેશ છે.

પ્રારંભિક આરોગ્ય ચેતવણી પ્રણાલી

- > પૃથ્વી વિજ્ઞાન મંત્રાલય દ્વારા દેશમાં કોઈ રોગ ફાટી નીકળવાની સંભાવનાનો અંદાજ કાઢવા માટે એક વિશેષ પ્રારંભિક હેલ્થ ચેતવણી પ્રણાલી બનાવવામાં આવી છે.
- > નોંધપાત્ર વાત એ છે કે, ભારત હવામાન વિભાગ પણ આ ચોક્કસ સિસ્ટમના વિકાસ અભ્યાસ અને પ્રક્રિયામાં સામેલ છે.
- > પૃથ્વી વિજ્ઞાન મંત્રાલય દ્વારા વિકસિત કરવામાં આવતું મોડલ હવામાનમાં થતા ફેરફારો અને રોગની ઘટનાઓ વચ્ચેના સંબંધ પર આધારિત છે.
- > તે જાણવાનું છે કે ત્યાં ઘણા રોગો છે જેમાં હવામાનની સ્થિતિ મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા ભજવે છે.
- > ઉદાહરણ તરીકે, મેલેરિયા, જેમાં તેનો ફેલાવો ખાસ તાપમાન અને વરસાદની પદ્ધતિ દ્વારા સરળતાથી શોધી શકાય છે.

Back to Basics : પ્રારંભિક આરોગ્ય ચેતવણી પ્રણાલી

- > વર્લ્ડ હેલ્થ ઓર્ગનાઇઝેશન (WHO)ના જણાવ્યા મુજબ, પ્રારંભિક ચેતવણી પ્રણાલી એ એક મોનિટરિંગ સિસ્ટમ છે જે ઝડપથી જાહેર આરોગ્યના હસ્તક્ષેપને સક્ષમ કરવા માટે, ભવિષ્યમાં રોગચાળાના રૂપમાં લાગી શકે તેવા રોગોથી સંબંધિત માહિતી એકઠી કરે છે.
- > જો કે, આ સિસ્ટમોમાં આરોગ્યના વલણોમાં ફેરફાર શોધવા માટે આંકડાકીય પદ્ધતિઓનો ભાગ્યે જ ઉપયોગ થાય છે.
- > મોટાભાગના કેસોમાં આ સિસ્ટમ રોગચાળાના નિષ્ણાતો દ્વારા ઉપલબ્ધ ડેટાની ઊંડાણપૂર્વકની સમીક્ષા પર આધાર રાખે છે, જે પોતાને દ્વારા વ્યવસ્થિત રીતે ક્યારેય કરવામાં આવતી નથી.
- > રોગશાસ્ત્ર એ વિજ્ઞાનની એક શાખા છે જેમાં વિશિષ્ટ વિસ્તાર હેઠળ રોગોના વિતરણ, પેટર્ન અને સંભવિત નિયંત્રણનો અભ્યાસ કરવામાં આવે છે.

મહત્વ

- > આ સિસ્ટમનો ઉપયોગ વેક્ટર દ્વારા થતા રોગોના ફેલાવોના અંદાજ માટે કરવામાં આવશે, ખાસ કરીને મેલેરિયા અને ઝાડા વગેરે. તેનો ઉપયોગ બિન-કમ્યુનિકેબલ રોગો ને મોનિટર કરવા માટે પણ થઈ શકે છે.
- > વેક્ટર્સ (પેથોજેન્સ) એ જીવંત છે જે એક ચેપગ્રસ્ત વ્યક્તિ (અથવા પ્રાણી) થી બીજા વ્યક્તિ (અથવા પ્રાણી) માં પેથોજેન્સ અને પરોપજીવીઓ ફેલાવે છે, જે સામાન્ય લોકોમાં ગંભીર બીમારીનું કારણ બની શકે છે. ઉદાહરણ તરીકે, ચિકનગુનિયા, મેલેરિયા, ડેન્ગ્યુ, પીળો તાવ અને શીતળા એ આમાંના કેટલાક રોગો છે.

- > વેક્ટર-જનન રોગો સીધા હવામાનની પદ્ધતિથી સંબંધિત છે.
- > વાતાવરણની સ્થિતિથી બિન-કમ્યુનિકેબલ રોગો પણ પ્રભાવિત થાય છે. ઉદાહરણ તરીકે, હૃદય અને શ્વસન રોગો ગરમીની લહેર અને પર્યાવરણીય પ્રદૂષણમાં વધારો સાથે સંકળાયેલા છે.
- > આ પ્રકારની સિસ્ટમ સ્થાનિક વહીવટને રોગ સાથે સંકળાયેલા માટે પૂરતો સમય પ્રદાન કરશે.

વિશ્લેષણ અને અભ્યાસ

- > આ વિશિષ્ટ પ્રારંભિક આરોગ્ય ચેતવણી પ્રણાલીની ક્ષમતાની ચકાસણી માટે મહારાષ્ટ્રના બે જિલ્લાઓ (પુના અને નાગપુર)માં મેલેરિયા અને ઝાડાના કેસોનું વિગતવાર વિશ્લેષણ કરવામાં આવ્યું હતું.
- > વિશ્લેષણ દરમિયાન, નાગપુરમાં મેલેરિયાના કેસોની સંખ્યા વધુ હોવાનું જાણવા મળ્યું છે, જ્યારે પુનામાં ઝાડાનાં કેસો વધારે છે.
- > વિશ્લેષણ અનુસાર, હવામાનમાં અસ્થાયી અને અવકાશી ફેરફારો, ઉદાહરણ તરીકે અલ-નીનોના પ્રભાવ રૂપે તાપમાન અને વરસાદમાં ટૂંકા ગાળાના વધારાથી મેલેરિયાના પ્રકોપ થઈ શકે છે.
- > ઇન્ટર-ગવર્નમેન્ટલ પેનલ ઓન ક્લાઇમેટ ચેન્જ (IPCC) એ એક અપ્રયતનમાં જણાવ્યું છે કે હવામાન પલટાને કારણે ઝાડા સંબંધિત રોગોનું જોખમ વધી શકે છે. હવામાન પરિવર્તન, જે પૂર અને દુષ્કાળ જેવી ભારે ઘટનાઓને વધારવા માટે જવાબદાર છે, તે વિકાસશીલ દેશોમાં ખૂબ ચિંતાનો વિષય છે.

COVID-19 ના સંદર્ભમાં

- > તેમ છતાં, કોરોના વાયરસ રોગચાળાના ફેલાવાને અસર કરતા હવામાન પેટર્ન પર ઘણા અભ્યાસ અને વિશ્લેષણ કરવામાં આવ્યા છે, સંશોધનકારો હજી સુધી કોરોના વાયરસ રોગચાળા અને હવામાન વચ્ચે ચોક્કસ સંબંધ સ્થાપિત કરી શક્યા નથી.

વીજળી (ગ્રાહકોના હક) નિયમો, 2020

- > તાજેતરમાં કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા 'વીજળી (ગ્રાહકોના હક) નિયમો, 2020'ને સૂચના આપવામાં આવી છે, જે દેશના ગ્રાહકોને વિજળીના વિશ્વસનીય અને સતત પુરવઠાની પહોંચ કરવામાં મદદ કરશે.
- > નોંધનીય છે કે 'વીજળી' એ બંધારણની સાતમી અનુસૂચિ અંતર્ગત સમવર્તી સૂચિનો વિષય છે અને કેન્દ્ર સરકાર પાસે તેના પર કાયદો ઘડવાની સત્તા અને અધિકાર છે.

Back to Basics : ક્વરેજ

- > આ નિયમો હેઠળ, દેશમાં ગ્રાહકો માટે વીજ પુરવઠોના વિવિધ પાસાઓને આવરી લેવામાં આવ્યા છે, જેમાં વિતરણ લાઈસન્સની જવાબદારીઓ, મીટરિંગની વ્યવસ્થા, નવા જોડાણો જારી કરવા, હાલના જોડાણોમાં ફેરફાર, ફરિયાદ નિવારણ અને વળતર પદ્ધતિઓનો સમાવેશ થાય છે.

મહત્વ

- > આ વિતરણ કંપનીઓને ગ્રાહકો માટે વધુ જવાબદાર બનાવશે, આમ વિતરણ કંપનીઓનો ઈજારો ઘટાડશે અને ગ્રાહકોને વધુ પસંદગીઓ પૂરી પાડશે.
- > આ અંતર્ગત સરકાર દ્વારા વિતરણ કંપનીઓ પર દંડ લાદવાની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે અને તેનું પાલન સુનિશ્ચિત થાય અને તેમાંથી પ્રાપ્ત થયેલ રકમ ગ્રાહકોના ખાતામાં જમા કરવામાં આવશે.
- > આ નિયમ દેશભરમાં ઈજ ઓફ ડૂઈંગ બિઝનેસની દિશામાં પણ એક મહત્વપૂર્ણ પગલું છે.
- > આ નિયમોના અમલીકરણથી નવા વીજળી જોડાણો, રિફંડ અને આવી અન્ય મહત્વપૂર્ણ સેવાઓનો સમય મર્યાદામાં પુરવઠો થશે.

નિયમમાં આવરેલા ક્ષેત્રો

- **અધિકાર અને ફરજો:**
 - > અધિનિયમની જોગવાઈઓ મુજબ, કોઈ પણ વિતરણ લાઈસન્સધારકની જવાબદારી રહેશે કે તે કોઈ જગ્યાના માલિક અથવા પટેદારની વિનંતી પર વીજ પુરવઠો સુનિશ્ચિત કરે.
 - > આ હેઠળ, વિતરણ લાઈસન્સધારક પાસેથી વીજળીના સપ્લાય માટે સેવાના ઓછામાં ઓછા ધોરણોની શરતોમાં પણ ગ્રાહકોના હકનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.
- **નવું કનેક્શન આપવું અને હાલના જોડાણોમાં ફેરફાર કરવો:**
 - > પારદર્શક, સરળ અને સમયસર પ્રક્રિયાઓ.
 - > અરજદાર માટે ઓનલાઈન અરજી કરવાનો વિકલ્પ.
 - > મેટ્રો શહેરોમાં મહત્તમ સમયગાળો 7 દિવસ અને અન્ય નગરપાલિકા વિસ્તારોમાં 15 દિવસ અને ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં 30 દિવસ નવા જોડાણો પ્રદાન કરવા અને ઓળખાયેલા વિસ્તારોમાં હાલના જોડાણોમાં ફેરફાર કરવા માટે.
 - > કનેક્શન કાપવા અને ફરીથી જોડાણ માટેની જોગવાઈ.
- **ઇલેક્ટ્રિક મીટરથી સંબંધિત જોગવાઈઓ:**
 - > મીટર વિના કનેક્શન આપવામાં આવશે નહીં.
 - > બધા મીટર સ્માર્ટ પ્રિપેમેન્ટ મીટર અથવા પૂર્વ ચુકવણી મીટર હશે.
 - > મીટરના પરીક્ષણ માટેની જોગવાઈ.
 - > ખામીયુક્ત / બળી ગયેલા અથવા ચોરાયેલા મીટર બદલવાની જોગવાઈ.
- **બિલિંગ અને ચુકવણી:**
 - > ગ્રાહક ટેરિફ અને બીલોમાં પારદર્શિતા.
 - > ગ્રાહક પાસે બિલ ચુકવવા માટે ઓનલાઈન અને ઓફલાઈન માધ્યમનો વિકલ્પ હશે.
 - > બિલની અગાઉથી ચુકવણી માટેની જોગવાઈ.
- **પુરવઠાની વિશ્વસનીયતા:**
 - > વિતરણ લાઈસન્સધારકે તમામ ગ્રાહકોને 24x7 વીજ પુરવઠો સુનિશ્ચિત કરવો પડશે. જો કે, કૃષિ જેવા ગ્રાહકોની કેટલીક કેટેગરીમાં, સપ્લાયના ઓછા ક્લાકો નિર્દિષ્ટ થઈ શકે છે.
 - > વિતરણ લાઈસન્સધારકે વીજ કાપને દેખરેખ અને પુનર્સ્થાપિત કરવા માટે એક સિસ્ટમ (જ્યાં સુધી શક્ય તેટલી) સ્થાપિત કરવી પડશે.

- **પ્રોસ્યુમર્સ તરીકે ગ્રાહકો:**
 - > આ કિસ્સામાં, નિર્માતા તેની ગ્રાહકની સ્થિતિ જાળવશે અને સામાન્ય ગ્રાહક તરીકે સમાન હક ધરાવશે પરંતુ છત પર સૌર ઊર્જા ઉપકરણો સાથે નવીનીકરણીય ઊર્જા ઉત્પન્ન કરનારા એકમો સ્થાપિત કરવાનો પણ અધિકાર હશે.
 - > પ્રોસ્યુમર્સ એ એવી વ્યક્તિ છે જે વપરાશ કરે છે અને ઉત્પન્ન કરે છે.
- **લાઇસન્સ કામગીરી માનક:**
 - > વિતરણ લાઈસન્સ માટે કામગીરીના ધોરણોને સૂચિત કરવામાં આવશે.
 - > કામગીરીના ધોરણોના ઉલ્લંઘનની સ્થિતિમાં, વિતરણ લાઈસન્સ, ગ્રાહકોને વળતરની જોગવાઈ કરશે.
- **વળતર સિસ્ટમ:**
 - > ગ્રાહકોને સ્વચાલિત વળતર ચૂકવવામાં આવશે, જેના માટે ધોરણોના પ્રભાવને દૂરથી નિરીક્ષણ કરી શકાય છે.
- **ઉપબોક્તા સેવાઓ માટે કોલ સેન્ટર્સ:**
 - > વિતરણ લાઈસન્સધારકે કેન્દ્રિય 24x7 ટોલ-ફ્રી કોલ સેન્ટર સેટ કરવું આવશ્યક છે.
 - > લાઈસન્સ પ્રાપ્તકર્તાઓ એકીકૃત અભિગમ હાંસલ કરવા માટે સાર્વજનિક 'કસ્ટમર રિલેશન મેનેજર-CRM' સિસ્ટમ દ્વારા તમામ સેવાઓ પ્રદાન કરવાનો પ્રયાસ કરશે.
- **ફરિયાદ નિવારણ મિકેનિઝમ:**
 - > ગ્રાહક ફરિયાદ નિવારણ મંચ (CGRF)માં ગ્રાહકો અને ઉત્પાદકોના પ્રતિનિધિઓ શામેલ હશે.
 - > તેને મલ્ટિ-લેવલ બનાવીને સરળ કરવામાં આવ્યું છે અને ગ્રાહક પ્રતિનિધિઓની સંખ્યા એકથી વધારીને ચાર કરવામાં આવી છે.
 - > લાઈસન્સધારક તે સમયનો ઉલ્લેખ કરશે જેની અંદર વિવિધ સ્તરે વિવિધ પ્રકારની ફરિયાદો મંચ દ્વારા વિવિધ સ્તરે ઉકેલી શકાય છે. ફરિયાદ નિવારણ માટે મહત્તમ સમયગાળો 45 દિવસનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

સતકોસીયા વાઘ અભયારણ્ય

- > તાજેતરમાં નેશનલ ટાઈગર કન્ઝર્વેશન ઓથોરિટીએ ઓડિશાને સતકોસીયા ટાઈગર રિઝર્વ પર પર્યટનના વિપરીત પ્રભાવ અંગેનો એક સ્થિતિ રિપોર્ટ રજૂ કરવા જણાવ્યું છે.
- > ભુવનેશ્વર ખાતેના સતકોસીયા વાઘ અભયારણ્યમાં મધ્ય ઓડિશામાં બે અડીને આવેલા અભયારણ્યો, સતકોસીયા ગોર્જ અભયારણ્ય અને બૈસીપલ્લી અભયારણ્ય શામેલ છે.
- > વર્ષ 2007માં, બંને અભયારણ્યાનો કુલ 963.87 ચો.કિ.મી. આ વિસ્તારને વાઘ અનામત તરીકે સૂચિત કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં તમામ વિસ્તાર આવરી લેવામાં આવ્યો હતો.
- > છોટા નાગપુર પઠાર અને ડેક્કન પઠાર વચ્ચેના સંક્રમણ ક્ષેત્રમાં સ્થિત આ વાઘ અનામત બંને જૈવિક પ્રદેશોનું સ્થાનિક જીવન દર્શાવે છે.

Back to Basics : વનસ્પતિ અને પ્રાણીસૃષ્ટિ

- > આ વિસ્તારમાં ભેજવાળા પાનખર જંગલો, શુષ્ક પાનખર જંગલો અને ભેજવાળા દ્વીપકલ્પ સાલ જંગલોનો સમાવેશ થાય છે.

- વાઘ, ચિત્તો, હાથી, ગૌર, ચૌસિંગ, સુસ્ત રીંછ, જંગલી કૂતરો, સ્થાનિક અને સ્થળાંતર કરનાર પક્ષીઓની વિવિધ જાતિઓ અને વિવિધ પ્રકારના સરીસૃપ અહીં જોવા મળે છે.

મગર રક્ષણ

- ઓડિશા સરકારના વન વિભાગ દ્વારા માર્ચ 1974માં સંયુક્ત રાષ્ટ્ર વિકાસ કાર્યક્રમ(UNDP) અને ફૂડ એન્ડ એગ્રિકલ્ચર ઓર્ગેનાઇઝેશન (FAO) ના તકનીકી સહાયથી મગરો માટે સંવર્ધન કાર્યક્રમની શરૂઆત કરવામાં આવી હતી.
- ઘડીયાલ સંશોધન અને સંરક્ષણ એકમ (GRACU)ની શરૂઆત માર્ચ 1975માં કરવામાં આવી હતી, જેણે ભારતમાં મગર સંરક્ષણમાં અગ્રેસર કાર્ય કર્યું છે.
- GRACU દ્વારા કરવામાં આવતી પ્રવૃત્તિઓમાં સંરક્ષણના હેતુથી મગરોનું સંવર્ધન અને જંગલીમાં ઉછરેલા મગરોનું પુનર્વસન અને સમાવેશ થાય છે.

સતકોસિયા ગોર્જ અભયારણ્ય

- અંગુલથી 60 કિ.મી. દક્ષિણમાં ટીકરપડા નજીક મહાનદીના સાંકડા વિસ્તાર પછી તેનું નામ આપવામાં આવ્યું છે, જેની લંબાઈ 'સત્-કોશ' અથવા સાત માઈલ છે.
- આ પ્રદેશને વર્ષ 1976 માં અભયારણ્ય તરીકે ઘોષિત કરવામાં આવ્યો હતો અને તે ઓડિશાના ચાર જિલ્લાઓ એટલે કે અંગુલ, બુધ, કટક અને નયાગઢમાં ફેલાયેલો છે.
- ભારતના ભૂસ્તરશાસ્ત્રમાં સતકોસિયા ઘાટની વિશેષતા વિશિષ્ટ છે કારણ કે મહાનદી પૂર્વના ઘાટના જમણા તરફ ઉદભવે છે અને એક ભવ્ય ઘાટ બનાવે છે.
- પ્રાણીસૃષ્ટિ: તે ઘડીયાલ, મગર અને ચિત્રા ઈન્ડીકા અને ભારતીય સોફ્શેલ કાયબા જેવા દુર્લભ તાજા પાણીના કાયબા માટે જાણીતું છે.

બૈસિપલ્લી અભયારણ્ય

- આ અભયારણ્ય તેના ક્ષેત્રમાં હાજર 22 વસાહતોને નામ આપવામાં આવ્યું છે.
- મે, 1981માં તેને અભયારણ્યનો દરજ્જો આપવામાં આવ્યો.
- તે નયાગઢ જિલ્લાના પૂર્વ ઘાટ પર્વતોમાં મહાનદી એક ખીણમાંથી પસાર થાય છે તે સ્થળે સ્થિત છે.
- વનસ્પતિ અને પ્રાણીસૃષ્ટિ: સાલ જંગલો અહીં પ્રભુત્વ ધરાવે છે અને વાઘ, ચિત્તા, હાથી, ચૌસિંગ અને જળ પક્ષીઓ અને સરિસૃપો મુખ્ય રીતે જોવા મળે છે.

ઓડિશામાં મુખ્ય સુરક્ષિત વિસ્તારો

- રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાનો:
 - ▶ ભીતરકનિકા રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન
 - ▶ સિમલીપાલ રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન
- વન્યપ્રાણી અભયારણ્ય:
 - ▶ બદરમા વન્યજીવ અભયારણ્ય
 - ▶ ચિલિકા (નલબન) વન્યપ્રાણી અભયારણ્ય
 - ▶ હડગઢ વન્યપ્રાણી અભયારણ્ય
 - ▶ કોટગઢ વન્યપ્રાણી અભયારણ્ય
 - ▶ નંદનકાનન વન્યપ્રાણી અભયારણ્ય
 - ▶ લખારી વેલી વન્યપ્રાણી અભયારણ્ય
 - ▶ ગહિરમાથા (દરિયાઈ) વન્યપ્રાણી અભયારણ્ય

સુનિલ કોઠારી

- તાજેતરમાં જાણીતા નૃત્ય ઇતિહાસકાર અને વિવેચક સુનિલ કોઠારીનું 87 વર્ષની વયે અવસાન થયું છે.

Back to Basics : સુનિલ કોઠારી વિશે

- ▶ વર્ષ 2001માં તેમને પદ્મશ્રી ચોથો સર્વોચ્ચ નાગરિક એવોર્ડ મળ્યો હતો.
- ▶ તેમણે ભારતીય શાસ્ત્રીય નૃત્યો પર 20 પુસ્તકો લખ્યા અને ભરતનાટ્યમ, કથક અને મણિપુરી નૃત્ય સ્વરૂપો પર વિસ્તૃત વર્ણન કર્યું.
- ▶ “સત્રીયા: ક્લાસિકલ ડાન્સ ઓફ અસમ” પર તેમના વિદ્વાન કાર્યથી રાષ્ટ્રીય અને વૈશ્વિક સ્તરે નૃત્યની સારી સમજ વિકસાવવામાં મદદ મળી.
- ▶ તેમના અન્ય નોંધપાત્ર યોગદાનમાં ભારતીય નૃત્ય અને કુચિપુડી ભારતીય શાસ્ત્રીય નૃત્ય કલામાં નવી દિશાઓ શામેલ છે.
- ▶ તેમને સંગીત નાટક અકાદમીના સભ્ય તરીકે પસંદ કરવામાં આવ્યા હતા.

ભારતીય શાસ્ત્રીય નૃત્ય

- ભારતીય શાસ્ત્રીય નૃત્યના બે પાસાં છે:
 - ▶ તાંડવ (ચાલ અને લય) અને લાસ્ય (અનુગ્રહ, ભાવ અને રસ).
 - તેમની વચ્ચે ત્રણ મુખ્ય ઘટકો છે:
 - ▶ થિયેટર: નૃત્યનું નાટકીય તત્ત્વ, એટલે કે, પાત્રોની નકલ.
 - ▶ નૃત્ત: તેમના મૂળ સ્વરૂપમાં નૃત્ય પ્રવૃત્તિઓ.
 - ▶ નૃત્ય: કલાત્મક અર્થસભર ઘટક એટલે કે મુદ્રાઓ અથવા હાવભાવ.
 - ▶ નવ રસ: શૃંગાર, હાસ્ય, કરુણ, રુદ્ર, વીર, વિભત્સ, ભયાનક, અદ્ભુત અને શાંત.
 - ▶ ભરતમુનિદ્વારા લખાયેલ નાટ્યશાસ્ત્ર નૃત્યની લાક્ષણિકતાઓને લગતો માહિતીનો સૌથી મહત્વપૂર્ણ સ્ત્રોત છે.
- ભારતમાં 8 શાસ્ત્રીય નૃત્યો છે:
 - ▶ ભરતનાટ્યમ (તમિલનાડુ)
 - ▶ કથક (ઉત્તર ભારત)
 - ▶ કથકલી (કેરળ)
 - ▶ મોહિનીઅટ્ટમ (કેરળ)
 - ▶ કુચીપુડી (આંધ્રપ્રદેશ)
 - ▶ ઓડિસી (ઓડિશા)
 - ▶ સત્તરિયા (આસામ)
 - ▶ મણિપુરી (મણિપુર)
 - ▶ સમકાલીન શાસ્ત્રીય નૃત્ય સ્વરૂપો 12મી સદીથી 19મી સદી સુધીના સંગીત નાટકીય અથવા સંગીત નાટકોથી વિકસિત થયા છે.

સંગીત નાટક અકાદમી

- ▶ સંગીત નાટક અકાદમી ભારતના પ્રજાસત્તાક દ્વારા સ્થાપિત પ્રથમ નૃત્ય અને નાટકની રાષ્ટ્રીય એકેડમી છે.
- ▶ તેની રચના વર્ષ 1952માં ભારત સરકારના તત્કાલીન શિક્ષણ મંત્રાલય (અગાઉ માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રાલય)ના

- ઠરાવ દ્વારા કરવામાં આવી હતી અને તેના પ્રથમ અધ્યક્ષ ડો.પી.વી.રાજમન્નાર હતા.
- હાલમાં તે ભારત સરકારના સંસ્કૃતિ મંત્રાલય હેઠળ એક સ્વાયત સંસ્થા છે અને તેની યોજનાઓ અને કાર્યક્રમોના અમલીકરણ માટે સરકાર દ્વારા સંપૂર્ણ ભંડોળ પૂરું પાડવામાં આવે છે.
 - તે કળા પ્રદર્શનના ક્ષેત્રમાં સંસ્થાઓની સ્થાપના કરે છે અને રાષ્ટ્રીય મહત્વના પ્રોજેક્ટ્સની દેખરેખ રાખે છે.
 - તેના દ્વારા સ્થાપિત કેટલીક મોટી સંસ્થાઓ અને પ્રોજેક્ટ્સ આ છે:
 - નેશનલ સ્કૂલ ઓફ ડ્રામા, નવી દિલ્હી (વર્ષ 1959 માં સ્થાપિત).
 - જવાહરલાલ નહેરુ મણિપુર ડાન્સ એકેડમી, ઈમ્ફાલ (વર્ષ 1954 માં સ્થાપિત)
 - કથક કેન્દ્ર (કથક નૃત્યની રાષ્ટ્રીય સંસ્થા), નવી દિલ્હી (વર્ષ 1964 માં સ્થાપિત)
 - કેરળના પ્રાચીન સંસ્કૃત થિયેટર કુટ્ટીયટ્ટમ, પૂર્વી ભારતના છાઉ નૃત્ય અને આસામના સત્રીયા નૃત્યને પ્રોત્સાહન આપવા રાષ્ટ્રીય પ્રોજેક્ટને ટેકો આપે છે.

ભારતની પ્રથમ ડ્રાઈવરલેસ મેટ્રો

- 28 ડિસેમ્બર, 2020ના રોજ વડા પ્રધાન નરેન્દ્ર મોદીએ રાજધાની દિલ્હીમાં દેશની પ્રથમ ડ્રાઈવરલેસ મેટ્રો રેલનું ઉદ્ઘાટન કર્યું હતું.
- દેશની પ્રથમ ડ્રાઈવરલેસ મેટ્રો રેલ 38 કિલોમીટર લાંબી લાઈન-8 એટલે કે દિલ્હી મેટ્રોની મેજેન્ટા લાઈન પર ચલાવવામાં આવશે.
- નવી સિસ્ટમ અંતર્ગત 'દિલ્હી મેટ્રો રેલ કોર્પોરેશન' (DMRC)ના ત્રણ કમાન્ડ સેન્ટરોથી કોઈ પણ પ્રકારની હસ્તક્ષેપ કર્યા વિના મેટ્રો રેલને નિયંત્રિત કરી શકાય છે.
- આ અંતર્ગત, રેલ્વે હાઈવેરની બદલીના સમયે જ માનવ હસ્તક્ષેપની જરૂર પડશે.
- દિલ્હી મેટ્રો, જે હાલમાં દેશની સૌથી મોટી શહેરી ઝડપી પરિવહન પ્રણાલી છે, શાહદરા અને તીસ હજારી સ્ટેશન વચ્ચે 8.4 કિલોમીટર લાંબા માર્ગ પર 24 ડિસેમ્બર, 2002ના રોજ કામગીરી શરૂ કરી હતી.
- હાલમાં દિલ્હી મેટ્રોનું પાટનગર દિલ્હી અને નજીકના શહેરો જેવા કે નોઈડા, ગુરુગ્રામ, ફરીદાબાદ, ગાઝિયાબાદ અને બહાદુરગઢમાં 390 કિમીનું નેટવર્ક છે.
- તેમ છતાં, દિલ્હી મેટ્રોએ 2002થી રેલ્વે કામગીરીના ક્ષેત્રે નોંધપાત્ર પ્રગતિ હાંસલ કરી છે, તાજેતરની ડ્રાઈવરલેસ મેટ્રો એ ટેકનોલોજીમાં દિલ્હી મેટ્રોનો નવીનતમ અને આધુનિક પ્રયાસ છે.

સર ગારફિલ્ડ સોબર્સ એવોર્ડ

- તાજેતરમાં જ આંતરરાષ્ટ્રીય ક્રિકેટ કાઉન્સિલ (ICC) એ ભારતીય ક્રિકેટ ટીમના કેપ્ટન વિરાટ કોહલીને 'ICC મેઈલ ક્રિકેટર ઓફ ધ ડેકેડ' તરીકે નિયુક્ત કર્યા છે અને આ માટે તેમને સર ગારફિલ્ડ સોબર્સ એવોર્ડથી સન્માનિત કરવામાં

આવ્યા છે.

- તે જાણીતું છે કે વિરાટ કોહલીએ આ સમયગાળા દરમિયાન આંતરરાષ્ટ્રીય ક્રિકેટના તમામ સ્વરૂપોમાં 20,396 રન બનાવ્યા હતા, જે અન્ય કોઈપણ ખેલાડી કરતા ઘણા વધારે છે.
- 2011માં ICC વર્લ્ડ કપ જીતવા ઉપરાંત 2013માં તે ચેમ્પિયન્સ ટ્રોફી જીતનાર ટીમનો પણ ભાગ હતો.
- વિરાટ કોહલીને વર્ષ 2017 અને 2018 બંનેમાં 'ICC ક્રિકેટર ઓફ ધ યર' તરીકે પણ પસંદગી પામ્યો હતો.
- ઓસ્ટ્રેલિયાના ઓલરાઉન્ડર એલિસ પેરીને 'ICC ફીમેલ ક્રિકેટર ઓફ ધ ડેકેડ' જાહેર કરાઈ છે અને તેને રાયેલ હીહો ફિલન્ટ એવોર્ડથી નવાજવામાં આવી છે.
- આ ઉપરાંત ઓસ્ટ્રેલિયન બેટ્સમેન સ્ટીવ સ્મિથને 'ટેસ્ટ પ્લેયર ઓફ ધ ડેકેડ' તરીકે, રાશિદ ખાનને 'T-20 ક્રિકેટર ઓફ ધ ડેકેડ' અને ભૂતપૂર્વ ભારતીય કેપ્ટન મહેન્દ્ર સિંહ ધોનીને 'ICC સ્પિરિટ ઓફ ક્રિકેટ એવોર્ડ ઓફ ધ ડેકેડ' તરીકે જાહેર કરાયો છે.

મણિપુરમાં ઇનર-લાઈન પરમિટ

- તાજેતરમાં, કેન્દ્રીય ગૃહ પ્રધાને મણિપુરમાં વિવિધ વિકાસ પ્રોજેક્ટ્સનું ઉદ્ઘાટન કરતી વખતે રાજ્યમાં ઇનર-લાઈન પરમિટ (ILP) સિસ્ટમના મહત્વ પર પ્રકાશ પાડ્યો હતો.
- આ વિકાસ પ્રોજેક્ટ્સમાં થોબલ મલ્ટિપર્પઝ પ્રોજેક્ટ (થોબલ ડેમ) અને ઈમ્ફાલમાં ઇન્ટિગ્રેટેડ કમાન્ડ એન્ડ કંટ્રોલ સેન્ટર વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.
- થોબલ મલ્ટિપર્પઝ પ્રોજેક્ટને સૌ પ્રથમ 1980માં યોજના પંચ દ્વારા સ્વીકારવામાં આવ્યો હતો અને પ્રોજેક્ટની મૂળ કિંમત 47.25 કરોડ રૂપિયા હતી.
- જો કે, વર્ષ 2014 સુધી આ સંદર્ભે કંઈ થઈ શક્યું નહીં અને પ્રોજેક્ટ કાગળ પર જ રહ્યો.
- તે મણિપુર નદીની સહાયક થોબલ નદી પર સ્થિત છે અને 35,104 હેક્ટર જમીનમાં સિંચાઈ કરશે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- મણિપુરના લોકો દ્વારા લાંબા સમયથી ઇનર લાઈન પરમિટ્સ (ILP) માંગ કરવામાં આવી છે, જેને ધ્યાનમાં રાખીને નાગાલેન્ડના દિમાપુર જિલ્લા સાથે સમગ્ર મણિપુરને ઇનર-લાઈન પરમિટ (ILP) સિસ્ટમની દેખરેખ હેઠળ લાવવામાં આવ્યું હતું.
- નાગાલેન્ડનો દિમાપુર જિલ્લો હજી પણ આંતરિક લાઈન પરમિટ સિસ્ટમથી દૂર હતો કારણ કે તે રાજ્યનું એક મહત્વપૂર્ણ વ્યાપારી શહેર છે અને મિશ્ર વસ્તીનું ઘર છે, જેને ઘણીવાર 'મિની ઈન્ડિયા' તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.
- ઉત્તરપૂર્વના ઘણા જૂથો ગેરકાયદેસર ઈમિગ્રન્ટ્સના પ્રવેશ સામે ઢાલ તરીકે આંતરિક લાઈન પરમિટ પ્રણાલીને જુએ છે.
- ILPને કારણે નાગાલેન્ડ, અરુણાચલ પ્રદેશ, મણિપુર અને મિઝોરમને નાગરિકતા સુધારો અધિનિયમ (CAA) 2019 ની જોગવાઈઓથી મુક્તિ આપવામાં આવી હતી.
- આ કાયદા હેઠળ ગેરકાયદેસર સ્થળાંતર કરનારાઓ માટે નાગરિકત્વ સંબંધિત જોગવાઈઓ, બંધારણની છટ્ટી સૂચિમાં સમાવિષ્ટ આસામ, મેઘાલય, મિઝોરમ અને

ત્રિપુરાના આદિજાતિ વિસ્તારો અને 'ઈનર-લાઈન પરમિટ' સિસ્ટમ હેઠળના ક્ષેત્રોમાં લાગુ થશે નહીં.

- ડિસેમ્બર, 2019માં, મેઘાલય વિધાનસભાએ રાજ્યમાં 'ઈનર-લાઈન પરમિટ' પ્રણાલીને લાગુ કરવા માટેનો ઠરાવ સ્વીકાર્યો અને કેન્દ્રને રાજ્યને આ પ્રણાલી હેઠળ શામેલ કરવા વિનંતી કરી.

‘ઇનર લાઇન પરમિટ’ સિસ્ટમ

- બંગાળ ઈસ્ટર્ન ફ્રન્ટિયર રેગ્યુલેશન એક્ટ, 1873 હેઠળ લાગુ કરાયેલ 'ઈનર લાઈન પરમિટ', એક સત્તાવાર મુસાફરી દસ્તાવેજ છે જે ભારતીય નાગરિકોને મર્યાદિત અવધિ માટે સુરક્ષિત / પ્રતિબંધિત ક્ષેત્રની મુલાકાત લેવા અથવા રહેવાની મંજૂરી આપે છે.
- આ કાયદો બ્રિટીશ સમયગાળા દરમિયાન તેના વ્યાપારી હિતોને સુરક્ષિત કરવા માટે લાગુ કરવામાં આવ્યો હતો, જેથી અન્ય ભારતીય વિસ્તારોના લોકોને આ પ્રતિબંધિત વિસ્તારોમાં વેપાર કરતા અટકાવી શકાય.
- આ પ્રણાલી હેઠળ, પ્રતિબંધ વિનાના ક્ષેત્રો અને બાકીના ભારતને 'ઈનર લાઈન' તરીકે ઓળખાતા બે ભાગમાં વહેંચવા માટે એક કાલ્પનિક લાઈન બનાવવામાં આવી છે, જે પરમિટ વિના બાકીના ભારતના અન્ય નાગરિકને પરવાનગી આપે તે હેતુથી. પ્રતિબંધિત વિસ્તારમાં જતા અટકાવવું પડશે
- 1873ના નિયમનની કલમ 2 હેઠળ 'ઈનર-લાઈન પરમિટ' નોર્થ ઈસ્ટના ફક્ત ત્રણ રાજ્યો (મિઝોરમ, અરુણાચલ પ્રદેશ અને નાગાલેન્ડ) માટે લાગુ હતી.
- 11 ડિસેમ્બર, 2019 ના રોજ રાષ્ટ્રપતિની મંજૂરી બાદ ILP સિસ્ટમ લાગુ કરનાર મણિપુર દેશનું ચોથું રાજ્ય બન્યું.
- આ હેઠળ, દેશના અન્ય વિસ્તારોમાંથી આવતા લોકોને સૂચિત રાજ્યોમાં પ્રવેશ માટે વિશેષ પરવાનગીની જરૂર હોય છે, જે મેળવવું ફરજિયાત છે.
- તે મુસાફરીના હેતુ માટે સંબંધિત રાજ્ય સરકાર દ્વારા જ જારી કરવામાં આવે છે.
- વિદેશી પર્યટકોને આ રાજ્યોની મુલાકાત લેવા માટે એક પ્રોટેક્ટેડ એરિયા પરમિટની જરૂર પડે છે, જે ઘરેલુ પર્યટકોને આપવામાં આવેલી 'ઈનર લાઈન પરમિટ' કરતા અલગ છે.
- ફોરેનર્સ (પ્રોટેક્ટેડ એરિયાઝ) ઓર્ડર, 1958 હેઠળ, દેશની આંતરરાષ્ટ્રીય સરહદ અને આંતરરાષ્ટ્રીય સરહદની વચ્ચે આવતા તમામ વિસ્તારોને સુરક્ષિત વિસ્તારો જાહેર કરવામાં આવ્યા છે.
- વિદેશી નાગરિકને સામાન્ય રીતે સુરક્ષિત / પ્રતિબંધિત વિસ્તારની મુલાકાત લેવાની મંજૂરી નથી સિવાય કે સરકાર વિશિષ્ટ કારણોસર વિદેશી નાગરિક આ વિસ્તારોમાં મુસાફરી કરે છે તે હકીકતથી સંતુષ્ટ નથી.

મણિપુરનું ભારત સાથે વિલીનીકરણ

- એ નોંધવું મહત્વપૂર્ણ છે કે 15 ઓગસ્ટ, 1947 પહેલાં, મોટાભાગના રજવાડાઓના શાસકોએ શાંતિપૂર્ણ વાટાઘાટો દ્વારા 'ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ ઓફ એક્સેશન' પર હસ્તાક્ષર કર્યા હતા, જેનો અર્થ એ હતો કે તે રજવાડાઓ ભારતના સંઘનો ભાગ બનવા સંમત થયા હતા.
- આઝાદી સમયે મણિપુરના મહારાજા બોધચંદ્રસિંહે

મણિપુરની આંતરિક સ્વાયત્તા જાળવવા માટે 'ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ ઓફ એક્સેશન' પર પણ સહી કરી હતી.

- લોકમતના દબાણ હેઠળ, મહારાજાએ જૂન 1948માં મણિપુરમાં ચૂંટણી યોજી અને રાજ્ય બંધારણીય રાજતંત્ર બન્યું.
- આમ, મણિપુર એ સાર્વત્રિક પુખ્ત મતાધિકારના આધારે ચૂંટણીઓ યોજવાનું ભારતનો પ્રથમ ભાગ હતો.
- મણિપુરની નવી ચૂંટાયેલી એસેમ્બલીમાં ભારત સાથે ભળી જવાને લઈને ભારે મતભેદ હતા. ભારત સરકાર મણિપુર વિધાનસભાની સલાહ લીધા વિના સપ્ટેમ્બર 1949 માં મર્જર પત્ર પર હસ્તાક્ષર કરવામાં સફળ થઈ.
- 21 જાન્યુઆરી, 1972 ના રોજ, મણિપુર મેઘાલય અને ત્રિપુરા ઉત્તરપૂર્વ ક્ષેત્ર (પુનર્રચના) અધિનિયમ, 1971 હેઠળ સંપૂર્ણ વિકસિત રાજ્ય બન્યું.

ટેલિકોમ ક્ષેત્ર પર રાષ્ટ્રીય સુરક્ષા નિર્દેશન

- સુરક્ષા અંગેની મંત્રીમંડળ સમિતિએ તાજેતરમાં ટેલિકોમ્યુનિકેશન ક્ષેત્ર પરના રાષ્ટ્રીય સુરક્ષા નિર્દેશકની જાહેરાત કરી હતી. તે સેવા પ્રદાતાઓને વિશ્વસનીય સ્ત્રોતોથી સાધનો ખરીદવા માટે આદેશ આપશે. તે રાષ્ટ્રીય સુરક્ષાના પરિપ્રેક્ષ્યમાં ઘડવામાં આવ્યું છે. જોગવાઈઓ હેઠળ ભારત સરકાર દેશના ટેલિકોમ નેટવર્કમાં સ્થાપિત કરવા માટે વિશ્વસનીય સ્ત્રોતો અને વિશ્વસનીય ઉત્પાદનોની સૂચિ જાહેર કરશે.

Back to Basics : નિર્દેશો વિશે

- રાષ્ટ્રીય સાયબર સિક્યુરિટી કોઓર્ડિનેટર વિશ્વસનીય ઉત્પાદનોને નિયુક્ત કરવા માટેની પદ્ધતિનો ઉપયોગ કરશે.
- નાયબ રાષ્ટ્રીય સુરક્ષા સલાહકારની આગેવાની હેઠળ એક સમિતિની રચના કરવાની છે. તે વિશ્વસનીય સ્ત્રોતો અને ઉત્પાદનોની સૂચિને મંજૂરી આપવા માટે જવાબદાર રહેશે. આ સમિતિમાં વિવિધ મંત્રાલયોના સભ્યો અને ઔદ્યોગિક નિષ્ણાતો હશે. આ સમિતિને ટેલિકોમ પર રાષ્ટ્રીય સુરક્ષા સમિતિ કહેવામાં આવશે.
- આ નિર્દેશો નિયુક્ત સ્ત્રોતોની સૂચિ આપશે કે જેમની પાસેથી કોઈ ખરીદી કરવામાં આવશે નહીં. તે એવી રીતે ડિઝાઇન કરવામાં આવશે કે તે કોઈ પણ રાષ્ટ્રનું નિર્દેશન ન કરે.
- નિર્દેશોમાં હાલના ઉપકરણોની ફરજિયાત રિપ્લેસમેન્ટની જરૂર નથી જે પહેલાથી ટેલિકોમ્યુનિકેશન્સ સર્વિસ પ્રોવાઈડરના નેટવર્કમાં સામેલ છે.
- ટેલિકોમ્યુનિકેશન્સ ડિપાર્ટમેન્ટ ટેલિકોમ સર્વિસ પ્રોવાઈડર્સને 'ભારતીય વિશ્વસનીય સ્ત્રોત' તરીકે પ્રમાણિત કરશે, જો તેઓ પ્રેક્ટિસિયલ માર્કેટ એક્સેસ યોજનાની આવશ્યકતાઓને પૂર્ણ કરે. પ્રેક્ટિસિયલ માર્કેટ એક્સેસ યોજના સ્વદેશી કંપનીઓ દ્વારા વિકસિત અને ઉત્પાદિત ટેલિકોમ ગિયર્સને વેઈટેજ પ્રદાન કરે છે.

પૃષ્ઠભૂમિ

- સાયબર-એટેકનો સામનો કરી રહેલા વિશ્વના ટોચના ત્રણ દેશોમાં ભારત એક છે. ઈલેક્ટ્રોનિક્સ અને માહિતી ટેકનોલોજી મંત્રાલયે તાજેતરમાં સંસદમાં જાહેરાત કરી હતી

કે ઓગસ્ટ 2020 સુધીમાં વેપારી સંસ્થાઓ, સરકારો અને નાગરિકોને સાત લાખથી વધુ સાયબર-એટેકનો સામનો કરવો પડ્યો હતો. વર્ષ 2019 માં ભારતને સાયબર-ક્રાઇમના કારણે રૂ. 1.24 લાખ કરોડનું નુકસાન થયું હતું.

- ટેલિકોમ ઉદ્યોગને સુરક્ષિત રાખવો મહત્વપૂર્ણ છે કારણ કે તે દેશમાં પરિવહન, બેંકિંગ, પાવર, ફાઇનાન્સ જેવા અન્ય ઈ-ફાસ્ટ્રક્ટર ક્ષેત્રની કરોડરજી છે.

E5 સિરીઝ શિંકનસેન

- જાપાની દૂતાવાસે તાજેતરમાં જ મુંબઈ-અમદાવાદ બુલેટ ટ્રેન પ્રોજેક્ટની પ્રથમ ઝલક રજૂ કરી હતી. E5 સિરીઝની શિંકનસેન ટ્રેનોનો ઉપયોગ મુંબઈ-અમદાવાદ હાઈસ્પીડ રેલ પ્રોજેક્ટને અમલમાં મૂકવા માટે કરવામાં આવનાર છે. આ પ્રોજેક્ટ 2023 સુધીમાં પૂર્ણ થવાનો છે. E5 સિરીઝ શિંકનસેન હાઈ સ્પીડ જાપાની ટ્રેનો છે.

Back to Basics : MAHSR પ્રોજેક્ટ

- તે 508 કિલોમીટરનો પ્રોજેક્ટ છે. નેશનલ હાઈ-સ્પીડ રેલ કોર્પોરેશન લિમિટેડ દ્વારા તેને ચલાવવામાં આવે છે. આ પ્રોજેક્ટને આર્થિક અને તકનીકી સહાય જાપાની સરકાર દ્વારા આપવામાં આવી છે. પ્રોજેક્ટની અંદાજિત કિંમત 1,08,000 કરોડ રૂપિયા છે.

E5 સિરીઝ શિંકનસેન

- તે પૂર્વ જાપાન રેલ્વે કંપની દ્વારા સંચાલિત હાઈ સ્પીડ ટ્રેન છે. ટ્રેનની ગતિ 320 કિમી / કલાક છે. જો કે, તે 400 કિમી પ્રતિ કલાકની ગતિ પ્રાપ્ત કરવામાં સક્ષમ છે. મુસાફરો અને પર્યાવરણને ધ્યાનમાં રાખીને તેની ગતિ પ્રતિબંધિત કરવામાં આવી છે.
- તેમાં ઈલેક્ટ્રિક સક્રિય સસ્પેન્શન આપવામાં આવ્યું છે. સક્રિય સસ્પેન્શન એ ઓટોમોટિવ સસ્પેન્શન છે જે વાહનના પૈડાંની ઊભી ગતિને નિયંત્રિત કરે છે. તે દસ-કાર હાઈ સ્પીડ ઈલેક્ટ્રિક મલ્ટીપલ યુનિટ છે. તે નવી જનરેશન જાપાની હાઈ સ્પીડ ટ્રેનોનો એક ભાગ છે જેને હાયાબુસા કહેવામાં આવે છે.
- E5 સિરીઝ શિંકનસેનની અન્ય બે મહત્વપૂર્ણ સુવિધાઓ બોડી ટાઈલિંગ સિસ્ટમ અને ટનલ બૂમ ઘટાડવા માટેની સુવિધાઓ છે.
- E5 શ્રેણી જાપાન રેલ્વે ઈસ્ટના સંશોધન પ્રોગ્રામ હેઠળ શરૂ કરવામાં આવી હતી. કાર્યક્રમનો મુખ્ય ઉદ્દેશ 360 કિ.મી. / કલાકની ઝડપે પહોંચી શકે તેવી હાઈ સ્પીડ ટ્રેનોનું ડિઝાઇન બનાવવાનું હતું.
- ટનલ બૂમને રોકવા માટે E5 સિરીઝ શિંકનસેનમાં બિલ્ટ સુવિધાઓ છે.

ટનલ બૂમ

- E5 સિરીઝ શિંકનસેન 'ટનલ બૂમ'ને અટકાવે છે. અસમાન હવાના દબાણને કારણે ટનલ બૂમ અવાજ ઉત્પન્ન થાય છે કારણ કે ટ્રેન વધુ ઝડપે ટનલમાં પ્રવેશે છે. તેમાં એક સંપૂર્ણ બોગી ક્વર છે જે એરોડાયનેમિક અવાજને ઘટાડવા માટે નરમ છે. ટ્રેન દોડતી હોવાને કારણે ઉત્પન્ન થતાં યાંત્રિક

અવાજને શોષી લેવા માટે નીચે પ્રવેશી શોષી લેતી સામગ્રી વહન કરે છે. તે પાછલા માડેલોથી વિપરીત ફક્ત એક જ પેન્ટોગ્રાફ ડિવાઈસનો ઉપયોગ કરે છે. આ ઉપકરણો અવાજ સ્તરને વધુ ઘટાડવામાં મદદ કરે છે.

બોડી ટિલ્ટિંગ સિસ્ટમ

- જેમ જેમ ટ્રેન વળાંકમાં જાય છે, તે વળાંકની બહારના ભાગમાં કેન્દ્રત્યાગી બળ ઉત્પન્ન કરે છે. ટ્રેનને નમાવવાથી આ બળ સંતુલિત થાય છે અને મુસાફરોની અગવડતા ઓછી થાય છે. જેને ટ્રેનમાં બોડી ટિલ્ટિંગ સિસ્ટમ કહે છે.

એક્વાફાર્મસ માટે MPEDA બહુભાષી કોલ સેન્ટર

- મરીન પ્રોડક્ટ્સ એક્સપોર્ટ ડેવલપમેન્ટ ઓથોરિટીએ તાજેતરમાં એક્વાફાર્મસ માટે બહુભાષી કોલ સેન્ટર શરૂ કર્યું હતું. પહેલ દેશમાં પ્રથમ પ્રકારની છે. તે તકનીકી સમસ્યાઓ પર ધ્યાન આપશે અને ચોવીસ કલાક કાર્યક્ષમ ખેતી પદ્ધતિઓ વિશે જ્ઞાન આપશે.

Back to Basics : કોલ સેન્ટર વિશે

- કોલ સેન્ટર મુખ્યત્વે આંધ્રપ્રદેશના એક્વાફાર્મસની જરૂરિયાત પૂરી કરશે. આ કારણ છે કે, આંધ્રપ્રદેશ રાજ્ય એ દેશમાં માછલી ઉત્પાદિત કરવા માટેનું એક મુખ્ય રાજ્ય છે. તમિળ નાડુ, કેરળ, પશ્ચિમ બંગાળ અને ગુજરાત સાથે મળીને દેશના 60% કરતા વધુ દરિયાઈ ઉત્પાદનોમાં ફાળો આપે છે.
- કોલ સેન્ટર અંગ્રેજી અને હિન્દીમાં કાલ્સ હેન્ડલ કરી શકે છે.
- આ કોલ સેન્ટર્સ દ્વારા એક્વાફાર્મસ તેમની ચિંતાઓ અંગે સરળતાથી નિષ્ણાતોની સલાહ લઈ શકે છે.
- કાલ સેન્ટર એક્વાફાર્મસ ને ઉત્પાદન વધારવા અને ઉત્પાદનની ગુણવત્તાને સુનિશ્ચિત કરવા માટેના શ્રેષ્ઠ સંચાલન પદ્ધતિઓનું પાલન કરવામાં મદદ કરશે.
- એક્વાફાર્મસ MPEDA દ્વારા વિસ્તૃત સપોર્ટ યોજનાઓ વિશે માહિતી મેળવી શકે છે.
- તાજેતરમાં જ બાયોફલોક ટેકનોલોજીએ એક્વાકલ્ચરમાં મહત્વ મેળવ્યું છે.

એક્વાકલ્ચરમાં તાજેતરના પ્રવાહો: બાયોફલોક ટેકનોલોજી

- બાયોફલોક ટેકનોલોજી એ નવી બ્લુ ક્રાંતિ છે. આ એટલા માટે છે કારણ કે ટેકનોલોજીનો ઉપયોગ કરીને પોષક તત્વોને સતત રિસાયકલ અને ફરીથી ઉપયોગમાં લઈ શકાય છે. બાયોફલોક એ ટાંકી અને તળાવોમાં સ્થગિત વૃદ્ધિ છે જે બેક્ટેરિયા, ફાયટોપ્લાંકટોન અને બેક્ટેરિયાના ઘાસચારા જેવા જીવંત અને મૃત બંને કાર્બનિક પદાર્થોને એકીકૃત કરે છે. પરંપરાગત સજીવોને ખોરાક પૂરો પાડવા માટે તે તળાવ અથવા ટાંકીની અંદરની માઈક્રોબાયલ પ્રક્રિયાઓનો ઉપયોગ છે. તકનીકી કચરો સાફ કરવામાં અને જળચર પ્રાણીઓને ખોરાક પૂરા પાડવા માટે અસરકારક છે.

બાયોફલોક ટેકનોલોજીનું કાર્ય

- તે વેસ્ટ વોટર ટ્રીટમેન્ટ છે. તકનીકનો સિદ્ધાંત એ કાર્બોહાઈડ્રેટ

સ્ત્રોત ઉમેરીને ઉચ્ચ C-N (કાર્બન-નાઇટ્રોજન) ગુણોત્તર જાળવવાનું છે. સિંગલ સેલ માર્ઇકોબાયલ પ્રોટીનના ઉત્પાદન દ્વારા પાણીની ગુણવત્તામાં સુધારો કરવામાં આવે છે.

- > આ પરિસ્થિતિઓમાં, નાઇટ્રોજનયુક્ત કચરા દ્વારા આત્મસાત કરાયેલી હીટરોટ્રોફિક માર્ઇકોબાયલ વૃદ્ધિ, પરંપરાગત પ્રજાતિઓ ખોરાક તરીકે ઉપયોગમાં લે છે. સાથે જ પાણીની ગુણવત્તામાં સુધારો થાય છે.

બાયોફ્લોક સંસ્કૃતિ માટે યોગ્ય પ્રજાતિઓ

- > મગુર, સિંઘી, કોઈ, પબડા જેવી હવા શ્વાસ લેતી માછલી
- > મિલ્કફિશ, તિલપિયા, રોહુ, સામાન્ય કાર્પ જેવી હવા વગરની શ્વાસ લેતી માછલીઓ
- > ટાઈગર શ્રિમ્પ, વનામેની જેવી શેલ ફિશ

પાવર સેક્ટરમાં કૌશલ્ય વિકાસ માટેનું પ્રથમ કેન્દ્ર

- > સ્કિલ ઈન્ડિયાએ તાજેતરમાં પાવર સેક્ટરમાં કૌશલ્ય વિકાસ માટે સેન્ટર ઓફ એક્સેલન્સની સ્થાપના કરી છે. આ કેન્દ્ર કૌશલ્ય વિકાસ અને ઉદ્યોગસાહસિક મંત્રાલય, રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ અને યુવા મંત્રાલય (ફાંસ સરકાર) અને સ્નેઈડર ઇલેક્ટ્રિક વચ્ચે સહયોગનું પરિણામ છે. કેન્દ્રની સ્થાપના હરિયાણાના ગુરુગ્રામ, નેશનલ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ સોલર એનર્જીના કેમ્પસમાં કરવામાં આવી છે.

Back to Basics : કેન્દ્ર વિશે

- > કેન્દ્ર સૌર અને ઉર્જા ક્ષેત્રના પ્રશિક્ષકો માટે તાલીમ અને ડિઝાઇન પહોંચાડશે. કેન્દ્રમાં ભારત અને ફાંસ વચ્ચેના સંબંધોને મજબૂત બનાવવા માટે રચાયેલ ઉચ્ચ-અંતરેની આધુનિક લેબ્સ છે. શ્રેષ્ઠતાના કેન્દ્રમાં સ્થાપિત સોલર લેબ્સ, નવીનતમ સૌર તકનીકીને તાલીમ આપવામાં મદદ કરશે. પાવર સેક્ટર કૌશલ્ય પરિષદ કેન્દ્રની કામગીરીનું સંચાલન કરશે. કાઉન્સિલે જનરેશન, ટ્રાન્સમિશન અને શક્તિના વિતરણની વિવિધ જોબ ભૂમિકાઓ માટે શીખવાની આવશ્યક સામગ્રી તૈયાર કરી છે.

કૌશલ્ય ભારત મિશન

- > સ્કિલ ઈન્ડિયા મિશનની શરૂઆત 2015માં કરવામાં આવી હતી. આ યોજનાનો મુખ્ય ઉદ્દેશ 2022 સુધીમાં ચાલીસ કરોડથી વધુ લોકોને બજાર સંબંધિત કુશળતા પ્રદાન કરવાનો છે. તેનાથી ભારતીય યુવાનોમાં પ્રતિભા વિકસાવવાની તકો ઉભી થશે.

પૃષ્ઠભૂમિ

- > નેશનલ સ્કિલ ડેવલપમેન્ટ કાઉન્સિલના જણાવ્યા મુજબ, ભારતને 2022 સુધીમાં કુશળ માનવબળના બાર કરોડથી વધુની જરૂર પડશે. જો કે, કેળવણી કામદારો કે જે 90% જેટલા મજૂર બળ ધરાવે છે, તેઓ પૂરતી તાલીમ મેળવતા નથી. તેથી, કૌશલ્ય વિકાસ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરતી યોજનાઓ શરૂ કરવી જરૂરી છે.

સ્કિલ ઇન્ડિયા પહેલ અંતર્ગત યોજનાઓ

- નીચે આપેલ યોજનાઓ છે જે સ્કિલ ઇન્ડિયા પહેલ હેઠળ અમલમાં મૂકવામાં આવી છે:
- રાષ્ટ્રીય કૌશલ્ય વિકાસ મિશન:
 - > તે કૌશલ્ય તાલીમ સંબંધિત પ્રવૃત્તિઓના સંદર્ભમાં વિવિધ ક્ષેત્રના કન્વર્ઝન બનાવવા માટે શરૂ કરાઈ હતી.
- પ્રધાનમંત્રી કૌશલ્ય વિકાસ યોજના:
 - > તે એક કૌશલ્ય પ્રમાણપત્ર कार्यक्रम છે. તેનો ઉદ્દેશ યુવાનોને ઉદ્યોગ સંબંધિત કુશળતાની તાલીમ લેવા પ્રોત્સાહિત કરવાનું છે.
- ભારત કૌશલ્ય વિકાસ સેવા:
 - > તે કૌશલ્ય વિકાસ અને ઉદ્યમ મંત્રાલયના ડિરેક્ટોરેટને તાલીમ આપવા પર કેન્દ્રિત છે. તે એક જૂથ એ સેવા છે જે સરકારની સ્કીલિંગ પહેલને મોટો ધક્કો આપે છે.
- અન્ય પહેલ નીચે મુજબ છે:
 - > કૌશલ્ય વિકાસ અને ઉદ્યોગસાહસિકતા માટેની રાષ્ટ્રીય નીતિ, 2015
 - > PM-YUVA
 - > એપ્રેન્ટિસશીપ પ્રોત્સાહન યોજના

રાષ્ટ્રીય સ્ટાર્ટઅપ એવોર્ડ 2021

- > ઉદ્યોગ અને આંતરિક વેપાર પ્રમોશન વિભાગ દ્વારા નેશનલ સ્ટાર્ટઅપ એવોર્ડ 2021 માટે અરજીઓને આમંત્રણ આપવામાં આવ્યું છે. રાષ્ટ્રીય સ્ટાર્ટઅપ એવોર્ડ બાકી સ્ટાર્ટઅપ્સ અને ઇકોસિસ્ટમ સક્ષમને માન્યતા આપીને રજૂ કરવામાં આવે છે. 2021 એવોર્ડ ભારત સરકાર દ્વારા નવીનતાઓ દ્વારા શરૂ કરવામાં આવેલી મુખ્ય યોજનાઓને આવરી લેવાશે. એવોર્ડ સ્ટાર્ટઅપ ઈન્ડિયાનો ભાગ છે.

Back to Basics : એવોર્ડ વિશે

- > નેશનલ સ્ટાર્ટઅપ એવોર્ડમાં પાંચ લાખ રૂપિયાની રોકડ રકમ છે. તે મુસાફરી, પરિવહન, જગ્યા, સુરક્ષા, ઉદ્યોગ 4.0., આરોગ્ય અને સુખાકારી, ફૂડ પ્રોસેસીંગ, ફિન્ટેક, પર્યાવરણ, એન્ટરપ્રાઇઝ સિસ્ટમ, ઊર્જા, શિક્ષણ અને કૌશલ્ય વિકાસ, પીવાનું પાણી, પશુપાલન અને કૃષિ જેવી પંદર કેટેગરીમાં આપવામાં આવે છે.
- > તેમજ ઈન્ક્યુબેટર અને એક્સિલરેટરને પંદર લાખ રૂપિયા આપવામાં આવશે.

સ્ટાર્ટઅપ માટે યોગ્યતા માપદંડ

- > સ્ટાર્ટઅપ એન્ટિટી DPIIT દ્વારા માન્ય હોવી જોઈએ.
- > સ્ટાર્ટઅપમાં તમામ વેપાર-વિશિષ્ટ નોંધણીઓ હોવા જોઈએ. ઉદાહરણ તરીકે, FSSAI, CE, GST, MSME, વગેરે.
- > સ્ટાર્ટઅપે છેલ્લા ત્રણ નાણાકીય વર્ષો માટે ઓડિટ નાણાકીય નિવેદનો સબમિટ કર્યા હોવા જોઈએ.

ઇન્ક્યુબેટર્સ માટે યોગ્યતા માપદંડ

- > ઈન્ક્યુબેટરની રચના સ્વતંત્ર એન્ટિટી તરીકે થઈ હોવી

જોઈએ. તે ઓછામાં ઓછા બે વર્ષ સુધી કાર્યરત થયેલ હોવું જોઈએ. તે ઓછામાં ઓછા પંદર સ્ટાર્ટઅપ્સ સ્નાતક હોવું જોઈએ.

સ્ટાર્ટઅપ ઇન્ક્યુબેટર

- સ્ટાર્ટઅપ ઇન્ક્યુબેટર એ બિન-લાભકારી સંસ્થાઓ છે જે ઉદ્યોગસાહસિકોને તેમના વ્યવસાયમાં વૃદ્ધિ કરવામાં મદદ કરે છે. તેઓ ઘણીવાર યુનિવર્સિટીઓ અને બિઝનેસ સ્કૂલ સાથે સંકળાયેલા હોય છે.
- સ્ટાર્ટઅપ ઇન્ક્યુબેટર્સ નીચેની સેવાઓ પ્રદાન કરે છે:
- વ્યવસાયિક મૂળ બાબતોમાં સહાય
- હાઈ સ્પીડ ઇન્ટરનેટ એક્સેસ
- નેટવર્કિંગ તકો
- બેંક લોનમાં પ્રવેશ
- ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસાધનો સાથે જોડાણો
- મેનેજમેન્ટ ટીમ ઓળખ
- વ્યાપક વ્યાપાર તાલીમ કાર્યક્રમો
- વ્યવસાયિક શિક્ષાચારમાં સહાય

સ્ટાર્ટઅપ એક્સિલરેટર માટે યોગ્યતા માપદંડ

- સ્ટાર્ટઅપ એક્સિલરેટરની રચના સ્વતંત્ર એન્ટિટી તરીકે થયેલ હોવી જોઈએ. તે ઓછામાં ઓછા બે વર્ષ સુધી કાર્યરત થયેલ હોવું જોઈએ. તે ઓછામાં ઓછા દસ સ્ટાર્ટઅપ્સ સ્નાતક હોવું જોઈએ.

સ્ટાર્ટઅપ એક્સિલરેટર

- સ્ટાર્ટઅપ એક્સિલરેટરને સિડ એક્સિલરેટર પણ કહેવામાં આવે છે. તેઓ સામાન્ય રીતે સમૂહ આધારિત હોય છે. કોહોર્ટ એ એક શૈક્ષણિક ડિગ્રી હાંસલ કરવા માટે અભ્યાસક્રમ દ્વારા કાર્યરત વિદ્યાર્થીઓનું એક જૂથ છે. તેમાં માર્ગદર્શક અને શૈક્ષણિક ઘટકો શામેલ છે. તેઓને ઘણી વખત સરકાર દ્વારા નાણાં પૂરા પાડવામાં આવે છે.

ભારતની પ્રથમ લિથિયમ રિફાઇનરી

- ભારતની પ્રથમ લિથિયમ રિફાઇનરી ગુજરાતમાં સ્થાપિત થવાની છે. પાવર ટ્રેડિંગ અને નવીનીકરણીય ઊર્જા કંપનીમાંની એક, મણિકરણ પાવર લિમિટેડ રિફાઇનરી સ્થાપવા માટે રૂ. 1000 કરોડનું રોકાણ કરશે.

Back to Basics : રિફાઇનરી વિશે

- રિફાઇનરી માટે લિથિયમ ઓરની ઓસ્ટ્રેલિયાથી આયાત થવાની છે.

કંપનીઓ વિશે

- નિયોમેટલ્સ (એક ઓસ્ટ્રેલિયન કંપની) અને મણિકરણ ભારતમાં લિથિયમ ઉત્પાદન માટે કરાર કર્યો છે. ભારતમાં લિથિયમની ભાવિ માંગ નવીનીકરણીય ઊર્જાના પરિવહન અને વીજળીકરણના સંગ્રહ દ્વારા સંચાલિત છે. મણિકરણ

ભારતની ત્રીજી સૌથી મોટી પાવર ટ્રેડિંગ કંપની છે.

પૃષ્ઠભૂમિ

- લિથિયમ એક દુર્લભ તત્વ છે અને તે ભારતમાં જોવા મળતું નથી. ભારતે તાજેતરમાં જ બોલિવિયન લિથિયમ ભંડાર પર પ્રવેશ મેળવ્યો. ભારતે 2030 સુધીમાં ઇલેક્ટ્રિક વાહનની સંખ્યા 30% સુધી વધારવાનું મહત્વાકાંક્ષી લક્ષ્ય નક્કી કર્યું છે. જો કે, લિથિયમ આયન બેટરી બનાવવા માટે જરૂરી તમામ લિથિયમ ભારત આયાત કરી રહ્યું છે.
- ભારત હાલમાં ઇલેક્ટ્રિક બેટરી માટે ચીન, જાપાન અને તાઈવાન પર નિર્ભર છે કારણ કે ભારતમાં લિથિયમ ખૂબ મોંઘું છે.

ભારત અને બોલિવિયા

- એપ્રિલ 2019માં, ભારત અને બોલિવિયાએ સમજૂતી પર હસ્તાક્ષર કર્યાં, જેના હેઠળ બોલિવિયા ભારતને લિથિયમ કાર્બોનેટ સપ્લાય કરશે. બોલિવિયામાં વિશ્વના લિથિયમ અનામતનો ચોથો ભાગ છે. જો કે, દેશમાં હજી સુધી વ્યવસાયિક ઉત્પાદન શરૂ થયું નથી. આ કરાર હાઈબ્રીડ અને ઇલેક્ટ્રિક વાહનોના FAME-ફાસ્ટ એડોપ્શન અને મેન્યુ ફેક્ટરિંગ માટે કરોડરજીતી તરીકે કામ કરશે.

ચાઇના- વર્તમાન નેતા

- ચીન વૈશ્વિક લિથિયમના 51% અને કોબાલ્ટના 62% ભાગનું નિયંત્રણ કરે છે. આ બે તત્વો લિથિયમ આયન બેટરીના મુખ્ય ઘટકો છે. ચીનના બજાર માટેના મોટાભાગના લિથિયમ દક્ષિણ અમેરિકાના લિથિયમ બેલ્ટમાંથી આવે છે. આ 500-માઈલ બાય 200-માઈલ ઉત્તર-દક્ષિણ પટ્ટી છે અને તે બોલિવિયા, આર્જન્ટિના અને ચિલીના જંકશન પર કેન્દ્રિત છે. આ પટ્ટો વિશ્વના લિથિયમ અનામતના 75% કરતા વધારે ધરાવે છે.

ટોચના લિથિયમ ઉત્પાદકો

- વિશ્વના ટોચના લિથિયમ ઉત્પાદક દેશો ઓસ્ટ્રેલિયા, ચીલી, ચીન, આર્જન્ટિના, ઝિમ્બાબ્વે અને પોર્ટુગલ છે.

ભારતની પ્રથમ હોટ એર બલૂન સફારી

- મધ્યપ્રદેશના વન પ્રધાને તાજેતરમાં મધ્યપ્રદેશમાં ભારતના બાંધવગઢ ટાઈગર રિઝર્વમાં ભારતની પહેલી હોટ એર બલૂન સફારીનો પ્રારંભ કર્યો હતો. દેશમાં ઘણી હોટ એર બલૂન રાઈડસ છે. જો કે, આ પહેલી હોટ એર બલૂન સફારી છે.

Back to Basics : હોટ એર બલૂન રાઈડ વિશે

- બફર એરિયામાં હોટ એર બલૂન રાઈડ પર પ્રતિબંધ છે. આ સેવા જયપુર સ્થિત સ્કાય વોલ્ટઝ કંપની યલાવે છે.
- સવારી દરમિયાન પ્રવાસીઓ વાઘ, ભારતીય રીંછ અને ઊંચાઈથી દીપડા જોઈ શકે છે. આ સેવા રાજ્યના અન્ય વાઘ અનામત જેવા કે પૈંચ ટાઈગર રિઝર્વ, પન્ના ટાઈગર

રિઝર્વમાં લોન્ચ કરવાની છે.

હોટ ઓર બલૂનનું કામ

- > ગરમ હવાના ફુગ્ગાઓ 'ગરમ હવા વર્ધ'ના સિદ્ધાંત પર કાર્ય કરે છે. જ્યારે બલૂનની અંદરની હવા ગરમ થાય છે, ત્યારે તે બહારની ઠંડી હવા કરતા હળવા બને છે. આ બલૂન ઉપર તરફ તરવાનું કારણ બને છે. જ્યારે હવાને ઠંડુ થવા દેવામાં આવે છે, ત્યારે બલૂન નીચે આવવાનું શરૂ કરે છે.
- > ગરમ હવાના ફુગ્ગાઓમાં સ્ટીઅરિંગ અથવા પ્રોપેલ્શન માટે અલગ પદ્ધતિ નથી. ફુગ્ગાઓ પવનની ગતિને ખસેડવા માટે ઉપયોગમાં લે છે.

બાંધવગઢ ટાઇગર રિઝર્વ

- > વાઘ અનામત પૂર્વીય સતપુડા હિલ રેન્જમાં સ્થિત છે. તે તેના એવરગ્રીન સાલ વન માટે જાણીતું છે.
- > બાંધવ એટલે ભાઈ અને ગઢ એટલે કિલ્લો. આ ક્ષેત્રનું નામ કિલ્લાના નામ પર આપવામાં આવ્યું છે. માનવામાં આવે છે કે આ કિલ્લો લક્ષ્મણ દ્વારા તેમના ભાઈ ભગવાન રામને આપવામાં આવ્યો હતો.

બાંધવગઢમાં ગૌરનો પુનઃ પરિચય

- > બાંધવગઢ રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાનમાં ગૌરની ઓછી વસ્તી હતી. જો કે, એક રોગ કે જે પશુઓમાંથી ગૌસને પસાર થયો હતો, તેના કારણે બધા મૃત્યુ પામ્યા હતા. આમ, ગૌસને ફરીથી કાન્હા રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાનથી રજૂ કરવામાં આવ્યા. 2012માં આશરે પચાસ ગૌરને બાંધવગઢ રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાનમાં ખસેડવામાં આવ્યા હતા. આ પ્રોજેક્ટ મધ્યપ્રદેશ વન વિભાગ, તાજ સફારીઝ અને વન્યપ્રાણી સંસ્થા દ્વારા અમલમાં મૂકાયો હતો.
- > કાન્હા ટાઇગર રિઝર્વ પણ મધ્ય પ્રદેશમાં સ્થિત છે.

WHOની દસ વૈશ્વિક આરોગ્ય મુદ્દાઓની સૂચિ

- > વર્લ્ડ હેલ્થ ઓર્ગનાઈઝેશન દ્વારા તાજેતરમાં વૈશ્વિક આરોગ્ય મુદ્દાઓની એક સૂચિ બહાર પાડવામાં આવી છે. WHO મુજબ, આ મુદ્દાઓ એ છે જે કોવિડ-19ને કારણે બનાવેલ આરોગ્ય પ્રણાલીની અપૂર્ણતાને કારણે 2021માં વિશ્વને સામનો કરવો પડશે. WHO મુજબ, રોગચાળો છેલ્લા વીસ વર્ષમાં પ્રાપ્ત વૈશ્વિક આરોગ્ય પ્રગતિને પાછી ધકેલી શકે છે. તેથી, આરોગ્ય સિસ્ટમોને મજબૂત બનાવવા માટે સખત મહેનત કરવી જરૂરી છે. WHO 2021માં કટોકટી માટેની સજ્જતાને મજબૂત કરવાના દસ રસ્તા સૂચવે છે.

Back to Basics : WHO દસ વૈશ્વિક આરોગ્ય મુદ્દાઓની સૂચિ નીચે મુજબ છે.

- > વિશ્વવ્યાપી આરોગ્ય સુરક્ષા માટે વૈશ્વિક એકતા બનાવો
- > COVID-19 પરીક્ષણોની ગતિ ઝડપી
- > બધા માટે એડવાન્સ હેલ્થ
- > આરોગ્ય અસમાનતાઓનો સામનો કરવો
- > વિજ્ઞાન અને ડેટા પર વૈશ્વિક નેતૃત્વ પ્રદાન કરો
- > સંક્રમિત રોગોથી સામનો કરવાના પ્રયત્નોને જીવંત બનાવવું

- > કોમ્બેટ ડ્રગ પ્રતિકાર
- > બિન-કમ્યુનિકેબલ રોગોને રોકો અને સારવાર કરો
- > સારી રીતે પુનઃનિર્માણ
- > એકતામાં કાર્ય કરો

વિશ્વવ્યાપી આરોગ્ય સુરક્ષા માટે વૈશ્વિક એકતા બનાવો

- > WHO સૂચવે છે કે દેશોએ રોગચાળો અને આરોગ્યની કટોકટીમાં તેમની સજ્જતા સુધારવા માટે સાથે મળીને કામ કરવું જોઈએ. સ્વાસ્થ્યની કટોકટીઓનો સામનો કરવામાં મદદ કરવી જોઈએ. ઉપરાંત, બાયો બેંકની સ્થાપના પણ થવી જોઈએ. સલામત અને અસરકારક રસીઓના ઝડપી વિકાસની સુવિધા માટે બેંક રોગકારક પદાર્થો અને ક્લિનિકલ નમૂનાઓ શેર કરશે.

COVID-19 પરીક્ષણોની ગતિ ઝડપી

- > WHO સૂચવે છે કે દેશોએ COVID-19 પરીક્ષણો, રસીઓ અને ઉપચારની સમાન પહોંચ મેળવવા માટે સાથે મળીને કામ કરવું જોઈએ. ACT-એકિસલરેટરને મજબૂત બનાવવું જોઈએ. ACT-એકિસલરેટરના લક્ષ્યોમાં 2 અબજ રસી વિતરણ, ઓછી અને મધ્યમ આવક ધરાવતા દેશોમાં 500 લોકો માટે પરીક્ષણની સ્થાપના અને 245 મિલિયન સારવાર અને આરોગ્ય પ્રણાલીને મજબૂત બનાવવાનો સમાવેશ થાય છે.

બધા માટે એડવાન્સ હેલ્થ

- > WHOની બે પહેલ આ સંબંધિત સમસ્યાઓ હલ કરવા માટે છે. તેઓ પ્રાથમિક આરોગ્ય સંભાળ (PHC) પ્રોગ્રામ અને UHC સંયોજન છે. 1978 માં અલ્મા-અતાની ઘોષણામાં PHCના સિદ્ધાંતોની રૂપરેખા આપવામાં આવી હતી. ચાળીસ વર્ષ પછી, સાર્વત્રિક આરોગ્ય કવરેજ હાંસલ કરવા માટે અસ્તાનાની ઘોષણાપત્ર પર હસ્તાક્ષર કરવામાં આવ્યાં હતા.

આરોગ્ય અસમાનતાઓનો સામનો કરવો

- > WHO 7 એપ્રિલ, 2021 ના રોજ આરોગ્ય અસમાનતાઓને દૂર કરવા વૈશ્વિક પગલાં લેવાનું કહે છે. 7 એપ્રિલ એ વિશ્વ આરોગ્ય દિવસ તરીકે ચિહ્નિત કરાયો છે.

વિજ્ઞાન અને ડેટા પર વૈશ્વિક નેતૃત્વ પ્રદાન કરો

- > WHO દેશોને તેમના ડેટા અને માહિતીને મજબૂત બનાવવામાં સહાય પૂરી પાડશે. આ WHOના SCORE ટેકનિકલ પેકેજ દ્વારા પ્રાપ્ત થવાનું છે.
- > વસ્તી અને આરોગ્યના જોખમોનો સર્વે કરો
- SCORE એટલે
- > જન્મ, મૃત્યુ અને મૃત્યુનાં કારણોની ગણતરી કરો
- > આરોગ્ય સેવાઓ ડેટાને ઓપ્ટિમાઇઝ કરો
- > પ્રગતિ અને પ્રભાવની સમીક્ષા કરો
- > નીતિ અને ક્રિયા માટે વપરાયેલ ડેટાને સક્ષમ કરો
- > તે મૂળભૂત રીતે વર્લ્ડ હેલ્થ ડેટા પ્લેટફોર્મ છે. તેમાં ડેટા ટૂલ્સનો સંગ્રહ પણ છે.

સંક્રમિત રોગોથી સામનો કરવાના પ્રયત્નોને પુનઃજીવિત કરો

- > વર્લ્ડ હેલ્થ ઓર્ગેનાઈઝેશન અને તેના ભાગીદારોએ કેટલાક દેશોમાં પોલિયો, ક્ષય રોગ, એચ.આય.વી અને મેલેરિયાને સમાપ્ત કરવા માટે સતત કામ કર્યું છે. તેઓએ પીળા તાવ અને ઓરી જેવા રોગોના રોગચાળાને રોકવા માટે સઘન કાર્ય કર્યું છે. જો કે, કોવિડ -19ને 2020માં તેમના કામમાં મોટો આંચકો લાગ્યો છે. તેથી 2021માં WHO દેશોને પોલિયો અને અન્ય રોગોની રસી અપાવવામાં મદદ કરશે. ઉપરાંત, તે સર્વાઈકલ કેન્સરને સમાપ્ત કરવા માટેના નવા વૈશ્વિક પ્રયત્નોના ભાગ રૂપે HPV રસીની પહોંચ વધારવા દબાણ કરશે.
- > ઉપરાંત, WHO ઉપેક્ષિત ઉષ્ણકટિબંધીય રોગો માટેના નવા દસ વર્ષના રોડમેપને લાગુ કરવા માટે કામ કરશે.

કોમ્બેટ ડ્રગ પ્રતિકાર

- > WHO એન્ટિમિક્રોબાયલ રેજિસ્ટ્રેશન માટે તેના ગ્લોબલ લીડરશીપ ગ્રુપ દ્વારા ડ્રગ રેજિસ્ટ્રેશનનો સામનો કરશે.

બિન-કમ્યુનિકેબલ રોગોને રોકો અને સારવાર કરો

- > WHOના ગ્લોબલ હેલ્થ અંદાજ મુજબ, બિન-કમ્યુનિકેબલ રોગો 2019 માં મૃત્યુના ટોપ ટેન કારણોમાંથી સાત માટે જવાબદાર છે. WHO કેન્સર, હૃદયરોગ અને ડાયાબિટીઝ પર પ્રયાન કેન્દ્રિત કરવાનું છે. WHOના ગ્લોબલ ડાયાબિટીઝ કોમ્પેક્ટ અને “તમાકુ છોડો” અભિયાન (સો કરોડ લોકોને તમાકુ છોડવામાં મદદ કરવા માટેની ઝુંબેશ)ને મજબૂત બનાવવી છે.

સારી રીતે પુનઃનિર્માણ

- > સ્મોલ આઈલેન્ડ ડેવલપિંગ સ્ટેટ્સમાં સ્વાસ્થ્યને ટેકો આપવા માટે WHO જૂન 2021 માં એક કોન્ફરન્સ યોજશે.

એકતામાં કાર્ય કરો

- > નવા વૈજ્ઞાનિક સહયોગ દ્વારા આ પ્રાપ્ત થવાનું છે.

કરીમા બલોચ

- > બાનુક કરીમા બલોચ માનવાધિકારની કાર્યકર હતી. તેણે પાકિસ્તાનથી બલુચિસ્તાનની આઝાદી માટે અભિયાન ચલાવ્યું હતું. ઉપરાંત, તે BBCની સૂચિમાં 2016ની 100 પ્રેરણાદાયી અને પ્રભાવશાળી મહિલાઓની દેખરેખમાં આવી હતી. 22 ડિસેમ્બર, 2020ના રોજ તે કેનેડાની ટોરોન્ટોમાં મૃત હાલતમાં મળી હતી. ટોરન્ટો પોલીસના જણાવ્યા મુજબ તેનો મૃતદેહ ઓન્ટારિયો સરોવર નજીકથી મળી આવ્યો હતો.
- > તેના મૃત્યુને સ્વીડનમાં પાકિસ્તાની બલોચ પત્રકાર સાજિદ હુસેનનાં મોત સાથે જોડવામાં આવી રહ્યો છે. બંને દેશનિકાલમાં અવાજવાળા બલોચ હતા. તેમજ બંને કાર્યકરોનું ડૂબી જતા રહસ્યમય સંજોગોમાં મોત નીપજ્યું હતું.

Back to Basics : કરીમા બલોચ વિશે

- > તેણે 2005માં એક કાર્યકર તરીકેની કારકિર્દીની શરૂઆત કરી હતી. તે 2006માં બલોચ સ્ટુડન્ટ્સ ઓર્ગેનાઈઝેશનમાં

સામેલ થઈ હતી. અન્ય ઘણા હોદ્દાઓ બાદ, તે 2015માં BSO-આઝાદના અધ્યક્ષ બન્યા હતા. તેમની સામે આતંકવાદના આરોપો દાખલ થયા બાદ તે દેશનિકાલમાં ગઈ હતી. કેનેડિયન સરકારે તેમને 2016માં આશ્રય આપ્યો હતો.

સાજુદ હુસેન

- > તે પાકિસ્તાની પત્રકાર હતો. ઉપરાંત, તે ઓનલાઈન ન્યૂઝ સાઈટ બલુચિસ્તાન ટાઈમ્સનો સ્થાપક હતો. તે 2 માર્ચ, 2020ના રોજ ગુમ થયો હતો. બાદમાં તેનો મૃતદેહ 23 માર્ચ, 2020ના રોજ ફાયરિસ નદી (સ્વીડન)માં મળી આવ્યો હતો. હુસેનનું શબપરીક્ષણ સૂચવે છે કે તેણે આત્મહત્યા કરી છે અથવા તેનું મૃત્યું અકસ્માત હતું. જો કે, તેમના મૃત્યુની તપાસ માટે બહોળા વિરોધ પ્રદર્શન થયા હતા.

બલુચિસ્તાન બળવો

- > બલૂચ રાષ્ટ્રવાદીઓ દ્વારા પાકિસ્તાન અને ઈરાનની સરકારો વિરુદ્ધ આ એક ઓછી તીવ્રતાનો બળવો છે. તે દક્ષિણપશ્ચિમ પાકિસ્તાનમાં બલુચિસ્તાન પ્રાંત, અફઘાનિસ્તાનમાં બલુચિસ્તાન ક્ષેત્ર અને ઈરાનમાં બલુચિસ્તાન અને સિસ્તાન પ્રાંતને આવરે છે. આ ક્ષેત્ર સોના, કુદરતી ગેસ, કોલસો, તેલ, તાંબુ, સલ્ફર અને ફ્લોરાઈડથી સમૃદ્ધ છે. તે પાકિસ્તાનનો સૌથી મોટો અને સૌથી વિકસિત પ્રાંત છે.
- > બળવાખોરો પ્રાંતના પ્રાકૃતિક સંસાધનો પર વધારે નિયંત્રણ અને વધુ રાજકીય સ્વાયતતાની માંગ કરે છે.

પાકિસ્તાનમાં અલગતાવાદી ચળવળ

- > પાકિસ્તાનમાં અન્ય ભાગલાવાદી આંદોલન નીચે મુજબ છે.
 - આઝાદ કાશ્મીર અને ગિલગિટ-બાલ્ટિસ્તાન:
 - > ગિલગિટ-બાલ્ટિસ્તાનની સ્વતંત્રતા. બાલાવરિસ્તાન રાષ્ટ્રીય મોરચો (હમીદ જૂથ) તેને હાંસલ કરવા પ્રયાસ કરી રહ્યું છે. જેનું નેતૃત્વ અબ્દુલ હમીદ ખાન કરી રહ્યા છે.
 - જિન્નાહપુર અને મુહાજિર સૂબા:
 - > મુહાજિર સમુદાય માટે સ્વાયત રાજ્યની માંગ.

વિશાખાપટ્ટનમ: પ્રધાનમંત્રી આવાસ યોજના**એવોર્ડમાં સર્વોચ્ચ પફોર્મિંગ****સિવિક બોડી**

- > ગૃહ અને શહેરી બાબતોના મંત્રાલયે વિશાખાપટ્ટનમ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનની પસંદગી શ્રેષ્ઠ પ્રદર્શન કરતા નાગરિક મંડળ તરીકે કરી છે. વિશાખાપટ્ટનમને વાર્ષિક એવોર્ડ્સ ફોર એક્સેલન્સ હેઠળ મૂકવામાં આવ્યું હતું જે 2019 માં પ્રધાનમંત્રી આવાસ યોજના-શહેરીના ઉત્કૃષ્ટ યોગદાનને માન્યતા આપે છે. આ એવોર્ડ 1 જાન્યુઆરી, 2021 ના રોજ રજૂ થનાર છે.
- > શ્રેષ્ઠ પ્રદર્શન કરતા રાજ્ય કેટેગરીમાં આંધ્રપ્રદેશ ત્રીજા સ્થાને રહ્યું. રાજ્યને આ ત્રીજા વખત એવોર્ડ મળ્યો છે. ઉપરાંત, નવીન બાંધકામ તકનીકી અને પ્રોજેક્ટ મોનીટરીંગ ટૂલ્સમાં રાજ્યને વિશેષ કેટેગરીનો એવોર્ડ મળ્યો.

Back to Basics : અન્ય એવોર્ડ્સ

- મિર્ઝાપુર શ્રેષ્ઠ પ્રદર્શન કરનારી મ્યુનિસિપલ બોડી બની. પ્રથમ સ્થાને નગર પંચાયત મલીહાબાદ લખનઉ અને બીજા સ્થાને હરિહરપુરની પસંદગી કરવામાં આવી હતી.

એવોર્ડ

- મંત્રાલયે “શહેરી વિસ્તારોમાં આવાસ લાભાર્થીઓની પસંદગીમાં ટેકનોલોજીના ઉપયોગ માટેના શ્રેષ્ઠ પ્રદર્શન અને પારદર્શિતા” એવોર્ડ્સનો સમાવેશ કરવાનો નિર્ણય કર્યો છે.
- કુલ પાંચ એવોર્ડ રજૂ કરવામાં આવ્યા છે. તેઓ નીચે મુજબ છે:
 - શ્રેષ્ઠ પર્ફોર્મિંગ સ્ટેટ્સ
 - શ્રેષ્ઠ પર્ફોર્મિંગ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન
 - શ્રેષ્ઠ પ્રદર્શન નગરપાલિકા
 - શ્રેષ્ઠ મકાન બાંધકામ
 - શ્રેષ્ઠ પ્રયાસોને માન્યતા આપવા માટે વિશેષ પુરસ્કારો
 - મૂલ્યાંકનના હેતુ માટેની માહિતી પ્રધાનમંત્રી આવાસ યોજનામાં રાજ્યો અને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશો દ્વારા અપલોડ કરેલા માસિક પ્રગતિ અહેવાલમાંથી લેવામાં આવી છે.

એવોર્ડ હેતુ

- પ્રધાનમંત્રી આવાસ યોજના (અબન) એ 1 જાન્યુઆરી, 2019 સુધીમાં 68.5 લાખ મકાનો બનાવ્યા છે. યોજના, અમલીકરણ અને પરિણામો તરફ અભિગમમાં વિવિધતા હોવાને કારણે પ્રાપ્તકર્તાઓને ઓળખવા યોગ્ય છે. આ અન્યને સતત રીતે સ્પર્ધા કરવામાં અને લક્ષ્ય પ્રાપ્ત કરવામાં મદદ કરશે. એવોર્ડ નીચેના કારણોસર રજૂ કરવામાં આવે છે:
 - પ્રધાનમંત્રી આવાસ યોજના (શહેરી) મિશનની સિદ્ધિઓને માન્યતા આપવી.
 - PMAYના ડિઝાઇન અને અમલીકરણની અસરકારક પદ્ધતિઓ પર જ્ઞાનનો પ્રસાર કરવો.
 - નવીનતાઓને પ્રોત્સાહિત કરવા.
 - સફળ અનુભવોને પ્રોત્સાહન આપવા અને વિનિમય કરવા.
 - પ્રધાનમંત્રી આવાસ યોજનાનો હેતુ ‘બધા માટે આવાસો’ પ્રદાન કરવાનો છે.

ભારતની 100 મી કિસાન રેલ

- વડાપ્રધાન નરેન્દ્ર મોદીએ 28 ડિસેમ્બર, 2020ના રોજ ભારતની 100મી કિસાન રેલ શરૂ કરી હતી.

Back to Basics : 100મી કિસાન રેલ વિશે

- આ ટ્રેન મહારાષ્ટ્રના સાંગોલા અને પશ્ચિમ બંગાળના શાલીમારની વચ્ચે ચાલે છે.
- આ ટ્રેનમાં કેપ્સિકમ, કોબીજ, કોબી, મરચાં, ડ્રમસ્ટિક્સ, ડુંગળી જેવા શાકભાજી છે.
- તે નારંગી, દ્રાક્ષ, કેળા, દાડમ, કસ્ટાર્ડ સફરજન, જેવા ફળો પણ વહન કરે છે.

પૃષ્ઠભૂમિ

- કિસાન રેલની પહેલી મલ્ટી કોમોડિટી સેવા ઓગસ્ટ, 2020માં શરૂ કરવામાં આવી હતી. મહારાષ્ટ્રના દેવલાલી અને બિહારના દાનાપુર વચ્ચે આ સેવા શરૂ કરવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ તેને મુઝફ્ફરપુર લંબાવી દેવામાં આવી. તેની શરૂઆત પછી, કિસાન રેલ સેવાએ 27,000 ટન કૃષિ ઉત્પાદનોનું પરિવહન કર્યું છે. ભારત સરકારે ફળો અને શાકભાજીના પરિવહન પર 50%ની સબસિડી લંબાવી છે.

કિસાન રેલ વિશે

- કિસાન રેલનો વિચાર કેન્દ્રિય બજેટ 2020-21 દરમિયાન સૂચવવામાં આવ્યો હતો. કિસાન રેલ યોજના દૂધ, માંસ, માછલી, ફળો અને શાકભાજી જેવા બગડી/ખરાબ થઈ જાય તેવા ખાદ્ય માટે રાષ્ટ્રીય કોલ્ડ સપ્લાય ચેઇન બનાવવાનું લક્ષ્ય ધરાવે છે. તે ફ્રિટ અને એક્સપ્રેસ ટ્રેનોમાં રેકિજરેટેડ કોચનો સમાવેશ કરે છે.
- આ હાંસલ કરવા માટે, ભારતીય રેલ્વેએ 17 ટન વહન ક્ષમતા સાથે રેકિજરેટેડ પાર્સલ વાન વિકસાવી છે. આ પાર્સલ વાન રેલ કોચ ફેક્ટરી કપૂરથલા દ્વારા ખરીદવામાં આવી હતી. ભારતીય રેલ્વે પાસે હાલમાં આવી નવ રેકિજરેટેડ વાન છે. તેઓ રાઉન્ડ ટ્રીપ આધારે બુક કરાવી શકાય છે. આ વાનનો ચાર્જ સામાન્ય ફ્રિટ ટ્રેનના ચાર્જ કરતાં 1.5 ગણો વધારે છે.
- ફળો અને શાકભાજી પરિવહન કરવા માટે, ભારતીય રેલ્વેએ રેફર રેલ કન્ટેનર ખરીદ્યા છે. તેઓ વેન્ટિલેટેડ અને ઈન્સ્યુલેટેડ કન્ટેનર છે. તેમની પાસે કન્ટેનર દીઠ બાર ટનની ક્ષમતા છે.

કૃષિ ઉડાન

- 2020-21ના કેન્દ્રીય બજેટમાં કિસાન રેલની સાથે કૃષિ ઉડાનની દરખાસ્ત કરવામાં આવી હતી. કૃષિ ઉડાન નાગરિક ઉડ્યન મંત્રાલય હેઠળ કાર્યરત છે. તે રાષ્ટ્રીય અને આંતરરાષ્ટ્રીય રૂટો પર બગડી જાય/ખરાબ થઈ જાય તેવા માલનું પરિવહન કરશે. તે આદિવાસી જિલ્લાઓ અને ઉત્તર પૂર્વ જેવા ઓછા સુલભ વિસ્તારોમાં સેવા આપશે.

KVIC મોનપા હેન્ડમેડ પેપર યુનિટ

- ખાદી અને વિલેજ ઈન્ડસ્ટ્રીઝ કમિશને (KVIC) તાજેતરમાં જ મોનપા હેન્ડમેડ પેપર મેકિંગ યુનિટની સ્થાપના કરી. મોનપાએ હાથથી બનાવેલું કાગળ એક હજાર વર્ષ જૂનો વારસો છે અને નવા એકમ સાથે તેને પુનઃજીવિત કરવામાં આવ્યું હતું.

Back to Basics : એકમ વિશે

- મોનપા તકનીકના આધારે ઉત્પાદિત કાગળની વ્યાપારી ઉત્પાદકતા વધારવા માટે આ એકમની સ્થાપના કરવામાં આવી છે. ઉપરાંત, યુનિટ અરુણાચલ પ્રદેશમાં સ્થાનિક રોજગાર બનાવશે.

મોનપા હેન્ડમેડ પેપર વિશે

- મોનપાના હાથથી બનાવેલા કાગળની કળા આશરે હજાર વર્ષ

- પહેલાં ચીનમાં ઉત્પન્ન થઈ હતી. તકનીકનો ઉપયોગ કરીને બનાવવામાં આવેલા સુંદર હાથથી બનાવેલા કાગળને મોન શુગુ કહેવામાં આવે છે. તે સ્થાનિક આદિજાતિઓની સંસ્કૃતિમાં અભિન્ન છે. આ કાગળનું ઐતિહાસિક અને ધાર્મિક મહત્વ છે.
- > મોનપા હાથ બનાવટ કાગળ શુગુ શૅંગ નામના સ્થાનિક વૃક્ષમાંથી બનાવવામાં આવે છે. ઝાડમાં ઔષધીય મૂલ્યો પણ છે. તેથી, કાગળ બનાવવામાં કાચા માલની ઉપલબ્ધતામાં કોઈ સમસ્યા નથી.
 - > અગાઉ મોનપાના હાથ બનાવટ કાગળ અન્ય કારણોસર જાપાન, તિબેટ, ભૂટાન અને થાઈલેન્ડ જેવા દેશોમાં વેચવામાં આવ્યા હતા.

પૃષ્ઠભૂમિ

- > અગાઉ 1994માં મોનપાના હાથથી બનાવેલા કાગળ ઉદ્યોગને પુનઃજીવિત કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો. જો કે, ઝાડની છાલ લાવવાના પર્વતીય કાર્યમાં ભૌગોલિક પડકારોને કારણે પ્રયાસો નિષ્ફળ ગયા. જો કે, આ વખતે, KVICએ આ પડકારોને પહોંચી વળવા કુમારપ્પા નેશનલ હેન્ડમેડ પેપર ઈન્સ્ટિટ્યૂટ, જયપુરના વૈજ્ઞાનિકોની ટીમ ગોઠવી હતી. ટીમે વેપારી ઉત્પાદન માટે એકમ સ્થાપવા માટે છ મહિનાના પ્રયત્નો કર્યા હતા.
- > કાગળ બનાવવા સિવાય, અરુણાચલ પ્રદેશના તવાંગ પણ સ્થાનિક હસ્તકલા જેમ કે હાથબનાવટનું ફર્નિચર, હાથથી બનાવેલ માટીકામ માટે જાણીતા છે. તેઓ પણ લુપ્ત થઈ રહ્યા છે. જો કે, KVICએ ટૂંક સમયમાં જ અરુણાચલ પ્રદેશની આ બંને હાથબનાવડી હસ્તકલા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવાનું છે.

યોજના

- > શરૂઆતમાં પેપર યુનિટ નવ કારીગરોને દરરોજ પાંચસોથી છસો હાથથી બનાવેલા કાગળો બનાવવા માટે રોકશે. આ કારીગરો દિવસના 400 રૂપિયા કમાશે. શરૂઆતમાં આ યુનિટની શરૂઆત સ્થાનિક ગામોની બાર મહિલાઓ અને બાર પુરુષો સાથે કરવામાં આવી છે જેમાં મોનપાના હાથ બનાવટ કાગળ બનાવવાની તાલીમ આપવામાં આવી છે.

ડિજિટલ ઇન્ડિયા એવોર્ડ્સ, 2020: બિહારની રોગચાળો વર્ગમાં જીત

- > બિહારના મુખ્યમંત્રી સચિવાલય, નેશનલ ઈન્ફોર્મેટિક્સ સેન્ટર અને ડિઝાસ્ટર મેનેજમેન્ટ વિભાગને સંયુક્ત રીતે ડિજિટલ ઇન્ડિયા એવોર્ડ્સ, 2020 માં 'રોગચાળો વર્ગ'માં

વિજેતા તરીકે પસંદ કરવામાં આવ્યા છે.

- > અગાઉ ઉત્તરપ્રદેશના ખાદ્ય અને નાગરિક પુરવઠા વિભાગે ડિજિટલ ઇન્ડિયા એવોર્ડ, 2020 માં 'ડિજિટલ ગવર્નન્સમાં શ્રેષ્ઠતા' વર્ગ હેઠળ જીત્યો હતો. તેની પસંદગી પોઈન્ટ્સ ઓફ સેલ આધારિત ખોરાક વિતરણ, ઓનલાઈન બિલિંગ અને ખેડૂતો પાસેથી ખરીદેલા અનાજ માટે ચૂકવણી, અનાજની અવરજવર કરતા વાહનોની GPS ટ્રેકિંગ માટે પસંદ કરવામાં આવી હતી.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- > બિહારની બહાર 21 લાખથી વધુ ફસાયેલા કામદારોને આર્થિક સહાય માટે રોગચાળાના વર્ગ હેઠળ બિહારની પસંદગી કરવામાં આવી હતી. સહાય 'બિહાર સહાયતા મોબાઈલ એપ્લિકેશન' દ્વારા આપવામાં આવી હતી.
- > બિહાર સરકારે બહારથી બિહાર આવતા કામદારોને અને અન્ય રાજ્યોમાં અટવાયેલા લોકોને પણ 1000 રૂ. રાજ્ય સરકારે અન્ય રાજ્યોના કામદારોને આર્થિક સહાય પણ કરી હતી, જેઓ કોવિડ-19ને કારણે બિહારમાં અટવાઈ ગયા હતા. પહેલનો અમલ કરવા માટે બિહાર કોરોના સહાયતા મોબાઈલ એપ્લિકેશનનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો. કામદારોએ મોબાઈલ એપ પર સરળતાથી રજિસ્ટ્રેશન કરાવવું પડશે. એકવાર કામદારોનું વેરિફિકેશન પૂર્ણ થઈ ગયા પછી, રકમ સીધી તેમના ખાતામાં ઉમેરવામાં આવશે.

ડિજિટલ ઇન્ડિયા એવોર્ડ વિશે

- > ડિજિટલ ઇન્ડિયા એવોર્ડ દર વર્ષે રાષ્ટ્રપતિ રામ નાથ કોવિંદ દ્વારા આપવામાં આવે છે. ડિજિટલ ઇન્ડિયા એવોર્ડ્સની શ્રેણીઓ નીચે મુજબ છે:

રોગચાળામાં નવીનતા

- > આ વર્ગ આરોગ્ય, શિક્ષણ, મુસાફરી, સંદેશાવ્યવહાર, જેવા ક્ષેત્રમાં રોગચાળા દરમિયાન નાગરિકોને વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ સરળતાથી કરવા માટે સક્ષમ બનાવવા માટે ઉત્કૃષ્ટ અને નવીન ડિજિટલ સોલ્યુશન વિકસાવનાર સરકારી એન્ટિટીનું સન્માન કરે છે.

ડિજિટલ ગવર્નન્સમાં શ્રેષ્ઠતા

- > આ કેટેગરીમાં સરકારી વિભાગનું સન્માન કરવામાં આવે છે જેમાં વ્યાપક ડિજિટલ હાજરી હોય છે અને ઈન્ટ્રા ડિપાર્ટમેન્ટ

એકીકરણનું ઉચ્ચ સ્તર પ્રદર્શિત થયું હોય છે. તે મંત્રાલયો, રાજ્યો / કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશો અને અલગ અલગ જિલ્લાઓને આપવામાં આવે છે.

■ ઓપન ડેટા ચેમ્પિયન:

➤ તે મંત્રાલયો અને વિભાગોને સ્વીકારે છે જે ડેટા સેટને સમયસર અને સક્રિય રીતે રજૂ કરે છે. તે પણ આવશ્યક છે કે પ્રકાશિત ડેટા રાષ્ટ્રીય ડેટા શેરિંગ અને એક્સેસિબિલિટી નીતિના પાલનમાં હોવો જોઈએ.

■ અનુકરણીય ઉત્પાદન:

➤ ડિજિટલ ઈન્ડિયા એવોર્ડ એવા ત્રણ ઉત્પાદનોનું સન્માન કરે છે જેણે ડિજિટલ ગવર્નન્સમાં પોતાનું સ્થાન બનાવ્યું છે. ઉત્પાદને તેની ઉચ્ચ ડિગ્રી રૂપરેખાંકન, પ્રતિકૃતિ, માપનીયતા સાબિત કરવી પડશે.

પૂર્વીય સમર્પિત ફિટ કોરિડોર

➤ વડાપ્રધાન નરેન્દ્ર મોદી પૂર્વીય સમર્પિત ફિટ કોરિડોર વિભાગનું ઉદ્ઘાટન કરવાના છે. આ વિભાગ ટેક્સટાઇલ ઉત્પાદન, ગ્લાસવેર ઉદ્યોગ, બ્લોક પ્રિન્ટિંગ, માટીકામના ઉત્પાદનો, હિંગ ઉત્પાદન, તાળાઓ અને હાર્ડવેર જેવા સ્થાનિક ઉદ્યોગો માટે નવી તકો ખોલશે.

Back to Basics : ઇસ્ટર્ન ડેડિકેટેડ ફિટ કોરિડોરનું કમાન્ડ

સેન્ટર

➤ પ્રયાગરાજ ખાતે ઓપરેશન કંટ્રોલ સેન્ટર કોરિડોરની સમગ્ર રૂટની લંબાઈ માટેના કમાન્ડ સેન્ટર તરીકે કાર્ય કરવાનું છે. આ ઈમારત વાતાવરણને અનુકૂળ છે અને “સુગમ્ય ભારત અભિયાન”ના ધોરણો હેઠળ બનાવવામાં આવી છે.

પૂર્વીય સમર્પિત ફિટ કોરિડોર વિભાગ વિશે

➤ આ પ્રોજેક્ટમાં પંજાબના લુધિયાણાથી ડાંકુની (કોલકાતા) સુધી ફેલાયેલી 1,689 કિલો મીટરની ફિટ લાઈનનું નિર્માણ શામેલ છે. લાઈન સંપૂર્ણપણે વીજળીકૃત છે. પશ્ચિમ બંગાળના ડાંકુની અને UPમાં ખુજરાની વચ્ચે તે 1,409 કિલો મીટરનો ડબલ ટ્રેક સેગમેન્ટ છે અને પંજાબના લુધિયાણા અને ઉત્તર પ્રદેશના દાદરી વચ્ચે 447 કિલો મીટરનો સિંગલ ટ્રેક સેગમેન્ટ છે.

➤ ઈન કોરિડોર પર ચાલતી ફિટ ટ્રેન ફક્ત લુધિયાણા, ખુર્જા, દાદરી અને હરિયાણામાં રોકાશે. તે અલ્હાબાદ, ઈટાવા,

કાનપુર, બરહાન, ફિરોઝાબાદ, હાથરસ, ટુંડલા, મેરઠ, હાપુર, અંબાલા, સરહિંદ, સાનેહવાલ અને દોરાહ જેવા ગીચ વસ્તીવાળા નગરોને બાયપાસ કરશે.

પૂર્વીય સમર્પિત ફિટ કોરિડોરની અમલીકરણ ઓથોરિટી

➤ આ પ્રોજેક્ટ ડેડિકેટેડ ફિટ કોરિડોર કોર્પોરેશન ઓફ ઈન્ડિયા લિમિટેડ (DFCCIL) દ્વારા અમલમાં મૂકાયો હતો. તે રેલ્વે મંત્રાલય દ્વારા સ્થાપિત એક વિશેષ હેતુ વાહન છે. તે સમર્પિત ફિટ કોરિડોરના નિર્માણ, સંચાલન અને જાળવણી માટે જવાબદાર છે. ઉપરાંત, DFCCIL, નાણાકીય સંસાધનોની ગતિશીલતા અને સંચાલન માટેના આયોજન, વિકાસ, જવાબદારી માટે જવાબદાર છે. આ પ્રોજેક્ટનું કામ 2013 માં શરૂ થયું હતું.

પૂર્વીય સમર્પિત ફિટ કોરિડોરના ફાયદા

➤ પૂર્વીય સમર્પિત ફિટ કોરિડોરનો મુખ્ય ઉદ્દેશ પૂર્વીય કોરિડોરમાં ફિટ ચળવળને ટેકો આપવાનો છે. તેનાથી રેલ્વે ટ્રાફિકમાં ભીડ ઓછી થશે.

➤ તે યુ.પી., પંજાબ, હરિયાણા, દિલ્હી અને રાજસ્થાનના કેટલાક ભાગોમાં ઉત્તરીય પ્રદેશોમાં કોલસા પાવર પ્લાન્ટ્સમાં સપ્લાય કરશે. તેમજ તે સ્ટીલ, સિમેન્ટ, અનાજ, ચૂનાના પથ્થર, રાજસ્થાનમાંથી ખાતરો પ્રદાન કરશે.

➤ આ કોરિડોર ખૂબ ફાયદાકારક છે કારણ કે તે નીચલા ગંગા બેસિનને જોડશે જે ગીચ વસ્તી છે. ઉપરાંત, ભારત સરકાર 1 અબજ ડોલરના રોકાણ સાથે કોરિડોર પર સાત ઈન્ટિગ્રેટેડ મેન્યુફેક્ચરિંગ ક્લસ્ટરો સ્થાપવાની યોજના ધરાવે છે. આનાથી ખાસ કરીને ઉત્તર પ્રદેશ જેવા નબળા અર્થતંત્રવાળા રાજ્યોમાં આર્થિક વિકાસ થશે અને આરોગ્ય, સામાજિક સેવાઓ અને શિક્ષણમાં રોજગારની વધુ સારી તકો મળશે.

પૂર્વીય સમર્પિત ફિટ કોરિડોરને ફાળવેલ ભંડોળ

➤ આ પ્રોજેક્ટને વિશ્વ બેંક દ્વારા ભંડોળ પૂરું પાડવામાં આવ્યું હતું. બેંકે 1,100 કિલો મીટર લાઈનનું ભંડોળ પૂરું પાડ્યું હતું. આ પ્રોજેક્ટને અમલમાં મૂકવા માટે તેણે 2011 માં 975 મિલિયન ડોલર, 2014માં 1.1 અબજ ડોલર અને 2015 માં 650 મિલિયન ડોલર રજૂ કર્યા હતા. ભારતીય રેલ્વેએ 544 મિલિયન ડોલર પૂરા પાડ્યા છે.

આંતરરાષ્ટ્રીય રોગચાળાની તૈયારીનો દિવસ: 27 ડિસેમ્બર

- પ્રથમ આંતરરાષ્ટ્રીય રોગચાળાની તૈયારી દિવસ 27 ડિસેમ્બર, 2020ના રોજ યુનાઈટેડ નેશન્સ દ્વારા ઉજવવામાં આવ્યો. આ દિવસની ઉજવણી માહિતી, વિજ્ઞાનિક જ્ઞાનના પ્રસારણ અને સ્થાનિક, આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે શ્રેષ્ઠ પ્રથાઓની આપ-લે કરવાની સુવિધા માટે કરવામાં આવી રહી છે. દિવસ COVID-19 જેવી પરિસ્થિતિઓને રોકવામાં મદદ કરશે. તે રોગચાળા સામે વિશ્વ લડતને સજ્જ કરવામાં પણ મદદ કરશે. આ પ્રથમ વખત છે જ્યારે આંતરરાષ્ટ્રીય રોગચાળાની તૈયારીનો દિવસ યુનાઈટેડ નેશન્સ દ્વારા ચિહ્નિત કરવામાં આવે છે.

Back to Basics : મુખ્ય મુદ્દાઓ

- COVID-19ની માનવ જીવન પર વિનાશક અસરો છે. નબળા લોકોને બચાવવા માટે મજબૂત આરોગ્ય પ્રણાલી બનાવવાની તાતી જરૂરિયાત છે. હાલમાં, માહિતી, જ્ઞાન અને વૈજ્ઞાનિક વ્યવહારના વિનિમયની મોટી જરૂરિયાત છે. રોગચાળાને વહેલામાં વહેલો અને પૂરતો પ્રતિસાદ મળે તે માટે સજ્જતાનું સ્તર વધારવા માટે આ જરૂરી છે.
- આ પ્રાપ્ત કરવા માટે વિશ્વ આરોગ્ય સંગઠને એક આરોગ્ય અભિગમ અપનાવ્યો છે.

એક આરોગ્ય અભિગમ

- તે બહુવિધ ક્ષેત્રોમાં નીતિઓ, કાર્યક્રમો અને સંશોધનની રચના અને અમલીકરણ માટેનો અભિગમ છે અને વધુ સારી રીતે જાહેર આરોગ્ય પરિણામો પ્રાપ્ત કરવા માટે સાથે કામ કરે છે. વન આરોગ્ય અભિગમ હાલમાં નીચેના ક્ષેત્રોમાં કાર્યરત છે:

ખોરાક સલામતી

- ઝૂનોઝિસનું નિયંત્રણ. ઝૂનોઝ એ રોગો છે જે પ્રાણીઓ અને માનવીઓ વચ્ચે ફેલાય છે જેમ કે હડકવા, ફ્લૂ અને અસ્થિર તાવ.
- એન્ટીબાયોટીક પ્રતિકાર સામે લડવું.

ACT એક્સેલેટર

- વર્લ્ડ હેલ્થ ઓર્ગેનાઈઝેશનએ રસીઓ વિકસાવવા અને રોગચાળાને મેનેજ કરવા માટે એક્સેસ ટૂ કોવીડ ટૂલ્સ એક્ટ એક્સેલેટર શરૂ કર્યું તે વર્લ્ડ હેલ્થ ઓર્ગેનાઈઝેશનની આગેવાની હેઠળનું જોડાણ છે. ગઠબંધન દ્વારા અત્યાર

સુધીમાં 4.4 અબજ ડોલર એકત્રિત કરવામાં આવ્યા છે. એકત્રિત ભંડોળનો ઉપયોગ કોવિડ-19 રસી વિકાસને વેગ આપવા માટે કરવામાં આવશે.

- આ પહેલનો મુખ્ય ઉદ્દેશ 2021 ના અંત સુધીમાં COVID-19 રસીના 2 અબજ ડોલરનો વિકાસ કરવાનો છે.

અન્ય પહેલ

- WHOએ તાજેતરમાં દસ વૈશ્વિક આરોગ્ય મુદ્દાઓને સૂચિબદ્ધ કર્યા છે. કોવિડ-19 દ્વારા બનાવેલ આરોગ્ય પ્રણાલીની અપૂર્ણતાને કારણે આ મુદ્દાઓ 2021ની અંદર લેવા પડશે.

ગુજરાત સોલર પાવર પોલિસી, 2021

- 29 ડિસેમ્બર, 2020ના રોજ, ગુજરાત સરકારે નવી સોલર પાવર પોલિસી, 2021ની જાહેરાત કરી. નીતિ અનુસાર કોઈપણ વિકાસકર્તા અથવા વ્યક્તિ અથવા ઉદ્યોગ ગુજરાતમાં સૌર પ્રોજેક્ટ સ્થાપિત કરી શકે છે. નીતિનો ઉદ્દેશ મુખ્યત્વે ઔદ્યોગિક એકમોની વીજળી કિંમત લગભગ 50% સુધી ઘટાડવાનો છે. ગુજરાતમાં સૌર પ્રોજેક્ટ સ્થાપવા માટેની ક્ષમતા મર્યાદાને દૂર કરીને આ હાંસલ કરવાનું છે.

Back to Basics : નીતિની મુખ્ય લક્ષણિકતાઓ

- નીતિ વીજ ગ્રાહકોને છતની ટોચ અને બેકયાર્ડ્સ પર સૌર પ્રોજેક્ટ સ્થાપિત કરવાની મંજૂરી આપે છે. વીજ ઉત્પાદન અને ઉપયોગ માટે ગ્રાહકો તૃતીય પક્ષોને પણ તેમની જગ્યા આપી શકે છે.
- વીજ કંપનીઓને આપવામાં આવતી સિક્યોરિટી ડિપોઝિટ ઘટાડીને પાંચ મેગાવોટ પર પાંચ લાખ રૂપિયા કરી દેવામાં આવી છે. પહેલાં તે મેગાવાટ પર પચીસ લાખ રૂપિયા હતું.
- નીતિનો હેતુ વૈશ્વિક બજારમાં 'મેડ ઇન ગુજરાત' બ્રાન્ડની હાજરીમાં વધારો કરવાનો છે.
- નીતિ ગ્રાહકોના જૂથને સ્વ-વપરાશ માટે સામૂહિક માલિકી પ્રોજેક્ટ તરીકે સૌર પ્રોજેક્ટ્સ સ્થાપવાની મંજૂરી આપે છે.
- નાના પાયે સોલાર પ્રોજેક્ટ્સ, પાવર ડિસ્ક્સને પ્રોત્સાહિત કરવા માટે, નવી નીતિ તેમની પાસેથી 20 પૈસા પ્રતિ યુનિટ દરે વીજ ખરીદી કરવાની છે. નાના પાયે સોલર પ્રોજેક્ટ્સ તે પ્રોજેક્ટ્સ છે જે 4 મેગાવોટ સુધી વીજ ઉત્પાદન કરે છે.
- નીતિ હેઠળ રાજ્ય સરકાર સરપ્લસ પાવર ખરીદશે. સરપ્લસ પાવર મર્યાદા પ્રોજેક્ટ માલિક દ્વારા નક્કી કરવાની છે. MSME અને રહેણાંક ગ્રાહકો માટે ગુજરાત રાજ્ય સરકાર એકમ દીઠ 2.25 રૂપિયામાં સરપ્લસ ટાવર ખરીદવાની છે.

પૃષ્ઠભૂમિ

- ગુજરાત રાજ્ય ગ્રીન ઉર્જામાં 11,000 મેગાવાટ ઉત્પાદન ક્ષમતા મેળવી ચૂક્યું છે. હાલમાં રાજ્યમાં 2022 સુધીમાં 30,000 મેગાવાટ શુદ્ધ ઊર્જા બનાવવાનું લક્ષ્યાંક રાખવામાં આવ્યું છે. આમાં મોટાભાગે સૌર ઊર્જા અને પવન ઊર્જા શામેલ છે.

આગળ રસ્તો

- નીતિમાં વીજળીનો ખર્ચ પ્રતિ યુનિટ 8 રૂપિયાથી ઘટીને 4.50 રૂપિયા પ્રતિ યુનિટ કરવામાં આવશે. ઉપરાંત, નીતિથી સૌર ઊર્જાના ઉત્પાદન ખર્ચમાં ઘટાડો થવાની અપેક્ષા છે. આ બદલામાં રાજ્ય ઉત્પાદકોને વૈશ્વિક સ્પર્ધાકો તરીકે ઉભરવામાં મદદ કરશે.

વિસ્તાડોમ કોચ

- રેલ્વે મંત્રી શ્રી પિયુષ ગોયલે તાજેતરમાં જાહેરાત કરી હતી કે ભારતીય રેલ્વેએ નવા વિસ્તાડોમ પર્યટક કોચની ટ્રાયલ રન સફળતાપૂર્વક પૂર્ણ કરી છે. આ કોચનું ઉત્પાદન ચેન્નાઈમાં ઈન્ટીગ્રેલ કોચ ફેક્ટરી દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું.

Back to Basics : વિસ્તાડોમ ટૂરિસ્ટ કોચ વિશે

- હાલમાં ભારતમાં 13 વિસ્તાડોમ કોચ કાર્યરત છે. તેઓ અરાકુ ખીણ, દાદર અને મડગાંવ, દાર્જિલિંગ-હિમાલયન રેલ્વે, કાંગરા વેલી રેલ્વે, કાલકા-સિમલા રેલ્વે, નીલગિરિ પર્વત રેલ્વે, માથેરાન હિલ રેલ્વેમાં કાર્યરત છે.
- વિસ્તાડોમ કોચ પેનોરેમિક દૃશ્ય પ્રદાન કરવા માટે ગ્લાસ છતની ટોચ અને વિશાળ વિંડોઝ દ્વારા વ્યુ સાથે બનાવવામાં આવે છે.
- કોચને કાચની છતમાં નિયંત્રિત અપારદર્શકતા સાથે પણ સજ્જ કરવામાં આવ્યા છે.
- કોચમાં પેસેન્જર ઈન્ફર્મેશન સિસ્ટમ, રોટેટેબલ સીટો, સ્વચાલિત સ્લાઈડિંગ દરવાજા, અપંગ વ્યક્તિઓ માટે સફેદ દરવાજા, મીની પેન્ટ્રી છે.
- એક વિસ્તાડોમ કોચ બનાવવાની કિંમત 4 કરોડ રૂપિયા છે.
- કોચ સુરક્ષા પગલા પણ પૂરા પાડે છે. ઉપયોગમાં લેવાતા ચશ્મા શટર પ્રતિરોધક અને ફિલ્મ કોટેડ છે.

કાલકા-સિમલા રેલ્વે

- કાલકા-સિમલા રેલ્વે એ વિશ્વના ખૂબ ઓછા હેરિટેજ રેલ્વેમાંથી એક છે. તેને યુનેસ્કો દ્વારા માન્યતા છે. કાલકા-સિમલા રેલ્વેને વર્ષ 2008માં યુનેસ્કોની વર્લ્ડ હેરિટેજ સાઈટમાં ઉમેરવામાં આવી હતી.
- તેનું નિર્માણ હર્બર્ટ સેપ્ટિમસ હાંગ્ટેનનાં નિર્દેશમાં 1898 અને 1903ની વચ્ચે થયું હતું. બ્રિટિશ રાજ દરમિયાન ભારતની ઉનાળાની રાજધાની શિમલાને બાકીની ભારતીય રેલ્વે સિસ્ટમ સાથે જોડવા માટે બનાવવામાં આવી હતી.
- તે ભારતની ત્રણ પર્વત રેલ્વે લાઈનોમાંથી એક છે. અન્ય બે દાર્જિલિંગ હિમાલયન રેલ્વે અને નીલગિરિ પર્વત રેલ્વે છે. તમામ પર્વત રેલવેને યુનેસ્કો વર્લ્ડ હેરિટેજ સાઈટ તરીકે “ભારતના પર્વત રેલવે” નામથી નિયુક્ત કરવામાં આવી છે. માથેરાન હિલ રેલ્વે તરીકે ઓળખાતું ચોથું પર્વત રેલ્વે, યુનેસ્કો

વર્લ્ડ હેરિટેજ સાઈટની કામચલાઉ સૂચિમાં છે. ચારેય પર્વત રેલ્વે નેરો ગેજ રેલ્વે છે. નીલગિરિ પર્વત રેલ્વે એ ભારતનું એકમાત્ર રેક રેલ્વે છે. રેક રેલ્વે ટૂથવાળો રેક રેલવે સાથે એક સીધી ગ્રેડ રેલ્વે છે. તે સામાન્ય રીતે 10% થી વધુ ઊભા ગ્રેડ ઢોળાવ પર ચલાવવામાં આવે છે.

મંત્રી હર્ષ વર્ધનને GAVI બોર્ડમાં નામાંકિત કર્યા

- કેન્દ્રીય આરોગ્ય અને કુટુંબ કલ્યાણ પ્રધાન ડો. હર્ષ વર્ધનને તાજેતરમાં જ વૈશ્વિક જોડાણ રસી અને રસીકરણ માટે, GAVI દ્વારા GAVI બોર્ડના સભ્ય તરીકે નિમાયા છે. GAVI બોર્ડમાં સભ્ય તરીકે પ્રધાનની મુદત 2021 અને 2023ની વચ્ચે રહેશે. પ્રધાન GAVI બોર્ડમાં દક્ષિણપૂર્વ ક્ષેત્રની પ્રાદેશિક કચેરી / પશ્ચિમ પેસિફિક પ્રાદેશિક કચેરીનું પ્રતિનિધિત્વ કરશે. હાલમાં આ બેઠક મ્યાનમારના માચિન્ટ હટ્ટવે પાસે છે.
- ડો. હર્ષ વર્ધન વર્લ્ડ હેલ્થ ઓર્ગેનાઈઝેશનના અધ્યક્ષ તરીકે ચૂંટાયા હતા.

Back to Basics : GAVI બોર્ડ

- GAVI બોર્ડ, નીતિ નિર્માણ, વ્યૂહરચના દિશા નિર્દેશન, જોડાણની કામગીરીને જોતા અને પ્રોગ્રામના અમલીકરણની દેખરેખ રાખવા માટે જવાબદાર છે. સંતુલિત વ્યૂહાત્મક નિર્ણય લેવા અને ભાગીદારના સહયોગ માટેનું બોર્ડ એક મંચ પ્રદાન કરશે.
- GAVI એ રસી અને ઈમ્યુનાઈઝેશન માટેનું વૈશ્વિક જોડાણ છે, જે ‘બધા માટે રસીકરણ’ના ઉદ્દેશ્યને પ્રાપ્ત કરવા માટે કાર્ય કરે છે. મહાગઠબંધનનો હેતુ જીવન બચાવવા, રોગચાળાના ખતરા સામે દુનિયાને બચાવવા અને ગરીબી ઘટાડવાનો છે. તેણે અત્યાર સુધીમાં સૌથી ગરીબ દેશોમાં 822 મિલિયનથી વધુ બાળકોને રસીકરણ કરવામાં મદદ કરી છે અને 14 મિલિયન ભાવિ મૃત્યુને અટકાવી છે.
- તે COVAX પર વિશ્વ આરોગ્ય સંગઠન સાથે ભાગીદારીમાં કાર્ય કરે છે. COVAX એ એક જોડાણ છે જેનો હેતુ બધા વિકાસશીલ દેશોમાં COVID-19 રસીઓને સમાન પ્રવેશ પૂરો પાડવાનો છે.

ભારત અને GAVI

- GAVI રોટાવાયરસ રસી, ઓરી-રૂબેલા રસી, ન્યુમોકોકલ કન્જુગેટ રસી (PCV), ઉટાટીયુ અને પુખ્ત ડિપ્થેરિયા રસી, નિષ્ક્રિય પોલિયો રસી જેવી ભારતની રસીકરણ ડ્રાઈવ્સમાં મુખ્ય ભૂમિકા નિભાવે છે. જો કે GAVI એ તાજેતરમાં જાહેરાત કરી છે કે તે ભારતને આર્થિક ટેકો પાછો ખેંચવાનો છે. કારણ કે GAVI પાસેથી નાણાકીય સહાય મેળવવા માટે દેશના માથાદીઠ કુલ રાષ્ટ્રીય આવકનો શ્રેણોલ્ડ 1,500 ડોલરથી ઓછો હોવો જોઈએ. વર્ષ 2019 માં ભારતની માથાદીઠ કુલ રાષ્ટ્રીય આવક 2130 ડોલર હતી. 2011માં શ્રેણોલ્ડ નક્કી કરવામાં આવ્યો હતો અને ભારતે 2015માં ખેંચમાર્ક ઓળંગ્યો હતો. હજી પણ ભંડોળના સંદર્ભમાં કોઈ સત્તાવાર આદેશો પસાર કરવામાં આવતા નથી.

સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષાની લેટેસ્ટ માહિતી અને ફ્રી મટીરિયલ્સ
તેમજ રેગ્યુલર કરંટ અફેર્સ મેળવવા માટે
નીચે આપેલા અમારા
Social Media Icon પર Click કરો.

JOIN OUR WHATSAPP GROUP
joinicerajkot.com

JOIN OUR TELEGRAM
t.me/icerajkotofficial

YouTube
ICE RAJKOT

Instagram
ICE RAJKOT

Facebook
like | comment | share
ICE RAJKOT

twitter
ICE RAJKOT